דער יוד

(DER JUDE)

צייטשריפט

פיר אלע יודישע אינטערעסען.

ערשיינט 2 מאל מאנאטליך.

פערלאג: חברה „אחיאסף“. רעד.: י. ח. ראבניצקי.

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:
אסטרייך-אונגארען —.5 פלארין.
האלביאהריג 2.60 ״
פירטעליאהריג 1.35 ״
דייטשלאנד 8.50 מארק.
ארץ ישראל —.10 פראנק.
אנדערע לענדער —.12 ״
אמעריקא, ענגלאנד—.10 שילינג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדער קליינע שורה פעטיט
10 קרייצער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

דער פרייז פיר רוססלאנד:
נור יאהרליך 4 רוביל.
מען קען אויך אויסצאהלען אין
3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען מאי — 1 ״
דען 1טען סענטיאבער 1 ״
יעדער איינציגער נומר קאסט
25 ק״ר אדער 20 קאפ.

ענדערען די אדרעססע קאסט
20 קאפ.

נומר 15. ווין — קראקויא, אלול תרנ״ט — אויגוסט 1899. ערשטער יאהרגאנג.

אינהאלט:

א) נאך דעם דריטען קאנגרעס. ר.
ב) שלמה ר׳ חיים׳ס. ערצעהלונג. מענדלי מוכר ספרים.
ג) בריעף פון ארגענטינא. א. יעקב בן יוסף.
ד) גסיסה. ערצעהלונג. ש. בן־ציון.
ה) דרייפוס. ערצעהלונג. ת. ד. הורוויץ.
ו) פאמיליען־פאפיערען. א. ש. פרידבערג.
ז) אויף דעם הויכען בארג. געדיכט. ח. נ. ביאליק.
ח) די יודישע וועלט.
ט) א וועלט מיט וועלטליך. פעלעטאן. א. ל. לעווינסקי.

צו אבאנירען:

אין קראקא:
Administration „DER JUDE“, Krakau, Dietelsgasse 45.

אין ווארשא:
Verlag „Achiasaf“, Warschau, Postkiste Nr 25, mündlich: Twarda 6, Thür II.

אין ווין:
E. Torczyner, Wien I. Bez. Rudolfsplatz 6.

אין בערלין:
Verlag „Achiasaf“ Berlin, zu Händen Dr. H. Malter, Charlottenburg, Pestalozzistrasse 29.

„דער יוד“ איז אויך איינגעטראגען אין דער צייטונגספרייזליסטע דער ק. ק. עסטרייכישען פאסט אונטער דער נומער:
1920 a Nachtrag VII.

זדון ומשוגה

ספור מקורי מזמן משיח השקר שבתי צבי

מאת א. ש. פריעדבערג.

עם הספור הזה מתחיל החלק הרביעי מס׳ „זכרונות לבית דוד" הנודע לקהל הקוראים זה מכבר, ואחריו יצאו לאור עוד ספורים המיוסדים על דברי ימי התקופה האחרונה בתולדות ישראל. ס. זכרונות לבית דוד ,כבר רכש לו קוראים לאלפים ולרבבות ונעשה לספר מקרא אהוב ונחמד לגדולים ולקטנים. שפתו מצוינת עד להפליא יסגנונו לוקה לב ביפיו וטוב טעמו ומושך לב הקוראים לכל היקר והקדוש לעמנו.

מחיר הספור „זדון ומשוגה" 55 קאפּ. ועם פּארטא 60 קר.

„זכרונות לבית דוד" חלק ראשון מחירו 1,54 ר׳ וע״פ 1,72 ר׳; מכורך 1,84 ר׳ וע״פ 2.02 ר׳. חלק שני — 1,40 ר׳ וע״פ 1,56 ר׳; מכורך 1,70 וע״פ 1,86 רו״כ. חלק שלישי — 1,73 ר׳ וע״פ 1,91 ר׳; מכורך 2,03 ר׳ ועם פארטא 2,20 רו״כ.

חברת אחיאסף

יצא לאור

דרך תשובה

והוא חלק שלישי להספר המפורסם

חטאת נעורים

מאת צלפחד בר חושם התוהה.

הספר הזה מכיל המשך תולדות חיי המחבר בתקופה המלאה ענין רב לעם ישראל, היא תקופת מלחמת ההשכלה החפשית, צמיחת הרעיון הלאומי וראשית העבודה בענין ישוב ארץ ישראל.

מחיר הספר 25 קאפּ׳ ועם פּארטא 30 קאפּ׳.

Verlag ACHIASAF, Warschau.

געזעלשאפט „כרמל" ווארשא

אויסשליסליכער פֿערקויף פֿיר גאנץ רוסלאנד

פֿון נאטירליכעז וויין און קאניאק

וועלכער ווערד אויסגעארבייט

אין די וויינגערטנער

פֿון די

יודישעקאלאניעם

אין

ארץ ישראל

דער עטיקעט איז בעשטעטיגט פֿון דער רוסישער רעגירונג.

די מארקע איז בעשטעטיגט פֿון דער רוסישער רעגירונג.

„צו לויבען דעם כרמל-וויין און קאָניאַק איז גאנץ איבריג, ווייל זייא זענען שוין אנערקאננט פֿון די גראָססטע „פֿאבלייטע פֿיר איינציג נאטירליך און ריין און קעננען קאָנקורירען מיט דיא בעסטע פֿראנצאָזישע או „אנדערע אויסלאָנדישע פֿיינסטע סאָרטען".

הויפּט-קאנטאר אין ווארשא, נאלעווקי נ׳ 21, טעלעפאן נו׳ 1433.

אדרעססע פֿיר בריעף : Товаричество Кармелъ Варшава. פֿיר טעלעגראממען : Варшава Кармелъ.

אבטהיילונג פיר זיד-רוסלאנד אין אדעססא רישעליעווסקאיא א״ דעם הויז פֿון ה׳ בארבאש :

אדרעססע פֿיר בריעף : Товарищество Кармелъ Одесса. פֿיר טעלעגראממען : Одесса Кармелъ.

צו אדעססער ראיאן געהערען די גובערניעס : חערסאן, קישיניעוו, יעקאטערינאסלאוו, פאדאלסק, קיעוו, חארקאוו, פאלטאווא, קרים און קאווקאז

אונזערע וויינען און קאָניאַקען בעקומט מען אין אלע וויינהאנדלונגען

כדי צו בעווארנען כרמל-וויין און קאָניאַקען פֿון נאַכגעפֿעלשטע, פֿערקויפֿען מיר אונזערע וויינען און קאָניאַקען נור אין פֿלעשער פֿערזינעלט מיט אונזער סטעמפּעל און פֿערקניפּט מיט דער פלאָמבע פֿון „כרמל".

I. Jahrgang. **DER JUDE.** Nr. 15.

אבאנאמענטס פרייז יאָהרליך:
אָסטרייך-אונגארען — .5 פלארין.
דאלביאָהריג 2,60 "
פ־מעליאהריג 1,35 "
דייטשלאנד 8,50 מארק.
ארץ ישראל —.10 פראנק.
אנדערע לענדער —.12 "
אמעריקא, ענגלאנד—.10 שילונג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדע קליינע שורה פעטיט
10 קרייצער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

דער יוד

צייטשריפט
פיר אלע יודישע אינטערעסען.

רער פרייז פיר רוססלאנד:
נור יאָהרליך 4 רוביל.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
רען 1טען מאי — 1 "
דען 1טען סענטיאבער— 1 "
יעדע איינציגער נומר קאסט 25 ק"ר אדער 20 קאפ.

ענדערען די אדרעסע קאסט 20 קאפ.

פערלאג: חברה „אחיאסף". ערשיינט 2 מאָל מאָנאַטליך. רעדאקטער: י. ח. ראבניצקי.

נומר 15. וויען — קראקויא, אלול תרנ"ט — אויגוסט 1899. ערשטער יאהרגאנג.

נאָך דעם דריטען קאָנגרעס.

וואס האָט אונז דער דריטער ציוניסטען־קאָנגרעס געבראַכט? — די דאָזיגע שאלה פרעגט זיך יעדער יוד, נאָכדעם וואס ער לייענט־איבער מיט גרויס אינטערעס די אויספיהרליכע בעריכטע איבער'ן קאָנגרעס. א גרויסער עולם איז זיך צונויפגעקומען (העכער 300 מאַן) כּמעט פון דער גאַנצער וועלט, פון די ווייטעסטע מקומות, מען האָט געהאַלטען וויפיעל „פאָרקאָנפערענצען", פיער טעג האָט מען געהאַט קאָנגערס־זיטצונגען כּסדר צוויי מאל און אַמאָל אויך דריי מאל א טאָג. די דעלעגירטע האָבען זעהר ערענסט עוסק געווען אין דער זאַך, אין אונזער פאָלקס־זאַך, זיי האָבען געאַרבייט אין פערשיעדענע קאָמיסיעס, געפיהרט הייסע דעבאַטען די גאַנצע צייט, — קורין מען האָט געאַרבייט אָהן רוה, אַוועקגעלעגט כּוחות. וואָס־זשע פאָרט האָט דער דריטער קאָנגרעס געגעבען פאַר דער גאַנצער מיה? וואָס פאַר א נייעס האָט ער אויפגעטהון?

וואָס פאַר גרויסע נוטצען דער ערשטער קאָנגרעס האָט געבראַכט דער יודישער וועלט, איז יעדען זעהר גוט בעוואוסט. דער ערשטער קאָנגרעס האט געלאָזט דער גאַנצער וועלט הערען ווי לעבעדיג עס קלאַפּט דער דפק פונ'ם יודיישען פאָלק; ער האָט בעוויזען פאַר דער וועלט אַז דאָס אַלטע יודישע פאָלק לעבט נאָך און וויל לעבען און שטרעבט צום לעבען, גלייך ווי אַלע לעבעדיגע פעלקער. ער האָט אויך אויפגעלעבט דאָס יודישע וועלטיל און צו־געגעבען פיעל פון אונזערע ברידער מוטה און האָפנונג. בעזאָנדערס האָט ער געהאַט א שטאַרקען אונגעהייערען ווירקונג, ווי מיט א עלעקטריישען טאַק, אויף די נייע ציוניסטען, וואָס זענען געשטאַנען ביז דאַמאָלס גאַר ווייט פון זייער פאָלק און האָבען נור געקענט (ווי ד"ר הערצעל האָט זיך אויסגעדרוקט אין זיין לעצטער לאָנדאָנער רעדע) „פערמוטהען דאס עס איין יודישעס פאָלק נאָך געבע"... מיט איין וואָרט, דער ערשטע קאָנגרעס האָט מיט דער שענסטער שפראַכע אויסגערופען בּקול־רם פאַר אייגענע און פאַר פרעמדע אַז יַעקב אָבינו לא מת – דאָס יודישע פאָלק לעבט און וועט לעבען!

דער צווייטער קאָנגרעס האָט זיך שוין נישט בעגניגט מיט רעד אַליין און האָט גענומען טראַכטען וועגען עפּיס צו טהון וואָס זאָל פיהרען צום צוועק פון אויפלעבען דאָס פאָלק. דער צווייטער קאָנגרעס האָט בעשטעטיגט די יודישע קאָלאָניאַל־באַנק, אויף וועלכער די ציוניסטען האָבען אַרויפגעלעגט און לעגען ביז איצט אַרויף די גרעסטע און בעסטע האָפנונגען.

וואָס האָט אונז געגעבען דער דריטער קאָנגרעס?

אמת, יעדער קאָנגרעס אַליין פאַר זיך האָט שוין א געוויסען ווערטה: יודען קומען זיך צונויף פון אַלע עקען וועלט און האָבען זיך זייער בּימה, זייער אייגענע טריבונע אויסצורעדען זיך וואָס אויפ'ן האַרצען. נאָר דאָס אַליין איז נאָך קאָרג, יודען קוקען אַזוי אַרויס אויפ'ן קאָנגרעס און פערלאַנגען וויכטיגע רעזולטאַטען.

איבער דריי הויפּט־פונקטען איז געשמועסט און דעבאַטירט געוואָרען אויפ'ן לעצטען קאָנגרעס, איבער באַנק, קאָלאָניזאַציע און קולטורא. לאָמיר זעהן צו וואָס פאַר רעזולטאַטען מען איז געקומען איבער יעדען בעזונדער פון די אַלע דריי פונקטען.

I.

אויפ'ן ערשטען פּלאַן, פערשטעהט זיך איז געשטאַנען די באַנק.

כּמעט א גאַנץ יאָהר, נאָך פאַר'ן צווייטען קאָנגרעס און בעזאָנדערס נאָך איהם, האָבען די טעהטיגע ציוניסטען אין אַלע מקומות וואו זיי געפונען זיך, איינגעשטרענגט זייער גאַנצע ענערגיע און אַוועקגעלעגט זייערע בעסטע קרעפטען אויף אַגיטירען צווישען פאָלק פאַר דער יודישער באַנק און זאמלען אַקציען; מען האָט געהאַלטען הייסע רעדעס אין פערזאַמלונגען, פייערדיגע דְרָשות אין די שולען, אַלין איבער דער באַנק און אַקציען, אַזוי אַז א זייטיגער מענש וואָס שטעהט פון דרויסען וואָלט געקענט מיינען אַז דער גאַנצער ציוניזם, דאָס גאַנצע יודישקייט, בעשטעהט מעהר נישט ווי פון גראָבען חוֹמֶר, פון הוילע אַקציען, פון א שֶקֶל און „א רובל אויפגאַבע"... די וואָס שטעהען אָבער נאָענט צו דער זאַך האָבען אַלע פערשטאַנען אַז די באַנק איז נישט א ציעל פאַר זיך, נישט דאָס איז די כַּוָנָה אַז די יודישע באַנק זאָל מאַכען טייערע געשעפטען און די יודישע אַקציאָנערען זאָלען בעקומען גוטע דיווידענדען (רְוָחִים); נאָר זי איז מעהר נישט ווי א מיטעל וואָס פיהרט צום ציעל, די „פאַפּיערענע בריק" וואָס איבער איהר דאַרף מען איבערגעהן כּדי מיר זאָלען קענען קומען צו אונזער לאַנד... נאָר די הייסע „פאָליטישע" ציוניסטען האָבען געהאָפט אַז די באַנק וועט זיין דער גאָלדענע שליסעל צו עפנען מיט אַמאָל אַלע טהיר און טויערען און קומען גלייך צום ווייטסטען צוועק, און די מעהר „געלאַסענע" ציוניסטען האָבען געהאָפט אַז דורך דער באַנק וועט מען קענען בעקומען דאָס רעכט אויף אָנצוהייבען מיט דער גרויסער מאָס, אָפען און פריי, צו קאָלאָנאזירען דאָס לאַנד פון אונזערע עלטערן און אַזוי געהן רעגעלמעסיג טריט ביי טריט צו אונזער הויכען צוועק. הַכְּלָל אַלע האָבען געהאָפט און געאַרבייט. און אַרבייטען האט מען געדאַרפט זעהר געשמאַק, מיט גרויס מיה, ווייל אונזערע „זאַטע", די „יודישע גְבִירִים" זענען ווי דער שטייגער איז, געשטאַנען פון ווייטען און האָבען בְּשום אופן קיין חֵשֶק געהאַט צו נעהמען א חֵלֶק אין דער יודישער באַנק, וואָס וויל נישט צו־זאָגען קיין גרויסע דיווידענדען, אַזוי אַז מעהרסטענטהייל אַקציען האָט גענומען דער עטוואָס בעמיטטעלטער און גאָר אָרעמער קלאַס וואָס טהוט תָּמיד איבער די כּוחות. און אויף אַזאַ אופן האָט מען צוטהיילט ביז 300,000 אַקציען. וויפיעל מיה, וויפיעל כּוחות האָט עס געדאַרפט קאָסטען!

אין וואָס פאַר א אָרט וועט אַרבייטען די יודישע קאָלאָניאַל־באַנק וואס ווערד געגרונדעט אין לאָנדאָן? דאָס האָט גאָר קיין שאלה נישט

געקענט זיין, פערשטעהט זיך אין ארץ־ישראל, קיינעם האט גאר נישט געקענט קומען אויפ'ן זינען קיין אנדער געדאנק, און אין דער גאנצער צייט האט מען אלין גערעדט נור פון ציון. אין נאמען פון ציון האבען די „פערקויפער" פערקויפט די אקציעס, אין נאמען פון ציון האבען די „קויפער" געקויפט די אקציעס. און אז אויפ'ן צווייטען קאנגרעס האט מען פארגעלעגט איינצושרייבען אין תקנות פון דער קאלאניאל־באנק אז זי, די באנק, וועט האבען צו טהון אין אריענט (מזרח־לאנד) בכלל, איז געווען א שרעקליכער רעש און פיעל דעלעגירטע האבען געפאדערט מיט גרויס התלהבות נישט אנדעריש נור ארויסצושטעלען בפירוש סוריא און פאלעסטינא. ד"ר מארמארעק האט אפילו געפריווט דאמאלס בערוהיגען דעם עולם אז ס'איז אין גאנצען נור „איינע ריינע ווארטשפילעריי", דען אויפ'ן ציוניסטען־קאנגרעס איז דא נור איין אריענט: פאלעסטינא און סוריא; עס האט אבער גאר נישט געהאלפען און ס'איז געבליבען אז נאך די ווערטער „אין אריענט" מוז מען בפירוש ארויסשטעלען „בעזאנדערס אין סוריא און פאלעסטינא".

היינט ווי גרויס איז געווען דער וואונדער אז אין עטליכע מאנאט נאכ'ן צווייטען קאנגרעס איז למזל צושיקט געווארען אויף דער וועלט די לאנג ערווארטעטע תקנות (סטאטוטען) פון דער שוין געגרינדעטער באנק און דארט צווישען די צוועקען פון דער באנק לייענט מען באלד צום אנהייב דעם ערשטען פונקט: צו „פערדערן, צו ענטוויקלען, צו בעטרייבען און צו פיהרען אינדוסטריען, אונטערנעהמונגען און קאלאניזאציאנס־ארבייטען אין פאלעסטינא, סוריען, אדער ווען עס איז געלעגען נאך דער מיינונג פון אויפזיכטסראטה אים אינטערעסע דעם יודישען פאלקעס, אויף יעדע וויזע אין אירגענדאיינעם אנדערען טהייל דער וועלט און אין אירגענדאיינעם ארט אדער אין אירגענדאיינעם לאנד", און אזוי ווייטער אין לאנגען צעטעל פון די אונגעהייער ברייטע צוועקען, ווען עס ווערד גערעדט פון „איינוואנדערונג" אדער פון „מינען־לאנד־אגריקולטור אדער אנדערע בעזיצונגען" א. ד. ג. געפונט זיך אלין די זעלבע הוספה „אין אירגענדאיינעם אנדערען טהיילע דער וועלט". אויף אזא אופן קומט אויס אז — „עתידה ארץ־ישראל שתתפשט בכל הארצות", אז די ציוניסטישע באנק, נישט קוקענדיג אויף די „געאייסערטע ווינשע" פונ'ם צווייטען קאנגרעס, מעג ארבייטען אומעדום אין אלע לענדער, אויף דער גאנצער וועלט. — וואס הייסט עס, האבען געטענה'ט די אמת'ע ציוניסטען, וואס זענען מיר, ציוניסטען אהן ציון? וואס איז דער קאנגרעס, די „פאלקס־פערטרעטונג", נור גלאט א שענע שפיעלצייג? און פיעל האבען ארויסגעזאגט דעם שטארקסטען פראטעסט אקעגען די סטאטוטען. קיין וואונדער נישט אז אויפ'ן דריטען קאנגרעס האבען אייניגע ארויסגעטראטען זעהר שארף אקעגען די נייע תקנות פון דער באנק. דער פארזיצענדער פונ'ם אקט. קאמיט. ד"ר הערצל האט געענטפערט אויף דעם, אז ער אליין איז אויך געווען אקעגען דעם און האט זאגאר טעלעגראפירט קיין לאנדאן אין דער דירעקציאן פון דער באנק מע זאל איבערמאכען די סטאטוטען לויט די רעזאלוציע פונ'ם צווייטען קאנגרעס, נאר פון לאנדאן האט ער בעקומען תשובה אז מע קען נישט. פאר וואס קען מען נישט? וועלכע בעזונדערע געזעטצע שטעהען דא אין וועג? דעם סוד האבען די דעלעגירטע נישט געקענט געוואהר ווערן אויפ'ן דריטען קאנגרעס ביז'ן סוף. אמת, נאך דעם ענטפער פון ד"ר הערצל קען נאך אלין די זאכע נישט רעכט זיין אינגאנצען און עס בלייבט נאך אלין א גרויסע קשיא וואס קיין שום תירוץ קען אויף דעם נישט זיין: ווי באלד עס האט זיך אויסגעוויזען אז די וויכטיגסטע רעזאלוציע פון צווייטען קאנגרעס קען, צוליעב וואס פאר א סבה ס'איז, נישט אויסגעפיהרט ווערען און מע מוז מאכען אזעלכע ענדרונגען אין די סטאטוטען פון דער באנק, וואלט מען געדארפט אפהאלטען דאס גרינדונג פון דער באנק און ווארטען אויפ'ן דריטען קאנגרעס; אלענפאלס וואלט דער אקט. קאמיט. בעדארפט וועגען דעם בעצייטענס עפענטליך שרייבען און ערקלערען די זאך, כדי דאס פאלק זאל פריהער וויסען און האבען א בעגריף פון דעם וואס האט געבראכט דערצו אזוי איבערצומאכען די סטאטוטען, נישט דער עולם זאל בעקומען דעם אוסטאוו פון דער ציוניסטישער באנק מיט אזא נייעם נוסח אלס אומגערעכטען סורפריז... נאר צי דער אקט. קאמיט. האט געטהון אין דע־הינזיכט ווי ער האט געדארפט צו זיין — דאס איז אבעזונדערע שאלה; דער דריטער קאנגרעס אבער האט געוויס געטהון דאס וואס ער האט געדארפט און געמוזט טהון: ער האט פעסט געשטעלט אז די סטאטוטען מוזען געענדערט ווערען, אזוי אז די יודישע קאלאניאל־באנק זאל זיין באמת נור א ציוניסטישע, זי זאל זיין איין מאל פאר אלע מאל האבען צו טהון נור מיט ארץ ישראל, נישט מיט קיין אנדער לאנד, נישט מיט קיין אנדער טהייל דער וועלט.

דער דריטער קאנגרעס האט, אמת, דא גאר נישט אויפגעטהון, ער האט זיך נור אומגעקעהרט צו דעם וואס איז שוין לאנג בעשטימט געווארען אויפ'ן צווייטען קאנגרעס, נאר אז מען געפונט דאס וואס איז פערלוירען געגאנגען פרעהט מען זיך אויך, בפרט אז די אבדה איז א וויכטיגע זאך וואס האט אזא גרויסען ווערטה... איצט וועט די זאך שוין נישט דארפען זיך ווענדען נור אינ'ס רצון פונ'ם „אויפזיכטסראטה", אין די נייע תקנות פון דער באנק וועט זיין בעשטימט בפירוש אז זי ארבייט נור פאר סוריא און פאלעסטינא און נישט אנדערש. און אויב איינער וועט ווייטער קומען מיט א נייעם פלאן צו קאלאניזירען „קיפר" אדער וואס עס איז פאר א ארט אויסער ארץ־ישראל, וועט דער אקט. קאמיט. שוין נישט דארפען לאזען מע זאל פארלעגען דעם פראיעקט פאר'ן קינפטיגען קאנגרעס; ער וועט קענען און מוזען גלייך ענטפערען: טהון אלעס וואס איז געלעגען „אים אינטערעסע דעם יודישען פאלקעס", זעהר וואיל, קאלאניזירען יודען אין פערשיעדענע מקומות — געוויס זעהר נוטצליך יודען זאלען וואס מעהר זיך אפגעבען מיט ערדארבייט אומעדום אין אלע לענדער. נאר אזא מין ארבייט געהער נישט צו די ציוניסטען אלס ציוניסטען, געהער נישט צו דער „יודישער קאלניאל־באנק". די ציוניסטישע באנק האט פאר זיך איין צוועק — די ציוניסטען ווייסען נור פון איין קאלאניזאציאן־פונקט — ארץ־ישראל!

ר.

שלמה רבי חיים'ס

(אין ליטא)

איין אלטע מעשה.

גערדוקט בהשתדלות
מענדעלי מוכר־ספרים.

10.

מילא נאטור־שמור איז נאך צו דערליידען. הגם ס'איז דאך א נארישקייט, נישט ווערטה צו פארליערען דארויף א מינוט צייט אפילו, גלאט אזוי זיך אהן א שום נוצען; נאר דאס וואס איז נישט שען, פאסט נישט פאר א יודען, א בעווייבטען, א טרוד אין דער פרנסה, קען מען עס נאך ווי ס'איז מתיר זיין א יונגעל: מהיכא־תיתי, שפאציר דיר א מאל הינטער דער שטוב — אויף דער נאטור, ווי הייסט עס ביי זיי דארט, וואלגער זיך דיר אויף דער ערד, אופ'ן גראז און קוק דיר אב אט איז א זשוקעל, א משה־רבנו'ס קיהעלע, א פייגעלע, א שמייגעלע! פארט נישט מעהר ווי א נאריש יונגעל, אבער אלסדינג, שייגעץ, מיט א מאס. פארגעס נישט, יונגאטש, אז א יודיש קינד בעדארף לערנען, אז א יונגעלע, דו שנעק איינער, בעדארף אין זינען האבען די גמרא, עפיס איז דאך, שקאץ, א גמרא „ביצה", „כתובות" אויך דא אויף דער וועלט!... יא, ווען אזוי, וואלט מען צו שלמה'לען גאר נישט געקענט האבען, מילא איז ער זיך אביסעל... ווייס איך וואס? גאר נישט! די צרה פאקי איז דאך אבער, וואס ער האט נישט געוואוסט קיין מאס, האט זיך אביסעל טאקי פארגעסען, פלעגט פערפאלען ווערען א מאל און פערשפעטיגען אהיים צו מיטאג. דער טאטע האט עס נישט בעמערקט, ווייל שטענדיג איז ער בעשעפטיגט, פלעגט תמיד, חוץ שבת און יום־טוב, עסען בעזונדער נישט אינאיינעם מיט דעם הויזגעזינד. די מאמע ווידער האט געהאט צו טהון מיט דעם בעל־הבתישקייט, פערנומען געווען מיט אירע זאכען. און אז זי איז אקעגען איהם איינמאל ארויס מיט דער שפראך: וואהין ווערד עס א יונגעלע פארפאלען? דערביי איהם געשראקען, אז זי מוז עס נישקשה דערצעהלען דעם טאטען — האט שלמה'לע זיך געמאכט תם. גע־

ענטפערט מיט אזא מינעלע, ווי איינער וואס איז גאט די נשמה שולדיג, סטייטש, ער איז דאך געזעסען די גאנצע צייט אויבען, הע־הע, אין דער וויבערשער שול און געלערנט!

אט דענסטמאל ערשט, אז שלמה׳לע איז שוין פערקראכען אביסעל וויטליך, האט דער שלימזלניק, דער יצר־טוב זיינער, זיך אויסגעשלאפען איהם גוט אוישייגעצען — אזוי און אזוי קונדם איינער! לא־די וואס געהסט ארום שלינג־און־שלאנג, אפגעריסען זיך פונ׳ם לערנען, ביסט־דו נאך צו אלע צרות א ליגנער אויך — נארסט אפ, ווען נאך? איין אייגענע מאמען! דער גיהנם איז דאך פאר דיר קארג...

אוי, א וועהטיג א גרויסער, דעם גיהנם האט דאך שלמה׳לע גוט געקענט פונ׳ם "שבט מוסר" און נאך אזעלכע ספרים, וואו יענע בעשרייבען די זיבען מיני העלישע פייערען, אין וועלכער עס פרעגלען זיך, עס קומען אפ די ארמע בעלי־עברות; אויך די משונה ווילדע מלאכי־חבלה מיט די אייזערנע ריטער; בעשריבען איטליכעס פיצעלע בעזונדער, גלייך ווי זיי וואלטען דארט געוועזען אליין, אלסדינג געזעהן מיט אייגענע אויגען! — אוי־וועה, ס׳איז דאך עפיס גאר ניט גוט! וואס טהוט מען? —

שלמה׳לע טהוט תשובה!... ער דאווענט, בעט, גיסט אויס זיי הארץ פאר גאט שטילערהייט מיט געפיהל, און זאגט איהם צו חרים־וגבעות: נעהמען זיך בלי־נדר ווייטער צום לערנען, זיין, אם־ירצה־השם, א יוד, טאקי וואס א יוד הייסט — הױן דעם בית־מדרש נישט אנצוקוקען די וועלט, פע־פע!...

דאס איז אבער נאר געזאגט. פערפאלען! איז אין א מענש דא געשמאק, געפיהל, בעהיט זאל מען ווערען, לאזט זיך עס נישט אזוי גרינג מיט דער האנד אוועקמאכען. איז איהם געפעלען, מעשה־שטן, די מגושם־שענע ווערק גאטס, פשוט אין דער פארמע, אין דער געשטאלט ווי זיי זענען, וועט קיין מוסר־ספר נישט קענען עס איהם פערמיאוסען, מאכענדיג דערפון אש, עפר ואפר... עס וועט איהם, לא־עליכם, אליין וואס ווייטער מעהר אריין אין טעם, עס וועט איהם, נישט פאר יודישע קינדער געדאכט, עפיס נאר ווי א מאגנעט ציהען, ציהען, ציהען... שענע צורות, גוטע זאכען, דעם זינדיגען מענשען דערמיט צו פערפיהרען, זענען פאר דעם יצר־הרע אויף דער וועלט דא גענוג, איבערגענוג — ווילסט נישט דאס, נא־זשע דיר, נשמה׳ניו יעניק, דאס כלומר׳שט איז פע, נא־זשע דיר, שלמה׳לע, א פראדיל, א שענס, א פיינס, מלא־חן!...

פראדיל, נאך גאר א קינד, מיט שלמה׳לען אין איינע יאהרען, שטאמט פון לייטישע עלטערען, רבי חיים׳ס שטיקליך מחותנים, וואס האבען מיט עטליכע יאהר צוריק זיך בעזעצט אין דעם שטעדטיל ק... פראדיל פלעגט זעהר אפט קומען צו רבי חיים׳ן אין הויז, זיך שפילען מיט די קינדער דארט, איז בעליבט געווען ביים גאנצען הויזגעזינד פאר איהר גוטסקייט, פאר איהר שענקייט — און שלמה׳לע האט זיך אויס איהר גארנישט געמאכט, גלייך ווי זי איז גאר אויף דער וועלט נישטא. פרא. יל — פראדיל, איינע וואס האט געהייסען פראדיל! מיט א מאל אבער וואקסט פאר איהם אויס פלוצלים, ווי פון דער העלער הויט, א פראדיל, א בילד־שענע, גאר אנטיק — און עס גיט איהם עפיס א ציה, א טיאכק דאס הערצעלע, עפים לויפט איהם ווי א הייסער שטראם דורך די אלע גלידער, רויט און בלייך ווערט ער אויף איינמאל! עס ציהט איהם, עס גלוסט זיך איהם אויף איהר צוקוקען און קוקען, נאר גוואלד, רבונו־של־עולם, וואס טהוט מען מיט דיר? ס׳איז דאך א גרויסע עברה!... ער ראנגעלט זיך מיט דעם יצר־הרע, ווי א יוד, א ווילדער עקשן: ניין, מען טאר נישט, ניין־ניין, וועסט עס ביי מיר נישט פועל׳ן — און האפט לסוף נעביך א קליין קוקעלע! שפעטער אביסעל — שוין עטליכע, וואס ווייטער ווערט דאס ראנגלען זיך זיינס מיט דעם יצר־הרע שוואכער, די מורא פאר גאט שוין נישט אזוי גרויס ווי די מורא פאר לייט— אוי, לאז האטש א זייטיגער מענש עס נישט בעמערקען חלילה. אין הונדערטען פאל, טאמיר שטויסט זיך עמיצער אן איז איהם ניחא בעגראבען זיך לעבעדיגערהייט. ער האט אנגעהויבען פאר מורא זיך ארומצוקוקען ווי א גנב. הושד זיין ביי זיך איטליכען אין שטוב טאמיר האט דער עפיס אנגעשמעקט, טאמיר ווייסט יענער וואס אין הארץ ביי איהם טהוט זיך אזוינס, גלייך ווי ער וואלט געווען פון גלאז, דורכזיכטיג, מען זעהט זיינע געדאנקען, זיינע געפיהלען, אלסדינג וואס אינווענינ אין איהם געהט פיר.

די מורא זיינע איז אבער געווען אומזיסט. ווען אפילו עס זאל מעגליך געווען אריינצוקוקען איהם אין הארץ, וואלט מען נאר געקוקט ווי דער האהן אין "בני־אדם", נישט צו־וויסען דעם פירוש פון זיינע געדאנקען דארט. ליעבעס, דאס איז נישט פאר דעם יודישען מוח, דאס איז פאר איהם תרגום. ביי יודען איז גאר אזוינס נישט דערהערט געווארען, בפרט נאך דענסטמאל אין יענער צייט, און נאך וואו? — אין אזוינע קליינע שטעדטליך ווי ק... און נאך ביי וועמען? — ביי מענשען פונ׳ם בעלי־בתישען שטאנד!... פאלש איז דער חן און נאריש דאס שענקייט, זאגט דער פסוק, ליעבעס איז אויך נישט קיין אייביג געוועהר. בויען דארויף דאס פאמיליענלעבען, דאס אייגענע גליק און דאס גליק פון קינדער, איז ווי שטעלען א בנין אויף א הינערייש פיסעל, היינט ביסט דו שען, בליהסט ווי א רויז, מארגען ביסט־דו פערדארט; היינט געה איך אויס נאך דיר און מארגען — נאך עמיצען אנדערש, געה דיר צו אלדע שווארין יאהר!... התונה האבען, קינדלען, דאס איז ביי יודען א גאטס געבאט. עהרליך האלטען א ווייב, זי ליעב צוהאבען, ווייל זי איז א ווייב, א בעל־הבית׳טע, א מאמע פון קינדער, און זארגען זיך פאר דעם הויזגעזינד — דאס איז א הייליגער הוב, א מצוה, וואס דארויף איז זיך א יוד מקריב. און אט דאס טאקי האט צוגעגעבען דעם פאלק ישראל א שטיק געזינד, דאס אייביגע לעבען; אט דאס איז אונזערע עלטערן אלע מאל בייגעשטאנען אין די נויטען. איז שלעכט, ביטער, פינסטער, טרויערדיג דארט אין דער וועלט, דערפאר איז גוט, זיס, ליכטיג. פרעהליך ביי זיך אין הויז צווישען אייגענע—לעבין ווייב און קינדער!.. יא, אזא זייפענבולבעלע ווי ליעבעס, וואס פלאצט, צושפרינגט פון אבלאז האט מען ביי יודען אין יענער צייט נאך נישט געוואוסט. דאס איז איין מאל. היינט צווייטענס ווען אפילו יא ליעבעס, ביי מענישען אפילו פון היינטיגער וועלט, וואלט בשום אופן זיי נייטט געקענט איינפאלען, אז ביי קליינע קינדער זאל גאר געמאהלט זיין אזוינס! קינדער זענען קינדער. יונגליך, מיידליך, וואס מאכט עס אויס, אדער זיי שפילען זיך אינאיינעם מיט צאצקעס צווישען זיך, אדער די ניאנקעס, באנעס, גובערנאנטקעס שפילען זיך, צאצקען זיך מיט זיי, קושען זיי, האלזען זיי, און— גארנישט, פרעגט זיי בחרם!...

זאל דאס אייגענע טאקי, וואס ביי שלמה׳לען, זיך געווען מאכען מיט איינעם, א דערוואקסענעם מענש, וואלט עס אונמעגליך אין איהם געבליבען פערבארגען. עס וואלט זיך ארויסגעוויזען איהם אין דעם פנים, אין דעם ריידען וכדומה נאך אין אנדערע זאכען, עס וואלט דערפון געוואוסט בפירוש, נישט אנדערש טאקי, דער אנדערער צד אויך. ליעבען ווי געוועהנליך איז א שרפה, וואס ווערט אונטערגעהאלטען פון מאטריאל מגושמ׳דיגע זאכען. עס ברענט, עס קנאקט ביז פונ׳ם מאטריאל ווערט האלאוועשקעס און דאס פייער לאזט זיך אויס מיט א טשאד, א רויך... שלמה׳לעס ליעבע אקעגען, דאס איז א ריינע, אינוועניגסטע, אין זיך אליין; דאס איז יעניק געטליכס פייעריל, וואס האט געברענט און דער דארענבוים איז נישט געווארען פערברענט; דאס איז א בליין פון גייסט, א חשק, א גלוסטען צו שיינקייט, וואס לאזט זיך דערקענען אין דעם רויט־פארבינען הימעל ביים אויפגאנג פונם מארגענשטערען, אין פוקען־זיך פון דער רויז, אין פרישע פורפערליפען, אין חן־גריבעליך, אין דעם מילדען שמייכעלע און אין דעם ווארמען בליק פון ברענענדיגע אויגען... דאס איז יענע ליעבע, וואס ברענט ווי א "נר־תמיד" אין הארצען ביי פאעטען — פון גאט געלייטזעליגטע מענשען; וואס ווארעמט די נשמה, גיט א מאל א נעהם אויסצוגיסען זיך אין געבעט, אויסוויינען זיך פאר גאט שטילערהייט...

עס פערשטעהט זיך, אז שלמה׳לעס ליעבע איז, אזוי גוט ווי פאר אנדערע, אויך פאר פראדלין געווען א סוד! אבי ער ווייסט ווי שטארק אנגעלייגט ביי איהם איז, אז זי קומט צו גאסט, ווי עס טהוט איהם הנאה, אז ער האפט בגנבה אויף איהר אקוק, אז ער עסט זי מיט די אויגען הינטערוויילעכס, און וואס, הא, וועט ארויסקומען, איהם אדער איהר, אז זי וועט עס אויך וויסען? — פארט וואס?... און גאט אליין וואס קען עס

איהם אַרען? — טראַכט שלמה׳לע, טרייסטענדיג זיך אין האַרצען — מַה רַעַש, אַז עס טהוט זיך אַ מאָל אַ קוק! אָבער מיט איהם, מיט דעם לערנען, מיט דעם דאַוונען געהער עס זיך כְּלָל גאָר נישט אָן. זיינס בעקומט דאָך דער רִבּוֹנוֹ־שֶׁל־עוֹלָם פּונקטליך: אַ שַׁחֲרִית, אַ מִנְחָה, אַ מַעֲרִיב טאָג־טעגליך צו דער צייט, און אַ נְדָבָה, זאָל נישט אויסגערעדט זיין — עטליכע קאַפּיטליך תְּהִלִים אַ מאָל אויך!...

נאָר ווער ווייסט, אפשר אין דעם זְכוּת טאַקי איז שלמה׳לען בעשיינפערליך געשעהן אַ נֵס פון גאָט, אַז ער איז געשטאַנען אין אַ סַכָּנָה איינמאָל, אַליין דעם סוֹד זיינעם אויסצוגעבען.

שַׁבָּת־נַחֲמוּ, ווי דער וועלט איז בעקאַנט, איז אַ טאָג פון שִׂמְחוֹת, סְעוּדוֹת ביי יודישע קינדער אין די שטעדטליך. נאָך מיט אַ וואָך, אדער אַ פּאָר וואָכען פריהער שמיסען קינדער, פּעקליכווייס, צווישען זיך אָפּ, צומאַכען יענעם שַׁבָּת אַ סְעוּדָה דערפון, וואָס איטליכער וועט בעצייטענס מיט דעם גוטען ווילען זיינעם ברענגען צו דעם, ביי וועלכען חֶבְרָה האָט אויסגעקליבען. און באַלד טאַקי הויבט זיך אָן איין עֵסֶק פון טראָגעניש, וואָס מען קען נאָר, כָּשֵׁר צי בִּגְנֵבָה, ביי זיך אין דער היים דערטאַפּען. איינער ברענגט אַ שטיקעל קיכעל, אַ גרינעם עפּעל, אַ מער — בִּשְׁתִיקָה פון׳ם בינטעל וואָס צום צימעס; דער אַנדערער אַ גרויסע, געלע אוגערקע, אַ האַלב איי, אָפּגעשפּאַרט נעביך פון זיין מיטאָג; דער דריטער דאָס, דער פירטער יענץ. אַ דאַר שטיקעל ברויט, אַ רעטיכיל, אַ ציבעלע, אַ שווענציל פון אַ הערינג איז אויך סְחוֹרָה. אַזוי טהון דענסטמאָל קינדער, קונדסים, און קינדער, בַּר־מִצְוָה בַּחוּרִים — האָבען חֲתוּנָה. אָט אין אַזאַ שַׁבָּת־נַחֲמוּ, ביי־טאָג נאָך דעם שלאָף, איז געווען, אָהן עַיִן־הָרָע, פרעהליך, אַ רַעַשׁ אַגעפּילדער פון קינדער, יונגליך און מיידליך, דאָרט אויפ׳ן פרייעם פּלאַץ לעבין ר׳ חיים׳ס שטוּב. ביי אַ טהייל קינדער איז דאָס מויל די ליפּען געפאַרבט, מיט וואַנטשעס, פון געקאַכטע שוואַרצע יאַגאָדעס און האָבען אַ פְּנִים ווי מְשׁוּנֶה ווילדע בְּרִיוֹת, עפּיס נאָר אַ שרעק! ווידער ביי אַ טהייל פייערט אַ באַק, צודראַפּעט אַביסעל די נאָז — צייכענס פון די גְבוּרוֹת זייערע אין דער מִלְחָמָה. עטליכע זענען ביי דער סְעוּדָה פריהער נישט צופרידען געווען מיט זייערע חֲלָקִים. איטליכער קוקט וואָס ביי יענעם און זיינס איז גאָרנישט — עפּיס אַזוינס, וואָס קיי־שפּיי, פויל, ביטער, טפוי זאָל עס ווערען! הענד האָט דאָך גאָט געגעבען, נעגעל אויך, נעז, אָהן עַיִן־הָרָע, ביי יודישע קינדער זענען אויך דאָ, נו האָט מען זיך אַביסעל, ווי דער שטייגער איז — צודראַפּעט. טאַקי נאָר אַביסעל, ווייל דער טאָג שטעהט נישט, נישטאָ קיין צייט, מען בעדאַרף זיך שפּילען. אויך פראַדיל האָט זיך געפונען צווישען די קינדער, זי איז געווען וואונדער־שען, עפּיס נאָך שענער ווי תָּמִיד, און שלמה׳לע האָט זאָט אָנקוקען זיך אויף איהר נישט געקענט.

אויף דער לאַנגער, נידריגער באַנק דאָרט פאַר דער שטוּב זיצען ווייבער שְׁכֵנוֹת, בעקאַנטע, צווישען זיי שָׂרָה, אויך גיטיל, פראַדעלס מאַמע, און די גוטע לייבציכע. מען זיצט חָלִילָה נישט ליידיג — מען רעדט, מען רעדט זיך אויס, איטליכע וואָס אויף דעם האַרצען. איינע אַ מְעוּבֶּרֶתע, אַ דיקע מיט געלע פליאַמעס אויף די באַקעז קלאָגט זיך, אַז עס שפּאַרט איהר אונטער׳ן לעפעלע, אַ פְּנִים פון׳ם טשאָלענט. זי שוויצט, פאַכט זיך מיט דעם עק פאַרטוך, פערוואָרפענדיג אַרינטער דעם קאָפּ, איין וואָרט, איין געשריי: אַי, וואו נעמט מען אַ קאַלטען טרינק וואַסער! ס׳איז דאָ אויך יענע יודענע מיט דער ספּאָזמע, וואָס געניצט גאָר אַ שרעק, שפּייט און ווישט מְחִילָה די נאָז. איינע אַ דאַרע, הויט און ביין, נאָך הייזעריג פון די תִּשְׁעָה־בְּאָב׳דיגע קִינוֹת, רעדט מיט דעם גאַנצען כֹּחַ אויף אַ צוריסעט־פאַרדומפּפען קוֹל, קוים וואָס זי האַפּט דעם אָטעם, קייכט, הוסט, אַרויסשטעקענדיג נעביך די צונג. אַ גאַנץ לייטישע, שענע יודענע מיט פערזאָטענע אויגען אָהן ברעמען קוקט אַריין אַ קינד, וואָס ביי איהר אויפ׳ן שויס, אין קעפּיל, ווייזענדיג עס אויך אַנדערע לעבין איהר, אויף אַ ציקאָוועשין, וואָס פאַר אַ מיטעל וועלען זיי ראַטען... לייבציכע קען, שׂוֹנֵא־צִיּוֹן, זיך נישט צורייסען, אַזוי פיל אַרבייט האָט זי אַצינד. אַ קאַטאַוועס עפּיס מיט אַזאַ עוֹלָם ווייבער איבערצורייידען, איטליכער זאָג אַ וואָרט, דערצעהל אַ מַעֲשֶׂה, גאָר נישט לאַנג געטראַכט! היינט האָט דאָך גאָט געגעבען אויגען אויך, אַז זיי זאָלען אומיטום קוקען, נישט אויסצולאָזען חָלִילָה קיין שום זאַך, ביי אַזוי פיעל אַרבייט וועט גאָר קיין וואונדער נישט זיין, אַז לייבציכע פערפלאָנטעט זיך אַ מאָל, מישט אויס, ווי מען זאָגט, „קאַשע מיט מאָהן״ עטליכע מַעֲשִׂיּוֹת אינאיינעם, אין דער האַפנונג אַז מען וועט זיך אַנשטויסען, נִישְׁקָשֶׁה, און איטליכע וועט פון׳ם אויסמישעניש אַרויסנעמען דאָס, וואָס איז איין אָנצוהערעניש אַקעגען איהר.

— לְמַעַן־הַשֵּׁם, זיך נישט געקוועטשט! אַז דעם מַגִּיד, געדענק איך, איז דאָס צונגעל אַראָפּגעפאַלען, האָט ער, דער זיידע, איהם געזאָגט עָלָיו הַשָּׁלוֹם: שאַ, האַלט זיך, זייט מוֹחֵל, איין, קוועטשט זיך נישט אַזוי — ריידען... אַז עס הויבט אָן צושפּאַרען, נישט געפּריווט זאָל מען ווערען, שפּאַרען אָט דאָ אונטער דעם לעפעלע, איז איין בְּרֵירָה: עפען אַ מויל, ברעך־אָפּ, גיב אַרויס וואָס דאָרט אין דיר איז און האַלט נישט... אהאַ, האַלט ער זי עס אַביסעל! נאָכגעיאָגט, געהאַפּט און האַלט זי, דאָס שען בָּחוּר׳ל, יאַ־האַ־האַ!

אָט די דאָזיגע לייבציכעס ווערטער זענען געזאָגט געוואָרען אַקעגען דער הייזעריגער און דער מְעוּבֶּרֶת׳דיגער יודענע. און האָפענדיג דערווייל אַ קוק אויף די קינדער דאָרט, וואָס שפּילען זיך אין זשמורקעס, זעהט זי, ווי שלמה׳לע יאָגט זיך נור נאָך פראַדלען, אַלין מיט איהר, מיט איהר און לאָזט זי פון׳ם אויג נישט אָפּ.

— אוי, גיטעלע, איך האַלט עס נישט אויס! — מאַכט לייבציכע, שאָקלענדיג מיט׳ן קעפּעלע פון דערווייטענס צו פראַדעלס מאַמע — אוי, איז זי שען, אייער פראַדעלע, ס׳איז איהר אין פְּנִים נישט אַריינצוקוקען ווי אין דער ליכטיגער זון!

— גיט איהר נאָר קיין עַיִן־הָרָע נישט! ענטפערט אָפּ גיטעל, וואָס האַלט אין אַ שמיעס מיט אַ פּאָר ווייבער איבער דער דאַליע זייערע.

— טפוי־טפוי! — שפּייט לייבציכע, פּאַרדרעהענדיג די נאָז מיט אַ ווינק אויף יענער מיט דער ספּאָזמע — אַ געניצען אַביסעל, אַ שפּייען!... ביים אָפּשפּרעכען אַ גוט אויג די באָבע מיר צו לאַנגע יאָהר, מיידעלווייס. שען בין איך געווען ווי גאָר די וועלט, מען האָט זיך אויף מיר געהאָנגען. מאַכט זיך אַ מַעֲשֶׂה פְּלוּצְלִים גאָר אומגעריכט... שאַ, שָׂרָה׳ניו דו ביסט דאָך עס מְחוּיָּב צוגעדענקען — דרעהט זי זיך געשווינד אויס צו שלמה׳לעס מאַמע — קוק נאָר אָן דאָרט, אין מַחֲשָׁבוֹת׳ן, דיין בָּחוּר׳ל! לויפט איהר נאָך ווי אַ קוה אַ קעלבעל, פראַדלען. האַ? זעהר אַ שען פּאַרעל... הַלְוַאי אין גיכען, רִבּוֹנוֹ־שֶׁל־עוֹלָם, זאָל יאַהנע־סאָסיע דיר זאָגען מַזָּל־טוֹב! געדיינק מיינע ווערטער.

— איין איינפאַל אַביסעל, נאָך אַזוי יונג!

— ביסט עס, שָׂרָה׳ניו, מְחוּיָּב צו געדענקען די מַעֲשֶׂה אַ מאָל אַ מאָל בִּשְׁעַת דער בֶּהָלָה. וויעפיל, האַ, מיינסט־דו איז מיר דענסטמאָל געווען צו דער חֲתוּנָה? מיינער איז נישט מעהר געווען ווי אַ יאָהר אַכטציין, און אפשר טאַקי נאָך ווייניגער.

— אוּדַאי מיט עטליכע יאָהר צוריק, בִּשְׁעַת דער בֶּהָלָה פון די שקאָלעס, נישט היינט געדאַכט, ווען דענסטמאָל פראַדיל זאָל זיך אונטעררייקען, הע־הע! וואָלט געווען טאַקי די רעכטע צייט. מסתּמא איז דאָך עס נישט בעשעהרט. אַצינד איז עט, נאַרישקייטען...

— יאַהנע־סאָסיען זענען נאָך, בָּרוּךְ־הַשֵּׁם, די אויגען נישט אַרויס... אָט זעה איך זעה! — די דאָזיגע לעצטע פיער ווערטער האָט שוין לייבציכע געזאָגט דער יודענע מיט די פערזאָטענע אויגען, וואָס האָט איהר אָנגעטהון כָּבוֹד, גלייך ווי די אַלע אַנדערע דאָ, און דאָס קינד מיט דעם קעפּיל כִּמְעַט אונטער דער נאָז איהר אונטערגעריקט. לייבציכע האָט ווי אַ געניטע עס בעטראַכט, דאַרויף פאַמעליך געבלאָזען, אָנגעהויבען צו דערצעהלען מַכֶּה דעם אַ לאַנגע מַעֲשֶׂה, און פאַרקראַכען ווייט, אַזוי אַז זי האָט דערווייל אין שלמה׳לען זיך פערגעסען.

שלמה׳לע האָט געמעגט בענישען גוֹמֵל. ווען נישט די מַעֲשֶׂה, וואָלט ער, הַס־וְשָׁלוֹם, ווי די בידנע קאַ׳ן נעביך אַמאָל, טרוקען פון לייבציכען נישט אַרויס!...

בריעף פאן ארגענטינא.

א.

אנשטאט א הקדמה.

מיר געדענקען נאך אלע זעהר גוט די צייט, ווען עס איז דאס ערשטע מאל ארויס א קלאנג, אז איינער פון אונזערע רייכע פעטערס, וואס בעזיצט א גוט הארץ און איז דערצו א בעל־מטופל פון שענע עטליכע מיליאנען, האט געווארפען א אויג אויף עפיס א מדינה וואס געפינט זיך ערגיץ אין מרחקים, אויף יענער זייט ים מיט דעם נאמען ארגענטינא, וועלכע איז איהם שטארק געפעלען געווארען. אין אזוי ווי ער האט בדעה מיט זיין רייכטהום העלפען א געוויסען טהייל פון זיינע ארימע פעריאגטע ברידער, זיי זאלען זיך קענען דערשלאגען צו עפיס א תכלית, האט ער תיכף־ומיד איינגעלעגט זיין געלד בתורת־נדן בתנאי, דאס די וועלען קריגען דערפון א חלק וועלכע זענען מרוצה זיך משדך זיין מיט ארגענטינא.

אין אזוי האט ארגענטינא קונה־שם געווען אין אונזער וועלטיל בשעה אחת; די גאנצע זאך איז עפיס צו־געגאנגען אזוי פלוצלים, אונגעריכטער־הייד, גאר אהן א שום שייכות מיט דעם פריערדיגען גאנג פון אונזער געשיכטע, אזוי ווי עס וואלט פון הימעל אראפגעפאלען. בשעה אחת זענען בעשאפען געווארען די מיליאנען (א זאך וואס טרעפט זעלטען), בשעה אחת איז געווארען דער שדוך, עהדער התן־כלה האבען זיך געזעהן, און די תנאים ווי אזוי, אויף וועלכע אופנים דער נדן זאל בענוצט ווערען, זענען אויך געווען אפגעמאכט בשעה אחת, — און אין "א בעזער שעה", מוזען מיר צוגעבען, אין אזא צייט ווען דער חלף איז געלעגען אויפ'ן האלז און מע האט קיין צייט געהאט צו קלעהרען.

עס איז קיין חידוש וואס דער גאנצער עסק האט אנגעמאכט א גרויסען רעש אין אונזער פינסטער וועלטיל. ווי עס פיהרט זיך, האבען זיך באלד געפונען צווישען אונזערע מדריכים און מנהיגים אזעלכע וואס האבען פערליובט דעם שדוך גאר לעילא־ולעילא; איינינע האבען גע־האט אין דעם א מיין, וואס דערווייליע וועט אפשר צו ליעב דעם צושלאגען ווערען א אנדער שדוך, וועלכער האט עפעס ביי זיי נישט שטארק נושא־חן געווען...

אנדערע ווידער האבען גאר פשוט געקריגען גרויס התפעלות, ווייל עס איז א נייע זאך געווען, איז דער שטייגער צו זאגען גאנץ הלל מיט דעם געוויסען נוסח פון גוזמאות. די בעלי־השבון האבען באלד גע־מאכט אסך־הכל און אויסגערעכענט פונקט אויף דער מינוט וויפיעל צייט מע וועט דארפען איבערפיהרען די פיער מיליאן רוסישע יודען נאך ארגענטינא. פון דעם אלעמען האט זיך די התלהבות ביי'ם עולם געשטארקט, מע האט אנגעהויבען פאהרען, צו־גרייטען זיך צו'ם פאהרען, פערשרייבען זיך אין די קאמיטעטען, בעטען מע זאל פערשרייבען, זיכען שתדלנים זיי זאלען בעטען און ז. וו. —

פונדעסטוועגען, ווי גרויס די התלהבות איז געווען, האט פארט יעדען געקלאפט דאס הארץ און מע האט ארויסגעקוקט מיט גרויס אונ־געדולד אויף עפיס א ידיעה פון די וואס האבען שוין זוכה געווען צו קומען בשלום אהין אויפ'ן ארט. און די ערשטע ידיעות, וואס זענען אנ־געקומען, האט מען באלד צעטראגען אויף טעלערליך, מע האט זיי גע־לאזט דרוקען אין די בלעטער, ניט זוכענדיג פון וועלכען מקור זיי קומען ארויס; מע האט זיי געלעזען מיט גרויס כונה, געמאכט אויף זיי פירושים, געזוכט אין זיי סודות און רמזים, ווי דער שטייגער איז.

עס האט אבער ניט לאנג געדויערט און מע האט זיך ארומגע־זעהען אז וואס מעהר מע לייענט מעהר ווייסט מען ניט, וואס דארט טהוט זיך אין דער ווייט פערשלאגענער צווייטער אמעריקא. די ידיעות זענען אזוי פיל סותר איינע די אנדערע, אז ס'איז גאר אונמעגליך צו געפונען צווישען זיי עפיס א צד־השוה, איין פונקט אין וועלכען זיי זאלען זיך אויסגלייכען; אין דער צייט ווען איינינע הייבען די זאך ביז'ן הימעל, ווארפען זי די אנדערע אראפ ביז שאול־תחתיה, ניט זשאלע־וועודיג דערביי אביסעל געדיכטע פארב אין שטארק פעפערדיגע אויס־דריקע. אין יענער צייט בין איך אויך געווען איינער פון די וואס האבע געבראכען די קעפ און געוואלט וויסען דעם תוך, ווי איז די זאך אין אמת'ן; עס האט אבער גאר ניט געהאלפען, מע האט ניט געקענט קלוג זיין אויף יענע ידיעות.

די לעצטע עטליכע יאהר האב איך געהאט די זכיה צו לעבען דא אויפ'ן פלאץ און זעהען אלס מיט די אויגען. אויב די ידיעות וואס האבען זיך פערברייטערט אין דער צייט האבען מיט־געהאלפען אז די זאך זאל ווערען קלעהרער, בין איך שטארק מסופק; איך ווייס נור אז דער גאנצער ענין האט שוין איצט גאר א אנדער פנים, די התפעלות איז שוין אינגאנצען אראפ, מע פאהרט שוין ניט אהער נאר פעריקעהרט צוריק. די געוועזענע מהללים האבען אראפגעלאזט די נעז און רעדען גאר מיט אן־אנדער קול. דערפאר אבער די מהללים האבען זיך צעלאזט אויף אלע כלים; זיי שילדערען די לאגע פון די יודישע קאלאניסטען אין ארגענטינא אונטער דעם יאך פון זייערע יודישע משגיחים אדער אדמי־ניסטראטארען מיט אזעלכע דונקעלע פארבען, אז די האר פון קאפ שטעלען זיך קאפויר, עס ווייזט אויס אז זייער לאגע איז ניט פיעל בעסער ווי די פון אונזערע עלטערין ביי פרעה'ן אין מצרים אדער ביי פערדינאנדען אין שפאניען.

אזעלכע ידיעות האבען ארויסגערופען גאר א נייע שאלת־ארגענ־טינא — שוין ניט אויב דורך ארגענטינא וועט געהאלפען ווערען דאס גאנצע יודענטהום, ווי מע האט גאר ניט לאנג גערעכענט, נאר ווי אזוי מע קען העלפען די עטליכע טויזענד ארגענטינער קאלא־ניסטען און ראטעווען זיי פון שקלאפעריי ביי דער נזלנישער אדמי־ניסטראציאן? אזא פראגע איז אויפגעגעבען געווארען בפני כל עם ועדה אויפ'ן צווייטען ציוניסטען־קונגרעס אין באזעל, ווי איך האב געלעזען; וואס פאר א תשובה מע האט דארויף געגעבען איז מיר, אמת, ניט בעקאנט, אבער דאס אליין וואס אזא שאלה איז בעשאפען געווא־רען און מען איז זיך דערמיט מתעסק איז שוין דינו; דאס אליין גיט אין די הענד פון אונזערע שונאים, אויסוועהניגסטע און אינוועהניגסטע, א נייעס מיטעל צו שטעכען אונז די אויגען און שיטען אונז זאלץ אויף די וואונדען....

און די וואונדען ווערען אלס גרעסער! דאס איז דאך אלעמען בעוואוסט, ווי די שונאים אזוי די גוטע פריינד, אז ניט נור די קאלא־ניסטען, אויך זייערע אויפזעהער, די גרויסע און קליינע משרתים, וואס געהען אריין אין כלל פון דער אדמיניסטראציאן, און אויך אפילו די גאר זייטיגע מענשען וועמעס פראפעסיאן איז העצען און שרייבען מורא'דיגע בריעף — אלע צוזאמען זענען דאך עצמנו ובשרנו, אונזער לייב און פלייש, א טהייל פון אונזער גאנצען גוף; און אויף דעם דאזיגען טהייל איז אויסגעפאלען דער גורל צו דינען אלס פראבע אויב דער גאנצער קערפער האט נאך אין זיך קרעפטען צו נייגעבוירען ווערען, צו קענען ביי בעסערע אומשטענדען ציהען ווי אמאל יניקה פון דער ערד, פון דער נאטור; און צום סוף לאזט זיך גאר אויס אז אויף דיעזען קערפער־טהייל איז אין אזא קורצער צייט אויסגעוואקסען א מכה, צו וועלכער עס גיבט קיין אנדער מיטעל ווי אפערירען, שניידען — אזוי פערלאנגען די חולאים אליין! נאטירליך די שונאים דארפען לאנג ניט קלעהרען, פאר זיי איז גענוג צו וויסען אז עס איז דא א מכה זענען זיי שוין מלא־שמחה און טאנצען. —

אבער פאר די גוטע פריינד וואס פיהלען דעם וועטיג אינ'ם גאנצען גוף, וואס זענען מיט א אמת בעזארגט צו געפינען א רפואה צו דער מכה, פאר זיי איז שוין די זאך פיעל ערנסטער; זיי קענען זיך ניט בעגניגען דערמיט וואס "במסתרים תבכה נפשם" — א אונגליק איז גע־שעהן און איצט דארף מען שרייען: ראטעוועט, רחמנים־בני־רחמנים! עס איז נאך ווינציג זיך צופריעדען שטעלען דערמיט וואס מע קען ארויפווארפען די שולד אינגאנצען אויף א זייטיגע זאך... מע־מוז טאקע גוט בעטראכטען די קראנקהייט, וויסען פון וואנען זי האט זיך גענומען, געפינען איהרע באצילען, די שעדליכע ווערימליך וואס האבען זי ארויסגערופען, כדי צו קענען בעווארענען, אז דאס זעלבע זאל חלילה ניט טרעפען ערגיין אנדעריש אויך, אויף א אנדער טהייל פון

אונזער קערפער; עס קען גאר זיין אז דאס איז א נערווען־קראנקהייט און אויף צו ראטעווען פעהלט מעהר א רְפוּאַת־הַנֶפֶש ווי א רְפוּאַת הַגוּף. —

דערצו איז נאטירליך נעטהיג צו זיין דא אויפ'ן פלאץ אדער לְכָל־הַפָּחוֹת האבען ידיעות פון א אנדער מין און ניט פערלאזען זיך אויף די, וואס הויבען אויף ביז'ן הימעל אדער ווארפען אראב טיעף אין דער ערד. —

איך האף אז דער לעזער שטויסט זיך שוין אן וועגען דעם מ י י ן פון מיינע בריעף: איך וויל זיך פריווען, ווי ווייט עס וועט מיר געלינגען, צו שילדערען דעם גאנג פון דער קאלאניזאציאן אין ארגענטינא פון אנהייב אן ווי אזוי ביסליכווייס, האט זיך צונויפגעלעגט א ציגעל אויף א ציגעל און עס האט זיך אויפגעהויבען צווישען די קאלאניסטען אין דער אדמיניסטראציאן א הויכע וואנט פון שִׂנְאָה, וועלכע איז איצט די ערשטע סבה פאר וואס מע ר י י ס ט זיך פאהרען צ ו ר י ק; ווי אזוי די נ ע ה מ ע ר און די פקידים אויף ג ע ב ע ן האבען געגענזייטיג מַשפִּיַע געווען און אין דער זעלבער צייט מְקַבֵּל געווען הַשְׁפָּעָה איינע פון די אנדערע און דורך זייער הַנְהָגָה איז די זאך געקומען צום יעצטיגען מַעֲמָד — עס האט געמוזט קומען צו אזא מַעֲמָד!

עס איז אפילו אויך אמת אז דער גאנצער שדוך איז ניט זעהר צוגעפאסט, עס זענען דא אייניגע חֶסְרוֹנוֹת אין קרן אויך, אבער אלס אזעלכע חסרונות מיט וועלכע א נ ד ע ר ע קענען זיך ווי עס איז אויסמיטלען.

און אזוי ווי עס איז שוין אַחַר הַמַעֲשֶׂה, און אחוץ דעם איז די אמאהליגע ב ח ו ר ־ י א ה ר ע ן אויך ניט אזוי שטארק דא וואס צו זשאלעווען וואלט נאך אלס געווען אהן סַכָּנָה, ווען עס וואלט ניט ליגען דער גרעסטער חסרון אין די "תנאים".

אזוי ווי דער רייכער פעטער עליו־השלום האט געלאזט שרייבען די תנאים אונטער די אויגען (ווייל ער האט גערעכענט אז דער ח ת ן א י ז נ א ך צ ו י ו נ ג), דרום איז פון דעם נדן געווארען ניט מעהר ווי א קופּה של צְדָקָה, אגרויסע אונגעהייערע צ ד ק ה ־ פ ו ש ק ע; און דאס איז א כְּלָל אז מיט צדקה קען מען בויען הייזער פאר זקנים, שפיטעלער פאר קראנקע, מע קען גרינדען די גרעסטע שולען, ביבליאטעקען, מע קען אויך ש א פ ע ן פיינע קאלאניעס מיט גרינע פעלדער און בליהענדע גערטנער, אבער עס איז זעהר שווער צו ב ע ש א פ ע ן אמת'ע קאלאניסטען. די טבע פון צדקה איז מחייב אז די וואס זענען נֶהֱנֶה דערפון ווערען ביסליכווייס צוגעוועהנט צו דעם רַעְיוֹן, אז דאס איז ניט א מ י ט ע ל אויף צו ערדייכען עפּיס א צוועק נאר דאס איז טאקי דער צ ו ו ע ק אליין, א גוט שטיקעל עסק, אזוי איז עס עַל פִּי רוֹב. געוויס געפינט זיך אויך א קליינער צאהל מענשען צווישען זיי, וואס וואלטען טאקי נעביך געוואלט שטעהן אויף אייגענע פיס און ניט דארפען אנקומען צו א מענשענס גאב, מוזען זיי אבער ליידען צו ליעב די אנדערע, ווייל "בהדי הוצא לקי כרבא". היינט דער אדמיניסטראטאר איז דאך אויך ניט מעהר ווי א מענש, א בְּשַׂר־וָדָם און קען ניט זיין א בוחן לבבות; און דערביי האט ער טאקי אין זיך אנדערע מענשליכע פעהלערען — יעדער איינער האט די זייניגע. וויעפיל אדמיניסטראטארען עס האבען זיך געביטען, אבער כל זמן די צדקה־פושקע בלייבט איז אלס די זעלבע צרה: דאס פעראכטען די קאלאניסטען און ניט רעכנען זיי פאר מענשען געהט איבער בירושה פון איינעם צום אנדערען, פון דעם עלטסטען ביז דעם קלענסטען אגענט, וואס איז ניט לאנג אליין געווען א קאלאניסט. ווען דער אדמיניסטראטאר טהוט אויף עפּיס א נייעס פרעגט ער ניט אן די קאלאניסטען און וואס ער טהוט איז אפגעטוהן און פערפאלען.

פון דער אנדערער זייט די שנאה פון די קאלאניסטען צו דער אדמיניסטראציאן בִּכְלָל איז אויך איינגעווארצעלט טיעף אין הארצען ביי יעדען; דערצו האבען פיעל מיט־געהאלפען די בריעף־שרייבער און ידיעות־פערברייטער פון א געוויסען מין, וועלכע האבען גאר א בעזאנדערע הַשָׂגָה וועגען דער צדקה־פושקע און איהר צוועק, און דארום האבען זיי אויך געוויסע טְעָמִים זיך ארויס צו שטעלען פאר בַּעֲלֵי־טוֹבוֹת און זארגער פאר די קאלאניסטען; און וואס די אדמיניסטראציאן זאל ניט טהון, זוכען זיי צו געבען צו פערשטעהן די קאלאניסטען אז עס איז לכתחלה געמיינט זיי נור שלעכטס צו טהון, אום בעסער צו קענען ה ע ר ש ע ן איבער זיי.

דערצו האבען אויך מיטגעהאלפען פיעל אנדערע, גאר זייטיגע סבות, וואס אליין פאר זיך יעדע בעזונדער האט דאכט זיך גאר קיין מַמָשׁוּת, אבער אלע צוזאמען מאכען אויס א גאנצען יֵשׁ — נאר דאס זענען שוין פְּרָטִים און וועגען זיי וועל איך ערשט רעדען אין מיינע שפּעטעריגע בריעף. דא אין דער הקדמה האב איך נור געוואלט ערקלעהרען בכלל וואס איך מ י י ן מיט מיין שרייבען, כְּדֵי דער לעזער זאל ניט לעבען אין טָעוּת — אויב ער איז א מְדַקְדֵק און זוכט דַוְקָא ש ר ע ק ל י כ ע נייעס אדער פ ר ע ה ל י כ ע נייעס, וועט ער שוין געוויס יוֹצֵא זיין מיט דער הקדמה אליין, ער וועט פערשפארען צו לעזען די פְּרָטִים, וועלכע זענען ניט שרעקליך און ניט פרעהליך, זיי זענען נור טרויעריג. דאס איז א הֶמְשֵׁךְ פון אונזער ביז איצט אויך גענוג טרויעריגע געשיכטע. ווער אבער עס וויל וויסען נור "דְבָרִים כְּהַוָיָתָם", דעם בין איך מַבְטִיחַ אז איך וועל זעהן ווי ווייט מעגליך ניט אבטרעטען פונ'ם אמת, האטש עס איז צייטענווייס ניט זעהר גרינג.

יעקב בן־יוסף.

גְּסִיסָה.

(ענדע).

ציפּה האט אלס גערעדט אין דער גיך, אלע מאל אויפגעהערט און אנגעהויבען, האפענדיג דעם שמועס, וואס האט זיך איהר אזוי ווי "פון די הענד געגליטשט". זי האט געפיהלט אז מען דארף שווייגען, נאר זי האט מורא געהאט פאר'ן שטיל־שווייגעניש. זי האט גערעדט שטיל אזוי ווי צו זיך אליין... די אלטע האט איהר אפילו קיין שאקעל־צו מיט'ן קאפ נישט געטהון; זי איז געזעסען ווי א גוֹלֶם, שטארק פערטיעפט אין זיך. און ציפה האט פאר איהר מורא בעקומען, גלייך זי וואלט געזעסען אליין מיט א צעדולטען. א רחמנות האט איהר געקלעמט דאס הארץ און עס האט זי געשראקען דער בלינדער'ס געדאנקען וואס זי זעהט זי טראכטען...

— הא! — האט עס איהר א גרויל געטהון. די קראנקע האט אנגעהויבען עפּיס פלוידערען, נאר צו הערען איז געווען נור א ציטערענדיגע שטימע דרעהט זיך עפּיס אין אפנעם מויל ביי איהר און פלאנטעט זיך אין דער צונג... שפעטער האט ציפה'ס אויער, וואס איז שוין געווען געוואוינט צום חולה, דערהאפּט די ווערטער:

...נו, נו... אהן — א עק דער יָ־ם... שווים און שווי־עס... נישטא — ני־עשטא... וואו איז אמע־עריקא? נישטא — שלום! ש־א־לעם!

דאס קול האט זיך איהר פערביטען אויף צו וויינען:

— פא־אלג מיך, שלום — כ'דארף נישט שיפס־קארטע... דינג אן א־אם — איז בעסער... זעהסט... עס זעגט די הענטע־לי־ך... פּיצעלע... שענס... און שוין... שוין... שווים און שווים... נו־נו!...

זי האט זיך עפּיס ווי געברוגז'ט, געצויגען מיט די ברעם און געבליבען פארטייעט.

זי האט אנגעהויבען חליפּען, און נאכדעם געצויגען אויף א קול!

— וועה־עה איז מיר מיי־נע־ע קי־ענדע־ער!

— אוי, אוי! א מאמע, וועה איז מיר, ס'לאזט זי נישט רוהען די קינדער — האט ציפה געזופצט און געשלינגען די טרעהרען.

פון יענער זייט ווענטיל האט זיך אנגעהויבען הערען טרויעריגע געצויגענע טענער, וואס ברומען שטיל איינגעהאלטען פון אונטער דער נאז און אז זיי האבען אנגעהויבען געהן העכער זענען זיי מיט אמאל אבגעהאקט געווארען...

און ס'איז שטיל, שא — און אזוי שווער אויפ'ן הארץ.

נישט ווילענדיג הייבט אן ציפה ווידער אמאל רעדען:

— אוי דאס אמעריקא, וועה איז מיר, האט זי אבגעקוילעט! א קליינינגקייט — צרות, א קליינינגקייט אזוינע יסורים וואס זי האט איבערגעטראגען: כסדר בריעף, כלומר'שט נישקשה — און וואס, שלום איז דען אבי ווער? ער וועט נישט אבנארען — און פלוצים ווי אין יַם אריין! שוין אודאי 4 חדשים זינט ס'איז פון איהם קיין בריעף נישט גע־

ווען — א יא, היה־ישרה? — האט זי אויסגעלאזט מיט א פראגע צו דער בלינדער. זי האט געוואלט פון איהר האטש איין ווארט ארויסציהען. עפיס מורא'דיגס האט זי בעמערקט אין דער בלינדער'ס שווייגען. פאר וואס פרעגט זי איהר גאר נישט איבער וועגען דער טאכטער ווי אזוי זי ליגט, צי וואס — אזוי ווי תמיד?...

נאר די אלטע האט איהר גאר נישט געענפערט, האטש זי האט געהערט וואס ציפה האט געפרעגט — איהרע גדאנקען האבען מיט אלע חושים געזוכט עפיס אנדערש... זי האט געוואלט הערען, שטארק הערען, הערען עפיס נאך הוי'ן דעם וואס מען קען הערען... זי האט געוואלט הערען דאס וואס זי האט נישט געקענט זעהען... זי האט אפילו געפרובט א שמעק טהון מיט דער נאז...

פונ'ם ווינד וואס האט זיך אויפגעהויבען אין דרויסען האבען די צוגעפרוירענע פענסטער געגעבען א קראך.

די קראנקע האט זיך געטהון א שטארקען ווארף אז דאס בעט האט א סקריפע געטהון.

און ס'איז ווייטער מורא'דיג שטיל...

נאר דער ווינד בלאזט אין די פענסטער... אין שטוב ווערט אלס קעלטער... און דער פלאם פונ'ם לעמפיל וואס אויפ'ן טישעל נעבען פענסטער, פלאטערט צו, ער שפרינגט עטליכע מאל אונטער, מאכט א בלינדזעקייט אז ציפה'ן דאכט זיך אז די ווענד שפרינגען איהם נאך...

ישראליק, דאס עלטערע קינד וואס שלאפט אויף דער באנק, בלאזט מיט'ן נעזיל פונ'ם שלאף, און דאס קליינע קינד — קוים וואס מ'הערט א אטהעם דערפון...

דער גאז זידט אויפ'ן קנייטעל שטיל אין איין טאן: ס'זזז.

און פון דער קראנקער הארכעלט און פייפט פונ'ם האלדז...

דער בלינדער שוידער'ן די ביינער, גרוילט דאס לייב.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

די קראנקע האט זיך אויפגעהאפט. עס האט זי געגרייצט, געריסען אין האלדז טיעף, אויף צו הוסטען. זי האט אנגעהויבען אנווענדען אלע כחות דארויף, זי זאל האטש איין הוס טהון טיעף, טיעף פון דער ברוסט.

נאר זי האט אלע מאל נור א שטארקען ציה געטהון דעם אטהעם אין דער איינגעפאלענער ברוסט און ער איז באלד ארויס מיט א פוסטען משונה'דיגען פייף... פון יעדער ציה האט זי געפיהלט א שארפען שטאך, די בלעך פונ'ם הארצען האט שטארק געבראכען, געצויגען און זי האט אלס די לעצטע, אלע קרעפטען אנגעווענדעט צו צעריהרען, אויסצור־ווארצלען די שווערע איינגעוואקסענע משא פון דער ברוסט... און זי ציהט, ציהט דעם אטהעם און עס ציהט איהר די ברוסט ווי מיט צוואנ־גען — ביז איהר קאפ, אין וועלכען עס האבען זיך שטארק צעהאמערט די שלעפען, איז צוריקגעפאלען פערטימעלט...

זי האט צענימען מיט די הענד אין פערצווייפלונג... און די ברוסט מיט די זייטען האבען אנגעהויבען שטארק צוטראגען פון קורצען אטהעם, וועלכער איז ארייין און ארויס אין זידענייש און קאכעניש... און ס'האט זי ווידער אמאל צערייצט מיט א לעדיגען הוס.

— אוי, גאט!! — האט זיך אויסגעריסען א שטארקער זיפ'ן מיט א ציטערדיג קול פון דער שכנה'ס הארי'ן.

דאס איז געווען א ביטערער פראטעסט, גלייך ער האט געזאגט: „וואס פאר הארי'ן דו האסט, האר פון דער גאנצער וועלט — קענסט אלס פערנעמען!..."

ציפה האט זיך געפארעט ארום „איהר", זי האט עפיס געוואלט טהון העלפען, פערגרינגערען דער קראנקער, העלפען אפילו מיט צור־הוסען -- זי זאל זיך פאר „איהר" אויס־הוסען!...

און די בלינדע מאמע זיצט ווידער פערגליווערט און הערט זיך אלס איין מיט אלע חושים:

דער ווינד וואיעט ווי א הונד פאר'ן פענסטער.

שטיל שלאפען, קוים וואס זיי אטהעמען,ביידע קינדער.

און דאס לעמפעל זידט זיך אלס שטיל, שוואך: ס'זזז...

נאר די בלינדע ווייסט אז זי דארף עפיס נאך הערען — און זי ערווארטעט עס...

ציפה האט אנגעטאפט דער קראנקערס פיס, זיי זענען געווען לעבליך.

— גאט, צו דיר נאך א האפנונג! — האט זי געזאגט שטיל פאר זיך און פארגלעצט ארויף מיט די אויגען — און מיט'ן געדאנק האט זי געבעטען: „גיב איהר כח זיך אויסצוהוסען!" — איהר האט זיך אלס געדאכט אז די גאנצע ישועה בעשטעהט אין א הוס; דער דאקטאר האט דאך געזאגט אז זי דארף זיך נור אויסהוסען...

— מ'דארף זי דערמאנען אז זי זאל זיך אויסהוסען; דער דאקטאר האט אזוי געהייסען — האט זי געזאגט צו דער אלטער.

— ש־שא! — האט אבער די אלטע ששרעגג בעפוילען.

און מע זיצט שוין ווידער שטום.

ציפה וואלט געוואלט איבערלעזען עפיס אויף דער אלטער פער־שטיינערטע צורה, וואס זיצט מיט א אפען מויל און אויגען און הערט זיך איין אזוי פערטיעפט; נאר זי קען זיך איצט אין איהר נישט איינקוקען, זי האט עפיס מורא פאר איהר און אפילו פאר איהר סאטען ווי א קליין קינד... זי מוז ארבלאזען די אויגען אויף דער קראנקער: און זי זעהט זי ליעגען אויף דעם קויטיגען קישען אין אזא מיאוסער פאזע: דעם קאפ פערווארפען, די גרויסע צען שטארען ארויס פון אונטער די פערדארטע, צעפאלענע ליפען, און דער מאגרער, טויט־געלבער האלדז איז אויסגעשטרעקט: „נור ווי צו דער שחיטה"... און ס'פייפט אלע מאל עפיס ארויס פון איהם... און זי דערמאנט זיך, נור זי ווייסט נישט צי האט זי עס געהאט געזעהן אין חלום, צי דער כח־המדמה האט עס איהר אזוי פארגעשטעלט, אז רחל קוקט אויף איהר בלייך מיט א רחמנות־פנים און ווייזט איהר אן אויפ'ן האלדז...

און ציפה רייבט דעם שטערן, ווישט די אויגען אז זי זאל נישט זעהן און טראכטען — — —

— הא, ס'איז קאלט! — טהוט זי זיך א האפ אויף און דערשרעקט זיך פאר איהר קול אליין. נאר זי דערפיהלט טאקע ווי אין די פיס איז איהר גוט קאלט און זעהט די פארע וואס געהט איהר פונ'ם מויל; און זי האט זיך דערמאנט אין די קינדער און איז צו־געגאנגען און זיי בעסער ארומגעדעקט. —

זי האט זיך צוריק־געזעצט קוקען דער קראנקער אין דער מינע: „זי ווייסט נישט גאר־נישט — טראכט זי — זי שלאפט"... „ניין, זי ווייסט יא, נאר עס ארט זי נישט" — טהוט זי צוריק א טראכט, זיך דער־מאנענדיג ווען זי אליין איז געליגען שלאף אין דער קינפעט האט זי עס ווי יא געוואוסט נאר ס'האט זי נישט געארט, גאר נישט, קיינער נישט... און עס דערמאנט זיך איהר די צורה פון דעם קינד וואס איז צוריק מיט צוויי יאהר געשטארבען... דאס הארי'ן ציהט איהר אין א בענקעניש — זי פערטראכט זיך און עס פארמישען זיך איהר די געדאנקען... און זי זעהט: אינ'ם ווינקעל אין סאטען שטעהט עפיס א צורה, א דארער מיט א לאנגער בארד מיט איהר קינד אונטער דער ארעם, ער האלט עס אזוי ווי מ'האלט א טלית־ותפילין־זאק... און ער שטעלט, גלעט א לאנגען הלף מיט א נאס שמייכעלע אויפ'ן טונקלען פנים... זי האפט זיך אויף און זי ווייסט נישט צי איז זי געשלאפען און דאס זאל געוועהן זיין נור א חלום??...

דאס קליינע קינד פונ'ם וויעגעלע האט פלוצום אנגעהויבען צו חליפען טיעף שווער פונ'ם הערציל און האט ערוואכט מיט א געוויין. ציפה איז צו־געגאנגען און עס אנגעהויבען צו וויעגען, און עס האט זיך גאך שטארקער צעוויינט. זי גיבט עס א טרינק צו'ם פיסקעל, עס דער־רגזענט זיך נאך מעהר... זי האט עס ארויסגענומען, עס ציהט זיך צום בעט, צו דער קראנקער מוטער...

„עס ברענט עס נעביך נאך דער ברוסט, פייגעלע!" — האט זי עס אין געדאנק בעדויערט און איז צו־געגאנגען דערמיט צום בעט, און עס האט זיך א ווארף געטהון צוריק, ווי דערשראקען און ברוגז אונ בעה־האלטען דאס איינגעשרימפענע פנימ'ל צווישען איהר האלדז און אקסעל מיט געוויין... דאס ווארמע מוטערליך געפיהל, וואס האט זיך דערפון ערוועקט אין ציפה'ן, איז באלד פערקיהלט געווארען; זי האט דערזעהן פלוצים, אז די קראנקע ליעגט עפעס ווי א לעהם, ווי א טויטע מאסע, עס

האָט איהר אַ טיאַכקע געטהון אין האַרץ וואָס זי „מינעט זיך אַזוי", זי וויל ראַטעווען, פילדערען, נישט לאָזען, און ווייסט נישט וואו צו לויפען, וואָס צו טהון...

— נור דו מיט די קינדער זענט אין שטוב?... — האָט פלוצים די אַלטע שטיל אַ פרעג געטהון ציפּה'ן.

— וואָס הייסט?... — האָט ציפּה איבערגעפרעגט כלומר'שט רוהיג, און די האָר האָבען זי אָנגעהויבען שטעכען פאַר שרעק.

— ס'איז עמיצער שטיל אַריין... האָט זיך מיר געדאַכט — האָט די אַלטע געזאָגט שטיל ווי פאַר זיך.

אין ציפּה'ן שטאַרבט דאָס האַרץ פון יעדער וואָרט פון דער בלינדער. זי פערגעסט שוין וואָס זי האָט געוואָלט טהון... זי קוקט זיך אום מיט מורא אויף די משונה גרויסע סאָטענס, וואָס לעגען זיך אָב אויף דער וואַנד און פערבעגען זיך אויף דער סטעליע... זי וויל זיך אײַנהערען, ווײנט אָבער דאָס קינד, וואָס אויף די הענד, איהר אין אויער אַריין. זי טילעט, דושעט עס איין אין איהר ברוסט און הערט זיך צו מיט האַרץ־קלאַפּעניש:

דער ווינד קלאָגט אַז ס'איז אַ פחד...

אין שטוב הערט זיך נור ישראליק'ס שווערע אָטמען...

נאָר דאָך דאַכט זיך איהר אַז „עמיצער" דרעהט זיך צווישען זיי, וואָס וואַרפט אָן אַ מורא אַ פחד און אַ קעלט אין שטוב, אַז זי ציטערט און דאָס קינד וויינט און די בלינדע הערט איהם...

דער שכל אָבער לאָזט זיך נאָך נישט און זי ברוגז'ט זיך אויף דער אַלטער:

— וואָס רעדט איהר וואָס אויך נאַרישקייטען?...

— נאַרישקייטען?... — האָט די אַלטע איראָניש נאָכגעזאָגט.

— „זי" האָט קיין ודוי נישט געזאָגט... וואָס טהוט מען?... — האָט די אַלטע ווידער אַ רעד געטהון ווי מיט זיך אַליין.

„וואָס שטעה איך מיט'ן קינד? יענע איז ביי גסיסה!" — און ביי דעם געדאַנק האָט ציפּה אַנידער־געוואָרפען דאָס וויינענדיגע קינד נעבען ישראליקען, וועלכער איז זיך רוהיג געשלאָפען... זי האָט זיך דערמאָנט אַז פריהער, ווען זי האָט זיך געוואָלט האַפּען ראַטעווען, האָט זי דאָס ערשטע געוואָלט אָנטאַפּען דער קראַנקערס פיס. זי ווייסט אַז די פיס דאַרף מען האַלטען וואַרעם, ווייל תמיד פאַר'ן טויט ווערען קאַלט די פיס — און זי איז צו צו דער קראַנקער.

די קראַנקע איז געליגען בלאַס־געלב.

— אוי, וועה!! — רחל, רחל! — האָט זי אויסגעשאָסען מיט אַ געוויין, אַז זי האָט אָנגעטאַפּט איהרע שנעע־קאַלטע הענד און פיס.

די קראַנקע האָט געעפענט און געווענדעט די אויגען נאָכ'ן קול און זי האָט דערזעהן איהרע קינדערל'ך:

ישראליק איז געשטאַנען נעבען בעט נאַקעט, זיך געהויקערט, גע־ציטערט און געקוקט תּמ'עוואַטע; אויף די הענד האָט ער געהאַלטען דאָס קליינע קינד, וואָס האָט זיך געריסען אויף אַ הייזעריג קולכען, צו־גע־הליפעט און אַוועק־געצויגען פון'ם בעט...

די שטאַרבענדע מוטער האָט דאָס אַלעס בעמערקט.

— אוי, אוי! — האָט זי אַ שוואַכען קרעכץ געטהון און צוגעמאַכט די אויגען...

ציפּה וויל ראַטעווען, נישט לאָזען די פיס זיין קאַלט... זי איז צו צום קוימען אַראָבנעמען די פּאַקרישקע, זי זאָל זי צו־לעגען צו דערוואַרמען דער קראַנקער'ס פיס. די פּאַקרישקע איז שוין אָבער געווען גאָר קאַלט, עפּיס אַנדעריש קיין וואַרעמעס איז נישט געוועהן, וואו צו דער־וואַרעמען עפּיס איז אויך נישטאָ; נישטאָ קיין ביסעל שטרוי, קיין קויל אין שטוב, גאָר נישטאָ... ציפּה האָט זיך צעוויינט אין פערצווייפלונג...

ישראליק האָט זיך אויך צעוויינט, ציטערענדיג מ'ט יעדער אֵבר, אַז די ציין אין מויל האָבען איהם צוגעקלינגען און דאָס קינד וואָס ביי איהם אויף די הענד האָט נאָך אויך נישט אויפגעהערט צו וויינען.

און די אַלטע די בלינדע איז געשטאַנען איינגעבויגען איבער דער טאַכטער...

אַ בראָך־קלאַנג פון גלאָז האָט זיי אַלע איבערגעשראָקען און אי־בערגעשלאָגען דאָס געוויין... דאָס איז געשעהן פון יענער זייט ווענטיל, ביי'ם לעהרער.

— ווער שטעהט צו־קאָפּענס... ביי'ם בעט... דו, ציפּה?... — האָט די אַלטע געפרעגט שטיל, ווען דאָס געוויין האָט זיך געזאָלט אָנ־הייבען נאָך אַמאָל — איך פיהל איין אָטהעם אפילו...

פאַר מורא האָבען זיי פערגעסען צו וויינען — — —

ס'איז אַריין איינער אַ הויכער מיט איין אויפגעשטעלטען קאָלנער פון'ם אויסגערובענעם פּאַלטאָ, מיט אַ צעבאָרשטען בלאַס דערשראָקען פנים, מיט לאַנגע צעפּאַטעלטע האָר, און ער האָט זיך אַרומגעקוקט...

דאָס איז געוועהן דער שכן דער לעהרער.

— דאָס לעמפעל געהט אויס! — האָט ער אָנגעוויזען ציפּה'ן.

דער פלאַם פון'ם לעמפעל האָט זיך טאַקי אָנגעהויבען זעצען און וואָס אַמאָל געברענט אַלס טונקלער, און צוגעשפּריצט מיט פונקען.

ישראליק מיט'ן וויינענדיגען קינד איז געשטאַנען נאַקעט און באָרפיס איינגעטולעט אין ציפּה'ן: עס האָט אויסגעזעהן ווי אַ דערשראָקען לעמעלע וואָס בעהאַלט זיך אין דער שאָף.

די אַלטע איז געשטאַנען איבער דער טאַכטער גלייך ווי אַ מצבה און מיט אַ טויט פנים ווי אַ מת...

און „זי" איז געליגען, גלייך אויסגעשטרעקט אונטער דער אויסגע־ריבענער קאָלדרע, דאָס פנים פערשפּיצט, פערגעלט, די אויגען פערמאַכט אַז נור צוויי ווייסע פּאַסקעליך האָט זיך אַרויסגעזעהן פון זיי, און טיעף אַריינגעצויגען אין די גריבליך אונטער'ן שטערן, וועלכער האָט אויף זיי געוואָרפען אַ שוואַרצען סאָטען; אין דער ברוסט האָט געזאָטען פון יע־דען אָטהעם־ציהען...

— זעהט ערגעץ אַ ליכט! — האָט ווידער אַמאָל געזאָגט דער לעהרער צו דער שכנה, און האָט געכאַפּט ביידע פערפרוירענע נאַקעטע קינדער אויף די הענד צו זיך אין פּאַלטאָ אַריין.

ציפּה האָט זיך אַ לאָזגעטהון געהן, נאָר זי איז געבליבען שטעהן זאָגענדיג:

— דאָס לעמפעל איז דאָך מיינס, דאָ איז נאָך נעכטען אויסגע־גאַנגען גאָז, ביי מיר איז שוין אויך נישטאָ. נעמט העריין אייער לעמפעל גיכער...

ציפּה, וועלכע האָט זיך שוין מיאש געווען פון רחל'ן, איז געווען ווי טריד, אַזוי ווי איינער וואָס קומט צו יענעם עפּיס אונטערהעל־פען און ווערט ברעשט נאָך איידער ער טהוט עפּיס. און אין האַרצען איז זי געוועהן גערען וואָס זי האָט זיך פערשפּאַרט דעם גאַנג; זי האָט שטאַרק מורא געהאַט זיך אָבצוטהיילען פון דאַנען, נאָך מעהר ווי צו שטעהן דאָ, גלייך זי האָט מורא געהאַט אַז זי וועט אַרויסגעהן וועט זיך דער מלאך־המות פריהער נעמען פאַר רחל'ן...

— איך האָב דאָך אויך נישט קיין גאָז! — האָט זיך דער לעה־רער פערצווייפעלט — איך האָב איצט געמוזט זיצען ביי'ם ליכט פון'ם לאַנטער'ן, האָב איך איהם נור־וואָס צעבראָכען ווען איהר האָט זיך צע־וויינט... איך זאָל חאָטש געפונען דאָס שטיקעל ליכט! — און ער האָט גיך אַראָבגעלאָזט די קינדער פון די הענד...

ציפּה האָט איהם אַ טאַרע געטהון און אָנגעוויזען מיט אַ ווינק אויפ'ן קאָפּ אַז ער זאָל אָנטהון דאָס היטעל צו דעם וועלכעס דאַרף באַלד געשעהן...

ער איז אַרויס.

דאָס לעמפעל האָט זיך אַלס טיעפער געזעצט, אין שטיבעל איז געוואָרען אַלס טונקלער... אָט ווערט עס שוין גאָר טונקעל... אָט טהוט עס נאָך פלוצים אַ שיין, עס ווערט ליכטיג, נאָר תיכף לאָזט זיך אַראָב אויפ'ן גאַנצען חדר נאָך אַ טונקלערער אַ געדיכטערער סאָטען ווי פריהער.. עס ווערט שוין כמעט גאָר פינסטער, נאָר ווי אַ רויטע קויל זעהט זיך נאָך ברענען אין לעמפעל...

— וואָס?... וואָס איז דאָ ציפּה?! — האָט די בלינדע פלוצים אַ פרעג געטהון מיט שרעק.

— איך ווייס נישט... האט ציפה שטיל און קאלטבלוטיג זיך געענפערט...

— נו טאכטער! — רחל! — זאג עפיס!... — האט די אלטע געציטערט, געמונטערט און געבעטען איהר קינד.

— וואס מא־א מע?.. — האט געפרעגט די גוססת הייזעריג, אהן א קול —

— דו ווייסט אז ס'איז דא א גאט? טאכטער מיינע!...

— יא מא־מע... אי־עך ווייס...

— זאג זשע טאכטער:

שמע ישראל, אדני אלהינו, אדני אח־ד!!

דאס לעמפעל האט אגאס געטהון מיט שיין אויפ'ן גאנצען הדר.

די גוססת האט אנגעהויבען נאכזאגען דעם "שמע ישראל" נאך דער מוטער; נאכדעם אליין זאגען אוי איבערזאגען, געצווינגען שטיל, שוואך און די אלטע מאמע האט זיך צעשאקעלט איבער איהר אין דער פינסטער..

ציפה'ס פינגער האבען געקנאקט, זי האט זי שטארק געבראכען...

דאס קליינע קינד האט שוין מעהר געהליפעט ווי געוויינט...

דער לעהרער, מיט א גאריבאלדיע אויפ'ן קאפ, איז אריין פלוצים מיט'ן ליכטיגקייט פונ'ם ליכט וואס די שיין איז געפאלען גלייך דער גוססת אין פנים... און זי האט זיך פערפלאנטעט ביי'ם ווארט "ישראל".

— ישר־־־אל, ישר־־־אאל — האט זי געזאגט עטוואס העכער און געעפנעט די אויגען, און זי האט ווידער געזעהן, ווי דורך א חלום ווי א ערשיינונג אין געדאנק — ישראליקען, איהר יונגעלע שטעהען, שטעהען נאקעט מיט'ן קליינעם קינד, וועלכעס האט פארלעגט מיעד מיט דעם קעפעל צו שלאפען אויף ישראליק'ס אקסעל.

און זי האט געוואוסט אז זי דארף אצינד עפיס זאגען... וואס?... מאכען א ברכה?...

— ב־רוך, ברוך... — האבען זיך אנגעהויבען בעוועגען איהרע ליפען מיט דער צונג. נאר זי האט געפיהלט אז נישט דאס דארף מען — ס'איז איהר טונקעל, זי בלאנזעט... הייגט עפיס ווי אין דער לופטען.. און זי האט אזוך געטהון מיט די אויגען, גרויסע אויגען, דעם וואס האט זי תמיד דערהאלטען, האט זי ליעב געהאט מיט איהרע קינדער...

— שלום, שלום! — האט זי איהם גערופען, דעם מאן איהרען...

און זי האט דערהערט ווי די מאמע רופט אויס אויף א קול פון מסירת־נפש, פון קידוש־השם.

— זאג, זאג:

שמע ישראל, אדני אלהינו, אדני אחד!!!

און זי האט אנגעהויבען נאכזאגען, איבערזאגען, זאגען פון זיך. עס זאגט זיך אליין, עס ציהט זיך פונ'ם הארץ, שוועבט אוועק. לאנגזאם, גרינג, שטיל, לויז און ליכטיג מיט דער נשמה אהין א הין — — — —

און די ביישטעהענדע האבען געזעהן אז דאס פערשפיצטע בערדעל האט זיך געטהון עטליכע מאל א ציה צוריק, אראב, ביי'ם לעצטען גאר שוואכען אטעם ציהען... און זי איז געבליבען אפען מיט'ן מויל— — -

— ברוך דין אמת! — האט זיך עס ערשטע די אלטע און נאך איהר אלע אין איינעם צעוויינט.

די הענער האבען זיך שוין אנגעהויבען איבערקרעהען, און עס האט זיך אלס פערשטארקט דאס געוויין, און וועלכע ס'האט געציטערט א אל־טע צעבראכענע שטימע:

— כשר'ע נשמה, פרומע מיינע!!...

און שטארקער, בעזער פון אלע האט גערעוועט דער לעהרער, ער איז געוועהן גערירהרט, עס האט איהם גערדעהט, געבראכען און געבויגען אין אלע זייטען גלייך ווי אין א קראמפף... אויף די הענד האט ער זיך געהאלטען מיט ביידע וויינענדעגע פערפרוירענע יתומים'לך און זיי גע־פרעסט מיט אלע, אלע כוחות צום הארץ— — — — — — — — — —

ש. בן־ציון.

דרייפוס.

(נעווירמעט מיינער כּרוי).

ער איז ניט געוועזן קיין קאפיטאן, איז קיינמאל ניט געוועזן אין פאריז, ניט געזעסען אין תּפיסה, ניט אויף דעם טייפעלס־אינזעל, — ער איז געוועזן א איינפאכער יוד, אין א יודיש קליין שטעדטיל, אבער אויך א דרייפוס; לכל־הפּחות ער אליין האט זיך פאר א דרייפוס געהאלטען.

געהייסען האט ער אייגענטליך אברהם טרייוויש, אין שטעדטיל אבער האט מען איהם מעהר געקענט מיט זיין נאמען: דער הארער חזן.

ער איז געוועזען א הויכער און א דארער יונגערמאן, א ערך איבער דרייסיג יאהר, מיט א געלב־בלייך פּנים און א געלבליך בערדילע. זיינע אביסעל איינגעפאלענע מרה־שחורה'דיגע אויגען האבען אפגעשפיגעלט טיעפען אונמוטה און אונרוהיגקייט. ער איז געוועזען א אלמן, האט זיך אויפגעהאלטען אין בית־המדרש, וואו ער איז געוועזען דער חזן. ער איז תמיד געזעסען נור אויף א ספר און האט שטילערהייט געלערנט. געוועהנ־ליך איז דאס געוועזען א גמרא, א מאל אבער אויך א "כוזרי" א "מורה־נבוכים", דערביי האט ער אפט געקנייטשט דעם שטערן און מיט א האנד געדרעהט א פּאה אדער די האר פון קאפּ. אפט האט ער איבערגעריי־סען זיין לערנען און האט זיך שטארק פערטראכט. ערשט שפעט אין דער נאכט, אז אלעס ארום איהם האט רוהיג אדער אונרוהיג געשלאפען, די שווארצע שאטענס האבען געשפּילט אין שטילען בית־המדרש און די פינסטערע נאכט האט אריינגעקוקט ווי פערזארגט אין פענסטער,—ערשט דאן האט אפטמאל אברהם געלערנט אויפ'ן קול און מיט א אומיטיגען און זיסען נגון געזינגען: "אמר אביי, אמר רבא, אי, אי, אמר רבא!" און בשעת מעשה אפט געדרוקט זיין שטערן מיט דער האנד, ווי ער וואלט געוואלט פעריאגען פון דארט אלע בייזע מחשבות. און סוף כל סוף פלעגט ער מיט א פערדרוס צומאכען די גמרא, האפען א אנדער ספר פון די ספרים, וואס ער האט געהאלטען פערשלאסען אין זיין קאסטען: א "שלום על ישראל", א "תעודה" אדער גאר א "תועה בדרכי החיים" און לייענען זיי מיט דעם אייגענעם נגון ווי גמרא, נאר נאך מיט מעהר היין און פייער, מיט מעהר התלהבות און התפּעלות, און פלוצלינג פלעגט ער אויפהערען לייענען און גאר פערטראכטען זיך, און ערשראקען פלעגט ער זיך ווייטער צוהאפען צום ספר. און מיט אמאל ווערט ווייטער שטיל אין בית־המדרש: אברהם זיצט אונרוהיג און צומישט אויף זיין ארט ער קוקט מיט גרויסע אויגען אויף די שאטענס. און וויפיעל מאל האט נאך דער פריהמארגען געטראפען, ווי ער זיצט און קוקט אונבעוועגליך ארום זיך...

אין פּיציקע האט מען געזאגט, אז ביים הארער חזן איז דא אביסעל געלד. ארימע לייט האבען ביי איהם אפט געבארגט קליינע גמילות־חסדים, איינינע מאל האט ער אפילו אויסגעהאלטען מיט א פאר רובל א פאר ישיבה־בחורים, וואס האבען בעשלאסען אוועקלאזען די ישיבה און זוכען זיך א תכלית אין לעבען אויף דער ווייטער וועלט.

מאיר דער שמש, א יודעל אין די זעכציגער יאהרען, אביסעל א "יודע־ספר" האט זעהר ליב געהאט דעם מתמיד דעם חזן. זיין התמדה אפילו איז איהם ניט גאר געפעלען, אברהם האט צופיל געלערנט, און עפּיס מאדנע, אהן א טאלק, אהן א סדר; דערפאר אבער האט מאיר פון חזן אפט געליהען א גמילות־חסד, און אמאל האט ער פון איהם איבער־גענומען א "מכלכל־חיים", א "זכרנו" אדער אזוי גלאט א וואלעכיל; דאס איז ביי איהם געוועזען טייערער ווי געלד: מאיר איז אליין געוועזען א האלבער חזן און האט געדאוועגט שחריתים ימים־נוראים...

נאך ליעבער האט אברהם'ען געהאט דער וואסער־טרעגער "לייבע דער יון". לייבע איז א מאל, נאך אין דער צייט פונ'ם קייזער ניקוליי, געוועזען א זעלנער, און האט פערדינט זיין קארגע היונה פון דעם וואס ער האט וואסער געטראגען צו די רייכערע בעלי־בתים פון בית־המדרש. ער איז שטענדיג געוועזען לוסטיג און פרעהליך, האט מיט חשק גזונגען זיין "אך, מקימי מעפר דל" אדער: "דער פעטער אידעלע האט געהאט א פידעלע" און דערביי האט ער נאכגעמאכט, ווי עס שפּילט דאס פידעלע און ווי עס פייפט די פלייט, און ווי עס בלאזט די טרובע און נאך צו־געטאנצט מיט די פיס, ווי צום טאקט. לייבע דער יון האט אליין ניט

געוואוסט גוט, פאר וואס ער האט אזוי גערן אברהם'ען. ער איז אזא בליי־כער, אזא מחיה'דיגער און אזא אומוטיגער, אויף איהם איז דאך אזא רחמנות...

אברהם איז געווען א גוטער חזן, א זיסער בעל־תפלה און דער עולם אין שטעדטיל איז פון איהם העכסט צופרידען געוועזען. אז ער איז געשטאנען פאר דעם עמוד, מיט דער טלית אריבערגעדעקט איבער'ן קאפ, און געזאגט א „מפני־חטאינו'לע", א „אבינו־מלכנו" אדער אזוי א שטיקעל פיוט, איז דער גאנצער קהל ממש צוגאנגען פון מתיקות. דער חזן האט ווי פערטייטשט יעדעסווארט; אין איהם האט בעת־מעשה געוויינט, גע־זיפצט אין געציטערט יעדעס אבר, און מיט איהם האבען געוויינט און געקלאגט די שטומע ווענד און אלע מתפללים זענען געשטאנען צוהיצטע ווי פערצויבערט פון זיינע הויכע, זיסע, ווייכע און הארציגע קולות. היינט די ווייבער? די פלעגען קלאגען און גיסען זיך, ווי אויפ'ן חורבן.

ערשט פינף יאהר אז אברהם איז נאך פיציקע געקומען. פון זיין פריהערדיגען לעבען האט מען וויינ'ג אין שטעדטיל געוואוסט. אברהם האט פון דעם גאר נישט דערצעהלט. וואס האט ער געקענט דערצעהלען? וואלט איהם עמיצער אין פיציקע פערשטעהן? האט ער דען אליין גע־וואוסט וואס ער וויל און וואס ער וויל ניט. ער האט שטענדיג געטראכט און געדאכט, און ס'איז נישט געווארען פון אלע זיינע מחשבות. ער מוז אוועק פון בית־מדרש, אפרייסען זיך פון עמוד, ער מוז אהין, אין דער ווייטער וועלט, און דאך האט איהם עטוואס ווי געפעסלט צו זיין ארט און ער האט ניט געפונען די מוטה אויסצופיהרען זיין וואונש...

נאר זעהר א קורצע צייט איז ער גליקליך געוועזען. דאס איז געוועזען באלד נאך זיין חתונה אין הארע. זיין ווייב איז געוועזען גאר א שענע, א חכמה און אביסעל א היינטוועלטיגע. זי האט איהם אין זיינע מחשבות געשטארקט: „דו מוזט ארויספאהרען אין א גרעסערע שטאדט, מיט דיין קול, מיט דיינע ידיעות וועסט־דו שוין צו א תכלית קומען". זי האט אפט געשמיעסט פון קאנסערוואטאריע...

און מיט אמאל, גאר פלוצלינג, איז זיין יונג ווייביל געשטארבען. ביי א חודש איז זי קראנק געוועזען. די דאקטוירים האבען פאר איהם נישט געלייקענט, אז איהר לעבען איז אין סכנות, זי אליין האט אויך זעהר גוט פערשטאנען, אז ס'איז אויס מיט איהר. און דאך האט אברהם ניט געוואלט הערען, ניט געוואלט גלויבען. „זי מוז לעבען, זי מוז ווידער געזונד זיין; זי טאר נישט שטארבען". און אז זי איז געשטארבען, האט ער אלי'ן נאך נישט געוואלט גלויבען. איהם האט זיך געדאכט, אז זי שלאפט נור... ער האט ניט געקענט זעהן, ווי מען האט זי, אלעבעדיגע, אין קבר אראבגעלאזען. וואכען־לאנג איז ער ארומגעגאנגען ווי א צו־מישטער און זיך ניט געקענט געפונען קיין ארט. אלעס איז לעהר ארום איהם, אלעס איז לעהר אין איהם. ער האט פערלוירען זיין זיכערסטע שטיצע אין לעבען. ער האט ניט געוואוסט, וואס ער זאל אנהויבען. פאהרען מוז ער — ער קען נישט בלייבען אין זיין פינסטער שטעדטיל, וואו אלעס האט איהם זיין גליק דערמאהנט... אבער וואוהין פאהרען און צו וואס? וועמען האט ער איצטער אויף דער ווייטער וועלט, פאר ווער זאל ער ארבייטען, צו עפיס זיך שטרעבען?

און ער איז אוועק פון הארע און דערפאהרען ביז פיציקע. דא איז ער דערווייל א חזן געווארען. די ווײלע דויערט שוין פינף יאהר.

— פאהרען! פאהרען! נישט זיצען! דארט וועסט־דו גרויס ווע־רען — האט תמיד אין זיין אויער געפליסטערט א זיס קול. ער דערקענט זי, דיעזע הייליגע, ליעבע, הערציגע שטימע! און עס ערוואכען אין איהם טויזענד זיסע געפיהלען און מחשבות: ער איז שוין א גרויסער מענש, ער לערנט און זינגט, און איז זיך טאקי עוסק אין כלל־זאכען. מיט יודען דארף מען דאך אויך מאכען אמאל א טאלק, וואס ווילען זיי אויסזיצען אין די השך'דיגע פיציקעס? און זיין פאנטאזיע מאהלט איהם רייכע און שענע בילדער, איין בילד שענער פונ'ם אנדערען... און מיט אמאל פערשווינדעט אלעס, עס ווערט שטיל און לעהר אין זיין קאפ, אין זיין הארץ, שרעקליך איז אין איהם און ארום איהם, און די שאטענס פון דער נאכט קוקען אויף איהם און רייצען זיך מיט איהם, און ער קוקט אויף זיי, זיין אויג רוהט אויף איין איינציגען פונקט, און פון די שאטענס רוקט זיך ארויס עטוואס פלאטערנדעס, ווי אין תכריכים איינגעוויקעלט. אלעס ציטערט אין איהם, אין הארצען איז אוועהטיג און די קרעפטען שווינדען...

אברהם איז געווען א איינגעהער אין דעם „גביר'ס" הויז, ווייל זיין איידים האט אויסגעשריבען יודישע צייטונגען, וועלכע אברהם האט זעהר גערן געלעזען. דער איידים האט ליעב געהאט רעדען פון אלעס מיט נגיד'שער ברייטקייט; אלע מיניסטער און געזאנדשאפטער, די גאנצע פאל־ליטיק פון אנהייב ביז סוף איז איהם תמיד נישט געפעלען. היינט איז ער גלאט בייז געוועזען אויף די גאנצע נייע בעוועגונג אין דעם יודישען פאלק. ס'איז נישט, וואס יודען לאזען מען זאל פון זיי רעדען, טרעטען אויף בימה, מאכען קאנגרעסען־שמאנדרעסען, גלייך ווי אלע אנדערע פעלקער. ווי קומט א יוד דערצו? א יוד דארף וויסען זיין מקום און נור צוזעהן, אז מען זאל פון איהם רעדען וואס ווענינער. און דער גביר האט געהערט זיין איידים'ס חכמה און גראב געווארען פון נחת: „ער האט פון זיין מויל די ווערטער ארויסגענומען". אברהם האט געהערט און גע־שמייכעלט, ער האט איבער די זאכען זיינע אייגענע געדאנקען געהאט...

* * *

אז אברהם האט דאס ערשטע מאל געלעזען פון א יודישען קאפ־פיטאן דרייפוס, וואס ער איז פער'משפט געווארען, ווייל ער איז געווען א שפיאן, האט ער געפיהלט ווי א פערדרוס. די מעשה איז ניט געווען גאר א שענע. „כל ישראל ערבים זה בזה" — א נס, וואס דאס האט זיך געטראפען אין דעם היינטיגען יאהרהונדערט. וואלט דאס געטראפען אין ימי־הבינים, אי וואס פאר אויסגעריסענע צרות האבען געקענט נעביך האבען יודען פאר אזא זאך. אבער וואו זענען פריהער גאר געווען יודישע אפיצירען? דרייפוס איז איהם א לאנגע צייט פון קאפ ניט ארויס...

און מיט א מאל איז געווארען א רעש אויף דער וועלט: דרייפוס איז גישט שולדיג. אברהם'ען איז די מעשה שטארק אריין אין נאז. ס'איז עפיס דא נישט גלאט. ער האט אנגעהויבען טיעפער נאכדענקען איבער דער גאנצער מעשה און ס'איז איהם געווארען א סך קשיות. די פראנצויזען זענען דאך זעהר געבילדעטע מענשען, קלוגע, מיט גוטע קעפ, וואס האבען זיי פאר א אינטערעס געהאט נעמען א אונשולדיגען יוד און גלאט אין דער וועלט אריין מאכען פאר א שפיאן און אזוי הארט בעשטראפען? אלא וואס־זשע דען? דרייפוס איז שולדיג, איז אויך אונגלויבליך. א יוד האלט אלע מאל פאר זיין מלוכה, א יוד וועט ניט פערקויפען זיין לאנד פאר קיין געלד, און בפרט דרייפוס איז, אין גוטען מוטה, א גרויסער גביר גע־וועזען, אויף וואס האט ער געדארפט דאס געלד?

און יעדער טאג האט ווייטער נייעס געבראכט. ס'איז אימער קלא־רער געווארען, אז דרייפוס איז נישט שולדיג, אז עס איז אינגאנצען א בלבול. נאר וואס האט געקענט דרייפוס אזוינס טהון? פאר וואס האט ער זיך פער־דיענט אזוינע שונאים? אברהם האט צעבראכען זיך דעם קאפ, ער האט נישט געקענט זיך אויסקעהרען...

איינמאל האט ער דעריבער געשמיעסט מיט מאיר'ן. לייבע דער יונ איז אויך געזעסען פון ווייטען און זיך צוגעהערט, וואס קליגערע מענשען רעדען.

— אבער, ר' אברהם — האט מאיר געזאגט, קוקענדיג פערוואונדערט אויף דעם חזן — וואס נעמט איהר זיך דרייפוס'עס געשיכטע אזוי צום הארצען? דרייפוס אהין, אהער, וואס קענען מיר דא העלפען? וואס האט דאס פאר א שייכות צו אונז?

— איהר זאלט דאס זאגען, ר' מאיר — האט געענטפערט אברהם — די מעשה האט צו אונז א שטארקע שייכות. ווי פערשטעהט איהר אזא פשוטע זאך נישט? דער כלל־ישראל איז אין סכנות, עס הויבט אן מיאוס ווערען אויף דער וועלט, גאר מיאוס. עס קומען אן שלעכטע צייטען, בייזע צייטען...

— קינדערשע געדאנקען, פאליטיק! — האט געזאגט מאיר און געשמעקט אביסעל טאביק — וואס פאר א מין סמיכות־הפרשה צווישען דרייפוס און דעם כלל־ישראל? יודען דארפען נעביך פרנסה, עס פעהלט ברויט — מאיר האט געגעבען א זיפץ — היינטיגע וואך זענען ווייטער

אוועק געפאהרען א פאר בעלי־בתים אין אמעריקא. דער עולם צופאהרט זיך אין דער שמיש זאל שטארבען פון הונגער... לייבע! וואס זאגסטו?

— איך האב אויך היזק געהאט. גוטע בעלי־בתים, האבען געדארפט א סך וואסער...

אברהם האט מיט כעס געריסען איינציגע האר פון בארד.

— איהר האט קיין פאראיבעל נישט — האט ער געזאגט מיט א אונרוהיגער שטימע — המון־עם בלייבט המון־עם. פרנסה רק פרנסה! דרייפוס איז אונז אפשר מעהר, שטארק מעהר נוגע ווי פרנסה. דרייפוס— בין איך, זענט איהר, און דער גאנצער כלל־ישראל — אברהם האט שטארק געקנייטשט דעם שטערן און זיינע אויגען זענען געוועזען פינסטער ווי די נאכט — לייבע, וואס זאגסטו? וואס האלטסטו פון דרייפוס'ען?

לייבע האט אין אזוינע הויכע ענינים זעהר ווייניג פערשטאנען. פון דרייפוס'עס מעשה האט ער געהערט. אין זייגע אויגען איז דרייפוס זיכער געוועזען שולדיג. נישט אומזיסט איז ער 25 יאהר זעלנער געוועזען. האט איינמאל מיליטער־געריכט געזאגט שולדיג, איז ער שולדיג. דא העלפען נישט קיין טענות. נאר לייבע האט מורא געהאט צו זאגען דאס אברהם'ען. ער האט נישט געוואלט אפ־עסען דאס הארץ. ער האט ווי פאר זיך געמורמעלט:

— א אפיציר קען א גרויסע טובה טהון, אז ער וויל. א אפיציר איז א גרויסע זאך.

דער געדאנק איז אריין אברהם'ען אין מוח. זעהר א וואוילער איינפאל. דרייפוס האט אפנים טובות געטהון יודען, ער האט זיך אפשר מוסר־נפש געוועזען פאר יודישע זעלנער? ווער ווייס, אפשר האט מען דערפאר געהאט צו איהם אזא שנאה?

אברהם האט גענומען לייבען פאר דער האנד.

— זעהסטו, פארשטעהסט דאך אויך א ענין. דרייפוס האט טובות געטהון יודען. איצטער פערשטעהט איהר שוין ביידע, וואס דרייפוס'עס משפט בעדייטעט? דאס הייסט אודאי: מען דארף פאר יודען זיך ניט שטעלען, מען דארף זיי קיין טובות נישט טהון, מען דארף איבערהויפט נישט יודישע אפיצירען. ארים זאל דער יוד בלייבען, ער טאר נישט האבען קיין מאכט, קיין ווערטה. אברהם האט זיך פערטיעפט אין זיינע געדאנקען. אוים, אוים איז אויך מיט איהם, מיט אברהם'ען... עס ווערט שלעכט אומעטום דעם יוד. אין בית־מדרש מוז ער בלייבען זיצען, אין דער שלימ־מזל'דיגער פיציקע... וואוהין לויפען? וואו איז בעסער?

(פארטזעצונג קומט). ה. ד. הורוויץ

די פאמיליען־פאפיערען.

אדער

זכרונות פון דוד המלך'ס פאמיליע.

פון א. ש. פריעדבערג.

(פארטזעטצונג).

פון דעם קרעזוס ווערד פאלגענדע מערקווירדיגקייט ערצעהלט:

ער איז געוועזען זעהר א מעכטיגער קעניג, זיין לאנד איז געוועזען גענוג גרויס, און זיינע אוצרות האבען גאר קיין שיעור ניט געהאט. דעריבער איז ער ביי זיך זעהר שטאלץ געוועזען און האט זיך געהאלטען אז נאך אזא גליקליכער מאנארך ווי ער, איז גאר אויף דער וועלט ניטא. איינמאל קומט צו איהם צו גאסט דער בעריהמטער פהילאזאף זאלאן, דער גרויסער געזעטצגעבער פון דער גריעכישער הויפטשטאדט אטהען. קרעזוס ווייזט איהם זיינע גרויסע שעטצע און בעריהמט זיך פאר איהם מיט זיין אונגעהייערען רייכטהום און פרעגט איהם, אויב ער האט נאך אזוי א גליקליכען מענשען אין דער וועלט געזעהן? זאלאן אבער איז פון די אלע זאכען גאר ניט נתפעל געווארען, און ער ענטפערט איהם אויף זיין פראגע, אז גליקליך קען זיך קיין מענש ניט רעכנען כל־זמן ער לעבט, דען ער קען גאר ניט וויסען וואס פאר א סוף ער קען נאך האבען. דעם קעניג האט די תשובה זעהר פערדראסען, ער האט זי געהאלטען פאר נאריש און האט מיט זאלאן מעהר קיין ווארט גערעדט, אבער באלד האט ער צו זיין גרויס לייד זיך ארומגעזעהן וואס פאר א חכם דער מאן איז געוועזען. גאר אונערווארטעט האט אנגעהויבען זיין הויכער מזל צו זינקען און פאלען. זיין זוהן, דער קראנפרינץ, איז געהרג'ט געווארען אויף דער יאגד. עס איז איהם נור געבליבען א צווייטער זוהן וואס איז געוועזען שטום און טויב. דאמאלס האט זיין מלוכה און רייכטהום שוין פערלארען ביי איהם דעם ווערטה, דען ער האט קיין רעכטען יורש ניט מעהר, איהם אלעס איבערצולאזען נאך זיך. אבער נאך א גרעסער אונגליק האט איהם אליין געטראפען אין דער מלחמה מיט כורש'ן. ער האט א גרויס חיל געזאמעלט, און איבערגעגאנגען די גרעניץ אנצופאלען אויף פרס. דארט טרעפט ער כורש מיט זיין חיל, מען האט זיך א גאנצען טאג געשלאגען, עס זענען פון ביידע זייטען פיעל מענשען געפאלען, אבער קיינער האט די מלחמה ניט איינגענומען. יעדער איז געבליעבען פעסט אויף זיין ארט שטעהען. ביי נאכט איז קרעזוס מיט זיין חיל שטיל אבגעטרעטען, און ביי זיך בעשלאסען, אז ער וועט איצט א גאנץ יאהר זאמלען חיל מעהר און מעהר, און דאן ווידער אריבער די גרעניץ און זיך מיט כורש'ן אב־רעכענען. כורש האט אבער אזוי לאנג ניט געווארט, און קוים איז קרעזוס צוריקגעקומען אין זיין הויפטשטאדט אורדעס, פאלט כורש מיט זיין חיל פלוצלינג אן אויף דער שטאדט און נעהמט זי מיט גרויס גבורה איין. דאס חיל האט צווישען די איינוואהנער א גרויסע שחיטה געמאכט און קרעזוס ווערד געפאנגען פאר כורש געבראכט. אים ערשטען צארן הייסט כורש מען זאל איהם לעבעדיג פערברענען. באלד ווערד פיעל האליץ צוזאמען געטראגען, קרעזוס געבונדען דארויף געשטעלט. קרעזוס איז אזוי צעמישט און צעדולט געוועזען פון זיין אונגליק אז ער האט אליין ניט געפיהלט וואס מען טהוט דא מיט איהם. ער האט אבער בעמערקט אז די פערזישע זאלדאטען לעגען פייער אינ'ם האליץ און דער רויך שטייגט שוין אויף, ערוואכט ער פלוטצלינג און שרייעט אויף מיט שרעקליכער שטימע: „אך, זאלאן! זאלאן! זאלאן!".

כורש, וועלכער שטעהט דערביי, פערוואונדערט זיך אויף דעם שרעקליכען אויסרוף, הייסט איהם תיכף פון שייטערהויפען (קאסטיאר) אראבנעהמען און פאר איהם ברענגען. ער פרעגט איהם וועלכען נאמען האט ער דא אויסגערופען, און קרעזוס זאגט איהם מיט א ציטערנדער שטימע, וועלכע תשובה ער האט געהאט פון דעם בעריהמטען חכם, אז ער האט זיך פאר איהם בעריהמט מיט זיין גליק. כורש איז געווארען דערפון זעהר גערידהרט, ער האט בערעכענט ביי זיך, אז ער אליין איז אויך ניט מעהר ווי א מענש, און ווער ווייס וואס מיט איהם קען נאך געשעהן. און דאס האט איהם בעוועגט קרעזוס דאס לעבען צו שענקען און איהם ביי זיך צו ערהאלטען — אבער זיין לאנד האט ער צוגענומען, און דערמיט זיין מלוכה און זיין כח נאך מעהר פערגרעסערט.

קוים האט כורש זיין שמיעס מיט דעם געפאנגענען קרעזוס געענדיגט, קומט צו איהם זיין ערשטער פעלדהערר (גענעראל) דריויש היסטאספעס, און מעלדעט איהם, אז איינער פון זיינע גרעסטע העלדען איז טעדטליך פערוואונדעט, ער האלט ביים שטארבען, און ער בעט דעם קעניג ער זאל זיך מיט איהם באלד זעהען, דען ער האט איהם זעהר א וויכטיגע זאך צו זאגען. כורש געהט זאגלייך מיט דריוש צו זעהן דעם שטערבענדען העלדען און זיין וואונש צו ערפילען.

דער העלד, וועלכער האט גרויס גבורה אין דער מלחמה בעוויעזען און דערפאר מיט זיין לעבען בעצאהלט, איז געוועז — מיין פאטער!

זינט ער איז איינגעטרעטען אין חיל פון פרס, האט ער אליין געזוכט א געלעגענהייט דעם מעכטיגען כורש צו זעהן און מיט איהם זיך אויסצורעדען. די געלעגענהייט איז איצט געקומען, ווען ער האט שוין ניט מעהר געהאט צו לעבען.

ווי כורש מיט דריוש זענען צו איהם געקומען, האט ער זיך מיט פיעל אנשטרענגונג אויפגעזעטצט אויף זיין שטערבע־לאגער, און

דערצעהלט כורש'ן אַז ער איז פֿון יודישער קעניגליכער פֿאַמיליע, פֿון די געפֿאַנגענע אין בבל, וואו ער האָט געהאַט אַ גרויסע שטעלע, נאָר ווייל ער האָט דערמאָהנט פֿון דער נבואה וועלכע געפֿינט זיך ביי יודען אויף דעם קעניג כורש, האָט מען איהם מיט חרפּה פֿון בבל אַרויסגעיאָגט, און זיין זוהן און זיין גאַנצע פֿאַמיליע און נעהנטסטע פֿריינד זענען פֿערשיקט אויף קאַטאָרגע און אַרבייטען אַן דער פֿעסטען מויער פֿון בבל אויף דער גרעניץ פֿון מדי.

כורש האָט די ווערטער ניט פֿערשטאַנען, וואָס איז דאָס פֿאַר אַ מין נבואה, וועלכע געפֿונט זיך ביי יודען; ווענען איהם, און האָט פֿערלאַנגט פֿון מיין פֿאָטער ערקלערונג.

מיין פֿאָטער בעט דעם קעניג אַרונטערלעגען די האַנד אונטער זיין קאָפּ־קישען און פֿון דאָרט אַ יודישע שריפֿט אַרויסנעהמען. דאַן זאָגט ער איהם: „בעפֿעהל מען זאָל פֿאַר דיר ברענגען אַ יודען פֿון זאַרדעס, וועט ער דיר פֿאָרלעזען דאָס וואָס דאָ איז געשריבען. די שריפֿט איז וועגען דיר. דאָס זענען ווערטער פֿון יודישע נביאים, וועלכע רופֿען דיך אינ'ם נאָמען פֿון אונזער גאָט, דו זאָלסט געהן איינגעהמען בבל, דענן גאָט וועט דאָס לאַנד אין דיין האַנד געבען, און דו וועסט זיין פֿאָלק פֿון גָלות בעפֿרייען".

כורש נעהמט די שריפֿט צו זיך. מיין פֿאָטער האָט געפֿיהלט אַז עס געהט מיט איהם שוין צו ענדע, האָט ער איינגעשטרענגט זיינע לעטצטע קרעפֿטען און בעשוואָרען דעם קעניג מיט זיין פֿעלדהערען זיי זאָלען איהם גנעדיג זיין, און זיין זוהן בעלאָהנען פֿאַר דעם וואָס ער האָט זיי זיין לעבען צום אָפּפֿער געבראַכט.

מעהר האָט ער שוין קיין וואָרט נישט געקענט רעדען, און נאָך אינ'ם זעלבען טאָג איז איהם אויסגעגאַנגען די נשמה.

מען האָט איהם מיט גרויס כבוד בעגראָבען. כורש און אַלע זיינע פֿעלדהערען מיט דער גאַנצער סוויטע זענען נאָכגעגאַנגען נאָך דער לְוָיָה ביז מען האָט איהם בעגראָבען אויף דעם יודישען בית־עלמין אין זאַרדעס.

צוויי יאָהר שפּעטער איז כורש מיט זיין חיל אַריבער דעם טייך חדקל, אַריין אין בבל אַ שטיק ווייט פֿונ'ם מויער ביי'ם גרעניץ, אַזוי אַז די גאַנצע אַרבייט פֿונ'ם מויער האָט פֿאַר בבל קיין נוטצען געבראַכט. די ערשטע מלחמה איז געוועזען ביי דער אַלטער שטאָדט אכד, וועלכע ליעגט אין צפון־זייט פֿונ'ם לאַנד. דער חיל פֿון בבל איז געשלאָגען געוואָרען, און כורש איז ווייטער געגאַנגען ביז צו דער שטאָדט ספרוים, וועלכע ליעגט ביים טייך פּרת, און פֿון דאָרט האָט ער זיך צוגעגרייט צו געהען אויף דער הויפּטשטאָדט.

אַזוי איז דער צפון־זייט פֿונ'ם לאַנד בבל אין גאַנצען איינגענומען געוואָרען פֿון כורש'ן. די פֿעסטונגסמויער איז ממילא געבליעבען ביי איהם. זיין ערשטעס ווערק איז געוועזען אַלע קאַטאָרזשניקעס פֿריי צו לאָזען. קוים בין איך פֿריי געוואָרען, האָב איך תיכף געוואָלט געהן נאָך פּרס, אום מיינע טהייערע עלטערן צו בעזוכען — מיט איין מאָל קומען צו מיר איינינע פּערזישע זאָלדאַטען און פֿאָדערן מיך איך זאָל מיט זיי געהן צו זייער פֿעלדהערן! דאָ האָב איך קיין ברירה געהאַט און מיט זיי געגאַנגען. אַלס איך שטעל מיך פֿאָר דעם גענעראַל, פֿרעגט ער מיך ווער און וואָס איך בין. איך ענטפֿער איהם אויף אַלעס. ער בעפֿעהלט מיר איך זאָל מיט איהם מיטגעהען. ווי גרויס אָבער איז געווען מיין ערשטוינען אַלס איך האָב בעמערקט אַז ער פֿיהרט מיך גראַדע צום קעניגס קוואַרטיער!

דריוש שטעלטע מיך פֿאָר דעם קעניג כורש, וועלכער האָט מיך פֿריינדליך אויפֿגענומען, און מיר אַ העברעאישע שריפֿט פֿאָרגעלעגט, איך זאָל עס איהם פֿאָרלעזען און ערקלערען דעם אינהאַלט. איך האָב בעטראַכט די שריפֿט און באַלד דערקענט אַז עס איז די נבואה פֿון ישעיה הנביא וועגען דעם סוף פֿון בבל, וועלכע וועט צושטערט ווערדען דורך כורש, דעם גאָטעסגעזאַלבטען, איך האָב איהם איבערגעזעצט דען גאַנצען אינהאַלט אויף כאַלדעאיש. כורש וויזט מיר זיינע צופֿריעדענהייט דאַריבער און זאָגט צו מיר:

„גראַדע אַזוי האָבען עס מיר די יודען פֿון זאַרדעס איבערגעזעצט אויף פּערזיש. איצט זאָלסט דו וויסען, אַז די שריפֿט האָב איך בעקומען פֿון דיין פֿאָטער, וועלכער האָט מיר טריי געדיענט און פֿאַר מיר זיין לעבען איינגעשטעלט אַלס מיר האָבען זאַרדעס איינגענומען.

— און וואָס מאַכט מיין ליעבער פֿאָטער איצט? — האָב איך געפֿרעגט ערשראָקען.

— ער איז אַלס גרויסער העלד אין דער מלחמה געפֿאַלען און אין דער הויפּטשטאָדט פֿון לידיען זיין יודישען קבר געפֿונען.

מיין הערץ ברעכט מיר דיעזעס הערענדיג. ווי אויך איך האָב מיך בעמיהט זיך איינצוהאַלטען פֿאַר'ן קעניג, אומזיסט, איך האָב אויסגעפּלאַצט מיט אַ גרויס געוויין. כורש און דריוש האָבען מיך זעהר בעדויערט, מיין שמערץ מיט־געפֿיהלט. ענדליך זאָגט מיר דער קעניג:

— הערע אויף! עס פּאַסט ניט פֿאַר אַ פּרינצען צו וויינען ווי אַ שוואַכע פֿרוי. זיי אַ מאַן און טרעט אין מיין חַיִל, דו וועסט מיר זיין אַנשטאַט דיין העלדישען פֿאָטער, און איך וועל צו דיר גוט זיין ווי אַ פֿאָטער — איך טראַכט ווירקליך גוטס צו טהון מיט דיר און מיט דיין גאַנץ פֿאָלק. איך בין גרייט אייער גאָטס בעפֿעהל צו ערפֿילען, ווען ער וועט נור וואָרט האַלטען און מיר בבל איבערגעבען.

— אום פֿערצייהונג, גרויסער מאָנאַרך! — רופֿע איך, ווישענדיג מיינע טרעהרען — איך מוז דיר לויטער זאָגען, אַז ניט איך, אונ ניט איינער פֿון די יודען וואָס זיטצען אין בבל, וועלען די הענד הייבען געגען דאָס פֿאָלק, ביי וועלכען מיר האָבען זיך אויפֿגעהאַלטען, און געגען אַ לאַנד וועלכע האָט אונז צעהנדליגער יאָהרען געשפּייזט. אמת טאַקי מיר זענען פֿיעל צָרות אויסגעשטאַנען פֿון דעם פֿאָלק און זיינע קעניגע, אָבער מיר האָבען אַ שטאַרקען גאָט אין הימעל, ער וועט זיך פֿאַר אונז רעכענען. איך וויל ניט לייקענען: פֿון בבל'ס מַפָּלה וועלען מיר הֲנָאָה האָבען, דענן זי האָט עס כָּשר פֿערדיענט פֿאַר אַלעס בעזע וואָס זי האָט אונז אָנגעטהון. אָבער מיר זאָלען אַליין העלפֿען צו איהר מפּלה — דאָס בְּשום־אוֹפֶן ניט. בבל האָט אונז בעהאַנדעלט ווי שטיעפֿקינדער, אָבער אויך אויף אַ שטיעפֿמוטטער טאָר מען קיין האַנד ניט הייבען.

די אַנטוואָרט איז כורש'ן זעהר ניט געפֿעלען און ער זאָגט מיט פֿערדרוס:

— איך בין זיכער, אַז ווען דיין פֿאָטער וואָלט איצט פֿאַר מיר שטעהן ווי דו, וואָלט איך פֿון איהם גאַניץ אַנדערע ווערטער הערען. אָבער עס איז דיר צו ענטשולדיגען: די קאַטאָרגע האָט דיר דעם מוטה געבראָכען. אָבער זאָלסט וויסען: איך לעגע אין דיין האַנד דאָס גליק פֿון דיין גאַנץ פֿאָלק, און איצט טהו ווי דו ווילסט. איך האָב דאָס מייניגע געטהון, איך בין געגען דיין פֿאָטער יוֹצא, ווי באַלד אַז דו ווילסט מיר ניט דיענען.

די ווערטער האָבען מיין הערץ טיעף גערידהרט, איך האָב פֿיעל מיט מיר אַליין געשטריטען, ענדליך אָבער מאַכע איך מיר האַרץ און זאָג:

— ניין, מיין קעניגליכער העדר! איך קען עס בשום אופן ניט. איך קען אַזוי אַ געפֿאַהר ניט ברענגען אויף מיינע ברידער, וועלכע זיצען אונטער'ן שווערען יאָך פֿון בבל, דען קוים ווערד בלשצר געוואָהר אַז אונזער פֿאַמיליע האָט זיך געשטעלט אונטער דיין פֿאָהן אַקעגען איהם, וועט ער הייסען אַלע יודען אין זיין לאַנד אויסטיליגען.

ביי די ווערטער שטעהט כורש צאָרניג אויף און וויל אוועקגעהן אין אַ אַנדערן צימער. דריוש אָבער האַלט איהם צוריק און זאָגט:

ווען יודען קענען אַזוי זיך פֿיהרען געגען אַ קעניג וואָס אונטערדריקט זיי אָהן רחמנות, ווי טריי מוזען זיי זיין געגען די הערשער וואָס טהוען זיי גוטעס! אַזאַ פֿאָלק וועט דיר זעהר צו נוטי'ן קומען, מיין טייערער הערשער, ווען דו וועסט זיי זייער לאַנד אַוועקגעבען. דו וועסט פֿון זיי האָבען אַ שטאַרקע שטיטצע, ווען דו וועסט דאַרפֿען קריעג פֿיהרען מיט מצרים, נאָכדעם ווי דו וועסט בבל איינגעהמען, דען דאָס יודישע לאַנד ליעגט גראַדע אין דעם טראַקט, צווישען בבל און מצרים.

— גרויסער מאנארך! — רוף איך אויס מיט בעגייסטערונג — שיק מיך וואהין דו ווילסט, שטעל מיך אין רעכטען פייער ביי יעדער מלחמה וואס דו ווערסט פיהרען געגען דיינע פיינד, דאן ווערסט דו זעהן אויב איך בין וועניגער מוטהיג ווי מיין העלדישער פאטער. איך וועל דיר טריי זיין מיט לייב און זעלע, פאר דיך מיין לעבען איינשטעלען אין פריידען, דען דו ביסט א געזאלבטער פון אונזער גאט, בעשטימט מיין פאלק צו בעפרייען. אבער מלחמה האלטען געגען בבל — דאס לאזט מיר מיין הארץ נישט. פיהר מוטהיג דעם קריעג געגען בבל, און אונזער גאט וועט דיר צו הילף זיין. מיר אבער מוזען פון וויטען שטעהן בלייבען, דען אזוי האבען מיר א נבואה פון זכריה הנביא (ד׳ ו׳) „לא בחיל ולא בכח, כי אם ברוח“, דאס הייסט: ניט דורך קראפט, ניט דורך מאכט, — ווערלען מיר זיך בעפרייען — נאר דורך דעם גייסט פון גאט.

— נו, איך וויל זעהען ווי דער גייסט פון אייער גאט וועט מיר דיענען. דערנאך וועל איך וויסען וואס מיט דיר און דיין פאלק צו טהון — זענען געווען די לעטצטע ווערטער כורש׳ס צו מיר.

איידער ער האט מיך ענטלאסען האט ער מיך בעשטעלט איין אויפזעהר צו זיין איבער די אבגאבען פון דער איינגענומענער פראווינץ, און איך זאל דאהער וואהנען אין ספרוים, די הויפטשטאדט פון יענער געגענד. דארט האב איך מיך בעזעצט מיט מיין גאנצער פאמיליע. איך האב אויך מיין מוטער די אלמנה צו מיר געבראכט. און אזוי ערווארטעטען מיר מיט געדולד און האפנונג די נאכריכטען פון כורש׳ס חיל, וועלכער איז איצט געגאנגען אויף בבל, דען מיר ווייסען אז פון זייער נצחון הענגט אב די רעטונג פון אונזער פאלק און זיין ערלעזונג פון גלות בבל.

(פארטזעטצונג קומט).

אויף דעם הויכען בארג...

אויף דעם הויכען בארג, אויף דעם גרינעם גראז
האב איך קינדווייז שטום אבגעטרוימט מיין גליק...—
וואס האב איך געוואלט? — כ׳ווייס אליין ניט וואס, —
כ׳ווייס נאר אז סע קומט קיינמאל מעהר צוריק...

אפשר ווייסט דער ווינט און דער זאנענשטראהל,
וועלכער מיר געשפריצט אין די אויגען נאלד,
און דער טיעפער טאהל און דער ריינער קוואל —
וואס מיין קינדערש הארץ האט זיך זא געוואלט...

אויף דעם הויכען בארג, אויף דעם גרינעם גראז, —
אך! צו קורץ ביזט דו, קינדהייטס־טרוים, געוועזן;
אבגעגלאנצט אויף גיך ווי א זייפענבלאז
און געפלאצט זא גרינג — גלייך ווי ניט געשעהן!

און צו שווער צו לאנג איז געוועזן די נויט!..
ערגיץ אין א לאך — דארט בין איך ארויס
אויף דער ענגער וועלט באדען זיך אין קויט,
ווארגען זיך מיט בלוט, טרינקען זיך אין שווייס.. —

אוי, ווי שווער, ווי ענג!.. נאר דארט אויס דער שטאדט
אויף דעם הויכען בארג האב איך זיך דערפיהלט...
כ׳האב דארט שטילערהייד זיך געזעהן מיט גאט,
און מלאכים האבען זיך מיט מיר געשפיעלט.

פרייטאג, זומער־לעב — קוים דערלעבט די שעה!
פריי פון חדר־יאך ווערט די לופט מיר קארג:
ווער מיר מהר״ם־שיף! וואס מיר מהרש״א!
גיך אוועק אהין — אויף דעם הויכען בארג!..

דארטען עפענט זיך גאר א נייע וועלט,
אלעס באדט זיך דארט אין א ים פון ליכט.
פון איהר „פוטערפאס“ קוקט די זוהן און קוועלט
ווי דאס גרעזיל וואקסט, ווי דער ווארים קריכט.

גאנצע וועלטען גייסט גיעסט אין מיר אריין
יעדער שטילער בלאז, יעדער זאנענשטראהל;
מיט דעם פולען מויל טרינק איך לופט און שיין,
און אין הארצען טיעף עפענט זיך א קוואל — —

טיעף, ווי אין דער הויך איז דער הימעל טיעף,
ריין, ווי אויף מיין קאפ איז דער הימעל ריין —
דאך אויף שטום־לשון הערט זיך דארט א ריעף, —
זיין בעדייטונג איז א סוד פאר מיר אליין...

אוי, אהין, אהין... ערגיץ ווייט גאנץ ווייט... —
האט מיין קינדערש הארץ שטומערהייד געגלוסט
און אזוי געבייגקט... — וואו? אין וואסער זייט
שטעקט דארט מיין „אהין“? — האב איך ניט געוויסט.

נאר די שוועלבעליך האבען יא געוויסט,
און אויף פויגעל־שפראך, פליענדיג פארביי,
האבען האפענדיג מיר פון דארט געגריסט
און אוועק־געשוועבט פרעהליך, פראנק און פריי.

אויף דעם הויכען בארג, אויף דעם גרינעם גראז
האב איך קינדווייז שטום אבגעטרוימט מיין גליק.. —
וואס איז דאס געווען? — כ׳ווייס אליין ניט וואס, —
כ׳ווייס נאר אז סע קומט קיינמאל מעהר צוריק...

ח. נ. ביאליק

די יודישע וועלט.

עסטרייך. *** ווי עס איז בעקאנט האט די באראנעסע הירש ע״ה בייס לעבען געגרינדעט פאר גאליציען איין שטיפטונג פון 3 מיליאנען פראנק און אין דער צוואה האט זי דער שטיפטונג פערשריבען נאך 2 מיליאנען פראנק, אזוי אז פון די צינזען זאל מען פערווענדען די העלפט אויף גרינדען איין ארבייטס-און ווירטשאפט-שולע פאר יודישע מיידליך. די שטיפטונג איז ניט לאנג ערשט פון דער ממשלה בעשטעטיגט געווארען און זי וועט באלד אנהייבען איהר טהעטיגקייט. פאר אזעלכע שולען זענען שוין אויף קאסטען פון דער באראנעסע געבויעט געווארען איניגע הייזער אין מעהרערע גאליצישע שטעדט, אין די שולען וועט מען אויפנעהמען: יונגע, קרעפטיגע מיידליך, וועלכע ווילען זיך אויסבילדען אויף טיכטיגע דיענסטען; זיי וועלען דארט לערנען קאכען, וואשען, פרעסען, נעהען און פערשידענע אנדערע הויז-ארבייטען. די פעהיגערע און געשיקטערע וועלען אויך לערנען נעהען קליידער און וועש און פערשיעדענע מאשין-ארבייטען, דורך וועלכע זיי קענען זייער ברויט פערדיענען. די מיידליך וואס וועלען נור ווערען קעכינען און דיענסטען וועלען פערטיילט ווערען אין בעלי-בתי׳שע הייזער, וואו זיי וועלען זיך פראקטיש איינאיבען אין אלע הייזליכע ארבייטען דעם גאנצען פארמיטאג און נאכמיטאג וועלען זיי לערנען ביי נעהטארינס, נעהען א. ד. ג. אבענדס וועלען זיי לערנען לעזען און שרייבען. מען וועט זיך אויך בעשטרעבען צו גרינדען פרויען קאמיטעטען וועלכע זאלען פיהרען די אנגעלעגענהייטען פון די שולען. עס איז צו האפען אז די שולען וועלען ברענגען גרויסען נוטצען פיר יודישע מיידליך פון די ארומסטע קלאסען, און זיי זיכערען א בעסערע צוקונפט.

*** פון טריעסט שרייבט מען דער „וועלט“ א גוטע בשורה, אז היינטיגס יאהר זעהט דער אתרוגים-מארק גאנץ אנדערש אויס ווי אלע אנדערע יאהרען ביז איצט פלעגט מען אין דעם גרויסען געדרודער אויפ׳ן טריעסטער מארק נור צו זעהן א מאסע יודען וועלכע זענען געקומען קויפען אתרוגים ביי גרעקען און דאס יאהר זענען קיין טרעסט געקומען אזעלכע יודען וואס האבען צו פערקויפען אתרוגים, אייגענע, וועלכע זיי האבען אליין מיט אייגענע הענד געפלאנצט, אין זייער אייגענעם גארטען געריסען. דאס זענען יודישע קאלאניסטען פון ארץ ישראל וועלכע מאכען היינטיגעס יאהר גוטע געשעפטען אין טריעסט, האטש זייער סחורה איז אביסעל טייערער ווי די גריעכישע, דער שרייבער דערמאנט די מיהע וואס האט ביז איצט געקאסט די חיבבי ציון, איבערהויפט דעם גאון ר׳ שמואל מאהילעווער זצ״ל. אז יודען זאלען שוין אמאל אויפהערען צו גיטצען די „קארפו׳ער ממזרים“ און ליעבער מקיים זיין די מצוה פון אתרוג-

בענשען מיט א אמת יודישען אתרוג. ליידער האט מען ווי ביז איצט נור ווייניג געהערט, און עס פרעהט אונז צו הערען, אז מען האט אנגעהויבען צו דערקענען די פפליכט וואס מיר האבען קעגען די אתרוגים פון די יודישע קאלאניעס אין ארץ-ישראל.

⁂ אין ברין איז פאר 2 וואכען געווען א גרויסע אסיפה פון יודישע האנדעלס-געהילפען, משרתים, בוכהאלטער א. ז. וו. צו וועלכער עס זענען געקומען דעלעגאטען אויס 22 עסטרייכישע שטעדט. די אסיפה איז זעהר וויכטיג, ווייל ביז איצט האט דער יודישער האנדלונגס-געהילפע געמיינט, אז זיין גאנצע האפנונג איז דער סאציאליזם, ד. ה. זיך אריינמישען אין פרעמדע פארטייען וועלכע דולדען איהם נור אזוי לאנג ווי דארפען איהם האבען ער זאל זיי העלפען, שרייען, קעמפפען. אין דער צייט וואס א טהייל פון אונזער אינטעליגענץ, די יוגענד פון גימנאזיען און אוניווערזיטעטען האט שוין לאנג אויפגעהערט צו ערוואַרט'ן די ישועה פון יודען זאל קומען דורך פרעמדע און האט זיך שוין איבערצייגט, אז דער יוד האט זיך אויף קיינעם נישט צו פערלאזען נאר אויף זיך אליין — האבען די יודישע האנדעלס-אנגעשטעלטע פון יורענטום נישט געוואלט וויסען און האבען שטארק פראיבעל געהאט, ווען זיי האבען געהערט רעדען פון יודישער נאציאנאליטעט. אויף דער אסיפה אין ברין איז געגרינדעט געווארען א„צענטראל פערבאנד פיר יודיש נאציאנאלע ציוניסטישע האנדלונגסגעהילפען אין עסטרייך" וועלכער האט א פאלקאמען ציוניסטיש פראגראם.

*

רוסלאנד. ⁂ לויט ווי די צייטונגען שרייבען, האט דער מיניסטער פון ערד-ארבייט בעשטעטיגט צו גרינדען נאך דריי נייע שולעס אין די יודישע קאלאניעס פון יעקאטערינאסלאווער גובערניע: אין באגאדאראווקא, זעלאנע-פאליע און מעזיריטש. אויף יעדער שולע וועט מען געבען צו 4500 רובעל.

— ביז דער לעצטער צייט האבען די מענשען וועלכע האבען געענדיגט די מיטעלע טעכנישע שולעס אין רוסלאנד אדער אין אויסלאנד, געהאט שוויריגקייטען ביים בעזעצען זיך אין רוסישע גובערניעס וואו יודען איז ניט ערלויבט צו וואהנען. יעצט אבער האט דער מיניסטער דעם אינערען ערקלערט אז לויט געזעץ פון 28 יוני 1865 האט יעדער מייסטער און יעדער מעחאניק דאס רעכט צו וואהנען אין גאנץ רוסלאנד. זיי בעדארפען נור פארשטעלען א צייגניס פון די פאבריקאנטען און מייסטערס וועלכע זיי האבען געלערנט אדער געארבייט יזן די צייגניס זאל זיין בעשטעטיגט דורך דער פאליציי.

— דער סענאט האט ערקלערט, אז א יוד וואס דינט ביים אייזענבאהן און דאדורך זיצט ער אין דארף, וואו ס'איז די סטאציע אדער דער ווארשטאט פון דער באהן הייסט עס ניט וואהנען דארט און דאס איז ניט פערבאטען. די ערקלערונג איז ארויסגעקומען דורך דעם משפט פונ'ם יודען חיים בערעפעלבוים, וועלכען דער וואלינער גובערנאטאר האט ניט ערלויבט צו זיצען אין דער סטאציע זדאלבונאווא, וואו ער דינט שוין פון יאהר 1874 אלס העלפער פון א מאשיניסט ביי דער באהן. דער סענאט האט איינגעזעהן אז עפעלבוים דינט אלס מאשיניסט ביי דער יוגא-זאפאדנער באהן, און דאס וואס ער זיצט אויף בעפעהל פון דער אייזענבאהן אין דארף זדאלבונאווא הייסט נאך ניט וואהנען שטענדיג אין דארף, און מען מעג איהם מיט דער פאמיליע לאזען דארט זיצען כל-זמן די-באהן וועט איהם דארט געברויכען. על-כן האט דער סענאט געשיקט א בעפעהל צום גובערנאטאר, מען זאל דעם יודישען מאשיניסט לאזען זיצען רוהיג אויף זיין ארט.

— ווייטער האט דער סענאט געקלערט, אז אויף די ספרים אין כלי-קודש פון א שול קען מען ניט לעגען קיין ארעסט פאר א חוב. דער פאקט איז פארגעקומען אין ווילנא. דארט האט א הויזבעזיצער (און דוקא א יוד, בעונותנו הרבים!) געלעגט איין ארעסט אויף כלי קודש פון דער שניידער-שול וואס איז געווען ביי איהם אין הויז. די שניידער האבען אנגעגעבען צום סענאט און דער האט געשיקט א בעפעהל אז אויף הייליגע זאכען, וואס קעהרן צו גאטס-דינסט, טאר מען ניט לעגען קיין ארעסט.

— די יודישע איינוואהנער פון ראסטאוו ווילען מאכען צום עביגען אנגעדענקען פון דעם פערשטארבענעם קראנפרינץ געארג א צדקה זאך: שטעלען אין יודישען שפיטאל א בעטיל וואס וועט הייסען אויפ'ן קראנפרינצס נאמען, און אויסהאלטען דעם קראנקען פון יענעם בעטיל אומזוסט, סיי יוד סיי קריסט. אויסהאלטען דאס בעטיל וועט קאסטען טויזענד רובל, און דאס געלט וועט מען נעהמען פון ליכט שטייער (קאראבאטשני סבאר).

— דער בעקאנטער מיליאנער ה' לעוו בראדסקי, וועלכער איז געעהרטער אויפזעהער פון ארעסער רעגירונגס שולע פיר מערכען, זעהענדיג אז אין דער שולע איז ניטא קיין פלאץ פאר אלע מערכען וואס ווילען דארט לערנען, האט ער געקויפט ביי דער שולע א גרויסען פלאץ פאר 40.000 רובל און דארט וועט ער לאזען בויען א עקסטרע געביידע, וואו ס'וועלען קענען אריין ביז 600 שילערינס. אין גאנצען וועט איהם די נייע שולע קאסטען ביז הונדערט טויזענד רובל.

— צו געבען א בעגריף וויפיעל געלט די טאקסע זויגט אויס ביי אונזערע ארימע ברידער וועלען מיר ברענגען עטליכע סטאטיסטישע ציפערן פון קיעווער גובערניע. אין דער דאזיגער גובערניע בעטרעפט די טאקסע היינטיגעס יאהר ניט ווייניגער ווי 263,614 רובעל! א חוץ דעם איז נאך די אבצאהלונג פון ליכט (קאראבאטשני סבאר), צו אויסהאלטען די יודישע שולעס. זי בעטרעפט אויך א גאנץ אנשטענדיגע סומע — 30,270 רובל. אין גאנצען געפינען זיך יודען מאנספארשוינען אין די 112 געמיינדעס פון קיעווער גובערניע 160,824

— אין די לעצטע פאר וואכען זענען ווידער געווען גרויסע שרעקליכע שרפות אין יודישע שטעדט און ס'זענען צוגעקומען עטליכע טויזענד פרישע קבצנים. דען 12 (24) יולי האט אין מיטען טאג אויסגעבראכען א פייער אין פרוזשאני (גראדנער גוב') און אין פערלויף פון דריי שעה זענען ביז דריי הונדערט הייזער פערברענט געווארען, דארונטער 3 בתי מדרשים מיט אלע ספרים. ביז אכט הונדערט פאמיליען, אלע יודישע, זענען געבליבען הויל און נאקעט. דער שארען בעטרעפט ביז א האלב מיליאן. כמעט אלע הייזער זענען ניט געווען אסעקורירט.-- אין דער זעלבער צייט איז דאס גאנצע שטעדטיל פאשוויטין, שאוולער בעצירק, פערברענט געווארען, עס איז קיין איינציג הויז ניט געבליבען. די גאנצע קהלה איז אין דריי שעה געווארען בעטלער, אהן ברויט און אהן א דאך אויפ'ן קאפ. — דען 2 יולי איז אויסגעבראכען א שרעקליך פייער אין גראדנא. ביי טאג זייגער צוויי איז ארויס א פייער ניט ווייט פון מרחץ און באלד זיך געווארפען אויף די נאהענטע גאסען און אין עטליכע שעה זענען געווארען צי אש עטליכע הונדערט הייזער, 12 שולען מיט בתי מדרשים מיט זעלטענע ספרים און ספר-תורות, אויך די אלטע זעלטענע שול וואס דער גאון, פערפאסער פון „לבוש", האט איסגעבויט פאר עטליכע הונדערט יאהר און אלע זענען געווען זיכער אז זי וועט ניט ברענען — האט דאס פייער אויפגעגעסען. טויזענדער מענשען זענען פערארעמט געווארען.— דען 24 יולי, שבת צו נאכטס, איז א האלבע שטאדט גרינקישקי פארברענט געווארען; די נשרפים זענען קוים ארויס מיט'ן לעבען, ווייל די שרפה האט אויסגעבראכען ביי נאכט ווען אלע האבען געשמאק געשלאפען. צוויי טאג נאכדעם איז ווייטער א שרעקליכע שרפה אין אפאלע, א שטעדטיל אין ל בלינער גובערניע. עס איז קיין איינציג הויז ניט איבערגעבליבען. ביז 500 יודישע פאמיליעס אונגליקליך.

— עס שוידערט דאס לייב שרייבענדיג אזא מגלה פון שרפות. און וואס וועט זיין דער סוף? קיין שטאדט איז ניט זיכער פאר'ן פייער און אז אונזערע ברידער זארגען ניט צו היטען זיך — זענען זיי אליין שולדיג ווען זיי בלייבען נאכדעם אהן א העמד. אין יעדע שטאדט געפינען זיך פערשיעדענע חברות מיט חברה'ליך, וואס קאסטען די איינוואהנער גענוג געלט. פאר וואס פארגעסט מען אבער צו מאכען א חברה וואס זאל שיצען דאס גאנצע פערמעגען א חברה צו לעשען פייער? פאר וואס געפינט זיך געלט אויף אלסדינג, נאר ניט אויף מאשינעס און פעסלעך מיט אנדערע כלים צו ראטעווען פון שרפות? עס איז שוין די העכסטע צייט, אונזערע ברידער זאלען איינזעהען וואו זיי האלטען אין דער וועלט און יואס זייער זיכערהייט, זייער לעבען פאדערט . . .

— דען 26 מנחם אב איז אין ווילנא געשטארבען ד"ר בנימין פין, דער איינציגער זוהן פון דעם בעקאנטען יודישען געלעהרטען ר' שמואל יוסף פין זכרונו לברכה. 58 יאהר איז דער דאקטאר אלט געווען, און די שטאדט בעקלאגט שטארק זיין טויט, ווייל ער איז געווען א אויסגעצייכענטער מענש, איינער פון די פיהרער און גבאים פון ווילנא, געטהון זעהר פיעל גוטס, געזארגט פאר'ן תלמוד-תורה, פאר דער ארבייט שולע פון יודישע פאר קינדערן אזיל (פריוט) פון אלטע לייט א. ז. וו. ער האט זעהר געליבט די העברעאישע שפראכע און די יודישע ליטעראטור און זאגאר געשריבען זעהר וויכטיגע ארטיקלען אין העברעאיש — דער פערשטארבענער איז געווען זעהר רייך און דאס גאנצע פערמעגע האט ער איבערגעלאזט אויף ישוב ארץ ישראל, ד"ה צו בעזעצען יודען און מאכען פאר זיי קאלאניעס אין ארץ ישראל. דרייסיג טויזענד רובל האט ער איבערגעלאזט פאר'ן אזיל פון אלטע לייט.

— די ריינקייט פון א מרחץ אין א יורישער קהלה איז יעדען בעקאנט; יעדער ווייסט אז דאס איז על פי רוב ניט קיין ארט וואו א מענש קען זיך ארומוואשען און ווערען ריין, נאר פארקעהרט: זיך נאך מעהר פערשמיצען און זעהר אפט זאגאר בעקומען א אנשטעקענדע קראנקהייט. די אורזאכע דערפון איז, ווייל אין יעדער שטאדט איז דאס מרחץ א קהלשער, קיין פריוואט מענש טאר ניט בויען א באד פאר א געשעפט. קהל פארדינגט דאס מרחץ איינעם, וועלכער זארגט גאר ניט פאר דער ריינקייט און אדנונג, נאר ער זעהט, זי זאל איהם ברענגען וואס מעהר פערדינסט. איצט אבער איז ארויס א ערקלערונג פון סענאט, וועלכע וועט געוויס מאכען א גרויס פארענדערונג צום גוטען. אין דער שטאדט פיעטריקאוו — לויט עס שרייבט די פוילישע צייטונג „קוריער צאדזיעני" — האט איינער, א פריוואט מענש, געוואלט בויען א באד און מאכען זיך א געשעפט דערפון, ווי געוועהנליך, האט די שטאדט איהם ניט דערלאזען, דאן האט ער זיך געווענדט צים סענאט און דיזע טעג איז אנגעקומען א ערקלערונג פון סענאט, אז קהל האט ניט קיין מאנאפאל אויף דער באד; יעדער ווער ס'וויל קען זיך בויען און מאכען א געשעפט דערפון; קיינער טאר איהם ניט שטערען.

— פון קאמענעץ-פאדאלסק בעשרייבט מען ווי אין פאדאליער ראיאן איז היינט צווישען יודען זעהר פערשפרייט געווארען דאס טאבאק-פלאנצען און בעארבייטען. פיעל יודישע פאמיליען בעשעפטיגען זיך מיט דעם, דינגען א שטיקעל פעלד, פלאנצען טאבאק און האבען גאנץ שיין פרנסה. זיי בעשעפטיגען זיך מיט דעם אליין, אהן פרעמדע הענט; אליין פלאנצען זיי, היטען, פילנעווען די בלעטער; אליין שניידען זיי, בינדען פעקלעך, זעצען אריף

אויף שטריקליך, טריקענען א. ז. וו. די יודען זענען געוועזן די ערשטע, וועלכע האבען אין פאָראָליען איינגעפיהרט די טאבאק-פלאנטאציעס; איצט טהוען זיי שוין נאָך פיעל פויערן, קריסטען, וואָס האָבען איינגעזעהן אז פערזייען א פעלד מיט טאבאק ברענגט מעהר פערדינסט ווי פערזייען מיט תבואה.

— פון שטעדטיל וואַרקליאַני (וויטעבסקער גוב.) שרייבט מען, אז די יודישע איינוואָהנער פון דאָ־טען, וועלכע האבען ניט געהאט קיין פרנסה, זענען געקומען מיט א ביטע צו דער פערוואלטונג פון מאָסקוי-ווינדאָווער אייזענבאהן, וועלכע בויט זיך ניט ווייט פון שטעדטיל, מען זאָל זיי צונעהמען צו דער אר-בייט ביי דער באהן. די פערוואלטונג איז מרוצה געוואָרען, און יעדען פריה-מאָרגען געהן ארויס די שטאָדט-לייט גאנצע מחנות צו דער באהן און ארביי-טען די שווערסטע ארבייט: שלעפען משא, מאכען גראָבענס, פיהרען טאטשקעס מיט ערד אד"ג מלאכות. פאר נאכט געהען זיי אלע אויסגעהאָרעוועט צוריק אהיים, אָבער דאָס הארץ איז זיי פרעהליך: אין שטעדטיל איז שוין לאנג ניט געוועזן קיין אָרענטליך פערדינסט, יעצט אבער האָבען זיי מיט וואָס צו ערנעהרען זייער הויזגעזינד.

— ווארשויער יודישער שפיטאל האָט אָפגעדרוקט א חשבון פון זיין בעשטאנד אין פאָריגען יאהר. די צאָהל פון קראנקע, וואָס זענען אין יענעם יאהר געלעגען אין שפיטאל, איז געוועזן 6084, דארונטער פיל קריסטען. גע-שטאָרבען זענען אין גאנצען נור 8 פראָצענט. איינקינפטע (הכנסות) האָט דאָס שפיטאל געהאט 77,244 רובל; אויסגאבען — 74,429 רובל. אויסער די שטענ-דיגע קראנקע זענען אין פערלויף פון יאָהר געקומען פון דער שטאָדט 27,883 קראנקע, פרעגען עצות ביי די דאָקטוירים און נעהמען רעצעפטען.

*

דייטשלאנד. *** ניט לאנג האָבען פערשיעדענע דייטשע צייטונגען געבראכט א ידיעה פון א געשפרעך צווישען דעם יודישען געלעהרטען ד"ר בערלינער מיט דעם גראָסהערצאָג פון באדען איבער ציוניזם. עס האָט אין דער ידיעה געהייסען אז דער גראָסהערצאָג האט זיך שלעכט געאויסערט איבער דען ציוניזם און איינע יודישע בלעטער האָבען זיך באלד אָנגעהאפט אין דער מציאה און האבען דערפון געדרונגען נאָך א בעווייז, אז זיי האָבען רעכט ווען זיי שרייבען קעגען ציוניזם. איצט ווענדעט זיך ד"ר בערלינער מיט א בריעף צו דעם „בערלינער טאגבלאט" און ערקלערט אז דאָס אלעס איז נישט אמת, פערקעהרט, דער גראָס-הערצאָג האָט גאָר נישט געקענט אויסלויבען דעם חאראקטער פון ד"ר הערצל, וועלכער ווידמעט זיך מיט אלע קרעפטען צו אזא עדלער אויפגאבע, צו שאפען א געזיכערטע היים פאר זיינע בעדרענגטע ברידער.

— אין האמבורג זענען ניט לאנג אָנגעקומען 39 יודישע וואנדערער, וועלכע האָבען זיך צוריק אומגעקעהרט פון לאָנדאָן, זייער אָרימקייט און עלענד איז זעהר גרויס. דאס יודישע הילפסקאָמיטע האָט זיי דערווייל איינקווארטירט אין א לאָזשיר הויז, ביז מען וועט זיי קענען ווייטער שיקען.

*

פראנקרייך. *** אין פאריז מאכט איצט גרויס אויפזעהען איין אויס-שטעלונג פון שטאטוען פון דעם יודישען קינסטלער ד"ר נאָססיג, ביז איצט איז נאָססיג נור געוועזן בעקאנט אלס גרויסער פאָלנישער דיכטער, אלס ווי-סענשאפטליכער שרייבער און ביי יודען איבערהויפט אלס געטרייער חובב ציון וועלכער ארבייט שוין זייט עטליכע יאהרען פאר ציוניזם און נאָך איידער ד"ר הערצל האָט געשריבען דעם יודענשטאאט האָט ד"ר נאָססיג געשריבען א בוך „איבער די לעזונג דער יודענפראגע", וואו ער בעווייזט, אז דער ציוניזם איז די איינציגע הילף פאר יודען. דאָס בוך איז פאָלניש געשריבען און דעריבער איז עס גאָר וועניג בעקאנט, מיט דער אויסשטעללונג איז די וועלט געוואָר געוואָרען אז נאססיג איז נישט נור דיכטער און פילאזאף נאר אויך זעהר א טיכטיגער קינסטלער אלס בילדהויער. אונטער די שטאטוען געפינט זיך מעהרערע יודישע אין וועלכע דער קינסטלער האָט אויסגעגאָססען זיין גאנצע יודישע געפיהלען, ווי צ. ב"ש: „יהודה המכבי", „שלמה המלך" און נאָך אנדערע. צווישען די קליינע שטאטוען זיינע איז אויך דאָ איינע פון ד"ר נאָרדוי.

*** דער פראָצעס דרייפוס איז נאָך נישט בעענדיגט. יעדער טאָג פון דער פערהאנדלונג ברענגט איבערראשענדע נייע טהאטזאכען וועלכע בעווייזען, וואָס פאר ניעדערטרעכטיגע ליגען און שקרים דער פראנצעזי-שער גענעראלשטאב האט זיך בעדיענט אום דען יודישען קאפיטאן פטור צו ווערען. עס האָבען אפילו מאנכע אָפיציערע עדות געזאָגט צו דרייפוס'ס טובה אבער די מייסטע גענעראלע האלטען זיך נאָך ביי זייערן, אז דרייפוס איז איין פעררעטהער און אז ס'איז נישט מעגליך אז איין אנדערער אָפיציער האָט גע-קאָנט ויסען פון די אויסגעליפערטע דאָקומענטען וועלכע זענען אויסגערעכ-נעט אין דעם באָרדעראָ (דאס שטיק אויף וועלכען דרייפוס איז אנגעקלאגט געוואָרען). עס העלפט גאר נישט, וואָס עס איז נאָכגעוויזען קלאָר אזוי ווי דער טאָג, אז דער באָרדעראָ איז געשריעבען מיט עסטערהאזי'ס שריפט, אז עסטער-האזי איז אליין מודה ער האָט דעם באָרדעראָ געשריעבען! חוץ דעם באָרדעראָ זענען, ווי ס'איז בעקאנט, געווען געהיימע דאָקומענטען וועלכע זענען דעם ערש-טען קריעגסגעריכט פארגעלעגט געוואָרען. אויף דיזע געהיימע דאָקומענטען האָ-בען די גענעראלע ביז איצט געשוואָרען אז דרייפוס איז שולדיג. איצט ווייזט זיך אָבער ארויס אז דיזע דאָקומענטען זענען געפעלשט און מאנכע פון זי וועלכע זענען נישט געפעלשט בעציהען זיך גאָר נישט אויף דרייפוס. מאנכעי דאָקומענטען האָבען אזא ניעדערטרעכטיגען שמוטציגען אינהאלט, אז מען שעמט זיך זיי אין דער עפענטליכקייט פאָרצולעזען. איין דאָקומענט, אויס וועלכען די גענעראלע האָבען בעשולדיגט דרייפוס, איז געווען א בריעף פון דעם עסטרייכישען באָטשאפטער שניידער, דער אָבערסט שניירער האָט תיכף, אזוי ווי דער גענעראל מערסיע האט גערעדט פון דעם בריעף, טעלעגראפיש בעריכטעט דעם קריעגסגעריכט, אז ער האט קיינמאָל אזא בריעף נישט געשריע-בען און אז דער בריעף איז געפעלשט. פון אזא ווערט זענען אלע אנדערע בעווייזע אויף דרייפוס'ס שולד. דער גענעראל מערסיע האט זיך נישט געשעמט אלס בעווייז פון דרייפוס שולד צו דערצעהלען די לעכערליכע מעשה פון דעם סינדיקאט (א געהיימע חברה) וועלכעס עקסיסטירט אין פערשיעדענע לענדער און האט אויסגעגעבען 35 מיליאָנען פראנק אויף בעפרייען דעם פעררעטהער. ווער עס האָט געגעבען די מיליאָנען, ווען מען האט זיי געגעבען קענען די גענעראלע זעלבסטפערשטענדליך נישט בעווייזען. די פערטיידיגער דעמאנזש און לאבאָרי ברענגען די גענעראלע יעדעס מאָל אין גרויס פערלעגענהייט דורך די פראגען וואָס זיי שטעלען זיי. דרייפוס אליין פערליערט אויך נישט דען מוטה, אזוי באלד ער האָט עפיס אָב צו ענטפערן אויף די אויסזאגען פון מאנכע עדות. נאָר די אנטיסעמיטען האָבען געזוכט א עצה וויא אזוי די פערטיידיגער צו בעזייטיגען און ווען לאבאָרי איז איין טאָג געגאנגען צו דער פערהאנדלונג איז מען איהם איבערגעפאלען און מען האט איהם געשאָסען און פערוואונדעט, צום גליק האט זיין קראנקהייט געדויערט נור עטליכע טאָג און איצט זיצט ער שוין ווידער ביי די פערהאנדלונגען. מיט אזעלכע מיטלען ווילען די פראנצעזישע גענעראלע פערהינדערן אז דער אמת זאָל נישט ארויסקומען. נאר דער אמת, דאכט זיך, איז שטארקער פון זיי און פון אלע זייערע שקרים און די פערטיי-דיגער האָפען אז זיי וועלען דעם אמת פערהעלפען צום זיעג.

פעלעטאָן.

א וועלט מיט וועלטליך.

III.

(ענדע).

פערשטעהט זיך אז דאָס האָט בלקין גאר ניט געקענט געפעלען ווערע ן און אנשטאט פיעל געלט מיט א גילדענער מעדאיל, וואָס ער האט מיר צו-געזאָגט, האָט ער זיך מיט מיר צוקריגט און אפילו קיין הוצאות ניט אומגעקערט. איך האָב זיך מיט איהם געלאָדען און געלאָדען און ס'איז גאר נישט געוואָרען. איך האָב אביסעלע פרעטענזיעס, טאקי צו אייך, יודען. עס וואָלט געווען באמת א גרויסער יושר, אז איהר זאָלט מיר אומקערען, לכל-הפחות, די הוצאות. ווען ס'איז וועלען מיר נאָך א אנדערס מאָל רעדען.

אנשטאט מיר, האָט „בלק" איבערגעלאָזט ביי זיך מיין „אייזעל" פאר א „הויף-מכשף". ער האָט איהם געזאָגט, וואָס ער האט נאָר געוואָלט; מע זאָגט, זיין משפחה איז נאָך עד היום פעראנען אין מואב. —

ניט דאָס אָבער בין איך אויסען, איך האָב אייך נאָר געוואָלט דער-צעהלען ווי די געשיכטע האָט דאמאלט פאסירט. היינט פרעגט מען שוין ביי מיר קיין עצות ניט, עס זענען שוין דאָ פיעל אנדערע, שפאָגיל-נייע בלעם'ס גרע-סערע פון מיר, נאָר ווען מען פרעגט היינט נאָך ביי מיר, זאָג איך ווייטער די זעלביגע זאך און גיב די זעלביגע עצה... מען זאָגט אפילו, אז היינט איז ביי אייך שוין אויך ווייט ניט דאס, וואס ס'איז געווען אמאָל... מען זאָגט עס האָבען זיך פערפיהרט מיאוסקייטען אין פאמיליען-לעבען, איבערהויפט אין די העכערע קלאסען... און פיעל מחלוקת, מסירות און קהל'שע זאכען... דאָך, דארפט איהר בשום אופן נאָך פאר קיין אנדערע ניט אראָפפאלען...

און די עצות מיינע, געפין איך, וואָלטען נאָך היינט אויך געווען די בעסטע מיטלען, וואָלטען אויף אייך נאָך אי היינט געווירקט...

מען זאָגט אָבער אין דער וועלט, אז היינט דארף מען שוין צו אייך גאָר קיין מיטלען. ניט נור מען דארף אייך צו-זאָגען אלערליי הבטחות, — אדרבא, וואָס מעהרער מען נעמט ביי אייך אָפּ אייערע פריהערדיגע זכיות, וואָס מעהר מען יאָגט אייך פון זיך, ווערט איהר אלס מעהרער מואָב'יש און מדינ'יש געזינען. עס וואונדערט מיך אפילו. איך ווייס אמאָל זענט איהר געווזען א „עם קשה עורף" א פאָלק מיט א הארטען נאקען, מיט להכעיס, מיט בעזען, האט מען מיט אייך גאר ניט געקענט מאכען — פרעה, נבוכדנצר, אנטיוכס. אדריאָנוס, האָבען מיט אייך גאָר נישט אויסגעפיהרט פון וואנען-זשע קומט צו אייך איצטער

אזא ווייך-הערציגקייט, אזא שוואכקייט, אז איהר גיט זיך אליין איבער אין פרעמדע הענט צו א פרעמדע קולטור, גאר אימזיסט, אפילו קיין טאפ לינזען גיט מען אייך אויך ניט דערפאר... מיט אייערע עלטערען — און איך האב זיי גוט געקענט — האבען זיך אזוינע געשיכטען ניט געקענט טרעפען.

מען מוז מודה זיין, ניט ווילינדיג, אז די צייטען בייטען זיך, און מיר עלטערע מענשען שטעהען אביסעל אפ פון דער צייט —

דאך האטש בלק האט מיר ניט בעצאהלט פאר מיין עצה, און אפילו פאר הוצאות אויך ניט אומגעקעהרט — האט ער נאך מיין אוועקפאהרען פארט זיך מישב געווען און אביסעל מיר געפאלגט. ער האט ערלויבט „נשואי-תערובות" פארמישטע חתונות, מבנות מואב און מדין מעגען חתונה האבען פאר יודען. און באלד איז מען פון גרויסע שונאים געווארען טאקי גרויסע מחותנים. אין יודישען לאגער, אין מחנה ישראל איז שמחה וששון, מען הוליעט חתונות. די פירשטען אייערע, די נשיאים, די געוועזענע מצרימער מיוחסים, האבען זיך די ערשטע מתחתן געווען מיט זיי, און דאס איבריגע פאלק אויף זיי קוקענדיג... און ווי עס שטעהט געשריבען ביי אייך אין דער תורה, זיי האבען געגעסען מיט די „מדינקעס" צוזאמען און זיך געביקט צו זייערע געטער — דער געוויינטליכער סוף פון אזוינע חתונות... זעהט איהר, אלעס, ווי איך האב פארגעזאגט. נאר ס'איז שוין געווען אביסעל צו שפעט, דען משה בן עמרם, יהושע בן נון זיין תלמיד, און פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, א גאנצע קאמפאניע פון ציוניסטען — ווי מען האט עס דאמאלס אנגערופען — האבען ניט דערלאזען דערצו. זיי האבען ערקלערט דעם עולם, וואס דאס קען בעדייטען, וואס פאר א סוף עס קען ארויסקומען דערפון. ניט גרינג איז זיי אנגעקומען ביז זיי האבען עס אויסגעפיהרט נאר דאך האט עס זיך זיי איינגעגעבען. און אז זמרי דער זוהן פון סלוא, א פירשט אין שבט שמעון, האט עפענטליך גענומען כזבי, די טאכטער פון צור, א סטארשינא אין מדין, און האט געפראוועט א גרויסע חתונה, אויף וועלכע ער האט איינגעלאדען, פיעל אנדערע יודישע פירשטען — האט פנחס דער זוהן פון אלעזר הכהן, זעהר א הייסער, פאנאטישער „קולטורנער ציוניסט", ניט אויסגעהאלטען און האט געשטאכען דעם חתן מיט דער כלה. עס איז געווארען א אויפריהר אין יודישען לאגער, א מלחמה צווישען זיך. 24 טויזענד מענשען זענען געפאלען אין דער מלחמה, נאר דאס פאלק האט אויסגעפיהרט, און אזוינע חתונות — אויס. איך האב אייך שוין געזאגט, אז בלק האט זיך געחאפט צו שפעט, און האט זיך גענומען צום עסק ווי „בלק", דאס הייסט, נאריש גראב... ווען ער פאלגט מיר, מיט'ן גאנצען פלאן מיינעם, וואלט בודאי דערצו ניט געקומען.

נאר די צייטען בייטען זיך. היינט וואלט איך גראדע די עצה ניט געגעבען. ניט ווייל זי טויג ניט — ניין. גוט איז זי געוויס, נאר, גאנץ איינפאך, ווייל זי איז אונמעגליך. איהר, רעכען איך, וואלט זיך נאך עד היום ניט אפגעזאגט דערפון; אין איניגע לענדער, וואו איהר האט נאך כלומר'שט רעכטע, האט איהר דאך געקעהרט א וועלט, אום צו בעקומען די פריוועליגיע זיך מתחתן זיין מיט'ן אייגענעם קוטשערס טאכטער... נאר זיי, די טעכטער מדינ'ס און מואב'ס ווילען ניט. א „מדינית" זאל נעהמען א יודען, אפילו וואו מען מעג עס, איז זעהר זעלטען. צו טהייער דארף מען איהר בעצאהלען. כזבי, די טאכטער פון צור, א סטארשינא אין מדין, וואלט היינט פאר קיין געלט ניט חתונה געהאט פאר זמרי, דעם זוהן פון סלוא, א פירשט ביי יודען... פיעל גרינגער איז פערקעהרט, אז א „מדיני" עפיס א פריצ'יל זאל נעמען א יודישע טאכטער. איך דארף אייך זאגען, אז דער „קורס" פון אייערע פרויען איז אין דער קריסטליכער וועלט פיעל בעסער פון דעם קורס פון אייערע מענער. א פנים זיי פערשטעהען, אז א יודישע פרוי אסימילירט זיך גיכער פון א מאנסביל. אפילו דעם רב'ס טאכטער, אז שמדט זיך היינט, איז זי מארגען שוין א אמת'ע „גויה" מיט אלע פרטים, אין דער צייט וואס א מאנסביל אפילו א פרייער — ניט, ניט, און דער יוד וועט דאך ווען ס'איז אין איהם ארויסווייזען זיך. אין כלל, יעדע פרוי, אפילו ניט קיין יודישע, אסימילירט זיך בעסער פון א מאנסביל. „בינה יתירה נתנה לאשה", א גרויסען פערשטאנד איז געגעבען געווארען דער פרוי, (ריכט זיך איינער פון אייערע תלמודיסטען האט עס געזאגט) זיך צו געפינען וואהל אין יעדען צושטאנד. די קריסטליכע וועלט, וועלכע האט, פערשטעהט זיך ניט פון מצוה וועגען, אין לאנגע יאהרען גוט אויסגעלערנט דעם ווייבערשען חאראקטער מיט אלע זיינע נייגונגען, ווייס שוין געוויס פון לאנג לאנג זייער פעהיגקייט, זיך צו אסימילירען. און דארום זענען זיי זיך א אנדערסמאל אזוי מתקרב צו יודישע טעכטער... עס איז גאר געווען צייטען, וואס ס'איז געווען א שטיקעל „שיק" אפשמד'ען א יודישע טאכטער און חתונה האבען אויף איהר. היינט איז די מאדע אריין אין שיסטער-גאס, אין דארף צו די דארפישע פאראבקעס, די אריסטאקראטיע אבער האלט שוין ניט דערפון. דאך פאר גוט געלט, קען מען נאך בעקומען א ארימען „פריץ" פאר א איידעם. און געלט-געבען, זענט איהר יודען דאך פון לאנג געוואהנט.

איהר זעהט אויף מיין קארטאטשקע אז איך בין א „לאנד-שדכן". וואס זאל איך אייך זאגען, איך האב אין מיין לאנגען לעבען געהאט פיעל פרנסות: בין געווען א בעל-עצה ביי „פרעה מלך מצרים", א הויף-מכשף ביי בלק מלך מואב, א רעדאקטער פון א גרויסע אנטיסעמיטישע צייטונג, א סעקרעטאר ביי איניגע יודען-פרעסער, אין רומיניא א פרעזידענט אין א קאמיסיע צים בעגרענצען אייערע רעכטע, א איבערזעצער פון אייער תלמוד און שולחן ערוך און נאך איניגע מלאכות — נאר, ווי געזאגט פיעל מלאכות וויניג ברכות. ניט געהאט קיין גליק, איך האב זיך ניט געקענט איינהאלטען אויף מיינע ערטער, דען איך בין דאך א ליבעראל פון „דער אלטע סיסטעם", פארט דא אביסעל יושר אין הארצען; די אלע נייע בלעס'ס די יונגע, די נייע-מאדנע, האבען מיר פון אומעטום ארויסגעשטיפט, זיי האבען שוין אפילו גאר קיין בעגריף פון יושר און פאר א „גראשען" וועלען זיי שרייבען און רעדען וואס מען פערלאנגט נור פון זיי. און זאלכע דארף מען היינט. — איך האב געזעהן, אז איך וועל אויף דעם וועג ניט קענען קאנקורירען מיט זיי, האב איך זיי אפגעטראטען דאס ארט, און אויף דער עלטער גענומען זיך צו „שדכנות". אפשר ניט אזוי שען פאר פרעה'ס א „בעל-עצה" און בלק'ס א „הויף-מכשף", נאר וואס זאל מען טהון, לעבען דארף מען דאך.

איהר פערשטעהט דאך אליין, אז קיין קליינע שדוכים פיהר איך ניט, איך פיהר אלס גרויסע שדוכים, וועלט-שדוכים. איבערהויפט אבער בין איך א „יודישער-שדכן", דען צייט דעם איך בין געווען א רעדאקטער פון א גרויסע אנטיסעמיטישע צייטונג, האב איך א גרויסע בעקאנטשאפט, צווישען יודען, וועלכע ס'האבען מיר פיעל געלייענט און שטארק געהאלטען פון מיין טאלענט.

ווי געזאגט, האב איך תמיד זיך געריבען ארום יודען. מיינע געשעפטען געמאכט מיט זיי, און א שדוך אויספיהרען איז אויך אם בעסטען מיט א יודען.

אמת, צווישען יודישע גבירים צוזאמען-פיהרען, איז זעהר שווער כקריעת ים-סוף. מען וועגט אין מען מעסט די רייכקייט אויפ'ן האר, טאמער האט חלילה איינער פריהער פון'ם אנדערען מיט עטליכע יאהר אוספיעט צו אנזעצען און איז אביסעל רייכער פון איהם — איז שוין אויס, שטעהט איהם שוין ניט אן מיט איהם זיך משדך זיין. דערפאר איז די גרינגסטע זאך צוזאמען-פיהרען א שדוך צווישען א יודישען גביר מיט א קריסטליכען אריסטאקראט. ס'איז ממש א מחיה. דער יוד דינגט זיך ניט, גיט געלט נדן, וויפיעל יענער וויל, נאר נעהם זיין טאכטער. דער אריסטאקראט דער קריסט, איז נעביך א ארימאן, דארף האבען די עטליכע גראשען, — נעהמט ער דאס יודישע געלט מיט דער יודישער טאכטער און דער שדוך ווערט געשלאסען. וואס נאך דעם וועט זיין, ווי דאס פאר-פאלק וועט צווישען זיך לעבען, ווי לאנג דאס געלט וועט האבען א קיום? — מיט דעם אינטערעסירט זיך קיינער ניט. געוועהנטליך ענדיגען זיך אזוינע שדוכים שלעכט, דער חתן ברענגט אוים דאס געלט גאנץ גיך און טרייבט ארויס זיין ווייב די „יודין", אדער פערבייט איהר אויף א אנדערע... נאר די פריערדיגע ביישפילען שרעקען קיינעם ניט אפ, און עס ווערען אלע מאל געשלאסען נייע שדוכים.

איך האב שוין אויך אויסגעפיהרט פיעל שדוכים אזוינע, און אויך איצט פיהר איך אזא שדוך, דעם הערין זאב-שבוע'ס א טאכטער, דער שעף פון דער בעריהמטער וועלט-באנק-פירמא „כלבא-שבוע" עט קאמפאניע, זעהר א וואהל קינד, א בעריהמטע שענהייט, העכסט געבילדעט, זעהר מוזיקאליש, פון גאר א גרויסע מיוחס'דיגע פאמיליע. רבי עקיבא בן יוסף'ס א מחותן... עס האבען זיך צו איהר געשדכנ'ט יודישע יונגע לייט, פון די גרעסטע בעסטע פאמיליען. נאר דער פאטער גיט איהר 2 מיליאן נדן, און וויל פאר זיין איינאיינציגע טאכטער נישט אנדערש ווי נור א קריסטליכען אריסטאקראט. —

איך האב לאנג געזוכט פאר איהם א חתן, ביי הייגטיגער אנטיסעמיטישע לאגע איז שווער צו געפינען א בעלן אויף אזא זאך, נאר צום סוף האב איך פאר איהם געפינען אזא חתן, אמת ניט גאר קיין יונגער מאן, דערצו זעהר ארים, נאר פון א גרויסע א אלטע פאמיליע. איך רעכען, האט ער געזאגט מיט א שמייכעל, אייך דארף זיין בעקאנט — „טיטוס דער זוהן פון אספינוס פלאוויוס א איטאליענישער אפיציר, ניט לאנג פון אביסיניא געקומען, — ער פאהרט דא טאקי מיט אונז אין איין ציג, אין ערשטען קלאס. ניט אויסגערעדט זאל זיין, האט ער געזאגט אין דער שטיל, איך האב בעצאהלט פאר'ן בילעט. וואס זאל איך טהון, דערווייל, וואס ס'וועט זיין, מוז איך לעגען הוצאות. אפילו א מינדיר מיט א פארמע א נייע א יום טוב'דיגע, האב איך אויך גענומען איהם אויף פראקאט... אז דער שדוך וועט ווערען, וועל איך מסתמא אפנעמען מיינס... ווען ניט, מוז מען אויך ריזיקירען, ווי זאגט מען עס, אז מען וועט ניט ריזיקירען, האט מען ניט. —

אז איהר ווילט, מיינע הערען — האט ער ווידער געזאגט — קען איך מיט אייך בעקענען, א אינטערעסנער יונגערמאן, פאר אייך זעהר אינטערעסנע... אט דא באלד וועט זיין א סטאנציע מיט א גרויסען בופעט, וועט ער געוויס אראפגעהען, דען ער געהט אראפ זיך אפפרישען אין יעדען בופעט... וועל איך אייך איהם פארשטעלען. —

און אזוי רעדענדיג, האט דער לאקאמאטיף א פייף געטהון, און דער צוג האט זיך אפגעשטעלט ביי דער סטאנציע. אין מיר האבען זיך בעקענט מיט טיטוס'ן. נאר פון דעם א אנדערס מאל.

א. ל. לעווינסקי.

Verlag „Achiasaf“. Verantwortlicher Red. M. Berkowicz. — Herausgeber u. Buchdrucker Josef Fischer, Krakau.

צו אונזערע אבאנענטען!

מיר געפינען פיר נייטהיג צו דערמאנען די געעהרטע אבא־נענטען וואָס האָבען הערייננעשיקט נור די ערשטע און צווייטע ראַטע (בייזאמען 3 רו"כ) דאס

מיטדערנעכסטע בלאט Nr. 16 ענדיגט זיך זייער אבאנאמענט

און מיר בעטין זיי גיטיגסט באלד צו שיקען

די דריטע, ד"ה די לעטצטע ראטע 1 רו"כ

בכדי מיר זאָלען קענען צייטליך פּעראָרדענען אלעס נייטהיגע אום זיי זאָלען קריגען די ווייטערדיגע בלעטער אין דער צייט.

מיר בעטען איך דאס ביים שיקען דאָס געלד זאָל יעדער שרייבען דעם נומער פון זיין אַדרעס. די אַלע וואָס פרעגען וועגען דער פרעמיע „וואס טהוט זיך אויף דער וועלט", זיינען מיר מודיע אַז דאס בוך וועט ערשיינען ענדע אָקטאָבער און אלע יאָהרליכע אבאָנענטען וועלען עם בעקומען צור צייט.

יצא לאור ונמצא להמכר

לוח אחיאסף

ספרותי ושמושי לשנת **תר"ם**

עם תמונות וציורים.

המאסף הספרותי הזה, שומר את תפקידו ויוצא לאור לתקופת השנה זה **שבע שנים.** וכאשר נוכחו הקוראים משנה לשנה הוא הולך ומתגדל בכמותו ומתפתח ומשתלם באיכותי.

בשנה זו מחזיק הלוח יותר מעשרים ותשעה באגען פארמאט „אחיאסף".

מתוכן הענינים הבא הלאה ידעו הקוראים, כי כל טובי החכמים והסופרים השתתפו בו, ועשיר הוא במאמרים העוסקים בשאלות היום, מאמרי מדע ומחקר השוים לכל נפש, שירים, ציורים, ספורים ופיליטונים, תולדות אנשי השם בישראל ותמונותיהם, ציורים נחמדים מאה"ק והשקפה על מקרי השנה, ידיעות שמושיות מועילות וכו' וכו' ולא נגזם כלל, אם נאמר, כי הלוח הזה כאחיו הקודמים, ובבחינה ידועה, גם יותר מהם, הוא מאסף ספרותי נכבד שערכו קים לדורות ומביא לקוראיו תועלת וענג גם יחד.

וזה תוכן הענינים:

ר) נדחי ישראל, דר. ש. ברנפלד; ה) רזי לילה, שיר, ח. נ. ביאליק; ו) מרכז הכח, דר. ד. ניימרק; ז) הגיוני ליל, שיר, ש"ל גארדאָן; ח) הרבנות והציוניות, ש ראָזענפעלד; ט) מה-זאת? שיר, אבא שפירא; י) הסוציולוגיא של אחד העם, דר. יהושע טהאָן; יא) מספר השירים של הינה, י"ל ברוכוויץ; יב) לפנים והיום, פתגמים, דאזארקא; יג) מצבות זכרון, מ. ל. ליליענבלום; יד) שבבים, (א. מפני קשט. ב. זקנה ושיבה. ג. תחת כבוד) א. שולמאן; טו) עכו"ם שוטה, שיר, צ. שערעשעווסקי; טז) מכתב גלוי לד"ר ברדיצבסקי, מ. ז. פייערבערג; יז) למען ציון (אל צעירי עמנו), יוסף קלויזנער; יח) בית המדרש הישן, שיר, מ. מ. דא-ליצקי; יט) בא והולך, דר. ברדיצבסקי; כ) שיר הזורע, א. ליבושיצקי; כא) רוחות חדשות, שיר, א ליבושיצקי; כב) בין השמשות, יוסף קלויזנר; כג) התעודה והמולדת, זאב יעבץ; כד) האנוס, שיר, חושי הארכי; כה) בין איש לאשתו, ספור, א. ז. ראבינאָוויץ; כו) למנצח בנגינות, ספור, י. וואהל; כז) תשובה מספקת, שיר, מ. מ. דאליצקי; כח) בין חשכים, ספור, א זינגר; כט) פלאי פלאים מכתם, מ. א. שוידינישקי; ל) שתי מרדיות ציור, צבי אלאטין; לא) בחלומי הנעים, שיר, י"ל ברוכוביץ; לב) צרור מכתבים, ספור, א. ש. פריעדבערג; לג) חכום, מזכרונות הילדות, א. לודוויפאל; לד) חזיונות לילה, מס' השירים של הינה, י. ל. ברוכוביץ; לה) רזי תעלומה, ע"ד פעולת ההיפנוטיזמוס, יעקב פרענקעל; לו) פרט כרמי, משלים, יהושע שטיינברג; לז) מצוה, רשימה, דוד פרישמאַן; לח) מי היא? *Cherchez la femme*, סעדיה מאיר בן טוביה יונה המכונה סמבטיו"ן; לט) טעט פילוסופיה של לוח לשנת תר"ם, פיליטון, א. ל. לעווינסקי; מ) הרב רב פעלים, תולדות ר"ע הילדעסהיימער, ש. פ. ראבינאוויץ; מא) קלמן שולמאן, תולדתו; מב) מ. ז. פייערבערג, תולדתו; מג) דר. משה גסטר, תולדתו, מבש"ן; מד) פרופ. עמנואל מאנדעלשטאם, ר. בריינין; מה) מקצת שבחו בפניו, לתמונת הרב הד"ר י"ל קאנטאר, י. א. טריוואש; מו) כרוניקה עברית, (מן ניסן תרנ"ח עד ניסן תרנ"ט), רוסיה, פקודת הממשלה, פסקי הסינאט, ארץ ישראל, אשכנז, אויסטריא-אונגריה, צרפת ומושבותיה, אנגליא, ארצות הברית, תוגרמה, שווייץ, רומניה, סרביה בולגריה, פרס ספירות, הצטיינות היהודים בחכמה וכו'; מז) הזכרת נשמות; מח) ביבליוגראפיה, ספרים חדשים, י. ח. זאגאראדסקי; ידיעות שימושיות: חקי בי-הדואר בצירוף החקים החדשים שהונהגו מן ח' מאי, חקי התלגרף, חקי מסה"ב ומחיר המסע במסה"ב וכו' וכו'.

אל הלוח נספחו התמונות והציורים האלה: א) הר' ר' עזריאל הילדעס-חיימער; ב) קלמן שולמאן; ג) מ. ז. פייערבערג; ד) הרב ד"ר מ. גסטר; ה) פרופ. ע. מאנדעלשטאם; ו) דר. י"ל קאנטאר; ז) הזמירה בכרמי המושבה „רחובות"; ח) תלמידי ביה"ס ב„רחובות" לפני שער הכבוד לכבוד הנדיב הידו

הקונגרס הציוני השלישי.

מפני כי בשנה זו נועד זמן הקונגרס קרוב לר"ה ואי אפשר היה לעכב הוצאת הלוח עד אחר הקונגרס באופן שנוכל לתת בו מקום לדין וחשבון ע"ד הקונגרס השלישי, ע"כ החלטנו להוציא בשנה זו

מחברת שלמה מיוחדת ע"ד הקונגרס הציוני השלישי

כתובה בידי סופרנו המיוחד אשר בבאזל ואת המחברת הזאת

יקבלו חנם כל קוני הלוח

מיד אחרי צאתה נגד תלוש המצורף לכל לוח.

מחיר הלוח 1 רו"כ, עם פארטא 1,26 ר'

מכורך 1,40 רו"כ, ועם פארטא 1,56 ר'

באוסטריה 1,25 פלארין ועם פארטא 1,60 פלורין

Verlag „ACHIASAF" Warschau.

האשכול

כרך שני

מאסף לכל עניני ספרות ישראל, נערך ונסדר לדפוס ע"י

ד"ר עוריאל גינציג ויעקב ש. פוכס.

הכרך הזה יכיל 20 בוגן בדפוס בתבנית אקטאוו גדולה ובו באו הענינים האלה: א) לברר וללבן (ע"ד הקונגרס הבזילי השני) מאת המו"ל. ב) מלחמה בשלום — יוסף קלויזנער. ג) הציוניות והעט-היקא — ד"ר א. פרידמאן ד) שלש תכונות נפשיות בישראל — ד"ר שלמה רובין, ה) יהודי פולני בעזרת המרידה האמריקנית זאב רייזין. ו) כח הבת (ספור) — ישעיהו דוד זילברבוש. ז) מספר החיים — דוד רוטהבלום. ח) המלאך הקטן — דוד פרישמאן. ט) השנה המעברת — ר. א. ברודס. י) שירים — מ. מ. דאליצקי. אליהו הלוי לעווין, מנחם מענדיל בוימגרטן, יחזקאל לעוויט, ד"ר ש. מנדלקרן, ח. נ. ביאליק. יא) גלגולי נשמות — ד"ר שלמה רובין. יב) יושבי ארץ ישראל — ש. מ. לזר. יג) מצבות אדריאנופיל — פרופ' דר. קויפמאן. יד) ודוי — א. ליבושיצקי. טו) היהודים בגליציה — ה. הימאן. טז) דוד פרישמאן (ותמונתו) — יז) ד"ר שלמה רובין (ותמונתו) — ד"ר ע. ג. יח) דברים עתיקים — פ. ה. ווערשטיין: יט) קריה נשגבה — ש. בובר. כ) תכלית מעשה שמים וארץ — שמואל אלכסנדרוב, כא) חידות מני קדם — מ. בערדיטשבסקי ועוד ועוד.

מחירו 1.20 ר' ועם פארטא 1.30 ר'.

בקרוב יצא לאור האשכול כרך שלישי מלא וגדוש במאמרים נעלים ומועילים בכל ענפי החכמה ובכל מקצעות ההשכלה העברית.

דורשי הס' יפנו אל:

Verlag „ACHIASAF". Warschau.

אל חותמי מכ"ע

„השלח"!

יצאה לאור ובקריב תשולח להחותמים חוברת יולי.

תוכן חוברת יולי:

א) הנסתרות והנגלות, ד"ר ש. ברנפלד.
ב) זמורת זר, מאיר איש-שלום.
ג) לכבוד שבת, ש. בן-ציון.
ד) קלמן שולמן, מ. בלשן.
ה) הפילוסופיה הערבית והשפעתה על היהדות, א. ד"ר צבי מלטר.
ו) ישראל וארצו בחזון הספורים, מאמר שני, מרדכי בן הלל הכהן.
ז) כוכב נדח, שיר, ח. נ. ביאליק.
ח) מוסף היהדות, בקורת, ד"ר ד. ניימרק.
ט) ספרים חדשים, ר"ן.
י) מארץ מצרים, ז. מד"ד.
יא) השקפה כללית, עברי.

במשך השנים אשר יצא מכ"ע **השלח** יצא לו שם ויקנה לו לבות טובי הקוראים במאמריו המדעיים והפובליציסתיים, בספוריו, שיריו ופיליטוניו המשובחים, עד כי לשפת יתר יהשב לספר ערכו וטובו לפני הקוראים. **השלח** לא ישא פנים לאיש או למפלגה, כי יודע הוא ומכיר את חובתו להכלל ולקהל קוראיו, ורק נוכח האמת דרכו. **השלח** נדפס במספר מצומצם. כרך ג' כבר אפס ואיננו ומשאר הכרכים נשארו אך מעט עקו.

מחירו: לשנה 6 רו"כ, ולחצי שנה 3 רו"כ.

כרך א' ב' ד' ה' נמצאים ג"כ מכורכים הדר ומחיר כל כרך 3.40 ר' עם פארטא. הכריכה לבד 25 ק' ועם פארטא 30 ק.

Verlag „ACHIASAF", Warschau.

פרוטוקול סטינוגרפי

(השלם)

מהמו"מ בהקונגרס הציוני השני

בעיר באזעל

י — יב אלול תרנ"ח.

הפרוטוקול הזה הוא העתקה שלמה ומדויקת מהפרוטוקול האו־פיציאלי של הקונגרס השני, ובאו בו כל דברי המו"מ, הוכוחים, ההצעות והמנאמים של הברי הקונגרס, לא יחסר דבר. הפרוטוקול הזה יש לו ערך גדול וקים, וכל איש הרוצה לדעת את דברי המו"מ של הקונגרס ופעולותיו ידיעה שלמה וברורה ימצא מבוקשו רק בהספר הזה, כי כל הידיעות שבאו עד הנה ע"ד הקונגרס במכ"ע ובמחברות מיוחדות הן מקוטעות ונעדרות השלמות. מפני סבות שאינן תלויות בנו נתעכב צאת הפרוטוקול, אבל מלבד שספר רב הערך כזה אינו תלוי בזמן נכבד הוא עתה ביותר בהגיע תור הקונגרס השלישי, כי בהגלות לפני הקוראים כל ההלטות הקונגרס ודרך התפתחותן ע"פ מהלך המו"מ וההשקפות השונות של הדילינגטים — ולא רק בתור מסקנות יבשות — ידעו לשפוט נכוחה ולכלכל מעשיהם לעתיד בתור הברי האגודות הציוניות או בהתעתדם להשתתף בהקונגרס השלישי.

הספר מחזיק 238 עמודים (יותר מן 15 באגען) ורובו נדפס באותיות פטיט שהוא מועט המחזיק את המרובה, וכדי שיהיה מצוי ביד כל אדם ויוכלו לקרות בו מיד ימכר מכורך הדר במחיר מועט והוא:

60 קאפ' ועם פארטא 70 קאפ'

למו"ס ולאגודות ציוניות ראבאט הגון!

דורשי הספר יפנו אל

Verlag „ACHIASAF", Warschau.

ÄUSSERE FREIHEIT und INNERE KNECHTSCHAFT

(עבדות בתוך הרות)

VON

ACHAD-HAAM.

Ins Deutsche übersetzt

Preis 30 kr.

Zu beziehen durch:

Verlag „Achiasaf" Warschau und Adm. „Der Jude" Krakau, Dietelsg. 45.

הוצאת אחיאסף.

דרך לעבור גולים

מאת משה ליב ליליענבלום.

הספר הזה יספר לנו בדברים נאמנים ומושכים את הלב את תולדות ישוב ארץ ישראל עד התיסדות חברת התמיכה, אופני התפתחות המושבות בא"י, אספות הו"צ ופעולות הרבנים בענין השמיטה וכו' ויכלכל חומר רב הערך לתולדות הישוב וראשי הו"צ כמו הג' רש"מ, הד"ר פינסקר וכו'.

מחירו 75 קאפ. ועם פארטא 83 קאפ.

Verlag „ACHIASAF", Warschau.

איינע וויכטיגע מעטאדע צום אויס־לערנען זיך שיין שרייבען קאליגראפיש

יעדע מעטאדע: העבראיש יודיש, רוסיש אדער דייטש קאסט 20 קאפ. ווער עס וויל האבען אללע 4 מעטאדעס מיט דינן דורכזיכטיג פאפיער, וועלכעס איז ספעציאל דאצו געמאכט, : ' ליברע צו יעדע מעטאדע, זאל איינ־שיקען 1 רובעל וועט ער ערהאלטען אלעס פארטא־פרייא. די יעניגע וועלכע דארפען דאס פאפיער מעהר, דארפען צו לייגען צו 10 קאפ. פאר יעדע ליברע, און וועלין עס צו זאממען ערהאלטען. פאר ווייניגער וויא 1 רובעל שיק איך נישט קיינעם.

איך נעם אויך אן צו לערנען דורך בריעף אללערלייא שריפטען קאליגראפהיש, פיר 3 רובעל א חודש פאר יעדער שריפט.

מען קען אויך בעצאהלען אין 3 ראטען צו 1 רו"כ. איך שיק דעם וואס וויל לערנען אלעס נעטיגע צו דער מעטאדע לויט איינגעצאהלטע ראטע. יעדער וואס לערינט זיך ביי מיר און בענוצט זיך מיט מיין דינן און איינפאך פאפיער בעקומט די לעקציאנען אויף אללע ערפארדערליכע שריפטען, און דארף אויך די מעטאדעס נישט קויפען ווער עס וויל זיך ביי מיר לערנין דארף מיר איינ־שיקען זיין האנדשריפט צור פראבע (אויף דעם רובעל פיר יעדע ראטע פאראויס) אונד אויסשרייבען דייטליך וואס ער פערלאנגט, כדי איך זאל וויססען וואס און ווי אזוי פיר זיינעט וועגען צו צו גרייטען, און איך פערזיכער יעדען איינ־ציגען וועלכער וועט זיך ביי מיר לערנען אז ער וועט האבען מעהר נוצען ווי ער קען זיך נור דענקען. זעלבסט פערשטאנדליך אז וואס פלייסיגער ער וועט שרייבען אין פערלויף די צייט וואס ער וועט זיך לערנין, וועט ער אלץ בעסער און שנעללער ערגרייכען זיין ציעל.

ווער עס וויל זיך אויסלערנען אין א קורצע צייט שיין שרייבען זאל זיך ווענדען אן די אדרעסע:

M. Schlakmann, Odessa, (Russland) Post-Restant.

אין דער בוכהאנדלונג פון

ש. ל. ליפשיץ אין ביאליסטאק

ווירד אנגענומען אבאנעמענט אויף די צייטונגען „דער יוד", „השלח", „המליץ", „הצפירה" און אויך רוסישע צייטונגען אויף די בעסטע בעדינגונגען. ספעציאליטעט:

☞ פערקויף פון ספרי „אחיאסף" ו„תושיה" מיט ראבאט. ☜

דער יוד

(DER JUDE)

דער פרייז פיר רוסלאנד:
נור יאהרליך 4 רוביל.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען מאי — 1 „
דען 1טען סענטיאבער 1 „
יעדער איינציגער נומר קאסט 25 ק"ר אדער 20 קאפ.

ענדערען די אדרעסע קאסט 20 קאפ.

ציטשריפט

פיר אלע יודישע אינטערעסען.

ערשיינט 2 מאל מאנאטליך.

פערלאג: .חברה „אחיאסף". רעד.: י. ח. ראבניצקי.

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:
אסטרייך-אונגארען —.5 פלארין,
האלביאהריג 2.60 „
פירטעליאהריג 1.35 „
דייטשלאנד 8. 50 מארק,
ארץ ישראל —. 10 פראנק,
אנדערע לענדער —. 12 „
אמעריקא, ענגלאנד—.10 שילינג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יערער קליינע שורה פעטיט 10 קרייצער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

דער דריטער באזעלער ציוניסטען קאנגרעס

ט'—י"ב אלול התרנ"ט. 15—18 August 1899.

דער פרייז פון דער נומער: 10 קרייצר, 20 פפעניג, 8 קאפ' אויסער פארטא.

צו אבאנירען:

אין קראקא:
Administration „DER JUDE", Krakau, Dietelsgasse 45.

אין ווארשא:
Verlag „Achiasaf", Warschau, Postkiste Nr 25, mündlich: Twarda 6, Thür II.

אין וויען:
E. Torczyner, Wien I. Bez. Rudolfsplatz 6.

אין בערלין:
Verlag „Achiasaf" Berlin, zu Händen Dr. H. Malter, Charlottenburg, Pestalozzistrasse 29.

„דער יוד" איז אויך איינגעטראגען אין דער ציטונגספרייזליסטע דער ק. ק. עסטרייכישען פאסט אונטער דער נומער:
1920 a Nachtrag VII.

אינהאלט:

דער דריטער באזעלער קאנגרעס

א בעזונדערער בעריכט פיר דען „יוד“ פון ש. ראזענפעלד.

1) דער ציוניזם.
2) דער וועג, באזעל.
3) קבלת פנים.
4) די קאזינא.
5) דער ציוניזם אין רוסלאנד.
6) די פרויענפערזאמלונג.
7) דער קאנגרעס.

יצא לאור ונמצא להמכר

לוח אחיאסף

ספרותי ושמושי לשנת **תר"ס**

עם תמונות וציורים.

המאסף הספרותי הזה, שומר את תפקידו ויוצא לאור לתקופת השנה זה **שבע שנים**. וכאשר נוכחו הקוראים משנה לשנה הוא הולך ומתגדל בכמותו ומתפתח ומשתלם באיכותו.

בשנה זו מחזיק הלוח יותר מעשרים ותשעה באגען פארמאט „אחיאסף“.

מתוכן הענינים הבא הלאה ידעו הקוראים, כי כל טובי החכמים והסופרים השתתפו בו, ועשיר הוא במאמרים העוסקים בשאלות היום, מאמרי מדע ומחקר השוים לכל נפש, שירים, ציורים, ספורים ופיליטונים, תולדות אנשי השם בישראל ותמונותיהם, ציורים נחמדים מאה"ק והשקפה על מקרי השנה, ידיעות שמושיות מועילות וכו' וכו' ולא נגזם כלל, אם נאמר, כי הלוח הזה כאחיו הקודמים, ובבחינה ידועה, גם יותר מהם, הוא מאסף ספרותי נכבד שערכו קים לדורות ומביא לקוראיו תועלת וענג גם יחד.

וזה תוכן הענינים:

ד) נדחי ישראל, דר. ש. ברנפלד; ה) רזי לילה, שיר, ח. נ. ביאליק; ו) מרכז הכח, דר. ד. נוימרק; ז) הגיוני ליל, שיר, ש"ל גארדאָן; ח) הרבנות והציוניות, ש ראזענפעלד; ט) מה-זאת? שיר, אבא שפירא; י) הסוציולוגיא של אחד העם, דר. יהושע טהאָן; יא) מספר השירים של הינה, י"ל ברוכוויץ; יב) לפנים והיום, פתגמים, דאזארקא; יג) מצבות זכרון, מ. ל. ליליענבלום; יד) שבבים, (א. מפני קשט. ב. זקנה ושיבה. ג. תחת כבוד) א. שולמאן; טו) עכו"ם שוטה, שיר, צ. שערעשעווסקי; טז) מכתב גלוי לד"ר ברדיצבסקי, מ. ז. פייערבערג; יז) למען ציון (אל צעירי עמנו), יוסף קלויזנער; יח) בית המדרש הישן, שיר, מ. מ. דא-ליצקי; יט) בא והולך, דר. ברדיצבסקי; כ) שיר הזורע, א. ליבושיצקי; כא) רוחות חדשות, שיר, א ליבושיצקי; כב) בין השמשות, יוסף קלויזנר; כג) ההעודה והמולדת, זאב יעבץ; כד) האנוס, שיר, חושי הארכי; כה) בין איש לאשתו, ספור, א. ז. ראבינאָוויץ; כו) למנצח בנגינות, ספור, י. וואהל; כז) תשובה מספקת, שיר, מ. מ. דאליצקי; כח) בין חשכים, ספור, א זינגר; כט) פלאי פלאים מכתם, מ. א. שוידינישקי; ל) שתי מרדיות ציור, צבי אלאטין; לא) בחלומי הנעים, שיר, י"ל ברוכוביץ; לב) צרור מכתבים, ספור, א. ש. פריעדבערג; לג) חלום, מזכרונות הילדות, א. לודוויפאל; לד) חזיונות לילה, מס' השירים של הינה, י. ל. ברוכוביץ; לה) רזי תעלומה, ע"ד פעולת ההיפנוטיזמוס, יעקב פרענקעל; לו) פרט הרמי, משלים, יהושע שטיינברג; לז) מצוה, רשימה, דוד פרישמאן; לח) מי היא? *Cherchez la femme*, סעדיה מאיר בן טוביה יונה המכונה סמבטיו"ן; לט) מעט פילוסופיה של לוח לשנת תר"ס. פיליטון, א. ל. לעווינסקי; מ) הרב רב פעלים, תולדות ר"ע הילדעסהיימער, ש. פ. ראבינאוויץ; מא) קלמן שולמאן, תולדתו; מב) מ. ז. פייערבערג, תולדתו; מג) דר. משה גסטר, תולדתו, מבש"ן; מד) פרופ. עמנואל מאנדעלשטאם, ר. בריינין; מה) מקצת שבחו בפניו, לתמונת הרב הד"ר י"ל קאנטאר, י. א. טריוואש; מו) כרוניקה עברית, (מן ניסן תרנ"ח עד ניסן תרנ"ט), רוסיה, פקודת הממשלה, פסקי הסינאט, ארץ ישראל, אשכנז, אויסטריא-אונגריה, צרפת ומושבותיה, אנגליא, ארצות הברית, תוגרמה, שווייץ, רומניה, סרביה בולגריה, פרס ספירות, הצטיינות היהודים בחכמה וכו'; מז) הזכרת נשמות; מח) ביבליוגראפיה, ספרים חדשים, י. ח. זאגאראדסקי; ידיעות שימושיות: חקי בי-הדואר בצירוף החקים החדשים שהונהגו מן ח' מאי, חקי התלגרף, חקי מסה"ב ומחיר המסע במסה"ב וכו' וכו'.

אל הלוח נספחו התמונות והציורים האלה: א) הר' ר' עזריאל הילדעס-חיימער; ב) קלמן שולמאן; ג) מ. ז. פייערבערג; ד) הרב ד"ר מ. גסטר; ה) פרופ. ע. מאנדעלשטאם; ו) דר. י"ל קאנטאר; ז) הזמירה בכרמי המושבה „רחובות“; ח) תלמידי ביה"ס ב„רחובות“ לפני שער הכבוד לכבוד הנדיב הידוע.

הקונגרס הציוני השלישי.

מפני כי בשנה זו נועד זמן הקונגרס קרוב לר"ה ואי אפשר היה לעכב הוצאת הלוח עד אחר הקונגרס באופן שנוכל לתת בו מקום לדין וחשבון ע"ד הקונגרס השלישי, ע"כ החלטנו להוציא בשנה זו

מחברת שלמה מיוחדת ע"ד הקונגרס הציוני השלישי כתובה בידי סופרנו המיוחד אשר בבאזל ואת המחברת הזאת

☞ יקבלו חנם כל קוני הלוח ☜

מיד אחרי צאתה נגד תלוש המצורף לכל לוח.

מחיר הלוח 1 רו"ב, עם פארטא 1,26 ר'

מכורך 1,40 רו"ב, ועם פארטא 1,66 ר'

באוסטריה 1,25 פלארין ועם פארטא 160 פלורין

Verlag „ACHIASAF“ Warschau.

אין דער בוכהאנדלונג פון

ש. ל. ליפשיץ אין ביאליסטאק

ווירד אנגענומען אבאנעמענט אויף די צייטונגען „דער יוד“, „השלח“, „המליץ“, „הצפירה“ און אויך רוסישע צייטונגען אויף די בעסטע בעדינגונגען. ספעציאליטעט:

☞ פערקויף פון ספרי „אחיאסף“ ו„תושיה“ מיט ראבאט. ☞

I. Jahrgang. **DER JUDE.** Extra-Blatt.

דער פרייז פיר רוססלאנד:
נור יאהרליך 4 רוביל.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען מאי — 1 "
דען 1טען סענטיאבער — 1 "
יעדע איינציגער נומער קאסט 25 ק"ר אדער 20 קאפ.

ענדערען די אדרעסע קאסט 20 קאפ.

דער יוד

צייטשריפט
פיר אלע יודישע אינטערעסען.

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:
אסטרייך-אונגארען —.5 פלארין.
האלביאהריג 2,60 "
פירטעליאהריג 1,35 "
דייטשלאנד 8,50 מארק.
ארץ ישראל —.10 פראנק.
אנדערע לענדער —.12 "
אמעריקא, ענגלאנד —.10 שילונג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדע קליינע שורה פעטיט 10 קרייצער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

פערלאג: חברה „אחיאסף".

ערשיינט 2 מאָל מאָנאַטליך.

רעדאַקטער: י. ח. ראַבניצקי.

דער דריטער באַזעלער קאָנגרעס.

1.

דער ציוניזם.

אין די לעצטע צוויי יאָהר, זעהען מיר שוין צום דריטען מאָל אַ פֿאַקט אין יודישען לעבען, וועלכען ס'איז ניט געווען צו זעהן צווישען יודען צייט זיי זענען צוזייט און צושפּרייט געוואָרען אויף דער גאַנצער וועלט; שוין דאָס דריטע מאָל זעהען מיר, אַז פֿון אלע עקען פֿון דער וועלט, וואו נור יודען זענען פֿערוואָרפֿען געוואָרען, פֿון אירופּא, אַזיע, אַמעריקא, אַפֿריקא און אויסטראַליע, ניט קוקענדיג אויף דאָס געזונד וואָס אַזעלכע וויַיטע רייזען קאָסטען, ניט אַכטענד אויף די גרויסע הוצאות, מיט וועלכע אַזעלכע וויַיטע רייזען זענען פֿערבונדען, קומען יודישע דעלעגאַטען צוזאַמען, אום צו בעשפּרעכען דעם יודישען גָלות, בעטראַכטען די יודישע לאַגע, בעראָטען זיך איבער די מיטעל, מיט וועלכע ס'איז מעגליך, פֿיעל אָדער וועניג, דעם יודישען פֿאָלק זיין שווערען גלות לייכטער צו מאַכען.

אַלע ווייסען, אַז אַלס דאָס איינציגע מיטעל איז געפֿונען געוואָרען דער ציוניזם, דאָס הייסט: פֿאַר יודען אַ געזיכערטע היים צו פֿערשאַפֿען אין פּאַלעסטינאַ. פֿערשאַפֿען נאַטירליך, מיט דער אַיינשטימונג פֿון דער טערקיי און נאַכהער אויך מיט דער אַיינשטימונג פֿון אַלע אַנדערע אירופּייעשע פֿעלקער. נור דאַן, ווען יודען וועלען אַ געזיכערטע היים האָבען, פֿון וואַנען מען זאָל זיי ניט קענען יאָגען און טרייבען, וואו מע זאָל זיי ניט קענען אויפֿוואַרפֿען: איהר זענט דאָ פֿרעמדע! נור דאַן — זאָגט דער ציוניזם — וועלען יודען פֿריש אויפֿלעבען, דאַן וועלען זיי קענען ניט נור אַ געהעכטערעס געזעלשאַפֿט בילדען, נור אויך אַ בעסערעס אַלס דאָס וואָס עקסיסטירט איצט אין אירופּאַ, און ווער ווייסט, אויב דאָס צוקינפֿטיגע יודישע געזעלשאַפֿט וועט ניט אַלס מוסטער דינען פֿאַר אַנדערע אירופּייעשע פֿעלקער...

איז אָבער דאָ האָפֿנונג, אַזאַ געזיכערטע היים זיך צו פֿערשאַפֿען? איז דאָ מעגליכקייט די איינשטימונג פֿון דער טערקיי, און פֿון אַנדערע אירופּייעשע פֿעלקער, אויף צו בעזעצען יודען אין פּאַלעסטינאַ, צו בעקומען? דער ציוניזם זאָגט: יאָ! ס'איז דאַ האָפֿנונג, און אויב דאָס פֿאָלק, דאָס גאַנצע יודישע פֿאָלק, מיט זיינע אַרבייטער, סוחרים און רבנים, אָדער נור די גרעסערע טהייל פֿון פֿאָלק, וועלען זיך מיט אַ אֱמת איבערגעבען דער ציוניסטישע אידעע, דאַמאַלס וועט אויך מעגליכקייט זיין, די פֿערלאַנגטע נעטהיגע איינשטימונגען צו בעקומען. דער ציוניזם רופֿט דאָס גאַנצע פֿאָלק און ניט נור איין טהייל פֿון פֿאָלק, וויל פֿריהער פֿון אַלסדינג וויל ער העלפֿען דעם יודען־גָלות, וועלכען אַלע פֿאָלקס־טהייל גלייך ליידען, אַלס יודען, און ניט אַלס געוויסער קלאַס דער געזעלשאַפֿט, אַז דאָס ערשטע ציעל וועט אָנהייבען עררייכט צו ווערען, דאַן וועט זיין אין ציוניזם אַ אָרט אויך פֿאַר די אַלגעמיינע קלאַסען־פֿראַגע, וועלכע וועט געוויס פֿאַרענטפֿערט ווערען ווי די לאָגישער־נאָטהווענדיגקייט פֿאָדערט...

און דאָס אַליין, אַז שוין צום דריטען מאָל קומען יודען צוזאַמען קיין באַזעל אויף ציוניסטישע פֿערזאַמלונג און דאָס וואָס יעדעס מאָל קומען אַלס מעהרער און מעהרער דעלעגאַטען פֿון יודישען פֿאָלק, מיין איך, איז אַ גוטער סימן, אַז דאָס יודישע פֿאָלק קוקט ניט דערויף ווי אויף אַפּוסטע פֿאַנטאַזיע; דאָס אַליין איז אַ בעוויז, אַז די אויפֿטהוער פֿון דעם ציוניזם — האָטש די אידעע אין גרונד גענומען איז ניט זייערע — האָבען דאָ צו־געטראָפֿען דערצו, וואָס כּמעט יעדער האָט געפֿיהלט אין האַרצען; דאָס אַליין, מיין איך, איז אַ בעוויז, אַז דער ציוניזם וויל ממלא זיין דעם פֿאָלק'ס חסרון וואָס דאָס גאַנצע פֿאָלק פֿיהלט אַז איהם פֿעהלט — אַ היים!..

אַז איך זאָג: דאָס גאַנצע פֿאָלק פֿיהלט אַז איהם פֿעהלט אַ היים, הייסט דאָס נאָך ניט, אַז איך מיין, אַז ס'איז גאָר ניטאָ צווישען יודען אַזעלכע, וואָס פֿיהלען ניט אַז ס'פֿעהלט זיי „אַ היים"; דאָס הייסט נאָך ניט אַז איך מיין, אַז ס'איז ניטאָ צווישען יודען אַזעלכע וועלכע מיינען צו ברענגען יְשועות־ונחמות אויף יודען דורך פֿערשידענע אַנדערע מיטעל: דאָס הייסט נאָך ניט אַז איך מיין, אַז ס'איז גאָר ניטאָ צווישען יודען אַזעלכע, וואָס חאָטש זיי פֿיהלען וואָס זיי פֿעהלט פֿון דעסטוועגען זענען זיי געגנער פֿון ציוניזם. ניין, איך מיין דאָס גאָר ניט. איך ווייס, אַז ס'איז דאָ, בּרוך־השם, ביי יודען פֿון כּל המינים: איך ווייס אַז ס'איז דאָ אַזעלכע וועלכע זענען אַליין גאַנץ זאַט, וואָס זיי פֿעהלט קיין זאַך ניט, און מיינען אַז ס'איז ניטאָ אֵיין יוד, אָדער איין מענש, אויף דער וועלט, וועלכער זאָל ניט האָבען, אַם וועניגסטען, האָטש ברוידט מיט פּוטער דריי מאָל אַ טאָג; איך ווייס ווידער גאַנץ גוט, אַז ס'איז דאָ צעהנדליגע טויזענדער אַזעלכע וואָס האָבען ניט אפילו ברוידט אָהן פּוטער, אפילו אֵיין מאָל אַ טאָג, און פֿון ערבּיטערונג, שוואַכהייט, פֿערקנעכטונג, אָרימקייט און פֿינסטער לעבען זיי קענען זיך אפילו קיין מאָל ניט בעטראַכטען וואָס זיי פֿעהלט; זיי קענען אפילו ניט פֿיהלען און פֿערשטעהן וואו ליעגט די אורזאַכע פֿון זייער פֿינסטער מַזל, אין די אַלע זענען טאַקי פּשוט ניט אומשטאַנד צו בעגרייפֿען אַזאַ געדאַנקען, וועלכער האָט ניט קיין גלייכע שייכות מיט'ן מאָל־עסען, אפילו ווי קליין און אָרום דער געדאַנקען זאָל ניט זיין, און ווער שמועסט שוין, אַזאַ ברייטען רַעיון ווי דער ציוניזם — די אַלע זענען פּשוט ניט אומשטאַנד צו פֿיהלען קיין אַנדער פֿעהלער אויסער דעם אַז עס פֿעהלט עסען... איך ווייס גאַנץ גוט — ווי איך האָב שוין געזאָגט — אַז ס'איז דאָ אַ היבשעס ביסעל אַזעלכע מענשען, וואָס מיינען צו ברענגען ישועות יודען דורך אַנדערע מיטעל, וועלכע, ווי גוט זיי זענען, און ווען זיי זאָלען שוין אפילו מקוים ווערען, וועלען זיי דעם יודען נור העלפֿען אַלס מענשען, אָבער ניט אַלס יודען, אַלס ליידענדע נאַציאָן... איך ווייס אויך גאַנץ גוט, אַז ס'איז דאָ זעהר פֿיעל צום אומגליק, אַזעלכע

וואס האטש זיי פיהלען די יודישע נויט, האטש זיי פערשטעהען וואס יודען פעהלט ווילען זיי, פון דעסט וועגען, דעם ציוניזם ניט ליידען, וויל — ס'איז אַ שאַנדע צו זאָגען — זיי האָבען שרעקליך קרומע קעפ, שרעקליך ווילדע מוחות, זיי האָבען מורא, טאָמער וועט דערויף גאָט פעראיבעל האָבען, טאָמער וועלען יודען דורך דעם ניט פרום ווערען, און נאָך אַזעלכע פחדים. פון דעסט־וועגען, מיין איך, אַז איך האָב דאָס רעכט צו זאָגען, אַז: „דאָס גאַנצע יודישע פאָלק פיהלט אַז איהם פעהלט אַהיים." וואָרום די אַלע יודען וועלכע פיהלען זיך אַלס יודען; די אַלע יודען וועלכע ווילען אַז יודען, אַלס יודען, זאָלען עקסעסטירען — ניט נור עס האַרט זיי ניט אויב יודען וועלען עקסעסטירען — די אַלע יודען וועלכע פערשטעהען אונטער דעם נאָמען „יודישעס־פאָלק" דאס גאַנצע פאָלק, ניט נור אַיין קלאַס — וועלכער דאָס זאָל זיין — די אַלע יודען וועלכע האָבען אין דער הינזיכט גלייכע קעפ, און ווייסען אַז פריהער לעבט אַ מענש אויף דער וועלט, נאַכדעם ערשט אויף יענער, און גאָט קען צו אונז הלילה קיין טענות האָבען דערפאַר וואָס מיר ווילען זיין לייטען גלייך...— די יודען, זאָג איך, געהען אַלין מעהרער און מעהרער איבער אין דעם לאַגער פון די „חובבי־ציון" אדער ציוניסטען, וואָס ווילען עַל־כל־פנים זיך אַ שטיקעל היים פערשאַפען.

און דער ציוניזם, האָבענדיג אין זינען דאָס גאַנצע פאָלק, אין גרויסען אין גאַנצען, און די יודען, וועגען וועלכע מיר האָבען דאָ נור־וואָס גערעדט, זוכט מיטעל ווי אַזוי צו ערוועקען אין פאָלק דאָס זעלבסט־בעוואוסט־זיין; ער זוכט מיטעל ווי צו ערקלערען דעם פאָלק אַז זיין הילפע ליגט נור אין איהם אַליין, ער דאַרף אַליין זיך העלפען, אבער ניט וואַרטען אויף לייטישע „גמילות־חסדים" און מתנות פון אַ „בשר־ודם"; ער האט דערווייל — אום צו האָבען מיט וואס זיך ווענדען צו דער וועלט מיט זיין פלאן — אויפגעעפענט אַ נאַציאָנאַל־באַנק, אין וועלכען ס'דאַרף מיט דער צייט זיין צוואַנציג מיליאָן רובעל. וואָס דער ציוניזם האט נאך אויפגעטהון אין די פאָר יאָהר, צייט דעם ערשטען קאָנגרעס, וועט מסתמא ווערען פאַר געלייענט אויף דעם קאנגרעס, און דאס וועלען מיר נאָך ווייטער דער־צעהלען; וואס ער קען אויפטהון, וואָס ער איז טאַקי אומשטאַנד אויפצוטהון — דאס וועט אונז די צוקונפט ווייזען...

איך מיין, אַז דערמיט, וואָס איך לעג אָב אויף דער צוקונפט ערשט, צו זעהן וואָס דער ציוניזם איז אין שטאַנד אויפצוטהון, וועל איך דעם עולם ניט שטאַרק אבשרעקען. מיר דוכט אַז יעדער איינציגער מענש, וואס האָט אַ מענשען פערשטאַנד, אַ געזונדען נאַטירליך, פערשטעהט שוין אַליין אויך, אַז ניט אין איין יאָהר און ניט אין אָיין צעהנדליג יאָהר איז מעגליך, אפילו מיט די גרעסטע און בעסטע כוחות, אויסצופיהרען אזא גרויסע און שווערע זאך ווי דער ציוניזם נעמט פאָר... נאָך ווייסט קיינער ניט, צי די אנדערע „ישועות־ונחמות", וואָס אַנדערע לעגען פאָר, קענען זיכער אויסגעפיהרט ווערען... און טאָמער פערשטעהען דאָס יעצט ניט אַלע, איז אַ מצוה זיי דאָס געבען צו פערשטעהן. האָטש אפילו אַ יודען איז דאָס שווערער צו פערשטעהן, ווי איין אַנדערען. אַ יוד וועלכער לעבט, ווי מען זאָגט, פון האַנד אין מויל; אַ יוד וועלכער לעבט פון געשעפט, היינט געטהון היינט אויפגעטהון, היינט פערקויפט היינט פערדינט, קען זיך ניט לאַנג האַלטען ביי אַזעלכע מעשים, וואו מען טהוט היינט און די פערדינסט זאָל אַרויסקומען ערשט אין פיעל יאָהר אַרום... וואָס טהוט מען אָבער? מוז מען זעהן אַז אַ יוד זאָל אויך ביסליכווייס אָנהייבען צו פערשטעהן וואָס אַנדערע פערשטעהען און זאָל אויך אָנ־הייבען אבלייגען ביסליכווייס, גראָשענס־ווייס, פון דער יוגענד אויף דער עלטער, און ניט פאַר זיך, נאָר פאַר קינדער, אָדער גאָר פאַר אייניקליך...

נאָר אַזוי ווי דאָס וואָס דער ציוניזם האָט געטהון, וועט אויך מסתמא גערעדט ווערען איבער דעם וואָס דער ציוניזם דאַרף טהון, אין באַזעל, אויף דעם קאָנגרעס, וועלכער וועט זיין דעם 15, 16, 17 און 18 דיעזען אויגוסט, און מיר וועלען וועגען דעם אלעם נאָך באַלד נאָך אַמאָל רעדען.

2.

דער וועג. באַזעל.

אום אַנטהייל צו נעמען אין קאָנגרעס, האב איך אַוועק גע־וואָרפען מיין אַרבייט, פערלאָזען מיין וואָהנונג, און האָב בעצייטען אנגעהויבען זיך קלויבען קיין באַזעל. ס'איז גלייכער, האָב איך מיר געטראַכט, אַז מע קומט דער ערשטער, דאַן האָט מען צייט, ביסליכ־ווייס זיך צו בעקאַנען מיט די אורחים, דעלעגאַטען, וואָס קומען אָן; ביסליכווייס קען מען זיך דורכרעדען מיט דעם און מיט יענעם וועגען דעם ציוניזמוס, און וויסען ווי שטעהט ער, דער ציוניזמוס, אויף דער וועלט, וואָס מיינט מען איבער איהם אין די גרויסע שטעדט, וואָס טראַכט מען וועגען איהם אין די קליינע שטעדט, אויך אין אַזעלכע שטעדטליך וואו כמעט ערשט פון נעכטיגען טאָג אָן זענען די דאָר־טיגע יודען געוואָר געוואָרען אַז ס'איז דאָ ציוניזמוס אויף דער וועלט... ביסליכווייס, האב איך מיר געטראַכט, קען מען זיך שטילערהייט אַיינקוקען אין די דעלעגאַטישע טלומקעס און זעהן, וואָס האָבען זיי מיט זיך געבראַכט אויף דעם קאָנגרעס... ווער אַ „טלית־ותפילין" מיט אַלע פיער שלחן־ערוך'ס, ווער אַביסעל סאָצאָלאָגיע מיט פּאָליטישע עקאָנאָמיע... ווער אַ מויל און ווער אויערען... ווער איז געקומען עפיס נייעס צו זאָגען, ווער איז געקומען צו הערען און זעהן און שווייגען, און ווער קען ניט, ניט הערען ניט זעהן, דערפאַר אָבער אויך ניט שווייגען, און מאַכט גלאַט אַ טומעל... ביסליכווייס קען מען זיך מאַכען אַ בעגריף וואס מיינען די דעלעגאַטען: צי מיינען זיי גלאַט פּאַטשען „בראַוואָ", ווען מע הערט אַ שיין וואָרט, און צי איז דאס וואָרט אויך גלייך און גוט, דאָס האט שוין צו זיי ניט, אָדער זיי מיינען זיך אַביסעלע אויך צו בעטראַכטען, אַביסעלע נאַכצודענקען איבער דעם וואָס זיי וועלען הערען איידער זיי וועלען זאָגען: יאָ אָדער ניין! ביסליכווייס קען מען די דעלעגאַטען אויך קענען לערנען, וואס פאַר מענשען זענען זיי: צי איז דאס פון די, וועלכע „הייבען די הענד" שטענדיג פאַר די פראַגע וועלכע ווערד געשטעלט צום ערשטען, אָדער זיי האבען גענוג כּוחות צומאל אויך זיך אַיינצור־האַלטען ניט „הייבען די הענד" ביז מע וועט שטעלען דעם געגענ־זאַץ... אָדער צי איז דאָס גאָר אַזעלכע וועלכע זענען אין שטאַנד פון אבענד זיין פאַר דעם וואָס מאָרגען זענען זיי געגען...

און דאָס, ליעבע לעזער, וועט איר דאָך מיר, גלייב איך, נאָכ־געבען, אַז די דעלעגאַטען גוט צו קענען, איז ניט נור אַ מצוה, וואָס, וויל איך טהו איך, וויל איך ניט טהו איך ניט, נאָר אַ חוב, וואָס צי איך וויל צי איך וויל ניט און צאָהלען מוז איך. דאָס איז דאָך עפיס פאָרט יודישע שליחי־צבור, פאָלקס־פערטרעטער!..

געזאָגט און געטהון!

קוים נור זיך בעשלאָסען בעצייטען קיין באַזעל צו פאָהרען, האָב איך שוין צוזאַמען גענומען מיין ביסעל אָרימקייט, אין אַ פאָר טעג אַרום בין איך שוין געוועזן אויף דער רייזע — נאָך באַזעל.

אלע מאָל, ווען איך פאָהר אַרויס אין וועג, קען ביי מיר נישט רעכט ווערען וואס אונזערע חכמים האָבען אונז פערזאָגט: געהסטו אַרויס אין וועג אַריין, קוק ניט אין דער זייט זאָג ניט: „אַך ווי שען איז דאס אָדער יענעם פעלד, ווי שען איז דער אָדער יענער בוים"... פאַר וואָס טאַקי ניט? — פלעג איך אַלע מאָל בעז פרעגען — פאַר וואָס זאָל איך זיך דאס ניט אַיינקוקען אויף דעם שענעם בוים און אויף יענעם שענעם פעלד? פאַר וואָס טאָר איך דאָס ניט הנאה האָבען פון דער וועלט?..

אויף די רייזע מיינע אָבער, האָב איך ערשט עפיס ווי אָנגע־הויבען צו פערשטעהן אַז אונזערע חכמים האָבען רעכט.

סך־הכל איין טאָג בין איך אויף דער רייזע געוועזן. די קורצע רייזע אָבער איז געוועזן זעהר אַ היבשע. דורך דער שווייץ בין איך געפאָהרען. פון בערן, קיין שניטץ, אונטערלאַקען, בריענץ לוצערן און באַזעל. יעדער שטיקעל וועג האָט זיך זיינע בעזאָנדערע שענהיי־טען, יעדעם שטיקעל וועג גיבט גענוג זאַכען אויף וועלכע יעדער

רייזענדער פערקוקט זיך גאנץ שטארק, און ניט ווילענדיג מוז ער ניט איין מאל נאר צעהנדליגע מאל, אויסשרייען: אך ווי וואונדער שען! אך ווי פראכטפאל!..

צוזאמען מיט דער גרויזאמע, פורכטבארע נאטור, מיט איהרע שרעקליך הויכע בּרייטע און לאנגע מיט עוויגעם שנעע בעדעקטע בערג; צוזאמען מיט איהרע שענע וואסערפאלע, שטילע זעע און ניט בּרייטע אבער טיעפע און פורכטבארע טהאלען: צוזאמען מיט איהרע הויכע, נאקעטע שרעקליכע שטיינבערג, וועלכע ציהען זיך, ווי גלייכע וועגד, ווערסט־ווייזע, — צוזאמען מיט דעם אלעם זעהט אויך דער רייזענדער, ווי גוט און געזונד ענטוויקעלט איז דאס פאלק וועלכעס בעוואהנט דאס שענע גרויזאמע לאנד, ווי געזונד גענוג, אי קערפערליך, אי גייסטיג, איז דאס פאלק וואס האט זיך פעסט בעזעצט ארום און אויף די אלע הויכע אונאויפשטייגענדע בערג, פיעל מוטה ענערגיע און וויסענשאפט איז בענוצט געווארען אום אויף די אלע הויכע בערג וועגען צו מאכען, דורך די אלע שטיין־בערג טונעלען צו שניידען, אום פון די הענד דיעזער אומברחמנות'דיגע נאטור אויסצורייסען דעם אדער יענעם ווינקעל בארג, דעם אדער יענעם ברעג טייך, און אום דאס ניט נור בעוואהנט צו מאכען, נאר אויך מיט אלע בעקוועמליכקייט דאס צו בעזעהן, מיט באהנען, שיפען, פאסטען, טעלעגראפען, טעלעפאנען, האטעלען, פענסיאנען, אזוי אז אויף יעדען בארג און יעדען טונעל געפונט א מענש אלעס וואס ער האט נור נייטיג אויף גליקליך און רוהיג צו לעבען...

אומעטום בעגעגענט דער רייזענדער געניגעדע געזיכטער; אומעטום הערט ער היימליכען געזונדען געלעכטער; אומעטום זעהט ער געזונד געוואקסענע קערפער, מיט גאסטפריינדליכען, האטש עטוואס שטרענגען, אויסזעהן, דיקע קארקען, דיקע מוסקעלן... אומעטום זעהט ער פאר זיך, צוזייעט און צושפרייט, איבער אלע בערג, הייזער און הייזליך הילצערנע, מויערען און מויערליך, דריי־און פיער־עטאזשנע האטעלען און קליינע פאסטוכער־שטיבליך; וואו נור א שטיקעל פלאצין איז זעהט ער פערזייעט פערשיעדענע תבואות און זאמען, וועלכע שלאגען אב פערשידענע פארבען, אזוי אז דאס גאנצע לאנד וואו ער פאהרט, שמייכעלט צו איהם, רופט איהם פריינדליך, ציהט איהם מיטערליך צו זיך, צו דער נאטור.

ניט ווילענדיג רופט דאן דער רייזענדער פון גאנצען הארצען אויס: אך, ווי שען, ווי גוט, ווי געזונד! ווי פריי, ווי לעבעדיג, ווי גרויסארטיג! ניט ווילענדיג, מיינע לעזער, האב איך עס דאך אויך געטהון, און ניט ווילענדיג, ווי אלע יודען זענען זיך נוהג בּשעת א שמחה דערמאנען דעם חרבן, האב איך זיך אויך גלייך דעם חורבן דערמאנט... ניט אבער דעם חורבן פון אמאל, נור דעם יעצטיגען חורבן, ניט דעם חורבן פון „הייליגען הויז”, נאר דעם חורבן פון אלע יודישע הייזער, ניט דעם חורבן פון יודישען לאנד נאר דעם חורבן פון יודישען פאלק אין אלע לענדער...

דאס יודישע לעבען אין גלות, די בעזאנדערע איבער יודען חוקים ומשפטים, גזירות און עלילות, יודישע פרנסות, יודישע געשעפטען, יודישע ערציהונג, יודישעם קערפערליכעם אויסזעהן, יודישע נערוועז, יודישע מוסקולען, יודישע בלייכע צורות, יודישעם קליינמוטהיגקייט, יודישעם אינערליכעם קנעכטשאפט. יודישעם אידעען־וואנדערונג, יודישעס ראנגלען זיך מיט'ן נויטה... אלעס, אלעם איז מיר אויפ'ן געדאנקען ארויפגעקומען, אין דער מינוט וואס אלע מיט־רייזענדע האבען געקוקט ארום זיך און געקוואלען פון פערגניגען ... נו, זאגט אליין, האב איך געקענט דען, פערגלייכענדיג דאס אלעס וואס איך האב בּחוש מיט די אויגען געזעהן דערמיט וואס איך האב דאן זיך אין געדאנקען פארגעשטעלט, זיך פרעהען ווי אלע אנדערע?...

אט דאס — האב איך מיר א טראכט געגעבען — האבען אודאי אויך די חכמים געמיינט: קוק ניט און זעה ניט ווי די גאנצע וועלט איז ליכטיג, וועסטו זיך ניט מצער זיין דערויף וואס דיין וועלט איז אזוי פינסטער!...

און ווי אויף צו להכעים, האט זיך דאס קנעכטישע יודישע פאלק א פלאין פאר זיינע קאנגרעסען געוועהלט דאס פרייע אונאבהייניגע שווייץ!...

און דא האב איך אנגעהויבען זיך צו דערמאנען דעם ציעל פון מיין רייזע. איך, ווי נאך הונדערטע אנדערע, פאהרען, אדער קלייבען זיך איצט צום פאהרען — קיין באזעל, מיר מיינען, א גרויסער טהייל פון פאלק מיינט, דאך זיך צו העלפען פון גלות, דאס פאלק שטריינגט דאך אן זיינע לעצטע קרעפטען אום זיך אומצוענדערען, אומענדערען זיך פון אויסען כּדי צו זיין אין שטאנד אומענדערען זיך אויך פון אינוויניג...

יא, מיר ווילען, מיר שטרעבען, מיר פאהרען, מיר רעדען, מיר שרייבען, אבער ... וואס אבער, רבּונו־של־עולם, האבען מיר ביז איצט אויפגעטהון? אויב אפילו אונזער פלאן איז א פלאן, פיעל צעהנדליגע יאהרען דארפען אוועק ביז מיר זאלען קענען האטש א רעכטע התחלה זעהן, אז מיר הייבען אהן עהנליך זיין צו אלעם בליהענדען, אלעם לעבענדען און וואקסענדען אין דער ברייטע וועלט?..

און דערווייל?..

דערווייל, זענען מיר אין א טונעל אריינגעפארען. דאס פלוטצליכע שטארקע פינסטערניש, האט מיך ווי פונ'ם שלאף, פון אלע מיינע אונמוטהיגע מחשבות אויפגעוועקט... נאך פינף מינוטען צייט האט אנגעהויבען אלס ליכטיגער און ליכטיגער צו ווערען... פון וויטען האבען זיך שוין אנגעהויבען צו ווייזען איינינע קוימענס פון באזעלער פאבריקען, מיר קומען אלין נעהענטער צו באזעל, אט אט איז זי, אט איז די שטאדט.

וויפיעל יודישע געדאנקען זאמלען זיך ארום דעם נאמען פון דער שטאדט? וויפיעל יודישע הערצער האבען אויפגעלעבט אין דער שטאדט? וויפיעל יודישע פריידענס־טרערען זענען אין איהר פערגאסען געווארען?

באזעל איז איינע פון די גרעסטע שווייצארישע שטעדט, ס'געפינט זיך אין איהר א ערך פון הונדערט טויזענד איינוואהנער, אויך א פרומע יודישע געמיינדע פון א ערך צוויי טויזענד נפשות. די שטאדט איז א אלטע. עס געפונען זיך נאך אין איהר פיעל שמאלע גאסען און געסליך אט גאר ווי, למשל, אין ווילנא. עס געפונען זיך אזעלכע געסליך, וואס זייערע הויכע מויערען לאזען פשוט די שיין ניט אריינדרינגען אהין, מעהרערע מויערען זענען גאנץ אלט מאדיש. אין אלגעמיין איז אבער די שטאדט ניט אלט פערשלאפען, נאר אדרבא זעהר בעלעבט. עס קאכט און עס רוישט אומעטום. אלע צוויי דריי מינוט לויפט די עלעקטריישע טראמוואי דורך די גאסען, אויף און אב, און טראגט צעהנדליגע מענשען הין און צוריק, די שטאדט לעבט!..

דא האב איך אויך עטוואס אויפגעלעבט. מיין ערשטער וויזיט איז געווען, פערשטעהט זיך, אין דער ציוניסטען־„ביורא”. דאס איז א גאנצע קאנצעלאריע. זעקס מענשען ארבייטען, איבערהויפט די לעצטע צייט פאר'ן קאנגרעס, ביי טאג און ביי נאכט. א גאנץ יאהר שלאפט מען, זאל ניט אויסגערעדט זיין צווישען אונזערע ציוניסטען, אין רוסלאנד (ווי זענען דאך דער עיקר) מע בעשטימט איינמאל א טערמין אויף שקלים־זאמלען, מע בעשטימט א צווייטען מאל, יודען האבען צייט, אזוי איז מיט אקציעס, אזוי איז מיט דעלעגאטען קלויבען... ווען האפט מען זיך אויף די לעצטע מינוט, צו נעילה... דאן קומט אן גאר אויף אמאל די ארבייט אין ביורא. כּמעט אלע צוויי שעה קומט פון פאסט אלס נייע און נייע מאטעריאל, פעק־ווייז, טאלאנען, בריעף פון דער וועלט, וועלכער מע מוז תיכּף אין ארדנונג ברענגען, און ס'ווערד געבראכט. די ארדנונג, וואס איז נוגע אפילו צו די קלענסטע זאך, איז א זעלטענע. דער ערשטער סעקרעטער פון ביורא ארבייטעט זעהר פלייסיג, ער רעדט אבער זעהר פויל. א יונגער־מאן, א שלאנקער, א טרוקענער, אביסעלע נאך צו טראקען, אין בענעהמען... שטרענג און שפּראזאם אויף א ווארט, גלייך ווי יעדעם ווארט זיינס קען אויפבויען אדער חרוב מאכען די וועלט... קורץ, צומאל אבער ניט דייטליך, ענטפערט ער אויף דעם וואס ער געפונט, נאך בעטראכטען זיך, מעגליך צו ענטפערען, ס'איז אבער אמאל דא גאר קליינינקייטען וועלכע בלייבען, גאר אהן צערעמאניע, ניט בעאנטווארטעט... ער איז ווי געבוירען צו זיין א „קאנצעליאריסט”.

דארט בין איך געוואר־געווארען ווער ס'איז געקומען, ווער ס'דארף נאך קומען, וועמען מע האט וואו אויסגעקליבען. דארט האב איך אויך באזעלער צוויי צייטונג געפונען: „באזעלער נאכריכטען”. און

„נאציאָנאַל צייטונג", פון זעלבען טאָג, וואו עס איז זעהר וואַרם געשריבען געוועזען איבער דעם ציוניזמוס און ציוניסטען. און די לעצטע פון זיי, פרעהט זיך איבערהויפּט דעריבער, וואָס זייער שטאָדט באַזעל, איז געוואָרען דער צענטער פאַר אַזאַ וויכטיגע קאָנגרעס־פערזאַמלונג ווי דער ציוניסטישע, און ענדיגט איהר אַרטיקעל, מיט ווענדונג צו די קומענדע ציוניסטען, מיט אַ זעהר פריינדליכען: ווילקאמען!

3.

קַבָּלַת־פָּנִים.

אַז איך בין געקומען איז נאָך טאַקי כמעט קיינער ניט געוועזען, נאָר יעדער טאָג האָט צו־געפיהרט, צו־געבראַכט אַלס פרישע מענשען, נייע יודישע דעלעגאַטען, פון אַלע עקען דער וועלט. מיט פרעהליכע לעבעדיגע געזיכטער האָבען זיך בעגעגענט, איין יוד מיט דעם צווייטען, איין דעלעגאַט מיט דעם אַנדערן. מע האָט זיך געקושט און געהאַלזט, מיט הויך קלאַפּענדע הערצער און צומאָל אפילו אויך מיט פריידענס־טרערען. אָט ווי ברידער וועלכע האָבען זיך שוין אַ גאַנ׳ץ יאָהר ניט געזעהן. און דאס פערגאַנגענע יאָהר, איז ניט געוועזען קיין יאָהר פון שִׂמְחוֹת מיט גליקען, פון אַ גוט לעבען און רוהיגע טעג, נאָר אַ גלות־יאָהר; יעדער האָט דאס יאָהר געליטען אין אַ אַנדער לאַנד, אין אַ אַנדער ווינקעל, אין אַ אַנדער „גלות", אין אַ אַנדער „געטהאָ", צי אין דאָס אַלטע אדער אין דאָס נייע — אָבער אַלס געליטען... מענשען וועלכע זענען געוועזען ביז איצט גאָר ווילד־פרעמד איינער דעם אנדערן; מענשען וועלכע האָבען, צומאָל, אפילו איינער דעם צווייטענס נאָמען ניט געהערט קיינמאָל, ווערען אין איין מינוט בעקאַנט, איינעמס האַנד קוועטשט דעם צווייטענס, ווי צוויי אַלטע גוטע פריינד, וועלכע האָבען שוין מיט אונגעדולד ערוואַרטעט די מינוט זיך נאָך אַ מאָל צו זעהן, און מע געהט־אום הין און צוריק, איבער דער גאַס, אָדער אַנדערש וואו מע בעגעגענט זיך, און מע רעדט. און מע פרעגט, און מע לאַכט און מע קרעכצט — און אַלס צוזאַמען.

דוכט זיך וואָס האָבען צוויי פרעמדע יודען אַזוי פיעל צווישען זיך צו רעדען? ווי האָט דאָס גאָר יעדער פון זיי קיין „דרך־ארץ" ניט, טאָמער איז דער אַנדערער אונצופריעדען, דערפון, וואָס ער לאָזט זיך אַזוי טיעף אריין מיט איהם אין אַ שמועס נאָך דער ערשטע בעקאַנטשאַפט?

איך מיין אָבער אַז קיין פעראיבעל קען דאָ ניט פאָרקומען. די דעלעגאַטען וועלכע ווייסען נאָך וואָס זיי פאָהרען; די דעלעגאַטען וועלכע ווייסען, וואָס זיי האָבען צו טהון דאָ אויף דעם קאָנגרעס, די שטעהען פיעל העכער פון אַלע מיני צערעמאָניעס, פוסטע אויסגעטראַכטע עטיקעטע, ניט דאָס ליעגט זיי אין זינען! איין עסק, איין זאַך, איין לעבען, איין גייסט האָבען אלע; ניטאָ קיין אייגענע געשעפטען, ניטאַ קיין אייגענע אינטערעסען, ניטאַ קיין איבריגע אייגענליעבע, איין אינטערעס עקסיסטירט פאַר אלע, איין פראַגע בעשעפטיגט אלע — דער ציוניזם!

איינער פרעגט דעם אַנדערן, איינער דערצעהלט דעם אנדערן וואָס דעם ציוניזם איז געראָטען אויפצוטהון אין זיין אָרט. וויפיעל „שְׁקָלִים" איז געוואָרען געזאַמעלט; וויפיעל „אקציעס" איז געוואַרען פערקויפט, וויפיעל יודישע „נְפָשׁוֹת" זענען געוואָרען געקויפט, וויפיעל יודישע קינדער בעזוכען „רעפאָרמירטע הדרים", וויפיעל יודישע קינדער בעקומען יודישע ערציהונג; איינער דערצעהלט דעם צווייטען, וואו איז געוואָרען נייע רעכטע יודישע שולען פאַר קינדער, וואו אַבענד־שולען, וואו ביבליאָטעקען א. ד. ג.;

און איינער איז פאַראינטערעסירט אין דעם אנדערענס ערצעהלען. יעדער פיהלט, אַז דאָס וואָס דער צווייטער דערצעהלט, איז ניט נור נוֹגֵעַ איהם, דעם דערצעהלער, און ניט נור זיין שטאָדט אָדער שטעדטיל, נאָר ס׳איז אין דער זעלבער מאָס נוֹגֵעַ אויך איהם, דעם צוהערער. וואָס עס וועט געטהון, אין דעם אדער יענעם שטעדטיל; וואָס עס ווערד געטהון אום צו ענטוויקלען די אדער יענע גרופּע יודען, איז שַׁיָּךְ אויך צום גאַנצען פאָלק...

וואָס מעהרער אויסגעבעסערטע הדרים; וואָס מעהר גוטע שולען, וואָס מעהר יודישע ביבליאָטעקען, וואָס מעהר יודישע קינדער ווערען גוט ערצויגען, וואָס מעהר יודען ווערען געבילדעט, ענטוויקעלט, אָרגאַניזירט איז אַלס דעם גאַנצען פאָלק בעסער, איז אַלס דעם גאַנצען פאָלק לייכטער צו וואַרטען און צו האָפען... און ניט נור וואַרטען און האָפען, נור עס האָט אויך מעהר גרונדע זיך צו פערלאָזען אַז זיינע האָפנונג זאָלען ערפילט ווערען, עס האָט אויך מעהר גרונדע צו גלייבען אַז יודען וועלען זיך אויפהייבען פון זייער נידריגען שטאַנד.

מע זאָגט, אַז אויף דעם ערשטען, און אפילו אויף דעם צווייטען קאָנגרעס, איז געוועזען מעהר הִתְפַּעֲלוּת, מעהר ענטוזיאַזם, מעהר לעבען. איך ווייס ניט אויף וויפיעל דאָס איז ריכטיג, איך בין אויף די ערשטע צוויי קאָנגרעסען ניט געוועזען, נאָר אפילו מיר זאָלען גלייבען אין דעם, וואָס מע זאָגט און דערצעהלט, פון יענע צוויי קאָנגרעסען, דאַרף דאָך דער איצטיגער קאָנגרעס ניט נידריגער שטעהן פון די ערשטע. אמת, קיין גרויסען ענטוזיאַזם, הִתְפַּעֲלוּת איז ניט צו זעהן, דערפאַר אָבער איז צו זעהן, אַז די ערשטע הִתְלַהֲבוּת איז איבערגעגאַנגען אין שטענדיגע, וואַרמע ליעבע, אין ריינעם און קלאָרען בעגריף. מע רעדט ניט איבער דעם ציוניזם מיט גרויסע הִתְפַּעֲלוּת וועלכע קען בְּשׁוּם־אוֹפֶן ניט לאַנג האַלטען, אָבער מע רעדט איבער איהם מיט טיעפע הערצענס־ליעבע, וועלכע ווערט ניט אַזוי לייכט אויסגעוועפט; מע רעדט ניט איבער אוֹתוֹת־וּמוֹפְתִים, וואָס דער ציוניזם זאָל בעווייזען דעם יודישען פאָלק, פלוצלונג, אָבער מע האָפט אויף גאַנ׳ץ מעגליכע, לאַנגזאַם ענטוויקעלטע מַעֲשִׂים, וועלכע וועלען ביסליכווייס, טריט ביי טריט, געהן ווייטער, ווי ווייט נור מעגליך איז. דער פריהערדיגער שטאַרק געזאָדענער, פייערדיגער ציוניזם איז יעצט אַביסעל קיהלער געוואָרען, און דאָס איז אַ גוטער סימן...

נאָך איין זאַך, וועלכע איז איבערהויפּט זייער וויכטיג, מוז מען בעמערקען אין דעם ציוניזם, אויב מיר זאָלען איהם מְשַׁפֵּט׳ן נאָך דעם גייסט, וואָס הערשט צווישען די דעלעגאַטען וועלכע זענען שוין געקומען. ווי מיר האָבען שוין בעמערקט, זיצען חָלִילָה די אָנגעקומענע דעלעגאַטען ניט ליידיג, אַלע זענען פערטהון, אַלע רעדען און הערען, זיי דערצעהלען וואָס מע האָט ביי זיי אויפגעטהון און הערען וואָס מע האָט אַנדערש וואו אויפגעטהון, און פון אַלעמענס רעד איז צו הערען, אַז זיי פערשטעהען, אַז דער ציוניזם איז ניט קיין זאַך פון יְחִידִים, פון פילאַנטראָפען; דאָס איז ניט קיין זאַך וואָס אַנדערע, אונזערע גבירים, דאַרפען טהון פאַר אונז, פאַר׳ן פאָלק, נאָר אַזאַ זאַך, וואָס מיר אַליין, דאָס פאָלק אַליין, מיט זיינע אייגענע כּוֹחוֹת דאַרף טהון, דאָס פאָלק אליין דאַרף זיין הילפע זוכען.

און טאַקי דערום איז געוועזען צו הערען, ווי דאָ און דאָרט, שטעהען קליינע גרופּען און רעדען, צום ביישפּיעל, איבער איינינע מעשים פון גאַליציִשע חובבי־ציון, און איבערהויפּט זענען כמעט אַלע אויפגערעגט געוועזען אויף דעם ווענדען זיך מיט „בקשות" או מיט רחמנות־בריעפליך צו די אָפּעקונעס אויף באַראָן הירש׳ס פאָנד, מען זאָל זיי העלפען גרונדען עטוואַס אין ארץ־ישראל.

די גרעסטע מעלה פון דעם איצטיגען ציוניזם איז וואָס ער וויל דאָס פאָלק זאָל אַליין אויפשטעהן, אַליין זוכען מיטלען, אליין זעהן זיך צו העלפען. אום דאָס פאָלק זאָל זיין אין שטאַנד דאָס אַלעס אויסצופיהרען, אָדער חאָטש האָבען דאָס רעכט צו האָפען אַמאָל דאָס אַלעס אויסצופיהרען, דאַרף דאָס פאָלק ענטוויקלען אין זיך דאָס זעלבסט־בעוואוסט־זיין, זיך אַליין קענען, קענען די וועלט, און וויסען וואו ער איז אין דער וועלט, און וויסען אַז מיט קיין מתנות, וואָס פרעמדע, אָדער אפילו אייגענע, וואַרפען־צו קען קיין פאָלק ניט געהאָלפען ווערען... און דאָס פאָלק האַלט דאָך ביים ערוואַכען, אָט, ביסליכווייס שטעהט עס אויף, עס לערענט זיך, עס אָרגאַניזירט זיך און גיט האָפנונג אויף גרויסע פאָרשריטע אין דער נאָהענטע צוקונפט... צום סוף שעמען זיך גיט די גאַליציאַנער פאָלקס־פער־

טרעטער — צי מיט רעכט רופען זייא זיך אזוי, אדער מיט אונרעכט, איז דא קיין אונטערשייד — און לאזען זיך אוועק אויסבייטען עפּיס ביי דעם רייכען פעטער...

איבער דעם זעלבען טעם, האבען אויך די דעלעגאטען — איך זאג ניט אלע — זיך בעקלאגט, אפילו שוין עמוּאס שטילע (דעם אמת קען מען ניט פערלייקנען), אויף דעם צו הויכען אריסטאקראטיזם פון דעם ציוניסטישען „ווינער קאבינעט". עפּיס איז דאס צו גרויס, צו „גדול'דיג"; עפּיס קוקט ער צו פון דער הויך אויף אונז רוסישע יודען, עפּיס רעכענט ער זיך צו ווייניג מיט אונז, ער פרעגט עפּיס צו א קליינע דעה, אויף אלעס כמעט וואס ער טהוט, ביי אונזערע פארשטעהער וואס מיר האבען א. ד. ג. איך ווייס אפילו ניט, צי זענען די אלע טענות ריכטיגע. ס'קען אמאל זיין אז דער פּריץ איז גאר ניט שולדיג אין דעם, וואס דער יוד מיינט, אז ער טאר אנדערש צום פּריץ ניט צוגעהן סיידען ער זאל זיך בויגען און דרייען... נאר ניינציג פּראצענט זענען דא געוויס ריכטיג... און איך האב מיך זעהר געפרעהט, הערענדיג פון אונזערע רוסישע דעלעגאטען אט אזעלכע מיני טענות... א סמן, אז דאס קנעכטשאפט ווערט שוואכער...

איבער די זעלבע סבּה, וואס ס'הייבט זיך שוין אן עטוואס צו ענטוויקלען דאס פאלקס־בעוואוסט־זיין, על־כּל־פּנים אויף וויפיעל דאס איז שייך צו דעם ציוניזם, איז געווען א פערגניגען צו הערען, ווי נאכדעם, אלס איין רוסישער מיטגליעד פון'ם אקציאנסקאמיטעט האט זיך ארויסגערעדט, אז ביי איהם, דארט וואו ער איז עוסק אין ציוניזם, ווייסט „ברוך־השם" דאס פאלק ניט אזוי איבריגס פיעל פון ציוניזם, זענען מעהרערע פון דערביי געוועזענע ציוניסטען געווארען זעהר אויפגערעגט. דאס איז א פאלקס־זאך, האבען זיי געזאגט, אבער ניט קיין גבירישע און ניט קיין שיין בעלי־בתישע... אז די גבירים ווילען ניט וויסען פון ציוניזם מאכט ניט אויס, דאס פאלק אבער מוז וויסען.

אט אזוי איז דער דעמאקראטישע פּרינציפּ צו בעמערקען געווען אין אלע שמיעסען, אין אלע אונטערהאלטונגען, וועלכע זענען פארגעקומען נאך דעם ערשטען „קבלת־פּנים" צווישען מעהרערע דעלעגאטען. אויסער דעם, איז אויך געווען צו הערען, ווי כמעט יעדער דעלעגאט — וועלכער איז באמת געוועהלט געווארען פון פאלק — האט א אויסגעארבעטען בליק אויף די אדער יענע פראגע אין ציוניזם. זיי געהען ניט גלאט אין דער וועלט אריין הערען און פאלגען, נאר יעדער האט זיך זיין מיינונג, צי גלייך אדער קרום, אבער ער האט א מיינונג, וועלכע ער בעמיהט זיך אויך צו בעגרינדען עס, ווי ווייט ער איז אין שטאנד, דאס צו טהון.

דאס איז געווען גאנ'ץ לייכט צו זעהן, בשעת ס'איז געקומען איינער פון די דעלעגאטען און דערצעהלט, אז עפּיס א אמעריקאנער יוד, דוד טריטש, איז געקומען אהער מיט א נייעם פּלאן. אז יודען זאלען זיך גאר נעמען בעזעטצען דאס אינזעל „קיפּער", דאס איז ניט ווייט פון ארץ־ישראל און געהערט צו ענגלאנד, אויף דעם אינזעל וואהנען סך־הכּל צוויי־מאל הונדערטטויזענד איינוואהנער, פון פערשידענע פעלקער, מערסטענטיילס גרעקען און טירקען, און אויף דעם אינזעל איז דא פּלאטץ נאך פאר זיבען אדער אכט מאל הונדערט טויזענד מענשען. און אזוי ווי פאלעסטינא, מיינט ער, קען אויפנעהמען סך־הכּל ווען שוין פיעל — דריי מיליאן מענשען, און דערווייל, אויסער אלע זאכען, לאזט דאך אונז דער טערק נאך גאר ניט אריין אויך, אלזא איז דער בעסטער פּלאן לעת־עתּה זיך צו בעניצען מיט דער באנק אויף צו קאלאניזירען יודען אין קיפּער...

דער דעלעגאט וועלכער האט דערצעהלט דאס נייעס, מיין איך, האט זיך לכתחילה גאר ניט פארגעשטעלט וואס פאר א רעש ער וועט דא אנמאכען צווישען די איבעריגע דעלעגירטען, אלע זענען געווארען העכסט אויפגערעגט: סטייטש, נאך א נייער גלות! נאך אויף קיפּער איז יודישעס בלוט ניט פערגאסען געווארען! — האבען מעהרערע געשריען — דער ציוניזם וויל צוזאמען נעמען יודען, אבער ניט זיי פאר אנאנדער שפּרייטען, צעזייען און צעווייען... דער קאנגרעס איז א קאנגרעס פון „ציוניסטען" ניט קיין קיפּריסטען, דא איז ניט צו רעדען איבער קיפּער, מיד דארפען פריהער פון אלעס, זיך דעם צענטער ערווערבען, אויב דער צענטנער וועט צו קליין זיין; אויב דער צענטנער וועט ווירקליך ניט קענען אויפנעמען מעהר ווי דריי מיליאן יודען — פארלייפיג איז דאס נאך ניט בעוויזען, ס'איז דא, אדרבּא, בעווייזע אויף דעם הפך — נו, דאך וועלען זיי שוין פון צענטער זיך פערשפּרייטען אין די נאכבאר־לענדער, ווי עס טהוען אלע פעלקער, אבער אנהייבען זיך בעזעצען אין די נאכבאר־לענדער פריהער און נאכדעם געהן זוכען דעם צענטער דאס איז א דומהייט.

אנדערע האבען אפילו מסכּים געווען, אז ס'וואלט אפשר ניט שלעכט געווען ס'זאל טאקי זיין א גרויסער ישוב פון יודען, נאהענט ביי פאלעסטינא, אבער דאס זאלען טהון אנדערע פילאנטראפּישע, וואלטהעטיגע געזעלשאפטען, אט ווי דעם באראן הירש'ס פאנד; דער ציוניזם אבער אין אלגעמיין טאר ניט אבטרעטען פון זיין ציעל — ארץ ישראל. אי עס געהט שווער, וואס זאל מען טהון? א פאלק, און נאך אזא פאלק ווי יודען, קען ווארטען!..

ס'וועט זיין ניט ריכטיג אויב איך וועל לאזען דעם לעזער מיינען, אז די ערשטע „קבלת־פּנים" איז געווען דורכאויס א אנגענעהמע. חלילה! נאך צוויישען די ערשטע דעלעגירטע איז געווען צו זעהן קליינע נשמה'ליך. וועלכע האבען אנשפּארענדיג זיך כּלומר'שט אויף דעם דעמאקראטישען פּרינציפּ, פּראסט רכילות געטריבען, אט געגען איינעם, אט געגען א צווייטען; און אין די זעלבע צייט ניט האבענדיג קיין אייגענע קאפּשטיק, זענען זיי געקראכען אונטער דעם צווייטענס פאנטאפעל, און צו־געלעקט, כּדי דארטען שוט'ן געפוגען, אום זיך כלומרשט פאר א אמת'ן מענשען צו מאכען, האבען זיי אלע מאל אונטערגעהאלטען, וואס נור איינער האט גערעדט שלעכטס אויף דעם צווייטען, און איבערהויפּט געגען גרעסערע פון זיך, און אט אזוי, שטילערהייט, האבען זיי, אט די שמוטציגע נפשות, אויך דאס גאנצע וואסער געוואלט שמוטציג מאכען.

די ערשטע „קבלת־פּנים" איז געווען מיר אליין, למשל, אונאנגענעהם אויך דעריבער, וואס אפּיציעל איז אנגעזאגט געווארען אז צו די ערשטע „זיטצונג" פון קאנגרעס, זאלען אלע קומען ניט אנדערש ווי אין שווארצע רעק און ווייסע האלז־טיכער. איך ווייס ניט ווי פאר אנדערע, פאר מיר איז דער שווערער ריח פון פוסטען אריסטאקראטיזם, וועלכער האט געשמעקט אין די קורצע מודעה, געווען שווער אריבערצוטראגען. אמת טאקי, ס'איז א גרויסער טאג ביי יודען, דער טאג פון די ערשטע קאנגרעס־זיצונג, געוועהנליך וועט יעדער דעלעגאט קומען געקליידעט וואס פיינער, געוועהנליך וועט יעדער אנטהון זיין „שבּת'דיגע קאפּאטע"; ווי אבער זאלען זיך בעגעהן די דעלעגירטע וועלכע האבען ניט קיין שווארצען ראק אויף יום־טוב?..

פון אויבען אראב, דאס איז ניט צו פערלייקענען, קוקט דער אריסטאקראטיזם, א האפנונג אז ער וועט ניט אראב אין פאלק; דאס פאלק, וועלכעס שטעלט פאר מיט זיך דעם ציוניזם, איז און וועט בלייבען דעמאקראטיש.

4.

די קאזינא.

דעם 12 איז שוין די קאזינא פערטיג, צוגעריכט פאר אונז. אויף דעם באלקאן, צום גאס, זענען צוויי גרויסע פאהנען געהאנגען, פון בלויע מיט ווייסע ליינוואנד, אויף וועלכע ס'איז געווען גרויסע שענע „מגן־דוד'ס" אויפגענייט, מיט גרויסע היבשע קוטאסען ביי די ברעגעס. אין מיט'ן דעם באלקאן שטעהט א הילצערנער געגאלדעטער מגן־דוד אין וועלכען עס זענען זיעבען גאלדענע שטערן איינגעזעצט. יעדער פערבייגעהענדער, שטעלט זיך אב א פאר מינוט, קוקט זיך איין און געהט זיך זיין וועג ווייטער. דאס שווייצאר־פאלק, ווערט איבערהויפּט ניט שטארק נתפּעל פון קיין פאהן, יעדעס שטעדטיל, יעדער דארף, קען מען זאגען, און יעדער „חברה" האט זיך פערשיעדענע פאהנען און אזא מין פאהן אדער א אנדער מין פאהן מאכט דא א גאנ'ץ קליינעם איינדרוק. אויף מיר אליין אבער האבען די פאהנען מיט די מגן דוד'ס, מיט'ן גרויסען שילד צווישען די פאהנען אויף וועלכען ס'איז געווען אויפגעשריבען: „דריטער ציוניסטען קאנגרעס", געמאכט א שרעקליך שטארקען ווירקונג.

איך ווייס אַפילו גאַנץ גוט אַז פֿון אַרויסשטעלען אַ פֿאָהן אויף באַזעלער קאַזינאָ ביז אַ "יודישע היימשטאַט" איז נאָך גאַנץ ווייט; איך ווייס, אַז אויב נור צוליעב דעם, אום אַרויסצורופֿען אַנגענעהמע געפֿיהלען ביי די יודישע צוזעהר, וועלכע קוקען צומאָל מיט טרערען אויף די פֿאָהנען מיט דעם "מגן דוד", איז ניט כּדאַי צו רופֿען אַ קאָנגרעס, וועלכער זאָל אָבקאָסטען טויזענדער רובל. און אַפילו טאַקי בשעת הדוה, בשעת דאָס האַרץ האָט זיך אין מיר שטאַרק געפֿרעהט זעהענדיג דאָס אַלעס, האָט מיר פֿאָרט טאַקי דאָסזעלבע האַרץ געזאָגט: אויף וואָס פֿרעהסטו זיך אַזוי, ס'איז דאָך נור אַ דעקוראַציע?... פֿון דעסטוועגען, איז פֿאָרט אַ פֿערגניגען צו זעהן, אַז די האָפֿנונג אויף אויסגעלייזט צו ווערען, וועלכע יודען האָבען ביי זיך אין האַרצען געטראָגען שוין מעהר פֿון צוויי טויזענד יאָהר, און וועלכע האָט אויף זיך די יודען אַרויסגעטראָגען פֿון אַלע צרות, פֿון אַלע שווערע אומשטענדען, וואָס דער יוד האָט בעגעגענט אויף זיין לעבענס־וועג; די האָפֿנונג, וועלכע איז געוועזען נאָכהער צו שאַנדע און צו שפּאָט פֿאַר זעהר פֿיעל פֿון אונזערע ברידער, און אַ קעגען וועלכער מען האָט זיך גענומען אין דייטשלאַנר אויסצומעקען זי אַפילו פֿון די סדורים — וואָרום פֿון האַרצען איז זי שוין פֿריהער אויסגעמעקט געוואָרען — די האָפֿנונג, איז איצט אַרויס געטראָגען געוואָרען פֿראַנק און פֿריי אויפ'ן גאַס, און בּקול רם רערט מען איבער פֿאַר דער גאַנצער וועלט...

און ווער האָט איהר אַרויסגעטראָגען אויף דער גאַס? ווער רעדט וועגען איהר אין דער הויך? — גאַטס וואונדער! — וועלכע האָבען צום ערשטען מיט פֿינפֿציג יאָהר צוריק פֿון איהר ניט געוואָלט ניט וויסען און ניט הערען, וועלכע האָבען זיך געשעמט מיט פֿינפֿצעהן יאָהר צוריק אַז מע האָט זיי געזאָגט אַז זיי געהערען זיך אָן שטיקליך קרובים מיט דעם פֿאָלק וועלכעס טראָגט די האָפֿנונג אין האַרצען...

אינוויינינג איז די קאַזינאָ זעהר גרויס. ס'איז דאָ דאָרט זעהר פֿיעל צימערן, און אַלע ווערען בענוצט צום קאָנגרעס. דאָ איז אַ "ביוראָ צימער" "קאָנפֿערענץ־צימער" "קאָמיסיאָנס־צימער", "פּרעזידיומס־צימער", "באַנק־ביוראָ־צימער" "זורנאַליסטען־צימער", פּאָסט־און טעלעגראַף־צימער" א. ז. וו. א. ז. וו. די זאַל צור פֿערזאַמלונג, האָט אין זיך פּלאַטץ פֿאַר עטליכע טויזענד מענשען. אויף די גאַלעריע אַליין איז דאָ שטוהלען פֿאַר מעהר אַלס טויזענד מאַן. דער זאַל איז אין צוויי שטאָק הויך, מיט צוויי פֿענסטער איינס איבער דאָס אַנדערע.

אויבען־אָן, אין דער הויך — ווי צום ביישפּיעל "די סצענע" אין טהעאַטער — איז געמאַכט פּלאַץ פֿאַר דעם פּרעזידיום, דאָס הייסט פֿאַר דעם פּרעזידענט פֿון דער פֿערזאַמלונג מיט זיינע צוויי וויצע־פּרעזידענטען מיט זיינע יוֹעצים און סעקרעטערע. אַלע ווערען אויסגעקליבען פֿון קאָנגרעס, פֿון די דעלעגאַטען. ענטגעגען דעם פּרעזידיום איז אויפֿגעשטעלט אַ בּימה, אויף וועלכער ס'שטייגט אַרויף יעדער, וועלכער נעמט דאָס וואָרט, דאָס הייסט ער האָט וואָס צו זאָגען דער פֿערזאַמלונג. שוין אויף דעם פּשוטען פֿאַל, נעבען דער בּימה, שטעהט אַ טישעל מיט פֿיער שטיהלען, דאָרט זיצען די סטענאָגראַפֿען, פֿון ביידע זייטען פֿונ'ם טישעל, איבער דער ברייט פֿון דער זאַל, שטעהען צוויי לאַנגע טישען, מיט שטיהלען אַרום, דאָס איז פֿאַר זשורנאַליסטען, און נאָכדעם שטעהען צעהנדליגע רייען מיט שטיהלען און שמאָלע טישליך פֿאַר די דעלעגאַטען.

די טישען, די בּימה, דער באַריער איז בעצוינען מיט גרינע טוך, די שטיהלען מיט רויטען פּלוש.

זאָגט אייך וואָס איהר ווילט, די "דייטשען" פֿערשטעהן ווי אַיין אסיפה איינצואָרדנען...

און די גאַנצע צייט רַעשט און רוישט די קאַזינאָ פֿון מענשען. פֿינפֿצעהן אָדער צוואַנציג מנינים יודען טרעפֿט איהר דאָרט אַלע מאָל. אָבער מיינט ניט אַז מע געהט אַרום ליידיג, גלאַט מע שפּאַצירט אַרום, חלילה! דעם נייענטען איז שוין געוועזען אַ אַסיפה, דעם צעהנטען אַ אַסיפה, דעם עלפֿטען אַ אַסיפה, דעם צוועלפֿטען צוויי, דעם דרייצעהנטען דריי, דעם פֿירצענטען פֿערשידענע זעקס אסיפות איבער פֿערשידענע פֿראַגען.

5.

דער ציוניזם אין רוסלאַנד.

אויף דריי פֿון די אסיפות איז אַלס גערעדט געוואָרען איבער דעם ציוניזם אין רוסלאַנד, ווי ער האַלט, ווי שטאַרק ער איז פֿערברייטעט צווישען פֿאָלק, וויפֿיעל שקלים ס'איז געווען, וויפֿיעל אַקציעס א. ד. ג.

פֿון די פֿאָרלעזונג וואָס ד"ר ב"כ האָט געהאַלטען איבער דעם ציוניזם אין ר. איז געווען צו זעהען, אַז אין דעם יאָהר איז ער אויסגעוואַקסען מעהר ווי צוויי מאָל אַזוי פֿיעל. פֿאַר אַ יאָהרען פֿאַר'ן קאָנגרעס איז געווען סך הכּל דריי הונדערט מיט זיבציג ציוניסטישע חברות און איצט איז דאָ שוין באַלד נייען הונדערט חברות. מיטגלידער אין די חברות איז דאָ פֿון פֿערשידענע קלאַסען, אָרימע און רייכע, בעלי־מלאכות און סוחרים, אַרבייטער פֿון פֿאַבריקעס און פֿאַבריקאַנטען. צווישען די מיטגלידער איז פֿעראַנען פֿרומע אין ניט פֿרומע, רבנים און משכילים, מאַנספֿערזאָנען און פֿרויען. אומעטום, וואוהין מע זאָל זיך קערען און ווענדען, בעגעגענט מען זיך איצט דאָרט מיט דעם ציוניזם.

דער ציוניזם פֿערנעמט זיך ניט נור מיט שקלים קלייבען און אַקציעס פֿערקויפֿען, נאָר אויך מיט מענשען קלייבען און נפשות קויפֿען. ער מאַכט וואו נור ס'איז מעגליך שולען פֿאַר יודישע קינדער, גוטע חדרים, גוטע תּלמוד־תּוֹרה'ס, אום די קינדער זאָלען גוטע ערציהונג בעקומען, עס זענען פֿיעל ביבליאָטעקען יודישע געעפֿענט געוואָרען, אום יודישע קינדער זאָלען קריגען וואָס צו לעזען כּדי זיך מעהר צו ענטוויקלען; עס זענען פֿיעל פֿאָרלעזונגען געהאַלטען געוואָרען אין פֿערשידענע שטעדט, איבער פֿערשידענע ענינים. אַ טהייל פֿון די פֿאָרלעזונגען האָבען געוויס נוטצען אויך געבראַכט... איך זאָג אַ טהייל, ווייל מיר ווייסען דאָך ווער אָס מייסטענסטהיילס "מאַכען" דאָס די רעפֿעראַטען, און וואָס פֿאַר רעפֿעראַטען ס'ווערען געמאַכט. יעדער אָרים־בּחור וואָס האָט אין זיך אַ לעק השכּלה אָדער אַפילו אַלעק אויך ניט; יעדער ניימאַדנער לעהרער אָהן אוראַקען און אָהן וויסען א. ד. ג. — די אַלע מאַכען דאָס "רעפֿעראַטען" און זוכען אַ עולם זיי צו לעזען... און אַז ס'איז ניט צו הערען אַ גוט וואָרט, הערט מען וואָס איינעם פֿאַלט אַריין אין מויל. אַ ביישפּיעל, אין אַ שטאָדט אָדער אַ שטעדטיל איז געלעזען געוואָרען אַ רעפֿעראַט מיט'ן נאָמען: דער ציוניזם פֿון משה רבנו אָן ביז אויף היינטיגען טאָג"... נאָר וועגען דעם וועלען מיר נאַך שפּעטער רעדען.

וואונדערבאַר איז אויך, נאָך די רייד נאָך פֿון ד"ר ב"כ, דאָס בעענעמען פֿון די ציוניסטישע חברות צום "פּאָטשטאָווע־צענטער". דאָס פֿאָלק איז נאָך ניט געוואוינט צו אָרגאַניזאַציע. אַלע ווילען בעקומען אין די בריעף, וועלכע זיי ערהאַלטען פֿון ביוראָ, ידיעות איבער אַלעם וואָס ס'טהוט זיך אומעטום אין אַלע ציוניסטישע חברות, און ווילען ניט פֿערשטעהן, אַז דאָס קען נור מעגליך זיין דאַן ווען אַלע חברות וועלען אין דער צייט מודיע זיין אין דער ביוראָ וואָס ס'הערט זיך ביי זיי, וואָס זיי טהוען און וואָס זיי טהוען ניט, פֿאַר וואָס ווידער טהוען זיי ניט, איבער וועלכע סבּות. צום סוף לאָ־די וואָס זיי שרייבען אַליין ניט, איז אַפילו ווען מע פֿרעגט אָן ביי זיי ענטפֿערען אויך ניט אַלע, נור אַ גאַנץ קליינע טהייל ענטפֿערט אי דאָס אויך ניט אויף אַלסדינג. אַזוי אַז אויף די פֿראַגע וויפֿיעל אַקציעס איז פֿערקויפֿט געוואָרען, האָבען געענטפֿערט נור הונדערט מיט זעכציג הברות. מע ווייסט, למשל, אַז אין גאַנצען איז פֿערקויפֿט געוואָרען מעהר פֿון צוויי מאָל הונדערט טויזענד אַקציעס, אָבער די חברות פֿוילען זיך צו ענטפֿערען.

דערפֿאַר אַפילו זענען זיי ניט פֿויל צו בעמיהען די ביוראָ מיט אַזעלכע אויפֿגאַבען וואָס ס'האָט גאָר לחלוטין ניט צום ציוניזם, כּמעט ווי מיט שדוכים פֿיהרען צווישען אַ מיידעל פֿון איין חברה מיט אַ בחור פֿון ערגיץ וואו אַ צווייטע... זיי זענען אויך ניט פֿויל אויף קריטיק, און ניט קריטיק ווי אַלע פֿערשטעהן, נאָר אַמאָל גאָר פּראָסט און גראָבער זידלעריי געגען די ביוראָ. אין דער הינזיכט האָט זיך בעזאָנדערס אויסגעצייכענט סאַפּאָצקינער חברה, זאָל איהר קיין שאַנדע ניט זיין.

אָבער דאָך מוז מען מודה זיין, אַז די איצטיגע ציוניסטען שטעהען פֿיעל העכער אין פֿערשטעהן דעם ציוניזם, ווי ביז אַהער, אין אַכט ראַיאָנען איז געווען סיעזדען פֿאַר'ן קאָנגרעס. יעדער סיעזד האָט בעהאַנ־

דעלט די פֿראַגען, וועלכע אינטערעסירען איצט דעם ציוניזם, ווי די באַנק־פֿראַגע, קאָלאָניזאַציאָנס פֿראַגע, קולטור־פֿראַגע א. ד. ג. און אַלע האָבען געבראַכט גוטע רעזולטאַטען. דאָס בעווייזט, אַז דאָס פֿאָלק פֿערשטעהט אין וואָס ס'האַנדעלט זיך, און אונטערהאַנדעלט דעם ציוניזם ערנסט.

6.

די פֿרויען־פֿערזאַמלונג.

דעם 15 טען אויגוסט, זייגער צעהן אין דער פֿריה, איז געווען אין איינער פֿון די זאַלען דער קאַזינאַ אַ פֿערזאַמלונג פֿון פֿרויען ציוניסטקעס. ס'זענען צוזאַמען־געקומען ביז 50 פֿרויען, פֿון פֿערשידענע לענדער. פּרעזידירט האָט פֿרוי גאָטהייל (די פֿרוי פֿונ'ם פּראָפֿעסאָר גאָטהייל אויס ניואָרק). די פֿערזאַמלונג איז געווען געפֿיהרט אויף פֿראַנצעזיש, פֿיעל דעליגירטע פֿרויען האָבען גערעדט אויך דייטש.

די פֿרוי גאָטהייל, אַ זעהר פֿאָרנעהמע דאַמע, האָט מיט הייסע ווערטער ערקלערט דעם צושטאַנד פֿון יודען אין אַלע לענדער, און דערפֿון אַריבער אויף דעם ציוניזם, וועלכער דאַרף זיין אַ רפֿואה צו אַלע מכּות. זי האָט דערצעהלט אַז אין אַמעריקאַ איז שוין דאָ ביז הונדערט אַזעלכע פֿרויען־פֿעראיינען ציוניסטישע. צווישען אַנדערע מיטעל אויף צו פֿערשפּרייטען דעם ציוניזם גילט אויך דער: דאָס זי טראָגט תּמיד אויף דעם האַרצען די שפּילקע מיט דעם ציוניסטען־צייכען. אַלס זי בעגעגענט זיך מיט איין אַנדערע פֿרוי, איז געוועהנליך פֿרעגט ביי איהר יענע — ווי דער שטיינער פֿון פֿרויען איז — וואָס איז דאָס פֿאַר אַ מין שפּילקע, דערצעהלט זי איהר, און אַזוי רעדט מען דערווייל אויך איבער דעם ציוניזם...

פֿאַר דעם אויסערדיגען ציוניזם איז דער מיטעל אויך זעהר כאַראַקטעריסטיש...

פֿרוי גאָלדבערג פֿון ווו. האָט געענטפֿערט אַז אין רוסלאַנד איז מען זיך ניט נוהג מיט אַזאַ אופֿן צו־ציהען מענשען צום ציוניזם, און אפֿילו אויך פֿרויען, האָטש אפֿילו ס'איז דאָ אַזעלכע וואָס טראָגען דעם ציוניזם אין האַרצען, איבער פֿיעל אַנדערע סבּות אָבער איז ניט מעגליך פֿיעל פֿרויען צו־ציהען צום ציוניזם. מע לייענט רעפֿעראַטען, געשיכטע, מע לערענט העברעאיש, דאָך אָבער איז שווער צו־ציהען די רייכע וויל ניט זיי טראַכטען איבער ציוניזם, ניט זיי ווילען וויסען פֿון איהם; די אָרימע קענען ניט טראַכטען איבער איהם און האָבען קיין צייט ניט זיך אָבצוגעבען מיט איהם, זיי דאַרפֿען פּרנסה. איז נור די מיטעלערע, נאָר ווייל מיר געפֿינען זיך ניט אין אַזעלכע צושטאַנדע ווי אין אַמעריקאַ, איז אויך דאָ שווער פֿיעל צו טהוען.

ס'האָט נאָך גערעדט פֿריילין אימאַס, פֿריילין שך, אַלע, נאַטירליך, האָבען אויסגעשפּראָכען דעם בעסטען ווילען, אַז דער ציוניזם זאָל אונטערשטיצט און פֿערברייטעט ווערען.

גלייך אויפֿ'ן אָרט איז בעשטימט געוואָרען מען זאָל אין באַזעל גרינדען אַ צענטער פֿון אַלע ציוניסטישע פֿרויען־פֿעראיינען. אין באַזעל זאָל וואָהנען דער קאָמיטעט. מיטגלידער קענען אָנגענומען ווערען אויך פֿון אַנדערע לענדער. דער קאָמיטעט מוז שטעהן אין פֿערבינדונג מיט זיינע קאָמיטעטס־מיטגלידער, וועלכע וועלען געוועהלט ווערען אויך פֿון די וועלכע וואָהנען אין אַנדערע לענדער. אַלע וועלכע זענען געווען ביי דער פֿערזאַמלונג האָבען זיך פֿערשריבען אין דער חבֿרה.

7.

דער קאָנגרעס.

און דאָס זענען די אַלע פֿראַגען, איבער וועלכע ס'וועט גערעדט ווערען אויף דעם קאָנגרעס, ווי עס איז פֿערשריבען אין די טאָגעס־אָרדנונג:

דער ערשטער טאָג, דינסטאָג פֿאַר מיטאָג, 10 אוהר: 1) עפֿנונג דעם קאָנגרעסעס דורך דעם פּרעזידענט פֿון אַקציאָנס־קאָמיטעט, ד"ר הערצעל. 2) די וואָהל פֿון דער לעגיטימאַטציאָנס קאָמיסיע (דאָס איז אַ קאָמיסיע, וועלכע גיט אַכטונג, אַלעס זאָל זיך פֿיהרען ווי דער דין איז) און קאָנגרעס־ביוראָ. 3) געשעפֿטסאָרדנונג. 4) אַלגעמיינע לאַגע דער יודען, פֿון ד"ר מאַקס נאָרדאָ. — נאָכמיטאָג 4 אוהר. 5) רעכענשאַפֿטס בעריכטע פֿון אַקט. קאָמיטעט. 1) די אַלגעמיינע טהייל געלעזען פֿון אַרכ. אַ. מאַרמאָרעק 2) קאַסאַבעריכט געלעזען פֿון ד"ר ע. קאַקעש.

דער צווייטער טאָג, מיטוואָך, פֿאַר מיטאָג: 5) פֿאָרטזעצונג דער דעבאַטע איבער די רעכענשאַפֿט. 6) בעריכט פֿונ'ם באַנק־קאָמיטע — ד"ר וואָלפֿסאָן. — נאָכמיטאָג: 7) אָרגאַניזאַציאָן, געלעזען פֿון ד"ר קאַהן.

דריטער טאָג. דאָנערסטאָג, פֿאַר מיטאָג: 7) פֿאָרטזעצונג דער דעבאַטע איבער די אָרגאַניזאַציאָן. נאָך מיטאָג 8) בעריכטע דער שטענדיג־אַרבייטענדען קאָמיסיאָנען.

פֿירטער טאָג, פֿרייטאָג, 9) וואָהלען דעם אַקט. קאָמיטעט. 10) איינצעלנע אַנטראַגע. 11) פֿערשידענעס.

דעם 15 טען אויגוסט, שוין פֿון אַ זייגער זיבען אָן, האָט זיך אָנגעהויבען דער עולם צו פֿערזאַמעלן. דעליגירטע און געסט, פֿרעמדע און היימישע, אַלע זענען געווען אין גרויס התפּעלות. קיינער האָט ניט געקענט זיצען אָדער שטעהן רוהיג אויף אַ אָרט. אַלע האָבען זיך געצויגען פֿון איין ווינקעל אין אַנדערן... האַלב צעהן האָט מען די זאַל פֿון דער פֿערזאַמלונג געעפֿענט. נאָך איינינע מינוטען איז שוין די זאַל ווי אויך די גאַלעריע פֿול געווען. ס'האָט זיך געפֿונען אין אַלעמען פֿיעל מעהר אַלס טויזענד פֿינף הונדערט מענשען.

10 דעם זייגער איז אַריין הערצעל. אַלע האָבען זיך אויפֿגעהויבען פֿון די ערטער מיט אַ אונגעהייער שטאַרקען הענד־פּאַטשעריי.

אַז ס'איז שטיל געוואָרען, איז הערצעל אַרויף אויף זיין אָרט, האָט מיט דעם פּרעזידענטען־האַמער דריי מאָל אָנגעקלאַפּט אין טישעל, אין האָט אָנגעהויבען זיין רעדע' וועלכע איך גיעב דאָ איבער כמעט וואָרט אין וואָרט:

גע‌עהרטע קאָנגרעס־מיטגליעדער!

אין דער פֿייערליכע שטונדע, ווען עס זענען זיך צוזאַמען־געקומען אין איינעם דיא נעוועהלטע פֿון יודישען פֿאָלק, פֿון נאָהענט אונ פֿון ווייט, דאַרף אונזער ערשטעס וואָרט זיין אַ דאַנק דער שענער און פֿרייער שטאָדט באַזעל, וועלכע נעהמט אונז פֿריינדליך אויף. דער דאַנק ווערד אויסגעשפּראָכען ניט נור פֿון אונז, וועלכע געפֿינען זיך דאָ, נאָר אויך פֿון די אַלע וועלכע האָבען אונז געשיקט אַהער. באַזעל, דער באַזעלער קאָנגרעס' דאָס באַזעלער פּראָגראַם, דיעזע ווערטער קלינגען פֿרעהליך אין די אויערען פֿון אונזער פֿאָלק, און גיבען איהם טרייסט, האָפֿנונג.

צום דריטען מאָל זענען מיר דאָ, אום העלפֿען אַ פֿאָלק וועלכעס וויל ווידער אויפֿלעבען. אין אָנהייב איז געווען, און אפֿשר נאָך יעצט אויך, אַזעלכע מענשען, וועלכע האָבען גערעכענט פֿאַר איבריג אונזער צוזאַמענקומען אַהער, און האַלטען רעדען, רעדען פֿול פֿון זיפֿצען. דיא אַלע פֿערגעסען אָבער, אַז אומעטום ווערד צווישען פֿאָלקס־פֿערטרעטער נור גערעדט. און קיינער וועט ניט לייקנען, אַז אַזעלכע רעדען האָבען אַ גרויסע ווירקונג אויף דער געגענוואַרט און צוקונפֿט פֿון פֿאָלק. וויסענדיג דאָס, האָבען מיר זיך בעמיהט, אונז אַ אָרט צו שאַפֿען, פֿון וואַנען אונזער וואָרט זאָל געהערט ווערען: אַט די יודישע טריבונע!

אויף די טריבונע ווערד אונזער ווילען לויט אויסגעשפּראָכען. דעריבער איז אונז דיא טריבונע זעהר טייער. אין מיר דאַרפֿען זי היטען.

די טריבונע וועט אַזוי הויך זיין, וויא די רעדען זענען וועלכע מע וועט אויף איהר האַלטען. דאָס מוז זיך יעדער פֿון אונז בעשטענדיג פֿאַר די אויגען האַלטען, ווען ער וויל דאָ צום יודישען פֿאָלק, אָדער פֿאַר דעם יודישען פֿאָלק רעדען.

און נאָך עפּיס. מיר זענען אַהער געקומען די לאַגע פֿון אונזער פֿאָלק צו בעטראַכטען, און עפֿענטליך זיך צו בעראַטהען, מיט וואָס מע קען איהם העלפֿען. מיר ווילען זיך בעמיהען אום דאָס וואָהל פֿון אונזער פֿאָלק, דאָס איז אונזער רעכט, דאָס איז אויך אונזער חוב.

אַז איצטער איז שוין אַזוי אָנגענומען, אַלגעמיינע שוועריגקייטען דורך אַלגעמיינע פֿערזאַמלונג צו בערעדען און בעטראַכטען, דאָס קען

מען לייכט זעהן פון די פריעדענס־פערזאַמלונג, וועלכע זיינע מאַיעסטעט, דער רוססישע קייסער האָט גערופען. פאַר אַ יאָהרען אין דער צייט, האָבען מיר דאָ דערהערט, פון דעם פאָרשלאַג, יעצט איז שוין די פערזאַמלונג געשלאָסען. האטש אפילו זיא האָט איהר ציעל נאָך ניט עררייכט, דאָך אָבער האָט זי עטוואָס עררייכט. אונז קען דאס פאַר אַ ביישפיעל דיענען. אַז די גרויסע פון דער ערד, בעגניגען זיך מיט לאַנגזאַמע שריטע פון זייערע העכסטע אידעען, וואָס זאָל מיר אָרימע שוין זאָגען.

מיר מוזען אַלזאָ אונזער אַרבייט פאָרטזעצען. ווען מיר וואָלטען אפילו אין דעם פערגאַנגענעם יאָהר גאָר ניט אויפגעטהון. אָבער אין אמת׳ן איז דאס יאָהר פאַר אונז ניט אָהן נוטצען פאַרביי. דאָס פערגאַנגענע יאָהר איז געוועזן אַ גוט יאָהר. מיר האָבען עטוואָס עררייכט. מיר זענען אויף אַ גאַנצע שטיק ווייטער געקומען.

אַ גרויסע ווערטה האָט פאַר אונז דאָס, וואָס דער קייזער ווילהעלם — ווי ס׳איז בעוואוסט — האט אונז אָנגענומען, אַלס פאָרשטעהער פון ציוניסטישען אַקט. קאָמיט. דער קייזער האָט שאָן פריער אויך געוויסט אונזערע גרינדע און ציעלע, און האָט אונז זיין סימפּאַטיע פערשפּראָכען. די אויפמערקזאַמקייט פון קייזער ווילהעלם צו אונזער בעוועגונג האָט איהר גערעכטפערטיגט.

נאַטירליך, דאַרפען מיר איהר גערעכטיגקייט פאַר אַלעם, פון טירקישען סולטאַן ערהאַלטען. מיר טהוען אַלעם אָפען. מיר ווילען און קענען דער טירקישער ממשלה דיא בעסטע פאָרטיילע געבען, דעריבער קענען מיר גאַנ׳ץ אָפען אויפטרעטען. ווער עס חאַפּט זיך אַריין ערגי׳ץ־דוואו, קען מען ניט זאָגען אַז ער וויל אָהין עפּיס בריינגען. און דאס איז אויך די אורזאַכע, פאַר וואָס דער סולטאַן האָט אַזוי בעשווערט דאס אַריינפאָהרען אין פאַלעסטינא. ניט מיר האָבען די שוועריגקייט אַרויסגערופען.

ווי ? מע וויל אַ בעפעלקערונג אין אַ לאַנד בריינגען און פריער דעם גאַנצען פּלאַן ניט אָפען ערקלערען ? קומט איינער ביי נאַכט, אין דער פינסטער, זאָל ער זיך ניט וואונדערן אַז מע האַלט איהם אָב און מע זאָגט איהם : ווער איז ? שטעה ! און שלעכט איז צו איהם אָב ער האָט נאָך ניט אפילו קיין גלייכען און פערטיגען תירוץ צו ענטפערען... און איבערהויפּט איז טאַקי גאָר ניט מעגליך אַז אפילו וועלכער ס׳איז תירוץ זאָל ניט זיין אין השד. מיר טהוען אָבער אַנדערס. מיר ערקלערען אָפען אונזער פּלאַן, און וועלען קיין זאַך ניט אָנהייבען צו טהון, ביז מיר וועלען קיין איינשטימונג ניט האָבען, דאָ האַנדעלט זיך ניט דערינען, אונזערע ברידער אַהין צו בריינגען נאָר אויך דאָרט זיי האַלטען און אין גוטע זיכערהייט.

ליידער איז פאַראַן פיעל צווישען אונזערע ברידער, וואָס, ס׳געהט זיי אַזוי שלעכט, וואָס ערגער קען שוין ניט זיין, דעריבער טהוען זיי אַלעס וואָס ס׳איז זיי נור מעגליך. אָבער אום נור אומצוקעהרען דעם קראַנקען פון איין זייט אויף דער אַנדערע, דאַרפען מיר ניט אַזוי פיעל געלט און מיהע פערוועדען. פריווען מיר דאָך דעם קראַנקען צו היילען !

און מיר טהוען עס. ניט היינט, מארגען, וועלען מיר דאָס דערלאַנגען, אַבי נור מיר וועלען איינ׳ג זיין.

אונזער ציעל, וועלכע מיר ווילען עררייכען פאָרלייפיג איז : אַ „פריי־בריעף“. אַז מיר וועלען דאָס בעקומען, דאַן וועלען מיר גראָסע פּראַקטישע קאָלאָניזאַציאָן אונטערנעמען.

ניט דער קאָנגרעס אָבער קען דאס פאָדערן, און ניט ער קען אין דעם טהוען. דער קאָנגרעס איז קיין יוריסטישע פערזענליכקייט. אַזאַ פערזענליכקייט איז אָבער די יודישע באַנק. זי עקסיסטירט היינט !

דאָס איז אפילו נאָך דערווייל, נור פאָרבערייטונג, אָבער ס׳איז אַזעלכע פאָרבערייטונג ווי דאס זייען תבואה אום ברויט צו האָבען. היינט איז עס נאָך ניט קיין ברויט, עס איז אָבער דאס ברויט פון מאָרגען.

גאָר די זאַטע קענען און ווילען אונז ניט פערשטעהן, דערפאַר פערשטעהן אונז אָבער די אָרימע. זיי האָבען די פאַנטאַזיע דער נויטה זיי ווייסען פון היינט און נעכטען ווי שלעכט דער הונגער מאָרגען וועט זיין. און אַזעלכע זענען דאָ הונדערטע טויזענדע אין אונזער פאָלק. די זענען די בעסטע ציוניסטען, וועלכע זענען אפילו ניט אומשטאַנד דעם יעהרליכען שקל צו צאָהלען. ווייל ביי זיי איז דער רעליגיאָנס־געפיהל נאָך גאַנ׳ץ שטאַרק, און ווייל זיי ליידען גרויסע נויטה. דאס יודענטהום איז אַ סקלאַד פיר אָרימקייט מיט פיעל אַבטהיילונגען אין אַלע לענדער. מיר מיינען אין דער געזונדער אַרבייט אויף דער געליבטער ערד אונזער היילונג צו געפינען. ז׳י אַרבייט זאָל אונזער פאָלק דאס מאָרגעדיגע ברויט פערשאַפען, און אויך די עהרע פון מאָרגען, די פרייהייט פון מאָרגען...

דאָ ראַנגעלט זיך אַ פאָלק פאַר זיינע עקסיסטענ׳ץ, עהרע און פרייהייט. עס וויל פון זיין פערשטיקטע לופט אַרויס אין דער זאָנענשיין. דער איצטינער צושטאַנד פון יודען, קען נאָך דריי וועגען פיהרען : 1) דאס רוהיגע ליידען און שווייגען. 2) די אויפלעהנונג, די פיינדשאַפט די שטיפמוטערליכע געזעלשאַפט ; אונזער וועג איז די 3־טע : מיר ווילען זיך אויפהייבען צו אַ העכערע שטופע, אום פאַר זיך ווי אויך פאַר אַלע פעלקער נוטצען צו בריינגען.

און אַזוי ווי אונזער ליעבער דיכטער האָט דורך זיינע גרויסע שמערצען זיינע ליעדער געמאַכט אזוי זאָלען אונזערע ליידען צו פאָרטשריט דער מענשהייט פיהרען, וועלכען מיר דיענען".

צו הענד־פאַטשעריי און בראַוואָ איז קיין שיעור ניט געוועזן. אַז ס׳איז אַביסעל רוהיגער געוואָרען, האָט די ר. יאָרק־שטיינער פאָרגעלעזען די נעמען פון די מענשען וועלכע מע לייגט פאָר אין פערשידענע קאָמיסיעס צו קלייבען. דאס קלייבען איז אָבגעלייגט געוואָרען אויף די צווייטע זיטצונג.

נאָכדעם האָט מען אויסגעקליבען נור דעם פּרעזידענט צו דעם קאָנגרעס — ד״ר הערצעל. וויצע־פּרעזידענטען ד״ר נאָרדאָ, ד״ר גאַסטער און פּרופ. מאַנדעלשטאַם, בייזיטצער : פּרופ. ד״ר גאָטהייל, ד״ר כהן־בערנשטיין ; ד. וואָלפסאָן, פינעלעס, ד״ר קאָרנהייזער, ד״ר באַנדענהיימער און יוריסט יאַסינאָווסקי. אַלס שריפטשטעלער : אינזשינער אוסישקין, ד״ר נעמיראָווער צו העברעאיש ; דע האאז — ענגליש ; פרוי גאָטהייל — פראַנצעזיש ; ד״ר קלען, ד״ר מאַרמאָרעק — דייטש ; בן־עמי — זאַרגאָן ; אינזשינער טעמקין — רוססיש.

נאָכדעם בעקומט ד״ר נאָרדאָ דאס וואָרט.

און דאס איז זיין רעדע :

געעהרטע קאָנגרעס־פערזאַמלונג !

די פערטרעטער פון יודישען פאָלק פערזאַמעלן זיך היינט צום דריטען מאָל אין דער גאַסטליכער שטאָדט באזעל. דאָס געפיהל מיט וועלכען מיר קומען זיך צונאויף איז איצט גאַנ׳ץ אַנדערש, אַזוי ווי אונזערע אויפגאַבען זענען איצט אַנדערש געוואָרען, פאַר 2 יאָהר און פאָריגעס יאָהר האָבען מיר דאָ געלעבט ווי אין אַ חלום, עס האָט זיך אונז געדאַכט אַז מיר זעהען ביי זיך אַ גרויסען נס, וואָס מיר האָבען כמעט נישט געגלויבט אויב דאָס איז אַווירקליכקייט, מיר האָבען זיך געפיהלט ווי ברידער, וועלכע זענען טויזענדער יאָהר געלעגען אין קבר און זענען פּלוצלינג אויפגעשטאַנען, קוקען זיך אָהן און גיבען זיך שלום. פאַר אַלעמען האָבען מיר זיך געוואָלט פרייען דעריבער וואָס מיר זעהען זיך געזונד און איינער דעם אַנדערען דערצעהלען וואָס מיר האָבען איבערגעליטען אין דער גאַנצער צייט ווען מע האָט אונז געהאַלטען פאַר טויט, ווען מיר זענען געלעגען לעבענדיג בעגראָבען אָהן מנוחה אין קֶבר, דאַן האָבען מיר זיך בעמיהט צו בערעכענען אונזער לאַגע, אונזער פערהעלטענים צו די פעלקער, אונזערע האָפנונגען און וואונשע, צו בעטראַכטען ווער ס׳זענען אונזערע פריינד און אונזערע פיינד, וואָס עס קען אונז נוטצען און וואָס שאַדען.

דער אינווענטאַר פון דעם יודישען פאָלק איז געמאַכט : מיר דאַרפען נור פערצייכענען אַזוי באַלד מאַנכעס פערענדערט זיך ביי אונז. אין פאָריגען יאָהר האָט זיך גאָר ניש פערענדערט, און עס וועט זיך אפילו אַזוי ניך ביי אונז גאָר נישט פערענדערן, ווען מיר אַליין וועלען ניט, מיט אייגענע כחות, אַנדערש מאַכען, מיר ציוניסטען. מיר האָבען זיך בערעכענט און בעוויזען אַז ס׳העלפט נישט אָבלייקענען דאָס יו־

דענטום, כדי מען זאָל אונז נישט האַלטען פֿאַר פֿרעמדע גֵרים; מיר האָבען בעוויזען, אַז ס'איז שקר ווען מען מיינט אַז די שנאה צו יודען איז נור דערפֿאַר, ווייל זיי האָבען שלעכטע אייגענשאַפֿטען, מיר האָבען פֿעהלער אַזוי ווי אַלע מענשען, אָבער הוי'ן די פֿעהלער, וועלכע מיר ווילען גאָר נישט אָבלייקענען, האָבען מיר נאָך אַזעלכע מעלות וואָס אַנדערע האָבען זיי גאָר ניט. אויס דעם אַלעמען האָבען מיר געדרונגען אַז מען האָט אונז איבעראַל פֿיינד, אַז מע פֿערפֿאָלגט אונז, ווייל מיר זענען וועניגער פֿון אַלע און פֿערשידען פֿון אַלע אַנדערע.

דאָס צו איבערענדערן איז נור פֿאַראַן 3 מיטלען, ערשטענס: צו איבערענדערן די מענשליכע נאַטור, אַז די שטאַרקערע זאָלען ניט פֿערפֿאָלגען די שוואַכערע. נו, פֿרעג איך אַייך, אויב דאָס איז מעגליך, עס זאָל אַזוי גיך געשעהען? צווייטענס: זיך גלייך מאַכען צו די אַנדערע, דאָס הייסט, אויפֿגעבען די אייגענע נאַציאָנאַליטעט, דעם גלויבען, די זיטטען, די געשיכטע. זאָגט אַליין אויב דאָס איז מעגליך, און איבערהויפּט אויב ס'איז כדאי דאָס צו טהון? דריטענס: צו זאַמלען די יודען אויף דעם היסטאָרישען באָדען פֿון זייער אַלטער היים, וואו זיי זאָלען נישט מעהר זיין אַ קלענערע צאָהל אָהן מענשליכע, בירגערליכע רעכטע. איהר האָט איינגעזעהען אַז דאָס דריטע מיטעל איז דאָס בעסטע און איהר האָט אַייך אַנגעשלאָסען צום ציוניזם וועלכער וויל מיט דעם מיטעל היילען די צרות פֿון יודישען פֿאָלק.

מיר האָבען זיך שוין איין מאָל געמאַכט אַ קלאָרעס בילד פֿון דער יודישער לאַגע. און אַז ס'טרעפֿט זיך אַמאָל עפּיס נייעס, מאַכט עס ביי אונז גישט אויס. נעכטען האָבען אַרבייטער גראַביוויט יודישע הייזער אין אַ בעהמישע פֿאַבריק שטאָדט, היינט ראַביוויט מען און דער־הרג'ט אונזערע ברידער אין יאַסי. אַ טאָג שפּעטער איבערפֿאַלט מען אָרומע יודישע הייזער אין שיקאַגאָ. וואָס איז דערפֿון געדרונגען? אַז מע האָט אונז איבעראַל פֿיינד? אַז מיר זענען נור ווי מיט אַדינער מויער פֿון פֿאָליציי־געזעצע פֿאַר דעם צאָרן פֿון דעם המון־עם געשיצט? מיר ווייסען דאָס אָהן די אַלע ראיות. און אפֿילו ווען ס'זאָל זיך אַ גאַנץ יאָהר נישט איין איינציגעס מאָל אַזוינס טרעפֿען, וואָלטען מיר אויך נישט געענדערט אונזער מיינונג איבער די אַלגעמיינע יודישע לאַגע. דאָס איז טאַקי דער חלוק צווישען אונז ציוניסטען און די אַלע קורצזיכטיגע קליינע מענשעל'ך אונטער אונזערע ברידער וועלכע לעבען נור פֿון דער האַנד אין מויל אַריין און זענען נישט פֿעהיג איבערצוקלערען וואָס מאָרגען, וואָס שפּעטער וועט זיין. אַז עס מאַכט זיך אַמאָל עטליכע חדשים רוהיג אָהן געשלעג, אָהן רדיפֿות קעגען יודען, רייבען זיך אונזערע אַלטע בעלי־בתים מיט די קינדערשע מוחות זייערע הענד מלא שמחה און האַלטען אין איין שרייען: געלויבט איז גאָט! איצט געהט עס יודען גוט! אַ נ'עק פֿון די צרות!"

טרעפֿט זיך אָבער אַמאָל ערגיץ אין אַ שטאָדט אָדער אַ דאָרף אַז מע וואַרפֿט שטיינער אין יודישע הייזער און מען ברעכט יודען די ביינער, אָ דאָ הערט מען אַ געוואַלד, אַ יאָמער־געשריי! דענסטמאָל ווערען אונזערע קליינע קורצזיכטיגע מענשעליך איבעראַשט ווי פֿון עפּיס וואָס זיי האָבען גאָר נישט ערוואַרטעט:

„איז דאָס מעגליך? אַזאַ ווילדהייט, אַזאַ באַרבאַריי אין אונזער צייט? געוואַלט, ס'איז אַ אומרעכט!"

מיר ציוניסטען מאַכען זיך נישט פֿאַלשע האָפֿנונגען אַזוי באַלד יודען ווערען איין יאָהר אין ערגיץ נישט געשלאָגען, געהעצט און בערויבט; מיר זענען אויך נישט איבעראַשט אַז אונזערע ברידער גע־שיעהט עפּיס. טרעפֿט זיך גאָר קיין שלעכטס נישט, האַלטען מיר עס פֿאַר אַ נס און דאַנקען גאָט דערפֿאַר; ווייל מיר פֿיהלען דען שמערץ פֿון יעדען איינצעלנען יוד. טרעפֿט זיך אָבער יאָ, וואונדערן מיר זיך נישט, ווייל מיר ווייסען אַז דאָס איז אַ פּעולה פֿון דער אַלגעמיינער שלעכטער לאַגע וואָס מיר האָבען זי קלאָר דערקענט.

עס איז בעקאַנט, אַז די געאָלאָגיע (די וויסענשאַפֿט פֿון דער ענטשטעהונג דער ערד) ערקלערט זיך די ענטשטעהונג פֿון דער ערד אויף צוויי פֿערשידענע אַרטען, די איינע הייסט וואולקאַניש, די אַנדערע נעפּטוניש. נאָך דער וואולקאַנישער טהעאָריע ענטשטעהען יַמים און יַבּשות, בערג און טהאָלען דורך שרעקליכע ערדציטערניש, אויסבריכע פֿון פֿייער, דורך פֿערזונקען און אַרויפֿקומען פֿון ערד טהיילע, וועלכע געשעהען פּלוצלינג נאָך מיליאָנען יאָהרען און פֿערענדערן מיט אַ איינמאָל דאָס אויסזעהען פֿון דער ערד. די נעפּטונישע טהעאָריע לערנט אונז, אַז לענדער און יַמים מיט אַלע זייערע איינצעלהייטען ענטשטעהען ביסליכווייז דורך לאַנגזאַם ווירקענדע נאַטורקרעפֿטע, וועלכע אַרבייטען בעשטענדיג און מאַכען יעדע רגע קליינע, נישט בעמערקליכע פֿערענ־דערונגען, אויס וועלכע ס'מאַכען זיך ערשט נאָך טויזענדער יאָהרען העכערע און טיעפֿערע שטעלען אויף דער ערד און אין ימים. די וואול־קאַנישע טהעאָריע מאַכט אויס דער געשיכטע פֿון דער ערד עפּיס אַ אונגעהייערע סצענע, אַ מין טעאַטער־שטיק וואָס קען דעם געמיינעם עולם געפֿעלען, די נעפּטונישע טהעאָריע איז שטילער, רוהיגער, אָבער זי איז איבערצייגענדער פֿאַר אַ מענשען מיט ערנסטען גייסט וואָס איז געוואָהנט דען געוועהנליכען פֿאָרגאַנג אין דער נאַטור צו בעטראַכטען. צווישען די, וועלכע זאָגען זייער מיינונג איבער יודישער היסטאָריע פֿון פֿערגאַנגענהייט, געגענוואַרט און צוקונפֿט געפֿונט מען אויך אַנהענגער פֿון דער וואולקאַנישער און נעפּטונישער טהעאָריע.

די וואולקאַניסטען בעמערקען נור די גרויסע יודען־פֿערפֿאָלגונגען וואָס טרעפֿען זיך צייטענווייז, די יודישע געשיכטע איז ביי זיי נור אַ געשיכטע פֿון יודישע קאַטאַסטראָפֿען. נאָך חורבן־הבית קומען די קרייץ־ציגע; נאָך דעם גרוש פֿון ענגלאַנד און פֿראַנקרייך, די פֿער־טרייבונג דער יודען פֿון שפּאַניען; נאָך די הריגות פֿונ'ם יאָהר ת"ח די פּאָגראָמען און אונזער צייט. ביי די נעפּטוניסטען אָבער — צו וועלכע אויך איך געהער — זענען קאַטאַסטראָפֿען נישט אַזוי וויכטיג, זיי מעגען זיין ווי גרויס און שרעקליך, אַז מיר זאָלען זיי האַלטען פֿאַר די איינ־ציגע און וויכטיגסטע קרעפֿטע וועלכע מאַכען די יודישע געשיכטע. מיר בעטראַכטען נור די געוועהנליכע פֿערהעלטניסע, וואָס זענען אי־בעראַל גלייך און הערען קיינמאָל נישט אויף, און זייער פּעולה אויף די לאַגע פֿון יודישען פֿאָלק.

אַלע פֿעלקער, אפֿילו די בעריהמטעסטע און שטאַרקסטע, האָבען אין דער פֿערגאַנגענהייט ערלעבט גרויסע אומגליקען, רעוואָלוציאָנען, בירגערקריעגע און שרעקליכע מפּלות, וואָס זיי האָבען געמיינט, זיי ווען שוין קיינמאָל נישט קענען אויפֿשטעהן. פֿונדעסטוועגען האָט עס זיי נישט אויף לאַנג געשאַדעט און זיי האָבען זיך אין דער געשיכטע גלענצענד ענטוויקעלט. ווי קומט דאָס ווייל זיי האָבען צווישען די מפּלות און אומגליקען געהאַט הונדערטער און צעהנדלינגע יאָהרען פֿון מנוחה אין וועלכע זיי האָבען זיך געקאָנט ערהאָלען. און דאָס איז דער עיקר. דאָס יודישע פֿאָלק וואָלט, מיט זיין אונפֿערוויסטליכער לעבענסקראַפֿט, געוויען געקאָנט איבערטראָגען די שרעקליכסטע קאַטאַסטראָפֿען, ווען עס זאָל געווען אין דער צווישען־צייט האָטש האָבען רוה און לעבען אַזוי ווי אַלע אַנדערע פֿעלקער. דאָס האָט איהם אָבער געפֿעהלט און פֿעהלט איהם נאָך היינט. מיר לעבען ווי חיות אין די העהלען — אונז לייכט נישט די זון פֿון גערעכטיגקייט. מיר לעבען ווי בעשעפֿענישען אין טיעפֿען יַם אונטער אַ שטאַרקען דרוק — פֿון מיסטרויען און פֿער־אַכטונג. מיר לעבען זייט הונדערטער יאָהרען און אַ אייז־צייט — אַרום אונז איז אַ ביטערע קעלט פֿון שנאה. דאָס זענען די בעשטענ־דיגע קרעפֿטע וועלכע ווירקען אויף אונז אָהן גערייש, אָהן ליאַרם, אונטער וועלכע מיר געהען אָבער לאַנגזאַם, ביסליכווייז צוריק, אַראָפּ און אַראָפּ.

איך בין מודה ומתודה אַז איך גלייב נישט, עס זאָלען אין דער צוקונפֿט זיך טרעפֿען אַזעלכע שרעקליכע יודענפֿערפֿאָלגונגען ווי אין אַ מאָליגע צייטען, אָבוואָהל פֿון די נעכטיגע ערייגניסע ווייזט אויס, אַז ס'איז היינט אויך נאָך מעגליך אַ גאַנץ פֿאָלק אויסצו־הרג'נען. איך קען מיר נישט גלויבען, אַז מען וועט צעהנטויזענדער פֿון אונזער פֿאָלק איבער־פֿאַלען, אָדער מען וועט אַלע יודען פֿון ערגיין אַ לאַנד אַרויסטרייבען, אָבוואָהל טויזענדער און הונדערטטויזענדער ווערען אַזוי בעהאַנדעלט, אַז זיי מוזען אַליין, „פֿרייוויליג" אַנטלויפֿען. עס איז היינט פֿאַראַן איין איירופּעאיש געוויסען, אַ מענשליכקייטסגעוויסען, וועלכעס האָט פֿאָרט

„פאר דער וועלט“ אביסל בושה. אָבער פונדעסטוועגען בין איך דאָך איבערצייגט, אַז אונזער אייז־צייט וועט נאָך לאַנג דויערן, אלענפאַלס לענגער אַלס מיר קענען זי איבערטראָגען מיט אונזער בעריהמטען לעבענס־כח, פון וועלכען איך האָב עבען געשפּראָכען.

מען שטאַרבט אונטער דעם מעסער און אויף דעם שייטער־הויפען, אָבער דער וואָס ס׳ווערט געפרוירען איז אויך טוידט, און דער וואָס זינקט אַלע מאָל טיעפער דורך מאַנגעל אין רעכטע און דורך פעראַכטונג איז נישט בעסער ווי געשטאָרבען.

דאָס יודישע פאָלק בעפרייען פון דעם שטענדיגען, גלייכען, שווערען דרוק, איז די אויפגאַבע פון דעם ציוניזם. ווי אַזוי וויל ער דאָס אויספיהרען? איין פאָלק מיט געזיכערטע רעכטע פון אייגענער פערוואַלטונג, נישט דוקא מיט אַ אייגענער מלוכה, בעזעצען אויף זיין אייגענעם באָדען, דאָס איז איין הערפאָרראַגענד פּאָליטישעס ווערק און דערצו זענען נעטהיג מאַכטמיטלען.

וועלכע זענען אַלזאָ אונזערע מאַכט־מיטלען? מיר האָבען אויף אונזער צד דאָס היסטאָרישע גרויסקייט און דאָס זיטליכע שיינקייט פון דעם ציוניסטישען רעיון. מיר זענען אַ פאָלק וועלכעס האָט די לעבענס־אויפגאַבע, דעם געדאַנקען אין וואָרט און שריפט צו פערברייטען, מיר וויסען אויך דעם ציוניסטישען געדאַנקען, פאַר זיך אַליין, ווי ס׳געהער זיך, צו שעטצען. מיר וואָלטען אָבער געווען אונפּראַקטישע שווערמער, ווען מיר זאָלען נישט איינזעהען, אַז ווען די מאַכט פון איין געדאַנקען זאָל אויך ווירקען אויף מעכטיגע פּאָליטיקער און זיי בעוועגען עפּיס צו טהון, מוז זי אויך פערברייטעט און איבערטראָגען ווערען אויף אַנדערע.

איין אַנדער מאַכטמיטעל, דאָס נייטיגסטע, איז געלד. דאַריבער וועט אייך דער בעריכט פון אַקציאָנס־קאָמיטע דערצעהלען.

איין מאַכטמיטעל האָבען מיר אָבער שוין היינט, און דאָס איז דער פאָלקס־ווילען. און דעריבער איז נישט צו לאַכען! דער רצון פון אַ פאָלק וואָס צעהלט 10 מיליאָנען, מעג עס זיין צעזייעט און צעשפּרייט אויף דער גאַנצער ערד, איז איין פּאָזיטיווע, ווירקליכע קראַפט מיט וועלכער עס רעכנען אפילו די רעאַליסטישעסטע פּאָליטיקער, אָבער פאַר אַלעמען מוז דער פאָלקסווילען פאַראַנען זיין און מוז קלאָר און דייטליך זאָגען וואָס ער וויל. אום די גאַנצע וועלט זאָל אונז ערנסט האַלטען מוז דאָס יודישע פאָלק זיך אַליין ערנסט האַלטען, מוז עס אַנמעלדען זיין פערלאַנגען, זיין פאָדערונג.

ווי קענען מיר ערוואַרטען אַז די וועלט זאָל אונז אַנערקענען פאָלקסרעכטע און אונז אָנווייזען איין פּלאַטץ צווישען די פעלקער, בעפאָר זי איז נאָך אינגאַנצען איבערצייגט אַז מיר זענען באֱמת איין פאָלק און מיר ווילען עס בלייבען?

מיר ציוניסטען ווייסען עס, אָבער די וועלט וויל עס אונז נישט גלויבען, אַזוי לאַנג זי הערט צווישען יודען אַליין ווילד־משוּנה׳דיגע קולות שרייען, אַז ס׳איז נישט אֱמת.

דעריבער מוזען מיר זיך פאַר אַלעמען מיט אונזערע אייגענע יודישע שׂוֹנְאִים אויסטַעֲנה׳ען — וואָרום דער ציוניזם האָט איבערהויפּט נור יודישע געגנער — כדי די וועלט זאָל געוואָר ווערען, ווער ס׳האָט אַ רעכט צו רעדען אים נאָמען פון דעם יודישען פאָלק. ביז איצט האָט מען נור געהערט אונזערע געגנער. איין שרייער ווערט מעהר געהערט ווי טויזענד שטילע. דעריבער האָט מען אונזערע געגנער געהאַלטען פאַר׳ן גאַנצען יודישען פאָלק. מיר מוזען דעריבער דער וועלט צו פערשטעהן געבען, אַז נישט די געגנער פון ציוניזם, נאָר די ציוניסטען פערקערפּערן אין זיך דאָס יודישע פאָלק.

מיר יודען האָבען תמיד בַּקַבָּלָה, אַז דער קלענערער טהייל איז דער לעבענדיגער, וויכטיגער טהייל פון יודישען פאָלק. נישט די 22,000 און נישט די 10,000, נאָר די 300 אויסגעקליבענע מענער פון גִדְעוֹן איז בעשערט געווען עֲמָלֵק (מִדְיָן?) צו בעזיעגען. אונזערע רַבָּנִים געהען נאָך ווייטער און בעהויפּטען אַז צו ליעב דעם זְכוּת פון ל״ו (36) צדיקים לעבען מיר. די ציוניסטען וואָלטען זיך בעגניגט מיט דעם כָּבוֹד, צו זיין די ל״ו צדיקים אָדער די 300 מענער גדעונ׳ס וועלכע קעמפּפען און זיעגען פאַר׳ן גאַנצען פאָלק, מיר מוזען אָבער דערויף רעכנען וואָס מאַנכע וועט נישט געפעלען דער שטאָלצער אַריסטאָקראַטישער גייסט פון אונזערע אָבוֹת, וועלכער האָט דעם קליינערען טהייל געהאַלטען פאַר בעסער. מיר מוזען ווייזען אַז נישט נור די מינדערהייט, די ווייניגע אויסדערוועהלטע, נאָר די פיעלע, די גרויסע מאַסען זענען מיט אונז.

אויפ׳ן ערשטען בליק מוז מען זיך דעריבער וואונדערן, וואָס די מיליאָנען יודען האָבען זיך נאָך נישט אויסדריקליך ערקלערט פאַר׳ן ציוניזם. אונזערע געגנער דריגנען דערפון, אַז זיי זענען געגנער. מיר האָבען מעהר רעכט דערפון צו דרינגען דאָס געגענטייל. עס איז אָבער געגוג טרויריג, אַז מיר מוזען זיך דאָס נור מְשַעֵר זיין. פאַרוואָס שרייען עס די מיליאָנען נישט אַרויס אויף אַ הויך קול: „מיר זענען ציוניסטען!“ — אָבוואָהל זיי זענען עס דאָך אין האַרצען גאַנץ געוויס? פאַרוואָס? עס איז אַ בושה צו זאָגען. ס׳איז נאָך פאַראַן מיליאָנען יודען וואָס ווייסען נאָך גאָר נישט פון דער ציוניסטישע בעוועגונג. זיי בענקען דערנאָך און זענען נאָך נישט געוואָר געוואָרען אַז זייער בענקען און האָפען איז געוואָרען אַ פּראָגראַם פון אַ פּאָליטישער בעוועגונג. זיי בעטען יעדען טאָג צוריקצוקעהרען נאָך ירושלים און זיי אַהנען גאָר נישט אַז מיר אַרבייטען מיט אַלע כחות אום די ריקקעהר פאָרצובערייטען. דאָס טרויריגע איז אָבער וואָס זיי זענען אין דעם נישט שולדיג. זיי הערען אונז נישט, לעזען נישט קיין צייטונגען, קומען נישט צו אסיפות. דער שווערער קאַמפּף פאַר פּרנסה פאַרנעהמט זיי די צייט און דאָס אינטערעסע פיר אַלעס וואָס בעריהרט נישט דעם ביסען ברויט פון דעם אויגענבליק. אָבער זיי געהען אין שוהל, מייסטענס יעדען טאָג, אַלע אָבער שַׁבָּת און יום־טוֹב. זיי קוקען אויף זייערע ראַבינער וועלכע זענען זייערע לעהרער; זיי פאָלגען דעם ראַבינער. — די רבנים האָבען געהאַט די פּפליכט זיי צו דערצעהלען די גוטע בְּשׂוֹרָה פון דער נייער בעוועגונג: פאַר וואָס האָבען זיי נישט ערפילט די דאָזיגע פּפליכט?

פערשטעהט זיך, אַז איך מיין נישט די אויפגעקלערטע ראַבינער פון מַעֲרָב וועלכע הייסען פּראָטעסטראַבינער; מיט זיי זענען מיר שוין פערטיג און דאָס יודישע פאָלק וועט מיט זיי אויך באַלד פערטיג ווערען. איך מיין די אמת פרומע רַבָּנִים פון מִזְרָח, וואָס אין זייער אמת יודיש האַרץ וועט קיינער נישט צווייפלען. אָט די רבנים פרעגען מיר: „פאַר וואָס שטעהט איהר פון דער ווייטענס? פאַר וואָס שווייגט איהר? פאַר וואָס פיהרט איהר נישט אייער געמיינדע, וואָס פאָלגט אייך, אונטער דער פאָהן פון דוד אין ציוניסטישען לאַגער?

מע שמיעסט, אַז די רבנים טרויען אונז נישט, זיי האָבען מוֹרא אַז מיר ווילען חלילה שאַדען דער רעליגיאָן. ווי איז דאָס מעגליך? מיר האָבען דאָך מעהרערע מאָל עפענטליך ערקלערט, אַז מיר ווילען די רעליגיאָן נישט בעריהרען, אַז אין ציוניזם, קען זיך יעדער פריי בעהאַלטען זיין רעליגיעזע איבערצייגונג! און אַז זיי גלויבען פאָרט נישט דער ערקלערונג, מוזען זיי דאָך בערעכנען אַז אַלעס איז ביי זיי אין דער האַנד! מיר זענען איבערהויפּט נישט אין שטאַנד זיי אונזער ווילען אויף צו דרענגען.

קומט צו אונז, איהר פרומע, איהר, וואָס איהר ווילט אונז נישט טרויען. מיר זענען לְעֵת־עַתָּה נור הונדערטטויזענדע, איהר וועט דאָך זיין מיליאָנען, און ס׳וועט אַזוי זיין ווי די מיליאָנען, נישט ווי מיר ווילען פערלאַנגען. איהר קענט אין איין טאָג אויף איין מאָל 9 צעהנטעל פון דעם יודישען פאָלק, וועלכע זענען ציוניסטען אין האַרצען, מאַכען פאַר מענשען וואָס ווילען רעדען און טהון פאַר ציוניזם...

און די געבילדעטע יודען אין מַעֲרָב הערען נישט אויף קעגען אונז צו קעמפּפען, אָדער זיך גאָר נישט וויסענדיג צו מאַכען און האַלטען אין איין שרייען, אַז די יודען זענען קיין פאָלק נישט. נור זיי אַליין לייקענען דאָס, אָבער די פעלקער זענען דאָס מודה דורך אויסשליעסען אונז. זיי זאָגען: „צו אונזער פאָלק געהערט איהר יודען נישט, איהר מעגט אפילו האָבען רעכטע פון שטאַאַטסבירגער“, און

אונזערע געגנער פערשטעהען דאס נישט און קענען דאס נישט בערעכנען, אז די אלע „ניין" צוזאמען בעווייזען א „יא", אז ס'איז דא א יודיש פאלק. אין אנפאנג האבען מיר אויף זיי שטארק פאראיבעל געהאט. מיר זענען איצט רוהיגער, מיר פערשטעהען זיי, און אלעס פערשטעהען הייסט אלעס פערצייהען. עס איז זיי נישט אזוי לייכט געווען צו בעקומען איין פאטערלאנד און שטאאטסבירגער־רעכטע און זיי האבען שטארק מורא זיי וועלען דאס אלעס פערליערען. וואס זיי האבען זעהען זיי, וואס דער ציוניזם וועט זיי געבען זעהען זיי נאך נישט ווייל זי זענען נישט פעהיג צו קוקען אויף דעם וואס אין דער צוקונפט וועט זיין. היינט דאכט זיך אז דער ציוניזם שטערט זיי און זיי קעמפפען קעגען איהם. אבער טאקי דיזעלבע אייגענשאפט פון גייסט און האראקטער בעווייזט מיר, אז זיי וועלען אמאל דעם קאמפף אויפגעבען, דאמאלס ווען זיי וועלען זעהען אז מיר האבען עטוואס עררייכט. אין קאמפף האבען מיר אויף דיזע יודען נישט וואס צו רעכנען: זיי וועלען אונז הונטען ארום אליין אנגרייפען. אין זיעג וועלען געוויס פיעלע פון זיי צו אונז קומען. נו, און מיר וועלען זיי גאנ'ץ שיין אויפנעהמען. זיי זענען נעביך נישט שולדיג דארין, וואס זיי האבען נעביך אזוינע קורצזיכטיגע קליינע נפש'ליך.

איהר וועט אפשר שטוינען פון מיר צו הערען, אז איך האב אנגעהויבען אפילו אונזערע אבטריניגע, די יודישע אנטיסעמיטען וואס קריכען ארום אין די אדעליגע סאלאנען, נישט אזוי שטרענג צו בעאורטיילען. איך האב געזעהען ווי מען ברענט זיי און בראט זיי אין אריסטאקראטישע, מיינסטענס אנטיסעמיטישע געזעלשאפטען. איך האב געהערט דורך וואס פאר גיהינם זיי מוזען נעביך קריכען ביז ס'געלינגט זיי ארייצוקומען אין איין אנטיסעמיטישען אדעלס־קרייז, ביז ס'איז זיי ערלויבט צו טאנצען אויף א גרעפליכען באל אדער עפיס א הערצאגליכען קבצן געלד צו לייהען. דא האב איך ערשט פערשטאנען ווער און וואס די לייט זענען. איך האב באלד דערקענט אז זיי זענען אמת'ע זיהן פון זייערע גרויסע אבות, וועלכע האבען פערלוירען זייער עדלעס לעבען אויף דער פאלטערבאנק און שייטערהויפען. אויך זיי, די היינטיגע, ליידען נעביך פרייווילליג פערשידענע מארטערן און אפילו דען פייער־טויט, אויך זיי בעווייזען אזוי פיעל העלדענמוטה, אום דאס יודענטום צו פערלייקענען, ווי זייערע אבות האבען בעוויזען אום דעם יודענטום טריי צו בלייבען.

לאמיר נישט ברוגז זיין אויף די ארומע בלוטיגע עדות פון דער אסימילאציאן. עס איז גענוג, ווען מיר וויסען פון זיי נישט, אזוי ווי זיי ווילען פון אונז נישט וויסען. פערלאזען מיר אויך די „פראקטישע", וועלכע ווארטען מע זאל אונז אין קאמפף די ביינער צעברעכען און ערשט אז מיר וועלען זיעגען, ווילען זיי צו אונז קומען. דאגעגען אבער מוזען מיר קומען צו די יודישע מאסען וועלכע האבען פון ציוניזם גאר נישט אדער נישט דאס ריכטיגע געהערט. ווען אונזערע נאטירליכע מיטארבייטער, די רבנים וועלען אונז נישט אונטערשטיצען וועלען מיר זיך מוזען בעגעהן אהן זיי. מיר מוזען און וועלען עס עררייכען, אז די אונגעהייערע מעהרהייט, דער רוב פון יודישען פאלק זאל לויט און אפען פאר דער גאנצער וועלט זיך בעקענען, אז ער וויל פיהרען א נאציאנאלעס לעבען.

נאר דערצו איז נייטיג, אז יעדער איינציגער ציוניסט זאל תמיד און איבעראל געדענקען זיין הייליגען חוב. א ציוניסט דארף נישט זיין אונטעטיג, בעקוועם און א סך קלעהרען, נאר ער מוז טהון. מיר מוזען אהן אויפהער פרעדיגען, בעלעהרען, צוציהען. דאס סיגנאל אויף דער פאהן פיר אונזער גאנצע הייליגע ארמעע מוז לויטען:

„ישראל ערווארטעט אז יעדער וועט טהון זיין פפליכט און שולדיגקייט!"

נאך נארדא'ס רעדע האבען אלע שטארק אפלאדירט און די זיצונג איז געשלאסען געווארען.

נאכמיטאגס זיטצונג:

ד"ר הערצעל עפענט די זיטצונג. גלייך נאכדעם דערמאנט ער די נעמען פון אלע פערשטארבענע גוטע ציוניסטישע מיטארבייטער, וועלכע זענען אין דעם לעצטען יאהר געשטארבען. אלע האבען זיך געשטעלט פון די געשטארבענעס כבוד וועגען.

נאכהער האט ד"ר הערצעל פארגעלעזען בעגריסונגס־טעלעגראמעס, וועלכע זענען דעם טאג אנגעקומען פון אלע עקען דער וועלט. יעדע טעלעגראמע איז בעגלייטעט געווארען מיט גרויסע אפלאדיסמענטען. בעזאנדערע התפעלות האט ארייסגערופען א בריעף, וועלכען ס'האט געבראכט צום קאנגרעס ד"ר שליאפאשניקאוו פון הארקאוו, פון איינינע טויזענד טשערקעסען פאמיליען, פון קאווקאז, וואו זיי דריקען אויס זייער הייסעסטען וואונש זיך צו פעראייניגען מיט אלע יודען אין דעם ציוניזם.

נאכדעם אויסהערען איינינע בעמערקונגען צום געשעפטס־ארדנונג, האט א ר כ ט ע ק ט א ר מ א ר מ א ר ע ק געלעזען, אין נאמען פון אקט. קאמ., זיין בעריכט איבער די מעשים וואס דער ציוניזם האט אין אלגעמיין אויפגעטהון אויף דער גאנצער וועלט.

ער גיעט איין אלגעמיינעס בילד פון דער גרויסער פראפאגאנדא וואס איז געפיהרט געווארען אויף דער גאנצער וועלט, און דאנק דעם איז דער ציוניזם אויף א דריטעל געוואכסען. דער „שקל" איבעררייכט פיעל ווייטער ווי הונדערט טויזענד. האטש, ווי מיר וויסען, האט מען דאס יאהר א שטארקע אגיטאציע געפיהרט אויך פאר דער באנק.

אויב מיר ווילען זיך מאכען א ריכטיגען בעגריף, ווי אויסגעברייטעט איז דאך די ציוניסטען אידעע, איז גענוג מיר זאלען זיך פארשטעלען, אז אין די שקלים ווי אין די אקציעס, האבען גענומען אנטהייל יודען: פון בוכארא און טורקעסטאן ביז נייזעעלאנד. אפילו די יודען וועלכע וואהנען אין באראן הירש'ס קאלאניעס אין ארגענטינא געבען אויך זייער שקל אויף פאלעסטינא... אזוי טהוען אויך די יודישע קאלאניסטען אין זיד־רוסלאנד. אפילו די טשערקעסישע „בערג־יודען" האבען היינט דא זייער דעלעגאט (גרויסער בייפאל).

אין ענגלאנד, נארד־אמעריקא, קאנאדא און זיד־אפריקא האבען זיך ציוניסטישע פעדעראציאנען (פעראיין פון עטליכע חברות צוזאמען) געבילדעט, וועלכע ווייזען זעהר גרויסע טהעטיגקייט.

ביי אזא אויסברייטונג פונ'ם ציוניזם, איז קיין וואונדער ניט, אז דער באנק איז געגרינדעט געווארען, און דריי מאל הונדערט טויזענד אקציעס זענען אונטערשריבען געווארען. וואונדערבאר איז גיכער דאס: אז א געוויסע צאהל מענשען, ג ע ל ע ר ט ע, וועלכע האבען קיינמאל מיט קיין באנקען און געלד־זאכען ניט געהאט צו טהון, האבען אנגעהויבען זיך משתדל זיין א באנק צו גרינדען, און עס איז זיי געראטען. אמת, קיין קאפיטאל פון 2 מיליאנען איז ניט עררייכט, אבער דער מינימום, 250,000, איז אויך ווייט איבערשטייגט געווארען. דער באנק איז איצט געגרינדעט! (גרויסער בייפאל)

און דאס אלעס איז אויף געטהון געווא־ען, האטש אפילו אונזערע יודישע געגנער האבען ניט געקארגט קיין מיהע, אונז ווי ווייט מעגליך איז צו שטערען. — ער דערצעהלט אויך, אז א לעבענדיגען גייסט איז איצטער צו בעמערקען אין ציוניזמוס. עס ווערען טור־ספארט־און געזאנג־פעראיינען געגרינדעט, ביבליאטעקען געעפענט און פאלקסטימליכע רעדען געהאלטען. עס איז צו האפען, אז סוף כל סוף וועט זיך דאס צווייטויזענד־יעהריגעס צוזייעטע פאלק פעראייניגען!

מיט גרויסען בייפאל איז דער גרויסער רעפעראט פון וועלכען מיר ברייגען דא א קצור — אויפגענומען געווארען פון דעם פובליקום. נאכדעם האט ד"ר קאקעש אויך זיין בעריכט געלעזען איבער די פינאנס־רעכנונג פון אקציאנס־קאמיטעט.

און דאס איז דער חשבון פון הכנסה מיט הוצאה בקיצור:

פון פאר א יאהרען איז צום 31 אוגוסט 1898 געבליבען 61,252,67 פראנק, דערפון איז אראב אויף אגיטאציע אין ר. 18,777,67 פראנק; אייף אגיטאציע אין רומעניען 2,283,60 פראנק, פערשידענע אנדערע פאדערונגען — 5,187,5, בלייבט מזומן 35,004,40, דערצו איז צוגעקומען: 1) שקלים 114,307,15 2) נדבות 2,005 3) ערטראג פון אגיטאציאנס־

מיטעל 1,928,35 אנדערע הכנסה 4904,10. געזאמט־איינגאהמע אלזא איז: — 158,212. זאלדא־פארטראג 15,457,75. דערפון אין וויען 9,711,99, רוסלאנד 5,334, רומעניע 411,76 סך־הכל 15,457,75. דא קומען נאך פערשידענע הוצאות, וועלכע איך רעכין איבריג אב צו שרייבען.

אין אלעמען איז געוועזן הכנסה 158,212 הוצאה 042,754 פר.

נאכדעם האט זיך אנגעהויבען דעבאטען איבער דיא צוויי בעריכטען. — פרעזידירט האט ד"ר מ. נארדא.

יוריסט בנטוויטש פון לאנדאן דערצעהלט, אז דיא ענגלישע ציוניסטען האבען אויף אגיטאציע אפילו איין שקל ניט פערנוצט, אלע הוצאות האבען איינצע מענשען פון אייגענע קעשענע געגעבען, און בעקלאגט זיך דערויף, פאר וואס מע האט ניט ווי געהעריג, אין אלגעמיינעם רעכנונג, געשילדערט די אלע מעשים־טובים וואס די ענגלישע ציוניסטען האבען אויפגעטאן.

ד"ר שליאפאשניקאוו בעקלאגט זיך דערויף, פאר וואס אין דעם רעכנונג איז ניטא אויספיהרליך וויפיעל ציוניסטישע חברות איז דא אויף דער וועלט, ווי פיעל ציוניסטען, וויפיעל אין יעדער לאנד בעזונדער. ער בעקלאגט זיך ווידער דערויף פאר וואס האט מען ניט געדרוקט דעם פינאנס־רעכנונג פאר דעם קאנגרעס, אזוי אז יעדער דעלעגאט זאל איהם קענען דורכלייענען; פאר וואס שטעהט ניט אין חשבון, ווי ווייט האט מיט־געווירקט דער וויענער אקציאנס־קאמיטעט, וויפיעל האט ער געהאלפען זיינע מיטגליעדער אין אנדערע לענדער אין זייער ארבייט; פאר וואס איז דארט ניטא אפילו קיין רמז דערויף ווי זענען די פערהעלטניס צווישען דעם אקט. קאמיט. און אנדערע חברות, וועלכע טהוען אויך פאר קאלאניזאציא; פאר וואס איז ניטא קיין סטאטיסטיקא, אום מיר זאלען קענען וויסען וויפיעל געפינען זיך ציוניסטען אין ערך מיט ניט־ציוניסטען, מיר זאלען קענען דערפון משפט'ן וואס פאר א פלאץ פערנעמט דער ציוניזם אונטער יודען.

ד"ר הערצעל ענטפערט, אז מע האט קיין חשבון ניט געקאנט דרוקען פאר דעם קאנגרעס, ווייל מע האט צו שפעט ערהאלטען די השבונות פון פערשיעדענע ערטער.

ד"ר נעמיראווער בעקלאגט זיך אויך פאר וואס מע האט כמעט ניט דערמאנט די רומענישע ציוניסטען. האטש אפילו זיי טהוען דארטען זעהר פיעל אפילו ביי איצטיגע זאלכע שווערע צייט. ער דערצעהלט, אז אין יאסי און אין גאלאץ זענען דא צוויי גימנאזיסטישע חברות וועלכע לערנען העברעאיש און יודישע געשיכטע.

פרופ. גאטהייל: נאך רוסלאנד — זאגט ער — איז אין אמעריקא דער גרעסטע צאהל פון יודישע איינוואהנער צו רעכנען. דאך איז דארט זעהר שווער געוועזן פון אנהייב דעם ציוניזם צו פערברייטען. די ארימע זייען פערטהוען אין דאגות־פרנסה און די רייכע פעהלט קיין זאך ניט. די ערשטע ציוניסטען אין אמעריקא זענען די רוסישע יודען דארטען געוועזן. פון דעסטוועגען ווערט דאך דער ציוניזם אלס מעהר פערשפרייט און פערשפרייט. ס'איז אפילו דא פיעל, וועלכע ווארטען נור ביז מע וועט עפנען ציונס טויערן פאר אונז, דאן וועלען זיי מיט אונז מיט־געהן...

פאר א פאר וואכען, איז שלום געווארען צווישען חובבי־ציון אין ניוארק און ציוניסטען, אין ניוארק איז דא צוויי און דרייסיג ציוניסטישע חברות, וועלכע האבען זיך איין צענטער. אין קאנאדא זענען כמעט אלע יודען ציוניסטען. און בשעת מיר רעדען דא איצט איבער ציוניזם, שטעהט דער רעווערענד אונזערער אין סן־פראנציסקא און רעדט פאר די דארטיגע יודען אויך איבער ציוניזם.

פרוי פרופ. גאטהייל, דערצעהלט אז פון פאר א יאהרען ביז היינט איז גרויסע פארשריטע אין ציוניזם געמאכט געווארען. ס'איז כמעט ניטא איין שטאדט ווי ס'זאל ניט זיין קיין פרויען ציוניסטישע־פעראיין. זי דערמאנט צו גוטען א גרויסע ציוניסטקע פריילין פישמאן, וועלכע האט אפשר צעהן ציוניסטישע פעראיינען געגרינדעט, און פרוי ג. האט געענדיגט דערמיט, אז די פרויען דארפען אויך טהון פאר דעם ציוניזם אום זייערען נעמען זאלען אויך אין דער יודישע געשיכטע דערמאנט ווערען...

ד"ר כהן־בערנשטיין, אויב ענגלאנד בעריהמט זיך דערמיט וואס זיי האבען אויף אגיטאציע פון שקלים ניט גענומען דערפאר ווייסען מיר אבער אויך ניט וואס פאר א אגיטאציע איז דארטען געפיהרט געווארען, מיר האבען גענומען אויף אגיטאציע, און מיר וועלען דא אויך טאקי דערצעהלען וואס מיר האבען אויפגעטהון. אין קורצען האט ער דערצעהלט פון דעם ציוניזם אין רוסלאנד — ווי אונז איז שוין בעקאנט — און האט געענדיגט דערמיט אז מיר טהוען אין אלע דריי ציוניסטישע ריכטונגען, אין פאליטישען, פאלעסטינישען, און קולטורנע. וואס איז ביי אונז די קולטורא? גאנץ איינפאך: דאס פאלק אייראפייעזירט זיך און די געבילדיטע ווערען יודישער...

נאכדעם אז ס'זענען געוועהלט געווארען די קאמיסיעס צו בעשעפטיגען זיך מיט זייער ארבייט, פערשיעדענע פראגען צום קונגרעס בעארבייטען: קולטור־קאמיסיאן; קאלאניזאציאנס־קאמיסיאן; ארגאניזאציאנס־קאמיסיאן און אגיטאציאנס־קאמיסיאן — איז די זיטצונג געשלאסען געווארען.

---

16 אויגוסט.

ערשטע פארמיטאגס זיצונג.

10 א זייגער האט זיך די זיצונג געעפענט. אויף די גאלעריע איז פיעל פיעל וועניגער מענשען. אפשר א פאר הונדערט וועט זיין. צווישען דעם פרעזידיום איז ד"ר נארדא אויך ניט צו בעמערקען, ער איז נאך נעכטען ביי־נאכט אוועקגעפארען צוריק קיין רען, ווא מע משפט יעצט דרייפוסען.

ד"ר הערצעל האט די זיטצונג געעפענט, מזכיר־נשמות געוועזן די געשטארבענע און נאכהער פארגעלייענט ניי אנגעקומענע בעגריסונגס־טעלעגראמען. ער פערלאזט דאס פלאץ. ד"ר מאנדעלשטאם איזט פארזיצענדער.

ווידער איז גערעדט געווארען איבער ארכיטעקטאר מארמארעק'ס רעפעראט. איצט איז געקומען די צייט פון קריטיק. וואס פיעל פיעל האבען א צייט לאנג אויף דעם הארצען געטראגען איז איצט קלאר און דייטליך ארויסגערעדט געווארען, פאר הערצעלן אין די אויגען.

צום ערשטען האט גערעדט ד"ר מענטשעל פון גאליציא, און זיך בעקלאגט אויף די שטיפמיטערליכע בעהאנדלונג פון אקט. קאמיט. מיט די גאליציאנער יודען. אז מע האט ביי זיי הילפע געבעטען אום דעם ציוניזם אין גאליציא צו פראפאגאנדירען האט דער קאמיטעט געענפערט, אז ער האט גענוג ארבייט ביי זיך אין וויען. מיט רעד פון טיפען הערצען האט ער געשילדערט די שרעקליכע לאגע פון די אומגליקליכע גאליציאנער און בוקאווינער יודען. דער קאנגרעס האט זיינע רעד מיט קרעכצען און אפלאדיסמענטען בעגלייטעט.

ד"ר וויצמאן, האט אין א רעכט לאנגע און אינהאלטס־פאלע רעדע פארווירפע געמאכט דעם וויענער קאמיטעט, פאר וואס ער האלט זיך אזוי הויך געגען אלע זיינע איבריגע מיגליעדער וועלכע זענען פערשפרייט אין פערשידענע לענדער דער וועלט, ער פרעגט ביי זיי קיינמאל קיין עצות ניט, ער טהוט אלעס נאך אייגענעם ווילען, די אויסווערטיגע מיטגליעדער פון אקט. קאמיטעט, האבען נור צו ערפילען בעפעהלע פון אויבען... און פערשידענע בעפעהלע קומען צו שפעט, אזוי אז צו דער בעשטימטער צייט איז דאס גאר ניט מעגליך אויסצופיהרען. און אפילו די טאגעס־ארדנונג איז אויך געמאכט געווארען נאך אייגענעם ווילען, ניט פרעגענדיג ביי קיינעם און ניט בעראטענדיג זיך מיט קיינעם פון די מיטגלידער פון אקט. קאמיט. נאך מעהר, עס טרעפט, אז דער אדער יענער מיטגליעד פרעגט עטוואס פון וויען, און וואכען געהען אוועק איידער ער בעקומט א תשובה.

ד"ר טשלענאוו, דערמאנט די טענות פון ד"ר שליאפאשניקאוו און בעמערקט, אז צווישען אלע מיטעל וועלכע ה' מארמארעק האט גערעכענט, וואס מיט זיי האט מען זיך בענוצט דעם ציוניזם צו פערברייטען, איז אפילו מיט איין ווארט ניט דערמאנט געווארען די קולטורא. האטש אפילו מיר ווייסען אז נור דערמיט, נור מיט לערנען, מיט ערוועקען דעם פאלקס־בעוואוסט־זיין, מיט נאציאנאל־געפיהל, קען מען פעסט בעגרינדען און אויף לאנג פערזיכערען דאס לעבען פון דעם ציוניזם.

אין רוסלאַנד איז פיעל געטהון געוואָרען אויף דעם אויפן; אויב מע וועט אומעטום אַזוי טהוען וועלען מיר וויסען אַז וויפיעל שקלים־געבער ס'איז דאָ, אַזוי פיעל האָבען מיר ציוניסטען.

ה' מוצקין האָט זייער שאַרף קריטיקירט די טהאַטען פאָן וויענער קאָמיטעט. ער דערמאָנט ה' וויצמאַנ'ס טענות און גיט צו נאָך דאָס: אַז דער וויענער קאָמיטעט ערפילט ניט רעשעניעס פון קאָנגרעס. צום ביישפיעל, דיא אומענדערונג אין אוסטאַוו פון באַנק. ·ווידער מאַכט ער אַליין נייע געזעצע, צום ביישפיעל, די ענדערונגען אין אויסוועהלען דעלעגאַטען צום קאָנגרעס, ווידער האָט ער מיט האַרטע ווערטער פאָרווירפע געמאַכט הערצעלן פאַר זיין פאַר אַיאהריגע רעדע אין לאָנדאָן, וואָס ער האָט די האָפנונג דעם פאָלק געגעבען, אַז אָט אָט, שוין גאָר אין גיכען, וועט ער זיין אומשטאַנד די יודען קיין פאַלעסטינאַ צו ברייגנען.. . און פאָרדערט מע זאָל די אויסוועירטיגע מיטגליעדער פון אַקט. קאָמיט. צו אייגנען געוויסע רעכטע, אויב מיר וואַרפען אויף זיי אַרויף פפליכטע. ניט איין מענש זאָל טהוען מיט אונז אַלעס וואָס ער וויל. אונזערע בעוועגונג איז אַ פאָלקס־בעוועגונג און דאָס פאָלק דאַרף מען פאָלגען. עס טרעפט אַמאָל, אַז דיקטאַטוראַ איז גוט, אָבער נור איין מינוט, אַ לאַנג־צייטיגע דיקטאַטוראַ אָבער, איז צו שעדליך...

זיינע ווערטער האָבען אָנגעמאַכט אַ גרויסען רַעש. עפּיס איינער אַ אויסלענדער האָט אויסגעשריען: ניט צו קריטיקערען דעם ד"ר הערצעל! אָבער ער האָט געמוזט שווייגען.

ד"ר הערצעל געהט אַרויף אויף די טריבונע. אַפּלאָדיסמענטען אָהן שיעור. ער זאָגט:

1) גאַליציישע ציוניסטען האָט דאָס וויענער קאָמיטעט געהאָלפען, ביז וואַנען זיי האָבען דאָרט אָנגעהויבען צו אַרבייטען געגען וויענער קאָמיטעט. 2) גיט דאָס וויענער קאָמיטעט דאַרף געבען רעכטע די אַקט. מיטגליעדער, נאָר זיי דאַרפען דאָס זיך אַליין נעמען. איבערהויפט איז נאָך ניט בעשטימט געוואָרען ריכטיג אין וואָסערע פערהעלטניססע דאַרף שטעהן דאָס וויענער קאָמיטעט צו זיינע מיטגליעדער. אויב מע האָט בעמערקט פעהלער אין זיינע טהאַטען, איז זעהר מעגליך, ס'וואָלט אַ אַ וואונדער געווען, ווען אין אַזאַ גרויסע זאַך וואָלטען גאָר קיין פעהלער ניט געמאַכט געוואָרען. נאָר פון יעדען פעהלער זעהט ער דאָך אויך זיך אַ מוסר אַראָב צונעמען אויף ווייטער. 3) אָב מע האָט וועמען אַזוי גיך ניט געענטפערט, איז אַלע מאָל געווען זייטינע סבות דערביי. 5,500 בריעף זענען געשריבען געוואָרען דאָס יאָהר אין וויענער קאָמיטעט און 42 צירקוליאַרען. אויב מע האָט וועגען די אָ־דנונג אין שקלים־קלייבען שפעט מודיַע געווען, איז דאָס ווייל מע איז געווען פערטהון מיט די אַגיטאַציע פאַר דער באַנק. און דאָך געפונען זיך דאָ 1200 מאַנדאַטען. 4) איבער די טאָגעס־אָרדנונג איז נאָך ווינטער, בשעת דער פערזאַמלונג אין וויען, געשפראָכען געוואָרען מיט מעהרערע מיטגליעדער פון אַקט. קאָמיטעט.

ד"ר ב"כ שלאָגט איהם איבער די רעד, און זאָגט אַז אויף די וויענער אַסיפה האָט מען ניט גערעדט וועגען די טאָגעס־אָרדנונג. און אַז ער האָט געפרעגט וועגען איהם 2 חדשים פאַר דעם קאָנגרעס האָט מען איהם גאָר ניט געענטפערט.

ד"ר הערצעל רעדט ווייטער: 5) עס איז אויך דאָ אַ גאַנץ אויספיהרליכער רעכנונג איבער די ציוניסטען אין אַלע לענדער, נאָר מיר רעכנען דאָס פאַר איבריגלייענען פאַר אַלעמען, דאָס וועט געגוי דורכזעהן די פינאַסקאָמיסיאָן. 6) ד"ר טשלענאָוו איז אין ספק אויב אַלע שקלים־געבער זענען ציוניסטען, איך מיין אַז סאיז דאָ איבערהויפט מעהר ציוניסטען ווי שקלים־געבער. 7) מיר וועלען גערען צום קינפטיגען קאָנגרעס סטאַטיסטישע ציוניסטישע בעריכטע, אויב נור מען וועט אונז די נעטהיגע מאַטעריאַל דערצו שאַפען; ווען מע וואָלט אונז דעם קאָנגרעס אַלעס צו־געשטעלט ווי מיר האָבען געפאָדערט, וואָלט שוין יעצט די סטאַטיסטיקאַ פערטיג געווען. 8) מע האָט אונז בעשולדיגט פאַר וואָס מיר רעדען ניט איבער דער קולטוראַ אין אונזער בעריכט. ערישט היינט האָב איך דעריבער געהאָט אַ שפּרעכען מיט דעם ראַבינער ד"ר גאַסטער. איך האָב איהם געבעטען מיר צו ערקלערען: וואָס הייסט יודישע קולטוראַ? וואָס ער האָט מיר געענטפערט טאָר איך דאָ ניט זאָגען, ס'איז געווען אַ אינטימעס אונטערהאַלטען צווישען אונז. נאָר אויב מע מיינט דערמיט ווי אונזערע פערהעלטניסע זענען צו רעליגיאָן, האָבען מיר שוין איין מאָל געזאָגט: אַז אין אַלע אונזערע אונטערהאַנדלונגען ווערט איבער רעליגיאָן ניט אונטערהאַנדעלט. מיר טהוען דעריין ווי די ראַבינער טהוען.. . יעדער רעליגיעזער שטאַנדפונקט ווי יעדער פאָליטישער שטאַנדפונקט ווערט גערולדעט אין דעם ציוניזם. מיר זענען יודען נאַציאָנאַליסטען און ווילען נור אַרבייטען פאַר אונזער פאָלק, דאַרפען מיר אַלזאָ ניט אויפהייבען אַזעלכע פראַגען, וואָס אַז מע הייבט זיי אויף אין דער צייט ברענגען זיי נוטצען, אָבער ניט אין דער צייט מאַכען זיי נור שאָדען. דעריבער, האָבען מיר אַלע צוזאַמען בעשלאָסען, איבער דעם מעהר ניט צו שפרעכען. 9) מע בעשולדיגט אונז, מיר האָבען איבערגעמאַכט די רעשעניעס פון קאָנגרעס וועגען באַנק. אָט איז די טעלעגראַמע וואָס איך האָב געשיקט קיין לאָנדאָן אין די באַנק־קאָמיסיאָן, אַז מע זאָל זעהן ניט צו ענדערען דעם אוסטאַוו פון דעם ווי מע האָט אויף דעם קאָנגרעס אין באַזעל בעשטימט. — ער לעזט די טעלעגראַמע פון בוך אויב מע האָט פאָרט אומגעענדערט, זאָל גלייך אונזער קאָנגרעס־מיטגליעד ה' בנטוויטש, ענגלישער יוריסט, ערקלערען פאַר וואָס האָט מען געמוזט איינינגע זאַכען אומענדערן.. . 10) אויב איך האָב אין מיין רעדע אין לאָנדאָן אויפגעמונטערט די האָפנונג ביי דעם פאָלק, איז דאָס געקומען דערפון, וואָס מיר האָבען פלוצלונג בעקומען אַ יְדִיעָה, אַז אונזער אידעע ווערד אָנגענומען פאַר וויכטיג אין זעהר גרויסע ערטער. אין אַזאַ היימליכע מינוט האָב איך גערעכענט פאַר אומרעכט, ניט צו זאָגען עטליכע אויפמונטערענדע ווערטער מיינע ברידער. אפילו סאָלדאַטען האָבען אויך נעטהיג וואַרמע ווערטער מיט אַ פאָהן אום זייער מוטה צו ערהייבען. 11) מע בעשולדיגט אונז פאַר וואָס מיר האָבען אויף אַלע בעשולדיגונג געגען אונז אין דער פרעסע, ניט געענטפערט. מיר האָבען דאָס ערשטענס ניט געטהון ווייל מיר האָבען דאָס פאַר אונז פאַר צו נידריג גערעכענט און צווייטענס ווייל דאַן וואָלטען מיר אַ בעזאָנדערען שטאַט מיט מענשען דערצו געדאַרפט האַלטען. 12) אין די וואַהלען איז קיין ענדערונג ניט געוואָרען, אויב מיר האָבען יאָ עטוואָס געמאַכט איז דאָס נור דערום, אום די דעלעגאַטען זאָלען טאַקי זיין אין אֱמֶת'ן געשיקטע פון פאָלק.

נאָר מיר האָפען, אַז אויב מיר זאָלען נאָך מעהר שוועריגקייט אויף אונזער וועג בעגעגנען וועלען מיר דאָך ניט שוואַכער ווערען און ווייטער אַרבייטען פאַר אונזער פאָלק. (זעהר גרויסע און לאַנגע אַפּלאָדיסמענטען.)

די זיצונג איז געשלאָסען געוואָרען 2 אוהר.

נאָך דער זיצונג, אַלס אַלע אונזערע דעלעגאַטען, פערמאַטערטע און אויפגערעגטע, זענען זיך יעדער אין זיין ווינקעל געגאַנגען, ווער עסען, ווער טרינקען, ווער אָפּרוהען, איז געמאַכט געוואָרען דורך די פרעס־ביוראָ אַ מיטאָג פאַר אַלע זשורנאַליסטען.

אַלס זשורנאַליסט און פרעזידענט פון קאָנגרעס איז אויך הערצל געקומען צו דעם מיטאָג. מיט איהם אויך פראָפעסאָר גאָטהייל און פרוי, און ד"ר מאַנדעלשטאַם. ס'איז געווען ביי פופציג זשורנאַליסטען. בשעת מיטאָג האָט זיך ד"ר הערצל אונטערהאַלטען, מיט איינינע פו די נעבען איהם זיצענדע, זעהר געמיטליך. געזאָגט גלייכווערטליך גלייך מיט אַנדערע, און איז געווען היימיש. — דאָס איז אפילו, דעם אמת זאָגענדיג, ניט נור ביי מיטאָג צו בעמערקען, אויך בשעת דעם קאָנגרעס איז ער צומאָל אַראָב אונטען אין זאַל, און זיך געזעצט נעבען איינעם, נעבען אַנדערן, און גערעדט. ער וויל זיך דעמאָקראַטיזירען... נאָר אפילו דאַן האָט ער אויך ניט פערלוירען אויף אַ האָר פון זיין גרויסאַרטיגקייט.

בשעת וויין־טרינקען, ווי דער שטייגער איז, זאָגט ווער עס קאָן עטליכע שאַרפזיניגע ווערטער לכבוד דער שמחה, ביי וועלכע מע פערזאַמעלט זיך. אַזעלכע שאַרפזינינגע, און ניט תמיד שאַרף, האָבען דאָ אויך ניט געפעהלט. ד"ר הערצל פון זיין זייט אָבער האָט אויך אַ

שאַרפֿזין געזאָגט, וועלכער ווי עס שיינט, זאָל טאַקי אויך אַ אמת זיין.

„אלס זשורנאַליסט — זאָגט ער — האָב איך אַלערליי אַרטיקלען געשריבען. ס'איז ניטאָ איין אבטהייל אין אַ ציישונג, וואָס איך האָב ניט געשריבען, פֿון לייט־אַרטיקעל, ביז די לעצטע בעריכטע איבער טהעאַטער. נאָר איינס האָב איך ניט געשריבען: קיין ראָמאַן אין פֿאָרטזעצונגען . . . נאָר אָבער וואָס איך האַב דאָס גאַנצע לעבען ניט געשריבען שרייב איך, מיינע קאַמעראַדען, יעצט. איך האָב נור אין גרויסע שטריכען מיר דעם פּלאַן פֿון ראָמאַן אויפֿגעוואָרפֿען, אָבער ער איז נאָך ניט אויסגעפֿילט, ער איז נאָך ניט אָנגעשריבען. נאָך יעדער קאַפּיטעל וואָס איך ענדיג, מאַך איך אַ דיקען שטריך. און מיט גרויסע אָנשטריינגונג און נייגיעריגקייט בין איך גערען וויסען וואָס וועט ווייטער קומען...

מיט אַ שיינעם משל האָט ער דערצעהלט וואָס איז דער אינהאלט פֿון די ערשטע פּאַר קאַפּיטליך פֿון ראָמאַן, וועלכע ער האָט שוין אָנגעשריבען, אָבער דאָס ווייסען מיר אַלע.

גאַנץ שאַרף־זיניג האָט אויך ד״ר גאַסטער געזאָגט. איינער פֿון די זשורנאַליסטען האָט זיך געווענדעט צו איהם און געפֿרעגט: וואָס איז קולטוראַ? — קולטורא — ענטפֿערט ער — איז דאָס וואָס דאָ ביי דעם טיש פֿעהלט. קולטורא הייסט: איין מענש זאָל דעם אַנדערן רוהיג לעבען לאָזען, און איך בין ערשט איצט אַריין און איהר געט מיר קיין רוהע ניט... דער וויץ איז זעהר געפֿעלען און האָט גרויסע אַפּלאַדיסמענטען אַרויסגערופֿען...

ניט וועניגער איז געפֿעלען דעם עולם, אַלס פּלוצלינג איז געקומען אונזערער אַ אַלטער בעקאַנטער, ה' לעווינסקי, און האָט מכבד געווען די הערען זשורנאַליסטען מיט „ארץ ישראל" וויין פֿון כרמל.

---

5 אַ זייגער, האָט זיך די צווייטע, נאַכמיטאָגס־זיצונג, געעפֿענט. פּרעזידענט איז געווען דאָקטאָר־ראַבינער גאַסטער.

דער גייסט פֿון קריטיק האָט נאָך פֿיעל פֿון די קאָנגרעס־מיטגלידער בעגייסטערט. נאָר קיין נייע פֿאָרוווּרפֿע דעם אַלגעמיינעם בעריכט פֿון אַקט. קאָמיטעט איז ניט געמאַכט געוואָרען. קלייניגקייטען, און... צומאָל אפילו אויך ניט קיין קליינע נאַרישקייטען זענען אַרויסגערעדט געוואָרען. ס'האָט אויסגעוויזען, אַז אָט אָט איז שוין אויסגעשעפּט דאָס גאַנצע מאַטעריאַל, מע וועט שוין דאריבער מעהר ניט רעדען ... נאָר פֿיעל קאָנגרעס־מיטגלידער האָבען זיך פּלוצלינג דערמאָנט אין דער היים, אין דעם אָרימקייט וואָס דאָרט הערשט און פֿיעל פֿון זיי האָבען ווייטער אָנגעהויבען צו בעשרייבען די לאַגע פֿון אונזערע אָרימע יודען אין פֿערשידענע לענדער, האָטש אפילו ס'איז גאָר ניט איצטער געווען די צייט דערפֿון.

דאַן איז אַרויף ה' מ אַ ר מ אָ ר ע ק אויף דער בימה. ער האָט שטאַרק בעדאַנקט דעם קאָנגרעס דערפֿאַר, וואָס מע האָט אַזוי פֿיעל זיך אָפּגעשטעלט אויף זיין בעריכט. אויב ער האָט קיין ציפֿערן ניט געשריבען איבער פֿערשידענע זאַכען, איז דאָס דאריבער, ווייל אַלע טאָג כמעט האָט זיך געביטען דער צושטאַנד. אַלע טאָג איז אַלס צוגעקומען נייע מאַטעריאַלען. דאריבער האָט ער ניט געקענט זיך אָבשטעלען אויף ציפֿער. ער האָט דערצו צוגעגעבען, אויב ס'איז נאַך דאָ פֿעהלער אין זיין בעריכט, האָפֿט ער, אַז אין דער צוקונפֿט וועט דאָס מעהר ניט זיין.

דערווייל איז געקומען דער פֿאָרזיצענדער פֿון דער פֿינאַנס־קאָמיסיע, און האָט מודיע געווען אַז אַלע השבונות זענען אין אָרדנונג.

דאָ האָט זיך ווייטער אויפֿגעהויבען דער גייסט. נייע קריטיק, נייע רעדנער. ה' פֿריידענבערג פֿון קרעמענטשוג האָט אפילו דאָ אַרויסגעזאָגט זיין מיינונג, אַז ער רעכענט, אַז פֿון דער קריטיק וועט נור גוטעס פֿאַר דעם ציוניזם אַרויסוואַקסען, און האָט געפֿאָדערט, מע זאָל הערצלען ווי אויך דעם אקציאָנס־קאָמיטעט דעם גרעסטען דאַנק פֿאַר זייער מיה אויסדריקען, און אַ סוף... איז אָבער גאָר ניט־גערעכטערהייט אויפֿגעשטאַנען ה' בענטוויטש פֿון לאָנדאָן, און האָט זיך אַ זאָג געטהון, אַז ער וויל מע זאָל די פֿינאַנס־רעכנונג אין אַלע דעטאַילען, מיט אַלע פּרטים, אַרויסשטעלען. מיט אַלע פּרטים. אַ רעכנונג פֿון שילינג מיט סאַנטימען זאָל פֿאָרגעלייגט ווערען, היתכן? איז געוואָרען אַ טומעל. דער זאָגט אַזוי און דער אַזוי. דאָ איז אויפֿגעשטאַנען ד״ר הערצל און האָט געזאָגט, ער שטימט איין מיט דער פֿאָדערונג פֿון הערן בענטוויטש, נאָר ווייל עס קען זיין, אַז מען וועט פֿאָרלייגען דעם אויספֿיהרליכען חשבון, וועלען זיך געפֿינען אַזעלכע וואָס וועלען אפשר אָנהייבען זיך מפלפל זיין איבער די אָדער יענע סומע, און דאַן ריזיקירען מיר צו פֿערלירען איינינע פֿון אונזערע בעסטע מיטאַרבייטער, וועלכע קענען בשום־אופן ניט אַרבייטען גאָר אומזונסט פֿאַר דעם ציוניזם... זיי קענען בשום אופן, זיך ניט ענטזאַגען פֿון זייער אייגענע אַרבייט אום פֿרוי און קינדער צו ערנעהרען, און פֿאַר דעם ציוניזם גאָר אהן לוין צו אַרבייטען...

די פֿאָרשטעהער פֿון פֿערשידענע לענדער האָבען זיך איינס נאָכ'ן אַנדערן געלאָזט צו דער בימה, און יעדער, אין נאָמען פֿון זיינע לאַנדסלייט האָט זיך ענטזאַגט פֿון אויסצוהערען די פּרטים. די רעדען דאריבער ווערען געשלאָסען.

ד״ר וואָלפֿסאָן לעזט זיין רעפֿעראַט וועגען דער באַנק, ווי נייטהיג זי איז פֿאַר'ן ציוניזם, וואָס איהר ציעל איז, ווי אַזוי, מיט וועלכער מיה זי איז געגרינדעט, א. ד. ג. וואָס כמעט אַלע ווייסען.

די זיצונג איז געשלאָסען אוהר 9, ביז 10. אַ זייגער צעהן איז ווידער אַ זיצונג געעפֿענט געוואָרען. מע האָט רעדען געהאַלטען וועגען פֿערשידענע אומענדערונגען אין אוסטאַוו פֿון באַנק. דעם עיקר אָבער האָט מען געמוזט לאָזען אויף מאָרגען, ווייל ס'איז שוין צו שפּעט געווען, דער זייגער איז שוין געוואָרען צוויי.

דאָנערסטאַג פֿריה אוהר 10 האָט ד״ר הערצעל געעפֿענט די ערשטע זיטצונג.

ד ע ר טאָג, מיר דאַכט, איז דער רעכטער עיקר געווען, פֿון אַלע טעג פֿונ'ם גאַנצען קאָנגרעס. היינט האָט געדאַרפֿט געענדיגט ווערען די גרויסע באַנק פֿראַגע, איבער וועלכע מע האָט די לעצטע עטליכע חדשים, צייט דעם ס'איז בעקאַנט געוואָרען דער אוסטאַוו פֿון באַנק, אַזוי פֿיעל גערעדט און געשריבען. אין די פֿראַגע איז געווען געגעבען די מעגליכקייט אַלע פֿערשידענע פּאַרטייען אין דעם ציוניזם זיך אַרויסצוזאָגען און זיך מפלפל זיין, יעדער נאָך זיין שיטה.

די אַלטע חובבי ציון, דאָס הייסט די וועלכע האַלטען אין די אַלטע שטה פֿון חבת־ציון, זאָגען אַז מיר דאַרפֿען זעהן קאָלאָניזירען ארץ־ישראל דוקא, און נור ארץ־ישראל. נור די יודען וועלכע מיר וועלען בעזעצען אין ארץ ישראל, קענען זיין דאָס קערנד'ל פֿון וועלכען ס'וועט אַרויסוואַקסען שפּעטער אַ פֿעסטעס, יודיש־קולטורישעס פֿאָלק: נור זיי וועלען קענען זיין דער יסוד, אויף וועלכען מע וועט קענען — ווען די צייט וועט קומען — ווידער אויפֿשטעלען אונזער זעלבסט שטענדיגקייט. אַלזאָ, די יודישע באַנק, אַלס נאַציאָנאַל־באַנק, אַלס באַנק וועלכע דאַרף זעהן צו שטיצען דאָס ענטוויקלען און ערריייכען דאָס זעלבסטשטענדיגקייט פֿון דער גאַנצע יודישע נאַציאָן, אלס נ אַ צ י אָ ן, מוז איהר אַרבייט זיין נ ו ר אין פּאַלעסטינא, פֿון וואַנען נור עס האָפֿט אַלעס יודישעס אויפֿלעבען. געגען די איז פֿאַראַן אַנדערע וועלכע זאָגען: פֿ ר י ה ע ר ישראל, נ אָ כ ד ע ם ארץ־ישראל. יודען איז ביטער און פֿינסטער, יודען שטאַרבען פֿון הונגער און נויטה, און לויפֿען און שלעפּען זיך נעביך פֿון איין אָרט אין אַנדערן, פֿון איין לאַנד אין צווייטען זוכען ברויט, דעריבער אויב ארץ־ישראל, מהיכא־תיתא; אויב מע קען אָבער „ארץ־ישראל" דערווייל ניט בעזעצען מיט יודען, זאָלען מיר זוכען אַ אַנדער אָרט, אָדער העלפֿען זיי דאָרט וואו זיי זענען, אום צו ערלייכטערן זיי זייער ביטער מזל: אונטערשטיטצען זייערע אָרימע געשעפֿטען, זיי ראַטיווען פֿון פּראָצענטניקעס בלוט־זייגער דורך דעם וואָס מע וועט זיי לייען אויף וואָלוועלע צינז א. ד. ג.

איינינע פֿון אונזערע פֿיהרער פֿון דעם נייען ציוניזם, ווייזט אויס, האַלטען מעהר מיט'ן לעצטען מיינונג, דעריבער איז קיין וואונדער ניט

אז זיי האָבען אין אוסטאַוו אַריינגעשטעלט אַזעלכע פּונקטען, נאָך וועלכע זיי זאָלען קענען זיך בענוטצען צו העלפען יודען אומעטום, אין אַלע עקען דער וועלט, האָטש אפילו אויף דעם פּאַר א יאהריגען באַזעלער קאָנגרעס, איז געווען אָנגענומען, אז דער אוסטאַוו פון באַנק זאָל נ י ט אַ נ ד ע ר ש געשריבען ווערען, נור אויף אזאַ אופן אז די ארבייט זאָל זיין בעשרענקט נור אין סוריא און פּאַלעסטינא.

ס'איז זיך לייכט פאָרצושטעלען, וואָס פאַר א רעש ס'איז געוואָרען, אַז מע האָט אנגעהויבען אין דער פריה רעדען וועגען אומענדערונגען אין באַנק. דאָ איז געווען צו הערען טענות געגען אוסטאַוו, וויל ער איז ניט ווי עס דארף צו זיין; אנדערע געגען הערצעלן, פאַר וואָס ער האָט זיך גענומען אזאַ רעכט אומצוענדערען ד א ס וואָס דער קאנגרעס האָט בעשטימט; דערפון זענען אַנדערע אַרויס מיט שטאַרקע טענות געגען די פיהרונג פון „וויענער אָבערסטען קאָמיטעט“ אין גאַנצען. די זאַכע פון אומענדרונגען אין דעם אוסטאַוו איז שוין פריהער געווען איבערגעגעבען אין אַ קאָמיסיע אונטער דער פאָרזיצונג פון פּראָפעסאָר ביעלקאָווסקי, וועלכע ה‍אָט אויסגעאַרבייט א אנטראַג, וואו ס'איז אַרויסגעשטעלט געוואָרען זעכס פונקטען וועלכע מוזען אומגעענדערט ווערען, ערשטענס אזוי אז דער באַנק זאָל זיין טהעטיג נור אין פּאַלעסטינא, וואָס אַנבעלאַנגט קאָלאָניזאַציא; אין צווייטען, כדי די דירעקטאָרען פון באַנק זאָלען אבהענגיג זיין פון קאָנגרעס, זאָל דער קאָנגרעס אלע יאָהר קלייבען דעם אויפזיכטסראַט, דאָס איז צוואַנציג מענשען, וועלכע זענען צוזאַמען שוין אויך אויסגעקליבען פאַר מיטגלידער און דעם גרויסען אַקציאָנס קאָמיטעט, און דערצו נאָך אנדערע פונקטע אויך: אז די צוואַנציג „גרינדער אקציען“ טאָרען בשום אופן קיינעם ניט פערליען ווערען אויף דעם גאַנצען לעבען, מעהר ניט אויף איין יאָהר, און דער אויפזיכטסראַט האָט ניט קיין רעכט אפילו נור אויף איין יאָהר צו פערלייען, נור דער קאָנגרעס *).

הערצעל, אלס ער האָט אויפגענומען דעם אַנטראַג, האָט בעמערקט, אַז דער ערשטער פונקט, דאָס הייסט דער באַנק זאָל טהעטיג זיין נור אין פּאַלעסטינא, קען שוין אָנגענומען ווערען, נאָר די איבריגע פונקטען מוזען איבערגעגעבען ווערען צו אַ קאָמיסיע פון פינף יוריסטען וועלכע דער קאָנגרעס וועט אויסקלייבען, אום זיי זאָלען אין צייט אַ יאָהר בעטראַכטען וואָס איז מעגליך אומצוענדערן אין אוסטאַוו און וואָס איז ניט מעגליך דערוויל אָבער קענען מיר דעם אַנטראַג אין ג אַ נ צ ע ן ניט שטעלען אויף באַליטירען פאַר'ן קאָנגרעס, צי וועט ער אָנגענומען ווערען צי ניט.

דערויף האָט גלייך בעמערקט ה' מאָצקין, אז ס'איז אַזוי, אַז דער אַנטראַג וועט ערשט באַליטירט ווערען איבער אַ יאָהר, זאָל דערוויל דער אַקציאָנס־קאָמיטעט זיך ניט דערוועגען צו טהון קיין זאַך, וואָס, מע וואָלט ניט געטאָרט טהון ווען דער אַנטראַג וואָלט אָנגענומען געוואָרען פון קאָנגרעס, און דערצו האָט ער צו גענזעצט: איך מיין דאָס ענטגעגען פערטהיילען גרינדער־אקציעס.

ס'איז ווייטער געוואָרען א קאָך, א געפילדער, רוסישע דעלעגאַטען זענען אויפגערעגט געוואָרען, ס'איז אַוועק זעהר הייסע דעבאַטען אין די דעבאַטען האבען אַנטייל גענומען: יוריסט ראָזענבוים — מינסק, מאצקין — בערלין, ד"ר ע ב נ ע ר, זעף, ד"ר ברוק — האמעל; און מעהר פון אַלע ה' ביעלקאָווסקי, אַלס פאָרזיצענדער פון דער באַנק־קאָמיסיאָן, איבערהויפּט, איז געווען די רייד אַז מע זאָל ניט געבען קיין גרינדער־אקציע קיינעם אין דער וועלט, אפילו ניט אונזערע געעהרטע באַנק־דירעקטאָרען, אויף דעם גאַנצען לעבען, ניט מעהר אויף איין יאָהר, אי דאָס זאָל דאָס רעכט געהערען צום קאַנגרעס...

דערויף האָט הערצעל געענטפערט, אז ער איז אַיינשטימיג, אַז פון היינט אָן זאָל נור דער קאנגרעס און נור אויף איין יאָהר קענען גיבען די גרינדער אקציען, אָבער ניט די ערשטע זיבען גרינדער אַקציען וועלכע ער האָט שוין צו־געזאָגט די יעצטיגע זיבען דירעקטאָרען, אַז זיי וועלען האבען דעם כּבוד, עַל כָּל פָּנִים, פאַר זייער מיהע אַז צייט זיי וועלען לעבען זאָלען זיי צו זיי געהערען.

— צו־געזאָגט! ווי הייסט ער האָט צו־געזאָגט? ווער האָט געהאַט דאָס רעכט צו זאָגען, נאָך אייגענעם ווילען?... אַט אַזעלכע רייד איז געהערט געוואָרען פון יעדער מויל... און דערוויל די טריבונע שטעהט ניט ליידיג, איין רעדנער אראָב, דער אַנדערער אַרויף, און אַלע אין איין קול: גרינדער־אַקציעס אויף צייט לעבען בשום אופן ניט!..

אַז די אויפרעגונג איז שוין געווען אויף דעם העכסטען פונקט, איז אַרויף ה' וואָלפסאָן, איינער פון די באַנק־גרינדער, און האָט מודיע געווען 6 פון די 7 דירעקטאָרען וועלכע געפונען זיך דאָ אויפ'ן קאָנגרעס, זענען מוחל בִּמְחִילָה גְמוּרָה דעם זכות פון צו האָבען גרינדער־אַקציען אויף דעם גאַנצען לעבען, דער 7־טער אָבער — הערצעל פון לאָנדאָן — ווייל ער איז דאָ ניטאָ, קאָן מען פון איהם ניט רעדען.

די שמחה וואָס ס'איז געוואָרען צווישען די דעלעגאַטען איז ניט צו בעשרייבען. פיעל האָבען גענומען געבען עצות, מיט וואָס און ווי אַזוי זאָל מען דאָך בעדאַנקען די גרינדער פאַר זייער מיהע און אויך הוצאות וואָס זיי האָבען געהאַט אויף צו גרינדען די באַנק: דער האָט געזאָגט אַ „אדרעס“ זאָל זיי דער קאַנגרעס געבען: דער אז מע זאָל זיי ערשט איצטער יאָ אַוועקגעבען די גרינדער־אַקציעס אויף אייביג... א. ה. ג.

דער איבערגאַנג מיט אַמאָל פון כעס צו שמחה, האָט נאָך העכער אויפגעהויבען די אויפרעגונג, נאָר ווידער אָבער האָט דער עולם געמוזט זיך אומקערען צו זיין פאָריגע לאַגע, הערצל איז אויפגעשטאַנען און מודיע געווען: ער וויל זיך בשום אופן ניט בענוטצען מיט דעם געשאַנק פון די דירעקטאָרען, איינמאָל האָט ער, דער פאָרשטעהער פון גרויסען אַקציאָנס־קאָמיטעט, צו־געזאָגט, מוז ער זיין וואָרט ערפילען, און אויב מען ערלויבט דאָס איהם ניט, מוז ער זיך ענטזאַגען פון זיין שטעלע...

אַ שווידער איז איבער אלעמענס לייב איבערגעגאַנגען; די צעריצטע דעלעגאַטען זענען ווי מיט קאלטע וואַסער אָבגעגאָסען געוואָרען... פּאַלגען הערצלן, ווי גיט מען דאָס אַוועק 7 מענשען אַ דעה אויף זייער גאַנצען לעבען אין באנק־זאכען, און זייער דעה — דאָס הייסט די דעה פון די וואָס האבען גרינדער־אקציעס — איבערוועגט על פי דין פיעל אַנדערע דעות, און ווידער אויסער דעם, ווי ערלויבט מען דאָס הערצלן גלאַט טהון וואָס ער וויל, ניט צו פרעגען ביי קיינעם. שלעכט אהער, שלעכט אַהין, און דאַ שטעהט הערצל און זאָגט איינמאָל און צוויי מאָל אַז ער גיט איבער זיין אַנטראַג אויף באַליטירען, וועט ער אָנגענומען ווערען פון קאָנגרעס און אויב ניט קען ער קיין זאך ניט העלפען, זיין ו ו אָ ר ט מוז מקוים ווערען...

דאָס בלוט קאָכט, דאָס האַרץ בלוטיגט, סטייטש נ י י ט ע ן אונז, מיט גוואַלד, ער ווייסט אַז מיר קענען איהם ניט אָבלאָזען דערפאַר טהוט ער אַזוי...

הערצל האָט דאָס בעמערקט און פערשטאַנען, אַז ער דריקט דאָ צו שטאַרק הונדערטער מענשען מיט זיין קרעפטיגע שטאַרקע האַנד, און האָט ווידער מודיע געווען, אַז ער לאָזט איבער די באַליטיראָווקע פון זיין אַנטראַג אויף נאָך מיטאָג. יעצט —דער זייגער איז געווען 2— איז די זיצונג געשלאָסען...

אָבער ווער טראַכט פון מיטאָג, ווענען געהט איצט עסען אין קאָפּ אַריין... דער ציוניזם איז אין סכנה, ווי געהט מען דאָ ארויס פון דער צרה בשלום...

פון קאָנגרעס־זאַל האָבען זיך גלייך אַלע רוסישע ציוניסטען צוזאַמען געקליבען אין איינער פון די זאַלען פון דער קאַזינאָ. מע האָט גלייך גענומען קלערען: וואָס טהוט מען. מיט בלוט און מיט טרערען איז דאַ געערדט געוואָרען, די אָרדנונג איז בשום אופן געווען אונמעגליך איינצוהאַלטען, קיינער איז ניט אומשטאַנד געווען זיך ניט אויסצורעדען, די אספה האָט געדויערט גאַנצע דריי שעה, ביז סוף כל סוף דער אלגעמיין בעליבטער ד"ר טשלענאָוו פון מאָסקווי האָט געפונען אז דער בעסטער מיטעל איז מע זאָל אָננעמען הערצעלס אַנטראַג.

---

*) איך מוז בעמערקען, אז ווער ס'וויל גרינדליך פערשטיין אין וואָס דאָ האַנדעלט זיך, דארף זיך בעמיהען פריהער ד רכשטודירען דעם אוסטאַוו.

נאָך מיטאָג איז טשלענאָוו'ס אנטראַג אָנגענומען געוואָרען, אפּילו מיט פיעל ביטערנעס אין האַרצען, פון דעם גאַנצען קאָנגרעס. נור 7 שטימען זענען געווען געגען.

ווי א שטיין איז אַלעמען אַ ראָב פון הארצען.

אַזוי האָט זיך דער עולם אָבגעקיהלט אַביסעל. דער באַנק איז פּערזיכערט. די אומענדערונגען זענען אָנגענומען געוואָרען, איבערהויפּט דער ערשטער פונקט וועגען ארץ־ישראל, די איבריגע האָט מען איבער געגעבען א קאָמיסיע פון פינף יוריסטען: ד"ר הער־צל; קאָקעש; באָדענהיימער, ביעלקאָווסקי און ראָזענבוים.

געענדיגט מיט'ן באַנק־עֵסק, אראָב דער הומר, איצט איז גע־וואָרען אַ שמיעס איבער דער „קולטורא".

א צייט מיט יאָהרען האָבען פיעל פון אונז, מע קען זאָגען, געוואוסט וואָס איז אַזעלכעס קולטוראַ. אלע האָבען, מיר ־ דאַכט, פערשטאַנען ווען מען האָט געזאָגט: יענעם פאָלק איז אַ קולטור־פאָלק אז מע מיינט דערמיט צו זאָגען: אז דאָס פאָלק, איבער וועלכען מע רעדט, איז גוט און געזונד ענטוויקעלט, גייסטיג און קערפּערליך, עס האָט מוטה צו בעשטעהן אין א נויטה, עס איז פלייסיג, אַרבייטזאַם; פערשטעהט וואָס ס'טהוט זיך אַרום איהם אין דער נאַטור און קען זיך מיט איהר בענוצען פון זיין טובה וועגען... עס האָט, מיט איין וואָרט, א גלייכען רוקען מיט אַ גלייכען קאָפּ...

איצט אָבער, צייט מען האָט עפּיס אָנגעהויבען שמיעסען צווישען אונז וועגען דעם מע זאָל זעהן אַריינברענגען צווישען יודען אַלגעמיינע קולטור און פערשטאַרקען די יודישע קולטור, און איינגע רַבָּנים און גלאַט אַזוי פרומע יודען מיט קרומע קעפּ האָבען אָנגעהויבען שרייען מיט קולי־קולות: „קיין קולטוראַ ווילען מיר ניט! מיר ווילען בילדונג, אונזערע קינדער מעגען לערנען פרעמדע שפּראַך, זיי מעגען לערנען אלסדינג וואָס מע לערנט אין גימנאַזיעס און אוניווער־סיטעטען, נאַר אבי ניט חלילה קיין „קולטורא"... — פון צייט ס'האָט זיך אָנגעהויבען הערען צווישען יודען אַט אזעלכע קולות און "תּשובות" אויף זיי, פון דאַמאַלס אָן איז דאָס וואָרט „קולטוראַ" געוואָרען עפּיס א מין רעטעניש, יעדער וויל טרעפען וואָס איז דאָס אַזעלכעס. כ'איז א מין מאכל ווי "שָׁלֹש־סעודות", ניט קיין פיש און ניט קיין פלייש, ניט דאָס ניט יעניץ, נור עפּיס גלאַט אַזוי „שלש־סעודות"... און פיעל ווייסען ניט וואָס דאָס איז, סיי פון די וואָס שרייען זיי ווילען קולטוראַ, סיי די וואָס שרייען זיי ווילען קיין קולטורא ניט... און וואו נור ס'איז עפּיס אַ שטיקעל פערזאַמלונג פון ציוניסטען פער־ברענגט מען שָׁעוֹת אָהן שִׁיעוּר איבער די פראַגע, און ביי מעהרערע פערזאַמלונגען ווערט בעשלאָסען, אז ציוניסטען זאָלען נישט האָבען קיין עֵסק מיט קולטורא...

ד"ר הערצל איז אויך דער מיינונג, אז ציוניזם איז זיך אַ זאַך פאַר זיך און קולטוראַ אַ זאַך פאַר זיך. אַזוי ווי דער ציוניזם דאַרף ניט נייטען די ציוניסטען אז זיי זאָלען עסען אלע טאָג, ווייל אויב נור זיי וועלען האָבען וועלען זיי שוין אַליין עסען, ווייל אָהן דעם קען ניט אויסקומען סיי אַ ציוניסט סיי ניט קיין ציוניסט... די זעלבע זאַך איז אויך מיט דער קולטורא, מיט פאָלקס־ענטוויקעלונג, יעדער איינציגער, סיי ציוניסט סיי ניט ציוניסט, פערשטעהט אַז בילדונג איז היינטיגע יאָהרען נייטיג, ענטוויקלונג איז פון די זאַכען וואָס קיינער שטעהט ניט געגען דעם, דעריבער איז וועגען דעם גאַר ניטאָ וואָס צו רעדען. ווי ווייט ס'וועט נור יודען מעגליך זיין וועלען זיי זיך קולטיווירען, צי רבנים וועלען אַיינשטימען צי ניט... דער ציוניזם אָבער דאַרף זיך ניט אָפּגעבען מיט פאָלקס־אויפקלערונג, זיין אויפגאַבע איז: געפינען וואָס גיכער פאַר יודען אַ געזיכערטע היים...

ס'איז אָבער דאָ ווידער אַזעלכע וואָס זאָגען: ניין! ציוניזם איז א בעוועגונג, וואָס וויל דאַס פאָלק אויפלעבען; וואָס וויל אַז יודען זאָל וויסען זייער שפּראַך, זייער געשיכטע, זייער פאָלקס־איינגענשאַפטען, פריהער דאַרף מאַן אָבפּרישען, אויפמינטערען ביים יודען דאָס יודישע פערשלאָפענע האַרץ, נאָכדעם נור וועט ער זיין צו־געבונדען צו זיין פאלק, נאָכדעם וועט ער קענען הייסען א ציוניסט, וואָס מען קען עטוואס בויען אויף איהם און פערלאָזען זיך, אַז ער איז ניט היינט ציוניסט מאָרגען אויס...

ס'איז דעריבער קיין וואונדער ניט, אַז אויף דעם קאָנגרעס איז אויך גערעדט געוואָרען, און טאַקי אַ רעכט ביסעל, איבער דער אומ־גליקליכער קולטורא, האָטש זי איז נישט דערמאָהנט געוואָרען אין „טאַגעס־אָרדענונג".

דער ערשטער וואָס האָט גערעדט איבער דער „קולטוראַ" איז געווען דער דאָקטאָר גאַסטער, ראַבינער אין לאָנדאָן. אַ הויכער א פולער מענש איז ער. אַ שענער הַדְרַת־פָּנים, וואָס איז פון דעם צו לעזען חכמה און תּמימות, גוטסקייט און ליעבע צו מענשען.

וויא נאָך א שטורם און שלעכטען רעגען־וועטער די זון אויפ־גאַנג, אַזוי איז פאַר אַלעם געווען אַנגענעהם זיין ערשיינען אויף דער טריבונע, נאָך די שווערע שטונדען וואָס אַלע קאָנגרעס־מיטגליעדער האָבען איבערגעלעבט.

ער רעדט מיט האַרץ, מיט א זעלטען שענער שפּראַך, איבער אַלעס: איבער יודען וועלכע זענען געגליכען צווישען די פעלקער, ווי א שיף אין מיטען אַ שטורמדיגען ים, וואָס פון אלע זייטען ווילען די חוואַליעס זי איינשלינגען, און זי טראָגט זיך ווייטער און ווייטער... ער האָט גערעדט איבער דעם אַלטען חלום, וואָס דאָס יודישע פאָלק חלומ'ט שוין באַלד צוויי טויזענד יאָהר, אַז ער וועט אויסגעלייזט ווערען פון גלות און וועט זיך זיין א בַּעַל־הבית פאַר זיך, און ווי ער, דער חלום, הייבט אָן מקוים ווערען... ער הייבט אָן, האָטש ס'איז אפשר ניט צו בעמערקען — ווי א זייגער, בשעת מע הייבט איהם אָן אנציען געהט ער ניט, אָבער ס'איז דאָך קיין ספק ניט אז דאָס אנציען וועט איהם באַלד געהענדיג מאַכען... אבער אונזער חלום — האָט ער ווייטער גערעדט — איז בעשטאַנען ניט נור דערין וואָס מיר וועלען א זעלבסט־שטענדיגעס לעבען פיהרען אין פאַלעסטינאַ נור אויך אַ שענערעס לעבען, א אָרדענטליכערעס לעבען, ווי עס לעבען אַנדערע פעלקער... דער חלום האַלט ביי מקוים צו ווערען, מיר דאַרפען זיך בעמיהען אַז ער זאָל מקוים ווערען אין אַזאַ פאָרמע, אז אלע פעלקער זאָלען אונז מקנא זיין און אונז וועלען נאָכטהון; אום דאָס אַלעס צו ערייכען, דאַרף מען נאַטירליך האָבען די קולטורא, און די יודישע קולטורא בעזאָנדערס דאַרף מען זעהן צו פערשטאַרקען ביים פאָלק...

אַז איך וועל אפילו ניט שרייבען, מיין איך, וועט אויך דער לעזער פערשטעהן, אַז מע האָט דעם ד"ר גאַסטער בעגלייט פון בימה מיט ליאַרמדיגע אפּלאָדיסמענטען.

אין דעם זעלבען גייסט האָט גערעדט וועגען דער קולטורא אויך ד"ר ל. כהן אויס ווין. אַזוי ווי ד"ר גאַסטער האָט אויך ד"ר כהן געפאָדערט יודישע קולטורא צו פערשפרייטען, אזוי ווי דעם ד"ר גאַסטער, אַזוי האָט מען אויך דעם ד"ר כהן מיט אַפּלאָדיסמענטען בעגלייט, און אַזוי ווי נאָך דעם ד"ר גאַסטער'ס דרשה האָט מען אויך נאָך דעם ד"ר כהן'ס דרשה געקענט פרעגען — ווער ס'איז זיך נוהג אַזעלכע שאלות צו פרעגען — וואָס איז דאָס אַזעלכעס קולטורא?..

נאָכדעם האָט מען גענומען שמיעסען וועגען אָרגאַניזאַציע. ד"ר קלעע האָט איבערגעלייענט אַ רעפעראַט איבער דעם, ווי זאָל מאַן אָרגאַניזירען די ציוניסטען, ווי זאָל מען אַיינאָרדנען די ציוניסטישע חברות. דעם פלאַן האָט אויסגעאַרבייט א גאַנצע קאָמיסיע. איך רעכען פאַר איבעריג דאָ צו דערצעהלען וואָס פאַר אנטראָגען עס איז געווען דעריבער. עס איז ניט זעהר אינטערעסאַנט. איבער דער אָרגאַניזאַציע האָט גערעדט ד"ר קאָקעש, ד"ר באָדענהיימער, ד"ר מאַרמאָרעק, יאָרק־שטיינער, טעמקין און ד"ר הערצל.

אין מיטען די רעדען איבער די אַיינאָרדנונג איז אַרוף אויף דער טריבונע א פריילען וואָלפע, פון פראַנקפורט, א ברונעטקע, אָנגעטהון אין ווייסען, און ווי ניט מיט איהר קול האָט זי פלוצים אָנגעהויבען

דערצעהלען דעם קאנגרעס, וואסערע געפּילע ס'האבען זיך ביי איהר ערוועקט אויף דעם קאנגרעס, — און ווי שוין עטליכע מאל איז זי געווען פּראָסט געריהרט ביז טרערען פון געשמאקקייט, און זי נעמט אויף זיך צו ארבייטען מיט אלע איהרע שוואכע קרעפטען צו טהוען פאר דעם ציוניזם, ברענגען יודען קיין ארץ־ישראל.

זעהר היימליכע לאכענדיגע אַפּילאָדיסמענטען האבען זי פון טריבונע בעגלייט.

מע האט דאס איהר אבער ווי ניט פערגינען, און ד"ר פרידעמאַן פון בערלין האט זיך ניט געשעמט, ארויף אויף דער טריבונע, און געמאַכט הערצל'ן פארווירפע פאר וואָס האט ער געלאָזט דאס פריילין רעדען גאר ניט צו דער זאַך... איהם האט דער גאַנצער קאָנגרעס ערנסט אַפּלאדירט.

7 אוהר איז די זיצונג געשלאסען געווען.

דעם זעלבען טאג א זייגער 9 פון אבענד איז ווידער געווען א פערזאַמלונג. איצט אבער שוין ניט פון דעלעגאַטען, נור פון אקציאָנערען. ד. וואלפסאן פון קעלן, איינער פון די יודישע קאָלאָניאל־באנק דירעקטארען, איז געווען דער פּאָרזיצענדע.

גלייך נאָכדעם אז ער האט געעפענט די זיצונג, האט ער מודיע געווען אז די דירעקטאָרען ענטזאַגען זיך פּאָרט פון די גרינדער־אַקציען, זיי זענען מוחל אויף דעם זכות וואס זיי האָבען.

דעם מאל האט שוין הערצל געשוויגען.

ה' וואלפסאן האט געלייענט דעם בעריכט איבער דער באנק. דריי מאל הונדערט טויזענד אקציעס איז פערקויפט.

נאָכדעם אַז מע האט א פאר שעה גערעדט איבער די ענדערונג ווידער אין אוסטאַוו, און ווי אַזוי זאָל מען ענדערן, ווי איז מעגליך צו ענדערן, איז אַ זייגער 11 די זיצונג געשלאסען געוואָרען.

פרייטאג פריה.

דער עולם געהט אַרום פון דאנען אהין און פון דארטען אהער מיט בלייכע צורות, ניט דערשלאָפען, אפגעטומעלט, אַנדערע זענען שוין געגען אראָב צו פּטר'ן דעם היינטיגען טאַג—מע וויל רוהע!

— ווי אויף צו להכעיס, עפענט זיך היינט די זיצונג שפּעטער ווי אלע מאל.

— די רוסישע ציוניסטען קלייבען מיטגלידער צום אקציאָנס־קאָמיטעט און קענען זיך בשום אופן ניט צוזאַמען־רעדען, דערפאַר דויערט עס.

דער עולם איז אויפגערעגט, אביסיל צובייזערט. די גאַלעריע איז כמעט ליידיג. אפשר 50 מאַן זענען דא און דארט צוזייעט און צו־שפרייט. קיים עלף אַ זייגער האט ד"ר הערצל אנגעקלאפט דריי מאַל מיט דעם האַמער אין טישעל, די זיצונג האָט זיך געעפענט.

פרוי פּרופעס' גאָטהייל, געהט ארויף אויף די טריבונע און איז מודיע, אַז מע האט צוזאַמען־געקליבען טויזענד פראנק פאר די גאַליצישע (בוריסלאַווער) יודישע אַרבייטער.

עס איז ווייטער געוואָרען אַ רעד וועגען ארגאַניזאַציע, ווי מע זאָל אָרדנען די אינערע ארגאַניזאציע אין אמעריקאַ, מען האט פאָר־געלעגט פערשידענע פלאַנען, פלוצים איז געוואָרען אַ גערודער:

מ ו נ ט י פ י ו ר י   ג ע ה ט !

אין עטליכע סעקונדען אַרום איז ער אַריין. אַ יונגער מאן פון מיטלען וואוקס, פולע באַקען, פולע אויגען עטוואס נאַסליכע... ער איז געווען עפּיס אַביסיל ווי צעשראָקען פון דעם ליארמדיגען אפּלאָדירען, מיט וועלכען דער קאָנגרעס האָט איהם בעגעגענט.. א שמייכעל איז איהם געלעגען אויף די ליפען... מיט לאַנגזאַמע טריט איז ער אַרויף אויף דער טריבונע און האָט פון א פּאַפּיער געלייענט זיין „וואָרט". ער האָט געזאָגט אַז דער ציוניזם איז אַ פיינע זאַך, און ער איז אומיסטען געקומען אַהער — ערשט טאַקי פרייטאַג— כדי אַרויס־צוזאָגען זיין מיינונג איבער דעם ציוניזם. ער האָט דעם עולם געטרייסט זיי זאָלען זיך ניט אָבשרעקען דערפאַר וואָס אַנדערע פאַלען אָן אויף דעם ציוניזם. דער זאָגט ס'איז נור א זאַך פון געפיהל, דער זאגט ס'איז א זאַך דער אונמעגליכקייט אויסצופיהרען. נאָר אָהן הייסע געפיהל צו עטוואס ווערד קיין זאַך ניט אויסגעפיהרט. אז מיר קוקען זיך צו און בעמערקען מיט וואָס פאַר אַ קליינע צאָהל מענשען דער ציוניזם האט אַנגעהויבען פאר צוויי יאָהרען זיין זאַך און זעהן וואָסערע פאָרטשריטע ער האָט אין די קורצע צייט געמאַכט, קען מען, און מע דאַרף, גלייבען אַז דער ציוניזם וועט אויסגעפיהרט ווערען. ער מיינט — זאָגט ער— צו טהון אַ נחת־רוח דעם גרויסען פעטער זיינעם משה מונטיפיורי, דערמיט וואָס ער וועט צושטעהן צו דעם ציוניזם, און מיטהעלפען ווי ווייט נור מעגליך איז.

יודען האבען אפלאדירט גאַניץ געשמאַק; זיי האבען זיך געפרעהט וואס אַ יונגער מאן — צי איז ער א גרויסער דיינקער ווייסט קיינער ניט — האט זיי מסכים געווען אז דער ציוניזם האָט א ממש. דאכט זיך, מיט וואַס איז זיין מיינונג וויכטיגער פון די מיינונג פון צעהן טויזענד אַנדערע יודען, וואָס איז דא די שמחה אזוי גרויס אז ער האלט אויך אזוי?

ווייטער קנעכטשאַפט, ווידער קנעכטשאַפט, אַ, ניט אַזוי גיך וועלען זיך אונזערע יודען פון זייער קנעכטשאַפט בעפרייען...

מונטיפיורי איז אַראָב פון טריבונע און אַוועק, מע האָט ווייטער גערעדט וועגען ארגאַניזאציע, די רייד האבען זיך אוועק־געצויגען אַ פאַר שעה. בעשליסע אנצונעהמען איז געבליבען אויף נאָכמיטאַג. דער מיטאַג אַבער זאָל דויערן ניט מעהר ווי א האלבע שעה. היינט איז פרייטאַג, זעקס א זייגער דאַרף דער קאָנגרעס געשלאָסען ווערען.

אַז מע איז צוריק צוזאמען־געקומען, האט ד"ר ל. כהן פון וויען ווידער אַמאָל איבער דער קולטורא גערעדט, איבער יודישע קולטוראַ. מיר טאָרען זיך — מיינט ער — ניט בעגרענצען נור דערמיט וואס מיר וועלען יודען העלפען פון זייער ברויט־נויט, מע דאַרף זיי אויך העלפען פון זייער גייסט־נויט. זעהט, אלע שפראכען האָבען מיר דא געהערט: רוסיש, דייטש, ענגליש, פראנצויזיש נאָר ניט ק ין העברעאיש. איך מיין אז מיר זענען ניט אין באַזעל נור אין בבל... און אזוי האָט ער ווידער גערעדט, אפילו זעהר וואַרם, ווי נעכטען, און האט געענדיגט דערמיט וואס ער האט געפאָדערט פון קאנגרעס, מע זאָל בעגרינדען אויף פעסטע גרינדע דאָס וואס דער פאָר־א יאָהריגער באזעלער קאָנגרעס האָט בעשטימט: מע זאָל מאַכען אַ אלגעמיינע חברה פון העברעאיש לערנען, מע זאָל גרינדען יודישע שולען, דרוקען גוטע לעהר־ביכער א. ד. ג.

די רעדע איז דעם עולם שטאַרק געפעלען געוואָרען, און אז ה' ביעלקאָווסקי האט פאָרגעלעגט, מע זאָל די רעדע אבדרוקען און פערשפרייטען צווישען יודען, איז זיין פאָרשלאַג איינשטימיג אַנגענומען געוואָרען.

נאָך איהם האָט גערעדט דער ראַבינער ריינעס פון לידא. ער האט עטליכע מאָל געביטען די שפּראַך, העברעאיש און זשאַרגון. ער האָט דערצעהלט ווי שטאַרק ער האט זיך דערפרעהט, אַז ער איז געקומען אַהער און געטראָפען יודען פון אלע וועלט־טהיילען, וואס ער האט גאָר קיין מאָל זיך ניט פארגעשטעלט אפילו צו אַרבייטען מיט זיי צוזאמען. נור דעם ציוניזם האבען מיר צו פערדאַנקען דאָס וואס יודען פון פערשידענע לענדער, פערשידענע קלאַסען זענען זיך מקרב איינער צום אַנדערן. מיר האָבען גאָר ניט — האט ער געזאָגט — צו בילדונג, צו קולטורא, נאָר וואָס דען ווילען מיר, אַז די אמונה זאלט איהר ניט טשעפען...

אז מע האט דעם רב ר י י נ ע ס מיט גרויסע אַפּלאָדיסמענטען בעגלייט פון טריבונע, איז ארויף ה' נ. סאָקאָלאָוו (רעדאַקטאָר פון „הצפירה"). ער רעדט אויך וועגען קולטוראַ. ער וואונדערט זיך פאַר וואס פאלגט דער אקציאָנס־קאָמיטעט די באזעלער פּראָגראַמע ניט. אין די פּראָגראַמע שטייט בפירוש געשריבען, אַז ד ע ר   צ י ו נ י ז ם   ד אַ ר ף   ז ע ה ן   א ו י פ ה י י ב ע ן   א ו ן   ע נ ט ו ו י ק ל ע ן   ד א ס   ז ע ל ב ס ט ־ ב ע ו ו א ו ס ט   ז י י ן, וואס האט אבער דער אַק.

קאמ. געטהון דערצו? גאר ניט! אמת, דער ציוניזם האט אויפגעהויבען דעם פאלקס־גייסט: מען לערנט מעהר העברעאיש ווי פריהער, מען לעזט מעהר יודישע צייטונגען און ספרים ווי פריהער; די יודישע ליטעראטור האט זיך שטארק ענטוויקעלט די לעצטע צוויי יאהר, אבער דאס טהוט זיך אלס אהן דעם אק. קאמ. מע זאגט: מע פערשטעהט ניט וואס איז דאס קולטורא? ווער עס פערשטעהט ניט זאל געהן און לערנען וועט ער פערשטעהן. צווישען אנדערע השבונות דארף דער אק. קאמ. אלע יאהר ווייזען א חשבון אויך דערפון וואס ער האט אויפגעטהון אין פאלקס־ענטוויקלונג. צווישען אנדערע זאכען וועלכע ווערען דא בעשפראכען דארף אויך דאס פאלקס־ערציהונג בעשפראכען ווערען.

קיין אפלאדיסמענטען האט איהם אויך ניט געפעהלט, אבערער האט זיי פערדינט.

נאך די רעדען האט מען גענומען וועהלען דעם אק. קאמיטעט אין ווינער קאמ. איז אויסגעקליבען געווארען: ד״ר הערצל, ד״ר ל. כהן, ארכ. מארמארעק, ד״ר קאקעש, ד״ר שנירער. מיטגלידער צום גרויסען אקציאנס־קאמיטעט אין אנדערע לענדער: גאליציא — ד״ר קורקס, ד״ר קורנהייזער, ד״ר רוזנהעק; בוקאווינא — ד״ר עבנער: עסטרייך — ד״ר שווייער, ד״ר ווייס: אמעריקא — פראפ׳ גאטהייל, רעווערענד ד״ר ווייס: טראנסוואל — אינזשיניר ל. קעסלער: פראנקרייך — ד״ר אלכסנדר מארמארעק; שווייץ — ד״ר פרידעמאן: בולגאריע — ד״ר קארל הערבסט: איטאליע — פעליטשא ראוועגא: ענגלאנד — סיר פראנסיס מונטיפיורי: בעלגיע — טאלקאווסקי: עגיפטען — בוגראדי; רומיניען — ד״ר ליפא, פינעלעס, י. שטערן: דייטשלאנד ד״ר באדענהיימער, ד״ר רילף: רוסלאנד — יאסינאווסקי, ווארשא: טעמקין, יעליסאוועטגראד: ד״ר ברוק׳ האמעל: ד״ר יעקבסאן, סימפעראפאל; ד״ר מאנדעלשטאם, קיוב: ד״ר טשלענוב, מאסקוי: אינזשיניר אוסישקין, יעקאטערינאסלאוו: פראפ׳ ביעלקאווסקי, פעטערסבורג: דער רב ראבינאוויץ, אלעקסאט: ד״ר בענדערסקי, בעסעראביע: ד״ר יעלסקי, לאדז: ד״ר כהן־בערנשטיין, קישינוב.

אנשטאט וואס ביז איצט איז אין רוסלאנד געווען נור צעהן אק. קאמ. מיטגלידער, איז איצט צוועלף.

ווידער האט מען אויסגעקליבען רעוויזארען אויף די ציוניסטישע קאסע: גוסטאוו כהן האמבורג, י. כהן לאנדאן. קאנדידאטען: ה׳ פעלדשטיין ווארשא און ה׳ נהמיאס.

נאך. א געריכטס־אנוואלט צום באנק איז אויסגעקליבען געווארען, ד״ר שויער פון מאינץ.

איצט איז באלעטירט געווארען די אנטראגען פון פערשידענע קאמיסיען, וועלכע זיי האבען אויסגעארבייט אין די צייט פון דעם קאנגרעס.

דער ארגאניזאציאנס־אנטראג איז גלייך אנגענומען געווארען, האטש אפילו ס׳זענען געווען מענשען וועלכע האבען געפונען דעם אדער יענעם פעהלער.

ד״ר טשלענאוו בריינגט דעם אנטראג פון דער קאלאניזאציאנס־קאמיסיע: דער אק. קאמ. זאל זעהן זיך פעראייניגען מיט אנדערע קאלאניזאציאנס חברות וועלכע עקסיסטירען, דערווייל זאל מען בעזעצען די יודען וועלכע וואהנען אין ארץ־ישראל: מע זאל גרינדען א ביורא אין פאלעסטינא, וועלכע זאל זיך זעהן צו באקענען גוט מיט׳ן לאנד, מיט די עקסיסטירענדע געזעטצען דארטען, און זאל קומען אין איבער־רעד מיט די טירקישע רעגירונג.

ד״ר הערצל זאגט: אז דעם אנטראג קען ער ניט לאזען באלעטירען, ווארום דאן וועט ער שוין מחויב זיין צו טהון אלעס וואס דארט איז געשריבען, און די צייט איז קורץ, ס׳איז שוין ניטא ווען איבער דעם צו רעדען אויספיהרליך. דעריבער, זאל מע איהם געבען דעם אנטראג, אלס רעזאלוציא, ער וועט זיך זעהן צו ערפולען וואס דארט איז געשריבען, ווי וויט מעגליך איז.

ד״ר טשלענאוו וויל ניט. ער וויל דער קאנגרעס זאל דעם באלעטירען. נאך איינינע מינוטען האט ד״ר טשלינאוו דאך געפאלגט הערצלען.

ה׳ ד. טריטש וויל ריידען איבער אינזעל קיפר, אבער ס׳איז געווארען א שרעקליכער ליארם און טומעל און ער האט געמוזט אראב פון בימה.

דערנאך האט מען ווידער אויסגעקליבען א קאמיסיע, א שטענדיגע וועלכע זאל זיך אינטערעסירען מיט דער קאלאניזאציע. אין די קאמיסיע איז געוועהלט געווארען: ברבש — אדעסא: יאסינאווסקי — ווארשא; היסין - בערן: אוסישקין — יעקאטערינאסלאוו: מארמארעק — פאריז; קרעמענעצקי און ד״ר קאקעש — עסטרייך; ד״ר גאסטער און וואלף — ענגלאנד: פינעלעס — רומעניע; ד״ר באדענהיימער — דייטשלאנד. און א קאמיסיע וועלכע זאל זיך אינטערעסירען מיט קולטורא. אין די צווייטע קאמיסיע איז געוועהלט געווארען: ד״ר גאסטער, אשר גינזבורג (אחד העם), סאקאלאוו, ש. פ. ראבינאוויץ, לידער רב ריינעס, שווינצאנער רב ראזאווסקע, ד״ר פרידמאן פון בערלין, ד״ר כהן פון ווין, פראפ׳ גאטהייל, ד״ר נעמיראווער.

דער זייגער איז שוין נאך זעקס. הערצל שטעהט ביי זיין טישעל שוין דריי שעה, קלאפט מיט׳ן האמער און בייגט מיט זיין אייזערנער האנד דעם גאנצען קאנגרעס פאר זיין ווילען. ער האט שוין אלעס דורכגעפיהרט. די ארבייט וואס דער קאנגרעס האט געהאט צו טהון די פיער טעג איז שוין אבגעטהון. מיט קלאפענדע הערצער ווארט מען שוין די לעצטע מינוט. הערצל דארף עפּיס זאגען.

ער זאגט: מיר וואלטען נאך אפשר געדארפט עטוואס וועגען וואס ס׳איז רעדען, נאר ס׳איז שוין שפעט, ס׳קומט שוין באלד אן שבת. זאלען אונזערע פרומע יודען זעהן אז מיר מיינען ניט די אמונה צו שטערען. היינטיגער קאנגרעס האט זיך ניט אויסגעצייכענט מיט ענטוזיאזם, דערפאר אבער צייכענט ער זיך אויס מיט פיעל וויכטיגער ארבייט. ערנסט האבען אלע דעלעגאטען געארבייט, אפילו פרויען האבען אויך מענער־גבורה געוויזען. צו דעם קאנגרעס האבען זיך מיט אונז פעראייניגט אונזערע דעלעגאטען פון אונזערע ווייטע ברידער פון זיד־אפריקא ווי אויך פון די קאווקאזישע „בערג־יודען“. נייע מענשען בריינגען־מיט נייע קרעפטען. עטוואס האבען מיר שוין אויפגעטהון, אבער מיר האבען נאך זעהר פיעל צו טהון. מיר וועלען אלעס קענען אויפטהון, אויב נור ס׳וועט זיין ביי אונז אחדות. איך האף אז אלע ווערלען ארויסגעהן פון קאנגרעס מיט פולער שטרעבונג צו: איינהייט, פריעדען און ארבייט. דער דריטער באזעלער קאנגרעס איז געשלאסען.

ש. ראזענפעלד.

Verlag „Achiasaf“. Verantwortlicher Red. M. Berkowicz. — Herausgeber u. Buchdrucker Josef Fischer, Krakau.

אל חותמי מכ"ע

„השלח"!

יצאה לאור ובקרוב תשולח להחותמים חוברת יולי.

תוכן חוברת יולי:

א) הנסתרות והנגלות, ד"ר ש. ברנפלד.
ב) זמורת זר, מאיר איש-שלום.
ג) לכבוד שבת, ש. בן-ציון.
ד) קלמן שולמן, מ. בלשן.
ה) הפילוסופיה הערבית והשפעתה על היהדות, א. ד"ר צבי מלטר.
ו) ישראל וארצו בחזון הספירים, מאמר שני, מרדכי בן הלל הכהן.
ז) כבב נדח, שיר, ח. נ. ביאליק.
ח) מוסר היהדות, בקורת, ד"ר ד. ניימרק.
ט) ספרים חדשים, ד"ן.
י) מארץ מצרים, נ. מד"ד.
יא) השקפה כללית, עברי.

במשך השנים אשר יצא מכ"ע **השלח** יצא לו שם ויקנה לו לבות טובי הקוראים במאמריו המדעיים והפובליציסתיים, בספוריו, שיריו ופיליטוניו המשובחים, עד כי לשפת יתר יהשב לספר ערכו וטובו לפני הקוראים. **השלח** לא ישא פנים לאיש או למפלגה, כי יודע הוא ומכיר את חובתו להכלל ולקהל קוראיו, ורק נוכח האמת דרכו. **השלח** נדפס במספר מצומצם. כרך ג' כבר אפס ואיננו ומשאר הכרכים נשארו אך מעט עקו.

מחירו: לשנה 6 רו"כ, ולחצי שנה 3 רו"כ.

כרך א' ב' ד' ה' נמצאים ג"כ מכורכים הדר ומחיר כל כרך 3.40 ר' עם פארטא. הכריכה לבד 25 ק' ועם פארטא 30 ק.

Verlag „ACHIASAF", Warschau.

פרוטוקול סטינוגרפי

(השלם)

מהמו"מ בהקונגרס הציוני השני

בעיר באזעל

י — יב אלול תרנ"ח.

הפרוטוקול הזה הוא העתקה שלמה ומדויקת מהפרוטוקול האופיציאלי של הקונגרס השני, ובאו בו כל דברי המו"מ, הוכוחים, ההצעות והמנאמים של חברי הקונגרס, לא יחסר דבר. הפרוטוקול הזה יש לו ערך גדול וקים, וכל איש הרוצה לדעת את דברי המו"מ של הקונגרס ופעולותיו ידיעה שלמה וברורה ימצא מבוקשו רק בהספר הזה, כי כל הידיעות שבאו עד הנה ע"ד הקונגרס במכ"ע ובמחברות מיוחדות הן מקוטעות ונעדרות השלמות. מפני סבות שאינן תלויות בנו נתעכב צאת הפרוטוקול, אבל מלבד שספר רב הערך כזה אינו תלוי בזמן נכבד הוא עתה ביותר בהגיע תור הקונגרס השלישי, כי בהגלות לפני הקוראים כל החלטות הקונגרס ודרך התפתחותן ע"פ מהלך המו"מ וההשקפות השונות של הדילינגטים — ולא רק בתור מסקנות יבשות — ידעו לשפוט נכוחה ולכלכל מעשיהם לעתיד בתור חברי האגודות הציוניות או בהתעתדם להשתתף בהקונגרס השלישי.

הספר מחזיק 238 עמודים (יותר מן 15 באגען) ורובו נדפס באותיות פטיט שהוא מועט המחזיק את המרובה, וכדי שיהיה מצוי ביד כל אדם ויוכלו לקרות בו מיד ימכר מכורך הדר במחיר מועט והוא:

60 קאפ' ועם פארטא 70 קאפ'

למו"ס ולאגודות ציוניות ראבאט הגון!

דורשי הספר יפנו אל

Verlag „ACHIASAF", Warschau.

נייעס!! — נייעס!!

פיר ליידענדע אויף מערידען אינד פוקלעס

אפאראט

וועלכע היילט גרינדליך אהנע אפעראציע

פרייז מיט איבערזענדונג: 2 רובל 50 קאפ.

Ortopedyst D. MOSZKOWSKI, WARSCHAU, Muranów 16.

הוצאת אחיאסף.

דרך לעבור גולים

מאת משה ליב ליליענבלום.

הספר הזה יספר לנו בדברים נאמנים ומושכים את הלב את תולדות ישוב ארץ ישראל עד התיסדות חברת התמיכה, אופני התפתחות המושבות בא"י, אספות הו"צ ופעולות הרבנים בענין השמיטה וכו' ויכלכל חומר רב הערך לתולדות הישוב וראשי הו"צ כמו הג' רש"מ, הד"ר פינסקר וכו'.

מחירו 75 קאפ. ועם פארטא 83 קאפ.

ר' יהודה אלחריזי תחכמוני

נערך ע"פ כת"י ומהדורות שונות

ע"י ד"ר א. קאמינקא.

יצאה עתה לאור **המחברת האחרונה** (אשר נתעכב צאתה מסבות שונות) והיא כוללת שירים נוספים, שינויי נוסחאות ותקונים, תולדות חיי ר"י אלחריזי ומבוא לס' תחכמוני כתובים ברחבה ע"פ מקורים חדשים ונאמנים, עד כי נוכל לקרוא עתה באמת את הספר הזה בשם **תחכמוני השלם.**

מחיר המחברת האחרונה 40 קאפ' ועם פארטא 44 ק'. מחיר כל הספר תחכמוני 1.38 רו"כ, וע"פ 1.54, מכורך 1.68 ר', וע"פ 1.84 ר'.

Verlag „ACHIASAF", Warschau.

הוצאת חברת „אחיאסף" ווארשא

מזמן — לזמן

I **הקונגרס הבזילאי** מאת ד"ר תיאודר הערצל עם תמונתו.
II **על ציון ועל מקראיה** מאת ש. פ. ראבינאוויץ (שפ"ר).
III **רעיונות ע"ד הקונגרס השני** מאת ד"ר מ. עהרענפרייז,
IV **הציוניות בדברי ימי ישראל** — בן אברהם.
V **השבונה של ספרותנו** מאת ד"ר ש. בערנפעלד.

מחיר כל חוברת 15 קאפ. עם פארטא 17 ק. להברות ציוניות ולמו"ס ראבאט הגון.

כתבת המו"ל:

Verlag „Achiasaf" Warschau, Postkiste 25.

זדון ומשוגה

ספור מקורי מזמן משיח השקר שבתי צבי

מאת א. ש. פריעדבערג.

עם הספור הזה מתהיל החלק הרביעי מס' „זכרונות לבית דוד" הנודע לקהל הקוראים זה מכבר, ואחריו יצאו לאור עוד ספורים המיוכדים על דברי ימי התקופה האחרונה בתולדות ישראל. ס. זכרונות לבית דוד כבר רכש לו קוראים לאלפים ולרבבות ונעשה לספר מקרא אהוב ונחמד לגדולים ולקטנים. שפתו מצוינת עד להפליא יסגנונו לוקח לב ביפיו וטוב טעמו ומושך לב הקוראים לכל היקר והקדוש לעמנו.

מחיר הספור „זדון ומשוגה" 55 קאפ. ועם פארטא 60 קר.

„זכרונות לבית דוד" חלק ראשון מחירו 1,54 ר' וע"פ 1,72 ר'; מכורך 1,84 ר' וע"פ 2.02 ר'. חלק שני — 1,40 ר' וע"פ 1,56 ר'; מכורך 1,70 וע"פ 1,86 רו"כ. חלק שלישי — 1,73 ר' וע"פ 1,91 ר'; מכורך 2,03 ר' ועם פארטא 2,20 רו"כ.

חברת אחיאסף

יצא לאור

דרך תשובה

והוא חלק שלישי להספר המפורסם

חטאת נעורים

מאת צלפחד בר חושם התוהה.

הספר הזה מכיל המשך תולדות היי המחבר בתקופה המלאה ענין רב לעם ישראל, היא תקופת מלחמת ההשכלה החפשית, צמיחת הרעיון הלאומי וראשית העבודה בענין ישוב ארץ ישראל.

מחיר הספר 25 קאפ' ועם פארטא 30 קאפ'.

Verlag ACHIASAF, Warschau.

געזעלשאפט „כרמל" ווארשא

אויסשליסליכער פערקויף פיר גאנץ רוסלאנד

פון נאטירליכע וויין און קאניאק

וועלכער ווערד אויסגעארבייט

אין די וויינגערטנער

פון די

יודישע קאלאניעס

אין

ארץ ישראל

די מארקע איז בעשטעטיגט פון דער רוסישער רעגירונג.

דער עטיקעט איז בעשטעטיגט פון דער רוסישער רעגירונג.

„צו לויבען דעם כרמל-וויין און קאניאק איז גאנץ איבריג, ווייל זייא זענען שוין אנערקאננט פון די גראָססטע „פאבלייטע פיר איינציג נאטירליך און ריין און קעננען קאנקורירען מיט דיא בעסטע פראנצאָזישע או „אנדערע אויסלאנדישע פיינסטע סארטען".

הויפט-קאנטאר אין ווארשא, נאלעווקי נ" 21, טעלעפאן נו' 1433.

אדרעססע פיר בריעף : Товаричество Кармелъ Варшава. פיר טעלעגראממען : Варшава Кармелъ.

אבטהיילונג פיר זיד-רוסלאנד אין אדעססא רישעליעיוסקאיא אין דעם הויז פון ה' בארבאש :

אדרעססע פיר בריעף : Товарищество Кармелъ Одесса. פיר טעלעגראממען : Одесса Кармелъ.

צו אדעססער ראיאן געהערען די גובערניעס : חערסאן, קישיניעוו, יעקאטערינאסלאוו, פאדאלסק, קיעוו, חארקאוו, פאלטאווא, קרים און קאווקאז

אונזערע וויינען און קאניאקען בעקומט מען אין אלע וויינהאנדלונגען

כדי צו בעווארנען כרמל-וויין און קאניאקען פון נאכגעפעלשטע, פערקויפען מיר אונזערע וויינען און קאניאקען נור אין פלעשער פערזיגעלט מיט אונזער סטעמפעל און פערקניפט מיט דער פלאמבע פון „כרמל".